Téma: **VÁLASZTÁSI ELJÁRÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ NEMZETKÖZI KUTATÁS**

Időszak: *2012. december*

Dátum: *2012.12.10.*

SZÁZADVÉG

SZÁZADVÉG

STRATEGOPOLIS

Az anyag az NFM_SZERZ/378/1 (2012) számú szerződés teljesítésére készült

Tartalom

1. Bevezetés *3*

2. Többségi és arányos választási rendszerek *4*

3. Választópolgári feliratkozás *27*

4. Jelöltajánlás *44*

5. Központi választási bizottságok és központi választási igazgatás *57*

6. Választási szervek felkészítése, lakossági tájékoztatás *83*

7. A választási részvétel növelésének eszközei *93*

8. Fogyatékkal élők szavazása *94*

9. Választókerületek arányossága *104*

10. Jogorvoslat *114*

VÁLASZTÁSI ELJÁRÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ NEMZETKÖZI KUTATÁS

1. Bevezetés

Az új magyar választási rendszer valamint a választási eljárásról szóló törvény elfogadása indokolttá teszi az újonnan hatályba lépő szabályozás egyes elemeinek nemzetközi összehasonlító vizsgálatát.

A választáskutatás túl nagy területet ölel fel ahhoz, hogy egy tanulmány kimerítő nemzetközi képet adhasson a szabályozás minden eleméről, ezért jelen kutatás a megrendelő által megjelölt területeket elemzi a nemzetközi összehasonlítás módszerével. A tanulmány nem a választás aktusára, hanem egyrészt az azt megelőző folyamatokra – a regisztrációra, a jelöltállításra, a választókerületek kialakítására, a választásigazgatásra, informálásra, részvételnövelésre – helyezi a hangsúlyt, másrészt a voksolást követő elemeket – a mandátumszámítást, a fellebbezést, a jogorvoslatot – is érinti. Emellett különös figyelmet szentel a fogyatékkal élők szavazására is.

Európán belül elsősorban azokat az országokat érdemes részletesebben tanulmányozni, amelyek hasonlítanak a magyar rendszerre, valamint azokat, amelyek meghatározóak az európai és tengeren túli politikai rendszerek fejlődésében. Másodsorban azokat, amelyek olyan elemeket alkalmaznak, amik fontolóra vehetők egy választási rendszer reformja esetében.

Az ilyen intézmények vizsgálatakor nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy nem csak nemzeti, de nemzetközi keretek is érintenek bizonyos kérdéseket a választási eljárással kapcsolatban. Számos nemzetközi egyezmény, szervezeti irányelv, bírósági döntés, és bizottsági kódex foglalkozik ezzel a témával, az országok ezekhez igazodnak az új eljárási szabályozások kialakításánál. Az áttekintett egyezmények közé tartoznak az EBESZ, ENSZ, ET stb. erre vonatkozó véleményező testületeinek jegyzőkönyvei is, valamint az EJEB gyakorlata is.

A tanulmány kézikönyv jellegű, számos adat, tény, nemzetközi elmélet és gyakorlati rész található meg benne, amely az egyes országok választási és választási eljárási törvényeit, valamint nemzetközi szervezetek eljárási irányelveit vizsgálja meg részletekbe menően. A kutatás ennek megfelelően tartalmaz leíró, komparatív, valamint elméleti, analitikus jellegű részeket is.

2. Többségi és arányos választási rendszerek

Minden politikai és pártrendszer alapja a választási rendszer. Az alkalmazott eljárás meghatározza a pártok számát és parlamenti képviseletét, a koalícióképzés lehetőségeit, és ez által a politikai rendszer stabilitását is. Mielőtt kitérnénk az egyes régión belüli országok és a tengerentúli választási rendszerekre, röviden bemutatjuk az egyes rendszerek, valamint választási formulák hatásait a pártrendszerre és koalícióképzési lehetőségekre.

Alapvetően három aspektusból lehet megközelíteni a választási rendszereket:

- A választókerületi struktúra szempontjából, mely szerint az egymandátumos választókerületeket különböztetjük meg a többmandátumos választókerületektől
- A szavazati struktúra szempontjából, mely szerint az egyszavazatos modelleket és a két- vagy többszavazatos különböztetjük meg
- Mandátumszerzés szempontjából a választási rendszer lehet többségi, arányos vagy vegyes választási rendszer

A ***többségi rendszert*** egyéni és többmandátumos választókerületekben alkalmazzák. Az egyéni választókerületekben párt- vagy független jelöltek versengenek egymással a szavazatokért és egy mandátumért.

Amennyiben *relatív többséggel* lehet mandátumhoz jutni, elég, ha egy jelölt több szavazatot szerez, mint bármely másik induló. Ezt hívják első befutó vagy „first past the post" rendszernek. A többmandátumos választókerületeknél meg kell különböztetni a többes és a többes, pártokra történő szavazást. A kettő közötti különbség, hogy míg az elsőnél a választóknak annyi szavazatuk van, ahány mandátumot kiosztanak a választókerületben, és azok a jelöltek jutnak a mandátumhoz, akik a legtöbb szavazatokat kapják, addig utóbbinál a választóknak csak egy szavazatuk van, amit pártlistára adnak le. A legtöbb szavazatot kapott pártok töltik be az összes helyet a többmandátumos választókerületben.

A többségi rendszer másik altípusa *az abszolút többségi rendszerek*, ahol a szavazatok 50 százalékát plusz egyet kell megszereznie a jelöltnek, hogy mandátumhoz jusson. Ha ez nem sikerül senkinek sem, akkor vagy második fordulóra kerül sor, vagy az alternatív preferenciákat figyelembe véve hirdetnek győztest. A második fordulónál vagy a legtöbb szavazatot szerzett jelölt nyer, vagy – ha itt is megkívánják az abszolút többséget – a második fordulóba már csak a két, az első körben legtöbb szavazatot kapott – jelölt mérettetik meg egymással.

Az abszolút többség megszerzésénél opció lehet az *alternatív szavazatok rendszere* is. Ez azt írja le, hogy a választók nem csak azt jelölhetik meg, hogy kit szeretnének győztesként látni, hanem megadhatják az összes többi jelölt kapcsán a preferencia sorrendjüket is. Ha egy jelölt sem szerzett abszolút többséget az első preferenciák alapján, akkor a legkevesebb szavazatot kapott jelölt kiesik, és az őt első preferenciaként megadó szavazatok

másodpreferenciáit elosztják a még versenyben lévő jelöltek között. Ez addig folytatódik, míg egy jelölt meg nem szerzi az abszolút többséget.

Az ***arányos választási rendszer*** legelterjedtebb formája a pártlistás szavazás. Ebben az esetben a választók nem jelöltek, hanem pártok között választanak. Itt megkülönböztetjük a zárt és a nyílt listás rendszert. A zárt listás rendszernél a pártok maguk döntik el a saját jelöltjeik sorrendjét a listán, a nyílt listánál a szavazók egyéni preferenciák megjelölésével módosíthatják a pártlistát.

A ***vegyes választási rendszereknek*** két alapvető formáját különböztethetjük meg:

A *kombinált arányos rendszert*, melyben a választóknak két szavazata van és a két szavazattal két különböző módszer alapján fejezhetik ki a preferenciáikat. Az egyikkel pártlistára, másikkal egyéni jelöltre szavaznak, így kombinálják az arányos és a többségi rendszert. Ezen felül azonban nem hagyja elveszni az egyéni választókerületekben mandátumot nem eredményező szavazatokat sem, ezek is valamilyen módon felkerülnek a pártlistára leadott szavazatok közé, így kompenzálva a kispártokat. A másik formája a vegyes rendszernek a *párhuzamos rendszer*, amelyikben nincsen kompenzációs elem, és az arányos és többségi ág függetlenül oszt ki megszabott mandátumokat.

Az arányos rendszereknél nagy hatással van a mandátumelosztásra, hogy milyen formulával osztják szét a mandátumokat a pártok között, hiszen mindegyik módszer más méretű pártoknak kedvez. Először is meg kell állapítani a körzeti magnitúdót, ami az adott körzetben kiosztható mandátumok számát mutatja (erre a IX. fejezetben részletesen kitérünk). Minél nagyobb a kiosztható mandátumok száma, annál arányosabban lehet elosztani a mandátumokat. Ezek után a választott formula alapján kiosztjuk a rendelkezésre álló mandátumokat.

A különböző mandátum kiosztási módszerek:

A legnagyobb maradék elve: Az összes, a választókörzetben leadott szavazatot elosztjuk a kiosztható mandátumok számával. Ekkor megkapunk egy adott választási számot, amely alapján kiszámítjuk, hogy hány százaléknyi szavazatot kell egy pártnak szereznie ahhoz, hogy egy mandátumot elnyerjen. A pártokra leadott szavazatszázalékot elosztjuk a mandátumszerzéshez szükséges százalékkal, és megnézzük, hogy hányszor fér bele egészen. Ahányszor belefér, annyi mandátumot osztunk ki az első körben a pártoknak. Az ezzel az első eljárással kiosztásra nem került mandátumokat aszerint osztjuk a pártokhoz, hogy melyik pártoknak a legmagasabb, mandátumot nem eredményezett szavazataránya. Az alább felsorolt kvótás rendszerek mind eltérő módon határozzák meg a választási számot, de mind a legnagyobb maradék elve alapján osztják ki a fennmaradó mandátumokat.

Kvótás elosztási rendszerek:

A Hare-kvóta: A Hare kvótánál az egy választókerületben leadott szavazatok számát elosztjuk a kiosztható mandátumok számával. Az így kapott szám a választási szám, és ahányszor ez a választási szám belefér az egy pártra leadott szavazatszámba, annyi mandátumot kap az adott párt. Ezek után a legnagyobb maradék elve alapján kiosztják a még ki nem osztott mandátumokat. A Hare-kvóta a kispártoknak kedvezhet.[1]

A Hagenbach-Bischoff kvóta: A leadott szavazatokat elosztják a mandátumok száma+eggyel. Az így kapott a választási szám, és ahányszor ez a választási szám belefér az egy pártra leadott szavazatszámba, annyi mandátumot kap az adott párt. Ezek után a legnagyobb maradék elve alapján kiosztják a még ki nem osztott mandátumokat.

Az Imperiali-kvóta: A leadott szavazatok számát elosztja a mandátumok száma + kettővel vagy hárommal, majd elvégzi a fent már leírt folyamatokat. Az Imperiali-kvóta a nagypártoknak kedvez, és majdnem ellehetetleníti a kispártok mandátumhoz jutását.

Fontos ezeknél a kvótáknál megemlíteni, hogy gyakran nem a legnagyobb maradék elve alapján osztják ki a fennmaradó mandátumokat, hanem egy fixen megállapított arányt elérő párt kapja a mandátumot (pl. Magyarországon az egyéni választókerületekben a szükséges szavazatszám 2/3-át elérő párt jut mandátumhoz), vagy felkerülnek a kompenzációs listára a kiosztásra nem került mandátumok a mandátumot nem eredményező szavazatokkal együtt.

A legmagasabb átlag elve alapján történő mandátumelosztás: Itt egy másik módszer alapján osztják el a rendelkezésre álló mandátumokat. A pártokra leadott szavazatokat elosztják egy megfelelő osztósorral, és a kerületben kiosztható mandátumokat aszerint osztják el, hogy melyik pártoknál vannak a legnagyobb számok.

Különböző osztósorok:

A *d'Hondt-módszer*: Ennél a formulánál a pártokra leadott szavazatokat 1-el, 2-vel, 3-al, 4-el, stb. osztják el, és ezek alapján nézik meg a legmagasabb számokat, és osztják ki a mandátumokat. A d'Hondt módszer a legnagyobb pártokat részesíti előnyben.

A *Sainte-Lague-módszer*: Itt 1-el, 3-al, 5-el, 7-el, stb. osztják el a pártokra leadott szavazatokat. Ez a formula a kisebb pártokat részesíti előnyben.

A *módosított Sainte-Lague-módszer*: 1,4-el, 3-al, 5-el, 7-el, stb. osztják a pártokra leadott szavazatokat, ez a formula a közepes nagyságú pártoknak kedvez.

Fontos eleme a választási rendszereknek a küszöbök intézménye. Ez egy olyan minimális szavazatarányt takar, amit el kell érnie egy pártnak ahhoz, hogy a mandátumkiosztásnál figyelembe vegyék. Ennek az a célja, hogy ne minden a választáson induló párt jusson be a parlamentbe, ezáltal a parlament ne fragmentálódjon. Emellett növekszik a pártrendszer és

[1] Karácsony Gergely: Választási rendszerek: Arányos választási rendszerek, 2008, Budapest

ezzel a politikai rendszer stabilitása. A küszöb elszenvedői a kisebb pártok, akik minden választáson a bejutásért küzdenek. A parlamenti küszöb országról országra eltérő lehet, általában 4-5 százalék körül szokott lenni.

A következő részben megvizsgáljuk az egyes országok választási rendszereinek fejlődését, azt, hogy mely országok anyagi jogi választási szabályozása változott meg jelentősen az utóbbi években, valamint hogy ezek alapján milyen tendenciák mennek végbe a választási rendszerek fejlődésében, milyen hatással vannak a politikai rendszerek stabilitására. Minden vizsgált ország kapcsán kitérünk az egyes rendszerek országspecifikus erősségeire és gyengeségeire.

A többségi választási rendszerek

Az *Egyesült Királyságban* létező relatív többségi választási rendszer több évszázados hagyományokkal rendelkezik; tulajdonképpen a rendi parlament 13. századi létrejötte óta egyéni kerületi, egyszerű többségi rendszerben választják meg a brit alsóház képviselőit. A brit választási rendszer talán minden más országnál jobban a politikai rendszerbe ágyazódott, és alapvetően meghatározza az alkotmányos-politikai berendezkedést.

A „first past the post", vagyis a „győztes mindent visz" elvét érvényesítő választási rendszer fő erényének tekintik, hogy stabil és erős kormányzás lehetőségét teremti meg. A választási rendszer Nagy-Britanniában egyértelmű felelősségi viszonyokat hoz létre, és így a felelősségre vonhatóságot is elősegíti. A kormány és ellenzék dichotómia kialakításában nagyobb szerepet juttat a választóknak, a kétpárti váltógazdaságot elősegítő rendszer frissességet kölcsönözhet a politikai rendszernek is. A választópolgárok, erőteljesebb befolyásolási potenciáljuk miatt elégedettebbek is saját a demokratikus berendezkedésükkel.

Ugyanakkor számos hátránya is van az egyszerű többségi választási rendszer brit modelljének. Elsősorban torzító hatását szokták kiemelni, melyet a kritikusok gyakran a „köbtörvény" fogalmával írnak le: Eszerint a két, egymást váltó pártra leadott szavazatok száma közötti különbség köbre emelten nő. Különösen igaz ez az 1970-es évek vége óta, amióta – a Munkáspártra és a Konzervatív Pártra együttesen leadott szavazatok mértékének csökkenésével párhuzamosan – a Liberális Demokrata Pártra leadott szavazatok aránya nő. További hátránya a brit többségi rendszernek, hogy a 1974 és 2001 között a pártrendszer arányosságát kifejező Loosemore-Hanby-index a legaránytalanabb rendszereket jellemző 20 % körüli értéket vette fel, míg 1945 és 1970 között a 10 %-ot sem haladta meg.[2] Ráadásul az ellentétes kormányzati filozófiák és politikák váltakozása is igencsak költségessé teszi a meghirdetett elképzelések megvalósítását. A kisebb pártokkal szimpatizáló választópolgárok körében cinizmust váltott ki a demokratikus folyamattal szemben, hogy a nagy pártoknak

[2] Fábián György – Kovács László Imre (2006): Parlamenti választások az Európai Unió országaiban (1945-2002). Osiris Kiadó. 304-307.

kedvez, miközben a hátrányos a közép- és kispártok számára, így nem képes lefedni a törvényhozásban a valódi preferenciákat.

Az előbb említett megfontolásokból kiindulva, illetve a két nagy pártból való tapasztalható fokozatos kiábrándulás (amit a két pártra együttesen leadott szavazatok arányának folyamatos csökkenése, illetve 2001-ig[3] a választásoktól való egyre nagyobb arányú távolmaradás jelez) miatt már évtizedek óta napirenden van a választási rendszer megreformálása. Az Európai Unió is a választási rendszer arányosítása felé tett lépésekre ösztökélte a brit kormányokat, különösen az Európa-párti Munkáspártot.

A reformjavaslatok között szerepelt már a német mintájú vegyes rendszer, az ausztrál típusú alternatív szavazás és az Írországban alkalmazott listás szavazás is. A konzervatívok közel két évtizedes kormányzása (1979 és 1997 között) alatt a reform ügye átmenetileg ugyan lekerült a napirendről, az 1997-ben hatalomra került Munkáspárt azonban választási ígéretet tett a választási rendszer átalakításáról szóló népszavazásra. Ez a munkáspárti kormányzat alatt sem történt ugyan meg, de 2011. május 5-én kiírásra került a választási rendszer átalakításáról szóló referendum, amelyen az ausztrál típusú alternatív szavazási módszerre való áttérésről szavazhattak az állampolgárok. A Liberális Demokraták ugyanis koalíciós szövetséget kötöttek a Konzervatív Párttal, mely megállapodásnak egyik alapfeltétele volt a referendum kiírása. A lakosság elsöprő többsége ugyanakkor nemmel szavazott a választási rendszer átalakítására (nem teljesen függetlenül a liberálisok népszerűségvesztésétől, akik a változás legfőbb szószólói voltak), így a választási reform egy időre biztosan lekerült a politikai napirendről.

Érdemes azonban megjegyezni, hogy a „first past the post" logikájú választási eljárás az Egyesült Királyságban csupán az Alsóház vonatkozásában él még. A skót és a wales-i nemzetgyűlést, illetve a londoni tanácsot például vegyes rendszerrel választják meg, de talán ennél is nagyobb jelentőségű, hogy 1999 óta az európai parlamenti választások egy arányos listás rendszer keretében folynak. Az Egyesült Királyság területén ma hat különböző választási szisztéma létezik az ország különböző szintjein és különböző típusú testületei vonatkozásában.

A *francia választási rendszert* tekintve az utolsó érdemi jogszabályi módosításra 1986-ban került sor, amikor François Mitterrand francia köztársasági elnök a többségi, kétfordulós választási rendszert vezetett be. Az érvényben lévő választási rendszer szerint a mandátumokat egyéni választókerületekben nyerhetik el a jelöltek, kizárólag akkor, ha abszolút többséget szereznek. Ha egy jelölt sem szerez többséget az első fordulóban, akkor

[3] Ekkor érte el a választási részvétel az eddigi legalacsonyabb mértéket, 59,38 %-ot. Az elmúlt két választás (2005 és 2010) alkalmával a részvétel némileg emelkedett, 61,4, illetve 65,1 %-ra. Forrás: http://www.ukpolitical.info/Turnout45.htm; Letöltés ideje: 2012.12.02.

második fordulóra kerül sor, ahol már csak az első fordulóban legtöbb szavazatot kapott jelölt indulhatnak egymás ellen. Ezzel a módszerrel a politikai rendszer stabilitását akarják biztosítani, valamint a választások előtti koalícióképzést generálják. A jelenlegi francia vezetésnek a 2013-ban tervezett alkotmánymódosítás keretében szándékában áll megújítani a választási rendszert is. Ezért François Hollande jelenlegi köztársasági elnök felkérte Lionel Jospin volt szocialista kormányfőt, hogy dolgozzanak ki egy olyan javaslattervezetet, amely a francia politikai élet modernizálásával, a közintézmények hatékonyabb működtetésével, valamint az állampolgári bizalomvesztés helyreállításával a demokrácia megújítását célozza.

A Jospin-bizottság idén novemberben hozta nyilvánosságra jelentését,[4] amelyben öt fő területen a köztársasági elnökválasztás szabályainak megváltoztatását, a parlamenti választások szavazási eljárásának módosítását, a mandátumhalmozás megszüntetését, az államfő és a kormánytagok jogállásának megváltoztatását, valamint a kormánytagok, a parlamenti képviselők és magas állami tisztviselők közötti érdekkonfliktusok megelőzését illetően tett javaslatokat. Ezek közül kettő a választási rendszer anyagi jogi szabályainak jelentős módosítását is megköveteli.[5] A parlamenti (nemzetgyűlési és szenátusi) választásokat tekintve a Bizottság a jelenlegi szabályozásban javasolt módosításaival egy reprezentatív parlament felállítását tűzte ki célul. Ezzel összefüggésben a Bizottság azt állapította meg, hogy a nemzetgyűlési választások során alkalmazott szavazási rendnek egy legalább egyszerű többségű alsóház felállítását kell céloznia a mindenkori kormány stabilitása érdekében.[6] Ugyanakkor a jelentés felhívja a figyelmet arra, hogy ezen alapvető cél megvalósítása nem szoríthatja háttérbe a jelentős politikai irányzatok megfelelő arányú alsóházi jelenlétét, valamint a női képviselők bejutásának széles körben biztosított lehetőségét sem.[7] Ezért a Bizottság a következő javaslatot tette: a kétfordulós, egyéni jelöltekre történő, többségi szavazási rendszer megtartása mellett részben vezessenek be arányos képviseleti rendszert is. Vagyis: a kormánypártnak a szilárd parlamenti többséget biztosító jelenlegi szabályozás megtartása mellett egy országos választási körzetet állítanának fel, ahol legfeljebb az alsóházi képviselői helyek 10%-át adó jelöltlistára kétfordulós vegyes választási rendszer keretében lehetne szavazni.[8] Ezzel a kisebb politikai pártok is képviseleti jogot szereznének a Nemzetgyűlésben. Mindezek mellett a Bizottság szerint a szenátusi választás szabályainak lehetővé kell tenniük, hogy a helyi közösségek a jelenleginél nagyobb mértékben képviseltethessék magukat a Szenátusban. Így a szenátusi testület megújítására tett javaslatai szerint a települések demográfiai adatainak figyelembe vételével, valamint a régiók és megyék képviseleti arányának javításával egy szavazati

[4] *Commission de rénovation et de déontologie de la vie publique: Pour un renouveau démocratique*; Paris, 2012. (http://www.commission-rdvp.gouv.fr/Rapport_Commission_RDVP.pdf) ; Letöltés: 2012. december 3.
[5] Uo. 8-17. o.
[6] Uo. 37. o.
[7] Uo. 36. o.
[8] Uo. 38-39. o.

egyensúlyt célzó mechanizmust kell kidolgozni.[9] Ennek érdekében a három szenátort küldő megyékre is ki kell terjeszteni az arányos, listás szavazási rendet.[10] Emellett pedig az általános összeférhetetlenségi szabályok tiszteletben tartása érdekében szükséges lenne a szenátorok visszahívása azon képviselői listákról, amelyek egyébként a szenátorok kinevezésére jogosultak.[11] Végül lehetővé kellene tenni, hogy a többi választáshoz hasonlóan a szenátusi választáson már a 18. életévüket betöltött francia állampolgárok[12] is indulhassanak (jelenleg csak a 24. életévüket betöltött francia állampolgárok indulhatnak a szenátusi választáson[13]).

A jelentés politikai körökben vegyes fogadtatásra talált. A politikusok többsége a jelentésből kitűnő szándékot figyelemre méltónak, de a megvalósítás eszközeit problematikusnak tekintette. Amennyiben a jelenlegi politikai vezetésnek lesz ereje végigvinni a jelentésben foglalt reformjavaslatokat, a francia demokrácia ismételten mérföldkőhöz érkezik, s a választási rendszerben a többségi elv mellett nagyobb szerephez jut majd az arányosság elve.

Az *Egyesült Államok* föderális berendezkedésének következtében megoszlanak a jogalkotási hatáskörök a tagállamok törvényhozói és a központi törvényhozó, a Kongresszus között. Igaz ez a választással kapcsolatos szabályokra is. A legfontosabb választási szabályokat az alkotmány tartalmazza, míg az eljárással kapcsolatos szabályokat a tagállamok határozzák meg. Emellett azonban a Kongresszusnak lehetősége van arra, hogy a választás egyes kérdéseit országos szinten szabályozza.[14] Az Egyesült Államok elnökét nem közvetlenül választják, hanem az egyes tagállamok által delegált tagokból álló elektori kollégium választja abszolút többségi szisztémában. Az elektorokat négyévente novemberben választják tagállamonként. Az elektorok a választási évben december második szerdáját követő hétfőn ülnek össze a saját tagállamukban és külön-külön megválasztják az Egyesült Államok elnökét és alelnökét. Minden tagállam annyi elektort delegálhat, ahány szenátorral és kongresszusi képviselővel rendelkezik, Washington D.C. a 23. alkotmány-kiegészítés értelmében ugyanannyit választ, amennyit a legkisebb lakossággal rendelkező tagállam, azaz hármat. Az elektori kollégiumnak 538 tagja van és az elnök megválasztásához az szükséges, hogy egy jelölt megkapja az elektori szavazatok abszolút többségét, azaz 270 elektori szavazatot. Amennyiben egy jelölt sem kapja meg a szükséges többséget, akkor az elnököt a Képviselőház választja meg, amely államonként szavaz, az alelnököt, aki a Szenátus elnöke is

[9] Uo. 45-46. o.
[10] Uo. 47. o.
[11] Uo. 46. o.
[12] Uo. 48. o.
[13] *Code électoral* L. O. 296. cikk első bekezdése
[14] Help America Vote Act of 2002

a szenátorok választják meg, akik egyenként szavaznak.[15] Nem lehetnek elektorok szenátorok, képviselők, illetve állami tisztviselők.[16] Az elektorok választásának szabályait a tagállamok határozzák meg. Az Alkotmány mindössze annyi kitételt tartalmaz az elektorok választására vonatkozóan, hogy a tagállamok választópolgárai közvetlenül választják az elektorokat.[17] Az elektorokat a tagállamok döntő többségében a "first past the post"-rendszer szerint választják, azaz a legtöbb szavazatot elért párt adja a tagállam összes elektorát. Ezzel szemben Maine és Nebraska ettől eltérő módon választja a képviselőit, ugyanis ezekben az államokban a képviselői választói körzetenként választanak egy-egy elektort, valamint tagállami szinten két-két elektort.[18]

A Képviselőház és a Szenátus tagjainak választására vonatkozó legfontosabb szabályokat (pl.: szenátorok száma) az alkotmány tartalmazza, azonban a választás helyére és módjára vonatkozó szabályokat a tagállamok törvényhozása állapítja meg, igaz a központi törvényhozás módosíthatja ezeket a szabályokat és fogalmazhat meg szabályokat ebben a kérdésben.[19] A Képviselőházban 435 képviselő foglal helyet. Minden tagállam lakosságszáma arányában választhat képviselőket. A legkisebb tagállamok 1 képviselőt választhatnak, a leglakottabb tagállam, Kalifornia 53 kiosztható mandátummal rendelkezik. Az USA-hoz tartozó öt terület, amely nem rendelkezik tagállami státusszal, mint például a Virginia-szigetek, vagy Szamoa egy-egy szavazati joggal nem rendelkező képviselőt választhat a Képviselőházba. Képviselőválasztást minden páros évben tartanak, a november első hétfője utáni csütörtökön, és az adott választókörzetben a legtöbb szavazatot kapott jelölt nyeri a választásokat. Minden körzetben csak egy képviselő választható.[20]

A Szenátusba minden tagállam – a lakosságszámát figyelmen kívül hagyva – két-két szenátort választ hat éves időtartamra.[21] A szenátorokat eredetileg a tagállamok törvényhozása választotta, de a 17. alkotmánykiegészítés 1913-as elfogadása óta közvetlenül választják őket. Kétévente a szenátorok egyharmadát kicserélődik. A szenátusi választásokon a tagállam alkot egy választókörzetet és a legtöbb szavazatot (relatív többségi rendszer) kapott jelölt lesz szenátor.[22]

2000-ben felállítottak egy bizottságot, amelyet két volt elnök, Jimmy Carter és Gerard Ford elnökölt. A bizottság feladata az volt, hogy ajánlásokat fogalmazzon meg a tagállami és központi jogalkotónak a választással kapcsolatos jogszabályok módosítására. A Bizottság megállapításai főleg technikai kérdésekre vonatkoztak, mint a tengerentúli szavazók

[15] http://infousa.state.gov/government/elections/electoralprocess.html; Letöltés: 2012. december 9.
[16] Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya 2. cikk
[17] Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya 2. cikk
[18] http://infousa.state.gov/government/elections/electoralprocess.html; Letöltés: 2012. december 9.
[19] Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya 4. cikk
[20] The United States Code Tittle 2. 2a§ (c)
[21] Az Amerikai Egyesült Államok Alkotmánya 3. cikk
[22] http://infousa.state.gov/government/elections/electoralprocess.html; Letöltés: 2012. december 9.

szavazásának megkönnyítése vagy a választói névjegyzékkel kapcsolatos szabályok módosítása. A Bizottság a választási rendszer alapvető struktúrájára nem tartalmazott javaslatokat.[23]

Ausztrália választási rendszere – annak ellenére, hogy abszolút többségi típusú, azon belül is, a világon egyedülálló módon az alternatív szavazás módszerével működik – áll talán legközelebb az angolszász országok közül a „first past the post"-rendszeréhez, és a kormányzat a közelmúltig következetesen abszolút többséget is szerzett a két párt dominálta választásokon.[24] A nagy politikai pártok (az Ausztrál Munkáspárt illetve a Liberális Párt) politikájukat változtatva alkalmazkodtak a változó körülményekhez, és - ebben különbözve a brit pártoktól – megtartották szavazóik nagy részét. A szerveződő kis pártok többnyire egy ügy felkarolására jönnek létre, és egy választási ciklus elteltével általában meg is szűnnek.

Abban, hogy a pártrendszer a fent említett módon alakult, nagy szerepe van a választási rendszernek is. Az abszolút többségi rendszerek közé tartozó alternatív többségi szavazás módszere szinte ugyanúgy torzít az arányosság szempontjából, mint a relatív többségi választási rendszer.[25] Az alternatív szavazási rendszer előnyei között szokták említeni, hogy elviekben arányosabb eredményt produkál, mint a relatív többségi rendszer (ezért is tartottak az Egyesült Királyságban népszavazást az alternatív rendszerre való áttérésről), és figyelembe veszi a szavazók teljes preferencia sorrendjét. Mindemellett a másik abszolút többségi formulával (kétfordulós rendszer) szembeni előnye, hogy nem szükséges második fordulót tartani. Ugyanakkor erről a rendszerről éppúgy elmondható, hogy a nagy pártokat preferálja, és kedvezőtlen helyzetbe hozza a kis pártokat.

Ausztrália 15 parlamenti testületéből 12-t (a föderális, valamint az öt állam és a területek alsóházait, Tasmania, illetve Új-Dél-Wales és Dél-Ausztrália kivételével a felsőházakat is) az alternatív választás módszerével választják. A más néven többségi preferenciális választás módszerét az élet egyéb különböző területein is előszeretettel alkalmazzák, a szakszervezeti vagy egyházi választásoknál például.

A kétkamarás parlament alsóházának 150 tagját is az 1918-as választási törvény[26] által bevezetett alternatív szavazási eljárással választják meg, egyéni választókerületi rendszerben, három éves időtartamra. A preferenciális szavazás lényege, hogy a választópolgárok rangsorolják az egyes indulókat, és az a jelölt nyeri el a mandátumot, aki a szavazatok abszolút többségét (50 % +1) megkapja.

---

[23] http://web1.millercenter.org/commissions/comm_2001.pdf ; Letöltés: 2012. december 9.

[24] Ez a tendencia 2010-ben szakadt meg, ugyanis egyik párt sem tudott egymaga többségi kormányt alakítani; végül a Munkáspártnak független képviselők megnyerésével sikerült elérnie azt.

[25] Ilonszki Gabriella: Westminsteri változatok: Az angolszász politikai rendszerek. Aula Kiadó, Budapest (1998)

[26] Nemzetközösségi választási törvény (Commonwealth Electoral Act), 1918.; http://www.comlaw.gov.au/Details/C2012C00581; Letöltés: 2012.december 5.

A 76 tagú felsőház megválasztása eltér az alsóházi képviselők választási módszerétől; a választók két metódus között választhatnak. Bár itt is lehetőség van az egyéni jelöltek rangsorolására, a választók többsége a másik módszert, az átruházható szavazat arányos választási módszerét[27] választja, ez utóbbi másikhoz mért egyszerűbb volta miatt.

Az arányos választási rendszerek

A jelenlegi *olasz választási rendszer* 2005 óta van érvényben, arányos logikájú, de az első helyen végző párt többségi prémiumot kap mindkét kamarában. Mindkét kamara tagjait öt évre választják. A választók nyitott listákra szavaznak, ők szabhatják meg, hogy milyen sorrendben jussanak meg a preferált pártjaik képviselőjelöltjei a parlamentbe. A korábbi, 1993-2005 között három választást szabályozó törvény megalkotója, Sergio Mattarella képviselő neve után a Mattarellum becenevet kapta. A korábbi, 1946 óta érvényben lévő arányos rendszer helyett vegyes, a helyek háromnegyedét egyszerű többségi, a mandátumok egynegyed részét pedig arányosan kiosztó rendszert vezettek be 1993-ban, ezt azonban újra egy arányosabbra módosították 2005-ben. A rendszer többségi jellege nem volt elég erős ahhoz, hogy az olasz politika fragmentáltságán úrrá legyen, 1999-ben és 2000-ben két, végül az alacsony részvétel miatt sikertelen népszavazást is tartottak a többségi rendszer arányosító ágának eltörlése érdekében. 2005-ben az akkori Berlusconi kormány a tárgyévi regionális választásokon tapasztalt csúfos vereség és a rossz kilátások miatt gyökeresen átalakította a választási rendszert. Bár a korábbi törekvések a többségi elv erősítését forszírozták, a kormánypártok a rendszert a preferenciáik szerint arányosabbá tették. Az új rendszer természetesen a változásokat bevezető politikai oldalnak kedvezett.[28] A választások egyre inkább két blokk küzdelméről szóltak.

Az új, 2005-ös törvény sok vitát generált, és bevezetése után egy elhíresült interjúban maga a szülőatyja is „una porcata”-ként (ami jelentése marhaság, disznóság) definiálta.[29] A Porcellum gúnynevet akasztották rá, amelyik hamar népszerű lett mind a politikatudományban, mind a médiában. Giovanne Sartori, a híres olasz szakmabéli több politológussal egyetemben évek óta felszólal a Porcellum ellen, illetve annak megváltoztatásáért.[30]

Jelenleg az olasz parlament nagy erőfeszítéseket tesz, hogy a 2013 tavaszán esedékes választásokig még megváltoztassák a választási törvényt, ha nem is teljesen lecseréljék, de

---

[27] Az elsődleges szavazatok összesítése alapján győztes jelöltekre szavazók másodlagos preferenciája alapján osztanak ki további mandátumokat a többmandátumos választókerületekben.

[28] Gianfranco, Baldini 2011. The Different Trajectories of Italian Electoral Reforms. West European Politics, 34:3, 644-663. o.

[29] La Repubblica: Calderoli: "La legge elettorale? L’ho scritta io, ma è una porcata". 2006.03.15. http://www.repubblica.it/2006/c/sezioni/politica/versoelezioni38/caldporcata/caldporcata.html; Letöltés: 2012.december 5.

[30] Sartori, Giovanni: Il „porcellum” da eliminare. In: Corriere della Sera, 2006.11.01. http://www.corriere.it/Primo_Piano/Editoriali/2006/11_Novembre/01/sartori.shtml; Letöltés: 2012.december 5.

némileg javítsanak a Porcellumon, ezzel működőképesebbé téve a parlamentet. A változások bejelentése – amennyiben történik változás – a 2012-es év végére várható, de a választások közeledtével a parlament lassan kifut az időből.[31]

A Képviselőház tagjait a jelölő szervezetek listáiról arányos módon választják, de a kormányzóképes többség biztosítása érdekében a legtöbb szavazatot szerző lista többségi prémiumot (premio di maggioranza) kap, így legalább háromszáznegyven képviselői helyet szerezhet meg. Amennyiben az arányos kiosztás alapján a győztes koalíció képviselőinek száma eléri vagy meghaladja a háromszáznegyvenet, akkor nem kap többségi prémiumot. A hatszázharminc képviselői helyből tizenkét mandátum osztható ki a külföldön élő állampolgárok szavazatai alapján, földrészenként meghatározott választókörzetekben.

A választási küszöb ösztönzi a koalícióalkotást, a választási szövetségben induló pártok számára a bejutási küszöb alacsonyabb, mint az önállóan indulók esetében. A képviselőházra érvényes küszöbök (nemzeti alapon): nem koalícióban induló pártoknak 4%, koalícióknak 10%, az azon belüli pártoknak 2%. A szenátusi küszöbök az egyes régiókon belül érvényesek: nem koalícióban induló pártoknak 8%, pártkoalícióknak 20%, az azokon belüli pártoknak 3%.

A Szenátus tagjainak megválasztására szintén arányos rendszerben kerül sor, de regionális alapon, – kivéve az életre szóló helyeket illetve a külföldi állampolgárok választókerületét. A régiók határai az egyes választókerületi határok, a többségi prémium itt a regionális győzteseket illeti. A választott szenátorok száma háromszáztizenöt, ebből hat főt választanak a külföldön élő állampolgárok. A maradék háromszázkilenc mandátumot népességarányosan osztják szét a régiók között, Val d'Aosta egy, Molise pedig két szenátori helyet tölthet be, az összes többi régióban viszont a mandátumok száma nem lehet kevesebb hétnél. A választási küszöbök alapján bejutó pártok között arányosan osztják szét a helyeket, amennyiben a győztes eléri az 55%-ot, a kiosztás arányos marad, amennyiben a győztes ennél kisebb arányú győzelmet aratott, a mandátumok 55%-át megkapja, és a többi párt a maradék 45%-on osztozik.

Az olasz politikai rendszer évtizedek óta rendkívül instabil, és lényeges változás nem történt ebben az utóbbi két évtized két választási rendszer módosítása óta sem, bár az egyes kormányok által eltöltött hivatali idő az Első Köztársaság időszakához képest nőtt. A változások nem oldották meg azt a korábbi problémát, hogy a győztes pártnak vagy koalíciónak a stabil kormányzás érdekében mindkét kamarában biztos többséget kell szereznie, mivel a Szenátus regionális alapú mandátum kiosztási módszere inkább kiegyenlíti a különbségeket. A politikai rendszer fragmentáltabbá vált, és stabilitása a reform ellenére állandóan veszélyeztetett, de a tapasztalat azt mutatja, hogy ez nem írható a rendszer

[31] La Repubblica: Legge elettorale, spunta bozza Quagliariello. Il governo auspica la riforma, 2012.12.04. http://www.repubblica.it/politica/2012/12/04/news/bersani_a_tripoli-48037691/; Letöltés: 2012.december 5.

arányosságának számlájára. Az 1993-as többségi rendszerrel tizenkét év alatt három választást vezényeltek le, és ez alatt nyolc kormány működött, a 2005-ös arányos rendszer keretei között eddig hét év alatt két választást ment le, ez alatt három kormánya volt Olaszországnak. Viszonyításképpen, 1946 és 1994 között átlagosan négy kormány működött a két választás közötti időszakokban.[32]

Az instabilitást inkább a többségi prémium eltérő kiosztási módszere okozza: egy szimmetrikus kétkamarás rendszerben problémás, ha nem általános, hogy mindkét kamarában ugyanaz a blokk szerezzen többséget. A Szenátusra vonatkozó, területi többségeket díjazó rendszer miatt jól becsült erőviszonyok alapján is meglehetősen nehezen jósolható meg a szavazások végeredménye, pár tízezer szavazat is képviselői helyek tucatjairól dönthet. Az új választási küszöbök és a többségi prémium ösztönzik a pártok választások előtti koalíciókötését. Az olasz politikai rendszer instabil maradt az utóbbi két évtized mindkét nagy, a választási eljárás szabályozásában eszközölt átalakítás ellenére, tulajdonképpen függetlenül attól, hogy többségi vagy arányos eljárást vezettek-e be.

Ausztria az arányos választási rendszereket használó országok közé tartozik. Három lépésben kerül sor a Nemzeti Tanács 183 mandátumának kiosztásra. A három szint a 43 tartományokon belüli választókerületeket (minden választókerületben 2-8 közötti mandátumot osztanak ki), a kilenc tartományi választókerület és a nemzeti szintet fedi le. Először felmérik, hogy hány szavazatot adtak le egy tartományban, majd elosztják az összes ott megszerezhető mandátum számával. Az itt kapott felkerekített eredményt nevezik választási számnak. Ezek után megnézik, hogy az egyes, eggyel alacsonyabb szinten található választókerületekben, a regionális választási körzetekben az egyes pártokra leadott szavazatok számába hányszor fér bele ez a választási szám, és annyi mandátumot osztanak ki a pártoknak első körben, amennyit a kapott szám igazol. Ezek után a megmaradt mandátumokat tartományi szinten osztják szét, de csak azok között a pártok között, akik meglépték a 4 százalékos küszöböt országos szinten, vagy legalább egy regionális választókerületben mandátumhoz jutottak. A második szinten újfent a d'Hondt-féle módszerrel számolnak. A tartományban az összesen egy pártra leadott szavazatszámot elosztják a választási számmal. Az itt kapott mandátumszámból levonják a pártnak az előző eljárásban az első szinten a tartományban szerzett mandátumainak számát. Az ezek után maradt mandátumszámot a pártok listájához írják a tartományi szinten.[33] Ha ezek után is maradnak kiosztatlan mandátumok, azokat a pártok országosan összesített szavazatszázalékai alapján osztják el.[34] Ausztria eredeti megfontolások szerint azért választotta az arányos mandátumkiosztás rendszerét, mert politikai stabilitást akart, de

[32] I governi italiani. http://www.governo.it/governo/governi/governi.html; Letöltés: 2012. december 5.
[33] Bundeswahlordnung 1992, §101
[34] Bundeswahlordnung 1992, §108

egyben sokszínűséget is. Mint tudjuk, a többségi választási rendszerek garantálják leginkább az pártok számának emelkedésének akadályozását, az arányos pedig inkább fragmentáltsághoz vezet. Ennek ellenére az osztrák pártrendszer a stabil pártrendszerek közé tartozik.

A választási rendszer alapjai *Dániában* a pártok közötti konszenzuson alapulnak. Azoknak a fejében, akik ezt a rendszert felépítették, nem az egyszerűség és az átláthatóság volt az elsődleges szempont.[35]

Az alapelvek biztosítása érdekében Dánia a kétszintes listás (kiegészítő-mandátumos) választási rendszert alkalmazza.[36] A mandátumelosztás alsó szinten a 17 többmandátumos (4-23 megszerezhető mandátum) választókörzetekben kezdődik. Az egyetlen országos kiterjedésű felső szinten pedig előre meghatározott számú mandátum kerül kiosztásra.[37] A parlamenti képviselők száma 175 főből áll, amelyből 135 mandátum az alsó szintről, míg 40 mandátum az egyetlen országos körzetből tevődik össze. A 175 fölött még további 2-2 mandátuma van Grönlandnak és a Feröer-szigeteknek is.

A mandátumelosztás többlépcsős folyamatban zajlik. Először is az alsó szinten szerezhető 135 mandátum elosztása történik meg a módosított Sainte-Laguë-módszerrel. Ez az eljárás a korábbi d'Hondt-módszert felváltva – és az arányosságot növelve – a közepes pártok számára könnyíti meg a mandátumszerzést. Majd az alternatív küszöb-feltételnek – azaz az összes érvényes szavazat 2 százalékának megszerzése – megfelelő pártok között a Hare-kvóta alapján kiosztásra kerül a további 40 mandátum. Ez azt jelenti, hogy a pártok összesen megszerzett szavazatát és mandátumszámát alapul véve osztható el a 175 képviselői hely. Az eredményül kapott pártonkénti mandátumszámból kivonásra kerülnek a körzetekben (Koppenhága, Jylland és a szigetek) már elnyertek, végül a különbség adja az egyes pártokra jutó kiegészítő képviselői helyek számát.[38] A Hare-kvóta biztosítja a mandátumok legarányosabb elosztását. A többszemélyes választókerületekben a választópolgár tetszőleges preferencia sorrendet állít fel a jelöltek között. A leadott szavazatokat véletlenszerűen kezdik összeszámolni, s amelyik jelölt elér egy előre meghatározott kvótát, attól kezdve a rá leadott szavazólapok nem számítanak, és ezután a második helyen szereplő jelöltre szállnak a voksok. A Hare-kvóta előnye, hogy pozitív hatással van az arányosságra, de hátránya, hogy túl sok mandátumot hagy kiosztatlanul.[39] Az 1953. évi alkotmány és az 1987-es választási törvény hatálybalépése óta egyetlen komolyabb témában merült fel újra a

[35] Gallagher, Michael (2005): The Politics of Electoral Systems. Oxford. Oxford University Press 541.
[36] Lijphart, Arend (1994): Electoral Systems and Party Systems. Oxford. Oxford University Press 36.
[37] Fábián György - Kovács László Imre (szerk.) 2004: Parlamenti választások az Európai Unió országaiban (1945-2002) Budapest. Osiris 97.
[38] Fábián György - Kovács László Imre (szerk.) 2004: Parlamenti választások az Európai Unió országaiban (1945-2002) Budapest. Osiris 99.
[39] Bakk Miklós (2007): Választási rendszerek. Kolozsvár. Kolozsvári Egyetemi Kiadó 42.

változtatás szándéka Dániában: a parlamentbe (Folketing) való bejutáshoz szükséges 2 százalékos küszöb. A kis pártok sérelmezik, az arányosság akadályát látják a limitben, míg a nagyobb pártok megfelelőbbnek tartanák az 5 százalékos alsó határt. A Legfelsőbb Bíróság 1972-es állásfoglalása azonban kijelenti, hogy a küszöb nem sérti az arányosság alapelvét.[40]

A választási rendszerben alkalmazott módszerek meghatározzák a szavazás struktúráját. A szavazási struktúráknak megfelelő jelöltlista vagy zárt, vagy nyitott lehet. Azokban az államokban, ahol arányos választási rendszert alkalmaznak a választó változtathat a párt által megadott jelöltek sorrendjén, azaz ott nyitott listás szavazás van érvényben. A teljesen nyitott lista esetén a pártok a jelöltjeiket csak ábécé sorrendbe rendezhetik, viszont a tényleges sorrend a választók preferenciái alapján derül ki. Ilyen, teljesen nyitott listát alkalmaznak a skandináv országokban. Svédországban nem szükséges a nyitott listán valamelyik jelöltre szavazni, míg Finnországban kötelező. Ez azt jelenti, hogy a pártok szavazatait egy adott választókörzetben a pártok jelöltjeire leadott szavazatok alapján összesítik.[41] A nyitott lista előnye, hogy nem csak a pártok között van valódi verseny, de a pártokon belül is. Hátránya azonban, hogy perszonalizálja a politikát és a kisebbségi csoportok integrációját is akadályozza.

Finnország a többi skandináv országhoz hasonlóan arányos listás rendszert alkalmaz a választások során. A finn szavazási struktúra a nyitott listákkal biztosítja a preferenciális jelöltválasztás lehetőségét. A szavazólapokon azonban nincs sorrend a jelöltek között, ennek megfelelően a szavazók állítják fel a jelöltek sorrendjét, így gyakorlatilag személyekre szavazhatnak (single pooling vote). A mandátumelosztás először az ugyanazon a listán szereplők szavazatainak összesítésével kezdődik, majd a listán belüli voksok alapján kialakul a sorrend, amely alapján a jelöltek mandátumot szereznek. A parlamenti választások céljára az ország 15 választási kerületre van felosztva, egy közülük Åland szigete, amely egy képviselőt küldhet a 200 fős parlamentbe (Eduskunta). A többi kerületben megválasztható képviselők száma a választókerület lakosságának nagyságától függ, a mandátumok elosztását minden választás előtt felülvizsgálják.[42]

Svédországban a dánhoz hasonló kiegészítő mandátumos megoldással biztosítják a választások arányosságát. A választási eredmények megállapítása a 29 választókörzetben úgy történik, hogy a modifikált Sainte-Laguë-formula alapján elosztják a rendelkezésre álló mandátumokat a 4 százalékos küszöböt átlépő pártok között. Ezt követően a pártok országosan megszerzett szavazatai és az összesen megszerezhető mandátum alapján

[40] Képes György (2009): Dánia alkotmánytörténete a 13. századtól napjainkig. Budapest. Gondolat 155.
[41] Bakk Miklós (2007): Választási rendszerek. Kolozsvár. Kolozsvári Egyetemi Kiadó 27.
[42] Pesonen, Pertti (2002): Dynamic Finland: the political system and the welfare state, Helsinki. Finnish Literature Society 140.

megállapítható, hogy melyik pártnak mennyi mandátum járna a parlamentben (Riksdag). Majd ebből a számból levonják a kerületekben már megszerzett képviselőhelyeit, s a különbséget a 39 kompenzációs mandátumból kiegészítik. Végül az egyes pártok kompenzációs mandátumai kerülnek kiosztásra a kerületi listáik között. A kiegészítő mandátumos módszer a listás rendszerek legarányosabb megoldása, amely biztosítja a képviselők lokális kötődését és a kisebb pártok számára is komolyabb mandátummennyiséget eredményezhet.[43]

Norvégiában a parlament (Storting) megválasztását az alkotmány mellett az 1953-ban elfogadott – viszont többször is módosított – választójogi törvény szabályozza. Az arányosságot a többi skandináv országhoz hasonlóan a módosított Sainte-Laguë-formula garantálja. A választókörzetek a megyék számának megfelelően lettek kialakítva, azaz Norvégia 19 választókörzetre van felosztva. Első körben az alsó szintről 157 mandátum kerül kiosztásra, míg a további 8 kiegyenlítő mandátum a megyék közti aránytalanságok csökkentését hivatott biztosítani. Ez utóbbi mandátumok megszerzésére csak azon pártok pályázhatnak, amelyek az összes leadott szavazat 4 százalékát megszerezték. A küszöb az alsó szintre nem érvényes. Norvégiában a választások különlegességét az adja, hogy a választói preferenciák szerint megváltoztatható jelölti sorrend mellett, a kevésbé szimpatikus jelölt neve kihúzható a listáról.[44]

Szerbiában a köztársasági parlament megválasztása 1992 óta arányos választási rendszer szerint zajlik. Az 1997-ben a választókerületek számát 9-ről 29-re emelték. A körzeti magnitúdó csökkenésével aránytalanabbá vált a rendszer. A 2000-ben bekövetkezett politikai fordulatot követően új választási törvény is született, mely megőrizte az arányos rendszert, az egész országot egy választási körzetként határozta meg.[45] A szerb pártrendszer nagy fragmentáltsága miatt már többször megjelent a politikai napirenden ennek kiküszöbölése, de nem vegyes vagy többségi rendszer bevezetésével, hanem az 5 százalékos parlamenti küszöb megemelésével (a kisebbségi pártok esetében a természetes bejutási küszöböt érvényesítik: a leadott szavazatok számát elosztják a kiosztható mandátumok számával, amelyik kisebbségi párt ezt a választási számot eléri, mandátumhoz jut).[46] A parlamenti helyek számát a d'Hondt-módszerrel állapítják meg.

---

[43] Fábián György - Kovács László Imre (szerk.) 2004: Parlamenti választások az Európai Unió országaiban (1945-2002) Budapest. Osiris 448–449.

[44] Szalay-Bobrovniczky Vince: A norvég politikai pártok és a választási rendszer. In: Köz-politika, 2002. 3/3. 29–31.

[45] Zakon o izboru narodnih poslanika u Narodnu Skupštinu Republike Srbije

[46] B92: Izborni cenzus od sedam odsto? http://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2012&mm=01&dd=18&nav_category=11&nav_id=574895,; Letöltés: 2012. november 26.

Montenegróban arányos listás választási rendszer van érvényben. A parlamenti küszöb 3 százalékos.[47] A parlamenti helyeket a d'Hondt módszer szerint osztják szét. 2011-ben módosították a választási törvényt, amivel javították a kisebbségek mandátumszerzési esélyeit. A korábbi rendszer szerint az országos körzet mellett – melyben 76 képviselőt választottak meg - volt egy másik speciális körzet, amiben az albán kissebség választhatott 5 képviselőt. A 2011-es módosítás értelmében egy országos körzet van, de a kisebbségek esetében alacsonyabb küszöb érvényesül.[48]

A vegyes választási rendszerek

Németország Magyarországhoz hasonlóan egyéni többségi választókerületeken és pártlistákon keresztül osztja ki parlamenti mandátumait vegyes rendszerben. A német törvényhozás két részből áll össze. A Bundestagból, a német Szövetségi Köztársaság alsóházából, és a Bundesratból, a német felsőházból, amelyik a 16 tartomány képviselőinek biztosít megjelenést a törvényhozásban. Az összesen legalább 598 fős Bundestagnál 299 egyéni választókerületi, valamint 299 listás mandátum kerül kiosztásra az elméleti rendszer szerint. Általában azonban a német parlamentben 600-nál jóval több képviselő ül. A német választópolgároknak van egy első és egy második szavazata. Az elsővel egyéni képviselőjelöltet választanak relatív többséggel egymandátumos választókerületekben, a másodikkal a zárt tartományi pártlistára szavaznak. Amikor a mandátumkiosztásra kerül sor, először kiosztják a 299 egyéni mandátumot. Majd ezek után megvizsgálják, hogy az összes listára leadott szavazat alapján a parlamentben az 599 helyből hány székre lennének jogosultak a pártok. Ezek alapján arányosan szét is osztják ezt az 599 helyet. Olyan tartományokban azonban, ahol egy párt a listás szavazatszázalékánál nagyobb arányban nyerte meg az egyéni választókerületben a mandátumokat megtarthatja a listás arány alapján kiosztottakon felül az egyéni választókerületi mandátumokat. Ezeket hívják többletmandátumnak (Überhangmandate). Ennek eredménye, hogy soha nem 599, hanem mindig jóval több képviselő ül a német Bundestagban. Nem minden párt jut be a parlamentbe, országos szinten el kell érniük az 5 százalékos támogatottságot vagy legalább három közvetlen mandátumot kell szerezniük az egyéni választókerületekben.[49]

Ez a rendszer a nagy pártoknak kedvez, a mandátumtöbblet pedig a szavazói preferenciákat írja felül és a kormányalakításban is befolyásolhatja az erőviszonyokat. Épp ezért döntött úgy 2008-ban a német alkotmánybíróság, hogy a német választási rendszer alkotmányellenes, ezért módosítani kell.[50] Azzal indokolták döntésüket, hogy ebben a rendszerben az egy

[47] Zakon o izboru odbornika i poslanika
[48] OSCE INTERIM REPORT, Montenegro Early Parliamentary Elections, 14 October 2012, http://www.osce.org/odihr/94398; Letöltés: 2012. november 26.
[49] http://www.bundestagswahl-bw.de/wahlsystem1.html; Letöltés: 2012. december 2.
[50] http://www.bundesverfassungsgericht.de/pressemitteilungen/bvg08-068.html; Letöltés: 2012. december 2.

pártra leadott szavazat akár negatív szavazati súlyt is eredményezhet. Ha egy választópolgár leadja a preferált pártjára a voksát, azzal növeli annak listás támogatottságát és csökkenti annak a lehetőségét, hogy minél nagyobb legyen az egyéni választókerületi mandátumszerzők aránya, akik a párt listán szerzett támogatottságán túl is mandátumhoz jutnak. A negatív súly tehát azt jelenti, hogy egy listára leadott szavazattal a preferált párt akár mandátumokat is veszíthet. Az alkotmánybírósági döntés értelmében 2009-ben még a régi rendszer szerint oszthatták ki a Bundestag helyeit, a 2013-as országgyűlési választáson már új rendszer szerint kell mandátumot osztani. 2011 nyara volt a megszabott döntéshozatali határidő, amit a CDU/CSU-FDP koalíciós kormány nem tudott betartani, majd 2011 végére a legkisebb beavatkozás elve alapján változtatott a rendszeren. Eszerint nem szövetségi szinten, hanem tartományi szinten akarta figyelembe venni a pártlistás szavazatarányokat. Az ellenzéki nagypárt, az SPD és a német zöld párt javaslatát figyelembe sem vette a fekete-sárga koalíció. 2012 nyarán az alkotmánybíróság megsemmisítette a mandátumkiosztásra vonatkozó rendelkezéseket, és maga szabta meg, hogy legfeljebb 15 hellyel többet szerezhessen egy párt többletmandátumokon keresztül.[51] Emellett felszólította a Bundestagot, hogy alkosson új választási törvényt. Ennek a törvényhozó szerv 2012-ig igyekezett eleget tenni, a megállapodás már megszületett, karácsonyig akár a Bundestag elé is kerülhet a törvényjavaslat. A tervezet alapján a parlamenti képviselők száma megnövekedhet 650-re, a többletmandátumokat pedig kompenzálnák szövetségi szinten abban az esetben, ha azok egy pártnál meghaladnák a 15-öt. A nagyobbik kormánypárt, a CDU először azt akarta elfogadtatni, hogy megemeljék a listás mandátumok számát 50-el, így valószínűtlenné tenné, hogy bármelyik párt több mandátumhoz jusson az egyéni választókerületekben, mint a listás eredmények alapján. Az SPD azonban nem támogatta ezt a verziót, így most a többletmandátumok kompenzációs rendszerének kialakításában egyezett meg a két nagypárt.[52]

A *spanyol parlamentnek*, a Cortes-nek két kamarája van: a Képviselőház, azaz a Kongresszus, valamint az ország területi egységeinek érdekeit reprezentáló Szenátus. A két ház tagjait eltérő rendszerben választják meg.

Spanyolország területe autonóm közösségekre, azok pedig megyékre oszlanak. A spanyol választási rendszerben a megyék – amelyből összesen ötven található – alkotnak egy választókörzetet. Ezen felül az afrikai kontinensen található Ceuta és Melilla városai is egy-egy választókörzetet alkotnak. A 350 fős képviselőház megválasztása esetén a választójogi törvény úgy rendelkezik, hogy minden megye választ legalább két képviselőt, Ceuta és

[51] http://www.bundesverfassungsgericht.de/pressemitteilungen/bvg12-058,; Letöltés: 2012. december 2.
[52] http://www.spiegel.de/politik/deutschland/wahlrecht-reform-koennte-bundestag-groesser-machen-a-861869.html; Letöltés: 2012. december 2.; http://www.tagesspiegel.de/politik/ueberhangmandate-werden-vollstaendig-ausgeglichen-endgueltige-einigung-auf-neues-wahlrecht/7296436.html; Letöltés: 2012. december 2.

Melilla pedig egyet-egyet. A fennmaradó 248 képviselői helyet pedig a megyék lakosságszáma alapján osztják el.[53] Az adott általános választáson egy választókörzetben választható képviselők pontos számát a választásokat kiíró királyi határozat tartalmazza. A fennmaradó képviselői helyek elosztásának számítási módját a választójogi törvény pontosan meghatározza, amely az arányos rendszer jegyeit mutatja magán. A zárt listákra leadott szavazatok alapján d'Hondt-módszer segítségével osztják szét a képviselői mandátumokat, amelyekhez csak a választókörzetben legalább 3%-os eredményt elért listákat veszik figyelembe.[54]

A Szenátus az ország különböző régióinak érdekeit hivatott képviselni, összetétele a régiók közötti egyenlőséget hivatott, igaz meglehetősen torz módon, kifejezni. A Szenátus megválasztása két úton történik, egyrészt közvetlen választással az általános választások idején, másrészt pedig a régiók parlamentjei választanak egy-egy szenátort minden egymillió lakos után. A közvetlen választás esetén minden provincia négy-négy szenátort választ, leszámítva Ceuta és Melilla városait, amelyek egy-egy szenátort választanak, valamint a két szigetcsoportot – a Kanári- és a Baleári-szigeteket – amelyek összesen 16 szenátort választanak.[55] A közvetlenül választott szenátorokat többségi rendszerben választják. Minden választókörzetben négy szenátor választható, a választók pedig a nyitott listákról három jelöltet választhatnak, akik közül a négy legtöbb szavazatot szerzett jelölt szerez mandátumot.[56] Ennek a választási rendszernek a célja, hogy egy párt se szerezhesse meg a választókörzetből kiosztható szenátori mandátumok összességét és legalább két párt képviseltethesse magát a Szenátusban minden megyéből.[57]

A választójogi törvény legutolsó nagyobb reformját 2011-ben fogadta el a parlament, amely azonban nem tartalmazott érdemi változtatást a választási rendszer egészére nézve. A bevezetett reformok elsősorban a névjegyzék összeállítására és a kampánnyal kapcsolatos szabályokra vonatkoztak. A módosuló szabályok közül kiemelendő, hogy új elemként a pártként nem bejegyzett választói szövetségek, valamint a parlamenti képviselettel eddig nem rendelkező pártok csak meghatározott számú választói ajánlás birtokában állíthatnak jelölteket. A Belügyminisztérium által bejegyzett pártok esetében eddig nem volt szükséges ajánlás a jelöltállításhoz.

A választási rendszerrel és annak esetleges reformjával kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy a kormány kérésére az Államtanács – amely a spanyol kormány legfőbb alkotmányban is nevesített tanácsadó szerve – 2006-ban egy több száz oldalas jelentést készített arra vonatkozóan, hogy mely pontokon lenne szükséges az 1978-ban elfogadott spanyol alkotmány módosítása. A jelentés négy kérdést jelölt meg: a trónöröklés rendjében a férfiak

[53] Ley Orgánica 5/1985, de 19 de Junio, del Régimen Electoral General (LOREG) art. 162.
[54] LOREG art. 163
[55] LOREG art 165-166
[56] LOREG art. 165-166.
[57] http://www.portalelectoral.es/content/view/31/38/1/3/; Letöltés: 2012. december 6.

előnybe részesítésének megszüntetése, az európai integrációra történő utalás beemelése az alkotmányba, az ország regionális szintjét alkotó autonóm közösségek felsorolása az alkotmányban, végül pedig a Szenátus reformja. Ez utóbbi arra hivatott, hogy az autonóm közösségek érdekei megjelenhessenek a törvényhozásban. Azonban általános tapasztalat, hogy a Szenátus összetétele és nem utolsó sorban a házszabályok nem biztosítják azt, hogy a felsőház betöltse eredeti funkcióját. Ennek orvoslása érdekében a jelentés javasolja az eljárási szabályok módosítását annak érdekében, hogy a Szenátus nagyobb súllyal jelenjen meg a törvényhozásban, illetve javasolja a ház összetételére vonatkozó szabályok megváltoztatását. Ebben a körben lehetséges megoldásként javasolja mind a német példát – a felsőház tagjait a tartományi kormányok delegálják, mind pedig az USA példáját, ahol minden tagállam azonos számú szenátort választ. Az Államtanács javaslatait azonban eddig nem követte alkotmány- és törvénymódosítás.[58]

A *Lengyel Köztársaság* alkotmánya, a választási kódex, a politikai pártokról szóló törvény és a média működését szabályozó törvények jelentik a választások jogi keretrendszerét. A lengyel választási eljárást jelenleg a korábbi széttagolt szabályozást felváltó a 2011. január 5-ei egységes választási kódex[59] szabályozza, amelyet azóta több alkalommal módosítottak.

A kódex az általános szabályokon túl külön rendelkezik a szejm (alsóház) és a szenátus (felsőház) tagjai, az elnök, az európai parlamenti képviselők, valamint a helyi önkormányzatok és polgármesterek megválasztásának specifikus szabályairól. A legutóbbi, 2011. október 9-én tartott népképviseleti választások már ezen kódex szabályai szerint zajlottak.[60]

A Lengyel Köztársaság parlamentje kétkamarás: a 460 fős szejmből és a 100 fős szenátusból áll. Mindkét ház tagjait négy évre választják. Minden 18 évet betöltött állampolgár választójogosult; a passzív választójog a szejm esetében 21, a szenátus esetében 30 éves korhoz kötött. Nem rendelkeznek aktív választójoggal a cselekvőképtelen vagy korlátozottan cselekvőképes, valamint a választójoguktól jogerős ítélettel megfosztott nagykorú személyek. Egyes súlyos bűncselekmények elkövetői elvesztik választhatóságukat. A szejm tagjait 41 többmandátumos választókerületben választják meg listás rendszer alapján (az egyes választókerületekben nagyságuktól függőn 7 és 20 közötti képviselőt választanak), 5%-os (kapcsolt listák esetén 8%-os) bekerülési küszöb mellett.[61] A szenátus tagjait 100

[58] Consejo del Estado: Informe sobre las modificaciones de la Constitución Española. 2006, 225-243. old. http://estaticos.elmundo.es/documentos/2006/01/27/ce_ismdlce-v1.pdf

[59] Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. - Kodeks wyborczy (k. w.). http://pkw.gov.pl/ustawy-wyborcze/ustawa-z-dnia-5-stycznia-2011-r-kodeks-wyborczy-wraz-z-przepisami-wprowadzajacymi.html ; Letöltés: 2012. december 6.

[60] http://www.osce.org/odihr/elections/87024; Letöltés: 2012. december 6.

[61] k. w. 196. cikk

választókerületben választják többségi szavazással (a választási kódex hatályba lépését megelőzően a szenátus tagjait is többmandátumos választókerületekben választották).[62]

A *cseh törvényhozás* kétkamarás. A képviselőház 200 fős és arányos listás választási rendszer alapján választják őket négyévente. A szenátusban 81 képviselő ül, akiknek egyharmadát kétévente újraválasztják. A Szenátusba egyéni választókerületekben lehet mandátumot szerezni, egyszerű többség szükséges egy szék elnyeréséhez.

A *horvát* választási rendszer jelentős változáson ment keresztül az 1990-es években. Ebben az időszakban több lépésben egyre arányosabbá vált a rendszer. 1990-ben kétfordulós abszolút többségi rendszerben választották meg a képviselőket, 1992-ben vegyes választási rendszert vezettek be: 64 képviselőt egyéni választókerületben (ebből négy kisebbségi képviselő), 60-at pedig országos listáról választottak. 1995-ben 32-re csökkent az egyéni választókerületek száma (a kisebbségi körzetekkel együtt), nőtt a listás ág súlya, ahol ezt követően 80 képviselőt választottak meg és 12 mandátumot biztosítottak a határon túli horvátok számra.[63] 1999-ben fogadta el a törvényhozás azt a rendszert, ami kisebb változásokkal ma is érvényben van. A 2000-es években a legjelentősebb változást a speciális körzetekre vonatkozó szabályozás módosítása jelentette. Horvátországban ma a parlamenti képviselőket 12 körzetben választják. Ezek közül 10 körzet egy-egy régiót takar, és 14 képviselőt választanak meg mindegyikben. Van továbbá egy speciális körzet a határon túli horvátok számára, melyben 3 képviselőt választanak meg,[64] és egy speciális körzet a horvátországi kisebbségek számára, ahol a parlament (Sabor) nyolc tagját választják meg. [65] A területi választókörzetekben és határon túli körzetben a d'Hondt-formulát alkalmazzák. A parlamenti küszöb 5 százalékos.

Romániában az 1990 óta több lépésben változott meg a választási rendszer. Az első demokratikus választási törvény arányos listás választási rendszert vezetett be. 1992-ben 3 százalékos választási küszöböt határoztak meg, amit 2000-ben 5 százalékra emeltek (a

[62] k. w. 4. rész
[63] Izborna enciklopedija. http://www.izbori.hr/izbori/ip.nsf/wi?openform ; Letöltés: 2012. november 26.
[64] 2010-ben rögzítették a határon túli horvátok által megválasztott képviselők számát, mert a korábbi rendszer jelentős vitákat váltott ki.
[65] OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report, REPUBLIC OF CROATIA PARLIAMENTARY ELECTIONS 4 December 2011, http://www.osce.org/odihr/87655 ; Letöltés: 2012. november 20.

választási koalíciók esetén minimum 8 százalékra). A mandátumokat a megyék szintjén a Hare-kvóta, országos szinten pedig a d'Hondt-módszer alkalmazásával osztották szét.[66]

2008 márciusában új választási törvény lépett életbe. A korábbi arányos választási rendszert egy vegyes arányos (MMP) választási rendszerrel váltották fel, de a mandátumszámítás módja miatt nem változott jelentősen a rendszer arányossága. Az új rendszerben a választókörzetek a megyei közigazgatási határokhoz igazodnak. A választókörzetek egyéni választókerületekre tagolódnak, úgy, hogy hozzávetőlegesen 70 ezer választópolgár választhasson képviselőt a képviselőházba, míg 160 ezer szavazó szenátort a felsőházba. A 2008-ban életbe lépett törvény értelmében a külföldön élő román állampolgárok is szavazhatnak a választásokon egy speciális választókörzetben.[67]

Romániában a Szociáldemokrata Párt javaslatára 2012 májusában a parlament elfogadta a választási reformot, amely a vegyes arányos képviselet helyett egyszerű többségi választási rendszert (FPTP) vezetett volna be. 2012 júniusában azonban alkotmányba ütközőnek nyilvánította a román alkotmánybíróság a román törvényhozás által elfogadott választási törvényt. A jogszabály kedvezményes mandátumszerzési lehetőséget biztosított volna a nemzeti kisebbségek számára.

Mexikóban a többségi és arányos választási rendszerre vonatkozó kérdés esetében a központi, azaz a föderáció szintjén három eltérő eljárást kell megvizsgálni. A törvényhozás két házába eltérő módon választják a képviselőket illetve a szenátorokat, a végrehajtó hatalom fejének, az elnöknek a megválasztására is külön szabályok vonatkoznak. Az 500 fős képviselőház, a Kongresszus tagjait vegyes rendszerben választják háromévente: Egyrészt Mexikó 300 egyéni választókerülete választ egy-egy képviselőt relatív többségi rendszerben, míg a fennmaradó 200 helyet területi listákra leadott szavazatok alapján osztják szét arányos rendszerben.[68]

A Szenátus 128 tagját úgy választják, hogy egyrészt minden államban két szenátort relatív többségi rendszerben választanak, továbbá minden államból a kisebbségben maradt erők egy további szenátort delegálnak. A fennmaradó 32 szenátort arányos rendszerben választják, ahol az egész ország egy választókerületet alkot. A Szenátust hatévente választják.[69] A Mexikói Egyesült Államok elnökét közvetlenül és relatív többségi rendszerben választják.[70]

---

[66] Székely István Gergő: „Egyéni választókörzetes többségi rendszer arányos kimenetellel"? Románia új választási rendszere. Pro Minoritate, 2009 Tavasz, pp. 7-33.
[67] Legea nr. 35/2008, Alegerea Camerei Deputaţilor şi a Senatului
[68] Mexikói alkotmány 52.-53. cikk.
[69] Mexikó alkotmány 56. cikk
[70] Mexikó alkotmány 81.cikk

A hetvenes évektől kezdve számtalan választási eljárással kapcsolatos reformot fogadott el a mexikói törvényhozás. Az arányosság szempontjából az 1977-es választási reform volt a legjelentősebb, amely bevezette azt a rendszert, hogy a képviselők egy részét listáról, arányos rendszerben kell megválasztani. A jelenlegi, imént ismertetett választási szisztémát az 1986-ban elfogadott választójogi törvény fektette le. Ezt leszámítva a választójogi reformok a választási eljárás demokratikusabbá, átláthatóbbá tételét igyekeztek biztosítani, részben a pártokra és a kampányfinanszírozásra vonatkozó szabályok módosításával, részben pedig a választási szervek függetlenségének minél szélesebb biztosításával.

Európa választási rendszerei

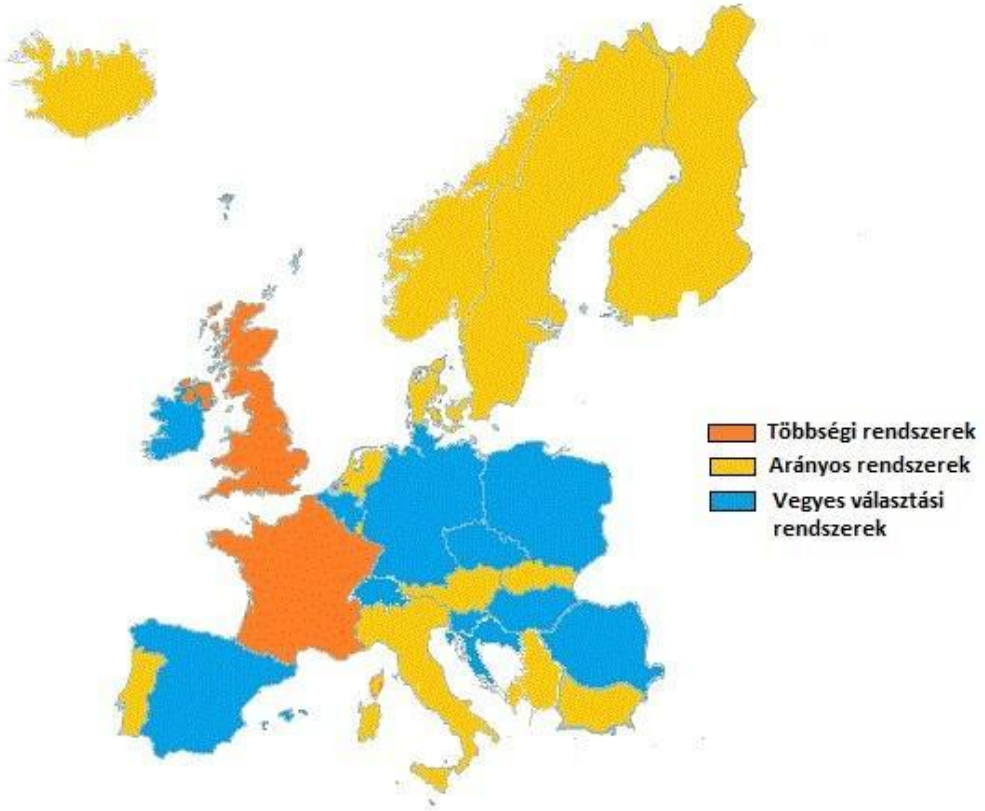

Forrás: Századvég-ábra

Tendenciák

Európai tendencia, hogy egyre ritkább a tisztán többségi választási rendszerek fennmaradása, az utóbbi évtizedekben egyre inkább a vegyes rendszer irányába tolódtak el a választási rendszereket. A brit és a francia módosító javaslatok is mutatják, hogy Európában már nem védhetőek a kompenzáció nélküli rendszerek, túlságosan torzítják a szavazatarányos mandátumkiosztást, nem képezik le a parlamentben a választói akaratot. Általánosan megállapítható, hogy az arányos rendszerekből – abban az esetben, ha módosítják őket – vegyes rendszerek lesznek, többségiekből pedig arányos vagy vegyes

rendszerek. Látszik, hogy egyik törvényhozás sem iktatja már ki az arányos, a választói akaratot leképző rendszert, azonban van, ahol egy többségi elem bevezetésére kerül sor, vagy felmerül a lehetősége.

Ennek a két tendenciának – az arányos rendszerek térhódításának, valamint a vegyes rendszerek kialakításának egy többségi ág beiktatásával – alapvetően az európai eszme térhódítása, de a személyes kapcsolat előtérbe helyezése is az oka.

Egy egyre szorosabban összefonódó Európában nem kimondottan, de egyértelmű preferencia, hogy a szavazói akaratot minél pontosabban leképezve kell kiosztani a mandátumokat. Ha elsődlegesen nem arányos a parlamenti székek kiosztása, ajánlott, hogy legyen egy kompenzációs ág, amelyik a kispártoknak kedvez. Az összefonódó Európa koncepciójával együtt jár, hogy megjelenhessenek kis, alternatív, single-issue témák köré szerveződő pártok a törvényhozásban, akár a stabilitás kárára is. Nem csak a fragmentálódás kiküszöböléséről van szó, hanem a sokszínűség térhódításának, a kisebbségi vélemények megjelenítésének biztosításáról.

Az arányosság térhódítása másrészt veszélynek teszi ki a politikai rendszereket, félő, hogy egyre fragmentáltabb lesz a pártrendszer, a széttöredezettség miatt egyre nehezebb lesz kormányt alakítani, egyre törékenyebbek lesznek a kormánykoalíciók. Ezt úgy próbálják az arányos rendszert alkalmazó országok kiküszöbölni, hogy bevezetik a parlamenti küszöböt, vagy ha már létezik, 5 százalék körülire emelik azt meg. Ezzel megszűrik, hogy a nagyon alacsony támogatottságú pártok is bekerüljenek és destabilizálják a parlamenti működést, azonban lehetővé teszik, hogy a jelentősebb támogatottsággal rendelkező pártok képviselhessék szavazóik érdekeit a törvényhozásban.

A másik trend, a többségi elem a választási rendszerbe történő részleges beiktatása nem csak a kormányzó többség és stabilitás biztosítására vezethető vissza. A többségi elem az egyre jobban globalizálódó országok tendenciáinak ellensúlyozására szolgálhat. A szavazók egyéni választókerületekben választják képviselőjüket, ismerik őt, szimpátia alapján döntenek, sajátjuknak érzik a parlamentben is. Akkor is, ha nem a preferált jelölt nyer, a törvényhozásban egy olyan képviselő ül később, aki nem ismeretlen számukra, lakóhelyükhöz köthető. Ezáltal bevonják a választókat, úgy érezhetik, hogy részesei lehetnek a politika folyamatának.

Duverger fogalmazta meg először a választási rendszerek pártrendszerekre gyakorolt hatásait, a ”törvényeket”.[71] Ezek szerint a relatív többségi rendszerek a kétpárti váltógazdaságoknak kedveznek, a választásnál a fő szempont a szavazók számára, hogy kit tartanak alkalmasabbnak a kormányzásra. Ez a rendszer gyűjtőpártok kialakulására ösztönöz. A rendszer aránytalansági mutatója nagyon magas, azonban stabil egypárti, hatékony

[71] Giovanni Sartori: Összehasonlító alkotmánymérnökség; A kormányzati rendszerek struktúrái, ösztönzői, teljesítményei, 3.2, 45.o., Akadémiai Kiadó, 2003, Budapest

kormányzást eredményez. Instabilitás nem a parlamentben, hanem a párton belül jelenhet meg. Ha túl nagyok az ellentétek egy sok irányzatot integráló párton belül, kormányváltásra kerül sor. Tovább erősíti a politikai rendszer stabilitását, hogy az állampolgárok inkább elfogadják a döntéseket, hiszen olyan képviselők hozzák meg azokat, akiket ismernek és ők választottak. A többségi rendszer célja, hogy egyértelmű győztest hirdessenek.[72]

Az abszolút többségi rendszerek, a választások előtti koalícióképzést ösztönzik. Az egyes pártok tudják, hogy csak egymás javára történő visszalépéssel tudnak mandátumhoz jutni a második fordulóban. Az első fordulóban inkább az erőpróba a jobb- és baloldali blokkon belül, a második forduló hirdet győztest a két oldal közül. Ennek köszönhetően a koalícióképes közép- és nagy pártokat kedvez, a kis pártoknak kevésbé. Azáltal, hogy a szélsőséges, rendszerellenes pártokkal koalíciót kötni árt a többi párt népszerűségének, így ez a rendszer is a politikai rendszer stabilitását segíti elő.

Duverger szerint az arányos rendszer a politikai pártok számának növekedését segíti elő. Ezzel fragmentáltabbá teszi törvényhozást, megnehezíti a kormányalakítást. A stabilitást nem garantálja, azonban megadja a pártrendszer megújulásának a lehetőségét, valamint a választói akarat legarányosabb leképezését.

Giovanni Sartori másképp vélekedik ezekről a folyamatokról. Szerinte a választási rendszernek csupán redukáló hatása lehet a pártokra. Vagy csökkenti a pártok számát, vagy nem befolyásolja azt.[73] Duverger abban téved véleménye szerint, hogy azokat a pártokat is számításba veszi a rendszer hatásait vizsgálva, amelyek se zsarolási potenciállal (ha egy párt létezése befolyásolja a többi párt taktikáját), se koalíciós potenciállal (huzamos ideig nincs rá szükség egy többségi koalíció képzésénél sem). Ezeket a pártokat az arányos választási rendszer ténylegesen ellehetetleníti.

Ha Sartori elméletével vizsgáljuk az éppen zajló átalakulásokat, akkor elmondhatjuk, hogy nem destabilizálódik a rendszer az arányos vagy vegyes választási rendszerek irányába történő elmozdulással, hanem csak biztosítja az eltérő alternatívák megjelenését a parlamentben. A politikai rendszereket stabilitását nem veszélyeztetik, csak a zsarolási és koalíciós potenciállal rendelkező pártokat szelektálja ki a törvényhozásból.

3. Választópolgári feliratkozás

Annak ellenére, hogy a választói névjegyzék kérdése egy alapvetően technikai jellegű problémának tűnik, mégis kiemelkedő jelentősége van a demokratikus választások lebonyolításában és abban, hogy a választópolgárok ténylegesen is gyakorolhassák

[72] Giovanni Sartori: Összehasonlító alkotmánymérnökség; A kormányzati rendszerek struktúrái, ösztönzői, teljesítményei, 1.2, 18.o., Akadémiai Kiadó, 2003, Budapest

[73] Giovanni Sartori: Összehasonlító alkotmánymérnökség; A kormányzati rendszerek struktúrái, ösztönzői, teljesítményei, 3.3, 49.o., Akadémiai Kiadó, 2003, Budapest

választójogukat. A névjegyzékbe vétel elengedhetetlen eszköze annak, hogy minden választójoggal rendelkező polgár a választások alkalmával, szavazókörzetében élni tudjon választójogával. Emellett a névjegyzék az általános és egyenlő választások egyik alapvető feltétele azért is, mert ez a garanciája annak, hogy mindenki egy választáson csak egyszer élhessen ezzel a joggal. Ennek megfelelően az államnak az intézményvédelmi kötelezettsége körében mindenképpen gondoskodnia kell a választások lebonyolítása során a hiteles választói névjegyzék összeállításáról, annak érdekében, hogy a választópolgárok a legteljesebb körben élhessenek a választójogosultságukkal. A névjegyzékbe vételnek két fajtája ismert. Az egyik a passzív, amikor a választási szervek gondoskodnak a választási névjegyzék összeállításáról – jellemzően más, az állam által kezelt nyilvántartások alapján. A másik az aktív, amikor a választópolgártól közvetlenül szerzik be a névjegyzékbe vételhez szükséges adatokat. Ennek szintén két fajtája ismert: a polgár által kezdeményezett, amikor a választópolgárnak kell kérnie a névjegyzékbe vételt, valamint az állam által kezdeményezet, amikor az állam felhívására regisztrál a névjegyzékbe a választópolgár.[74]

A választói névjegyzékkel kapcsolatban a nemzetközi jogi dokumentumok meglehetősen szűkszavúan fogalmaznak, de leginkább hallgatnak. A *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának 25. cikke* rendelkezik a választójog biztosításáról, ugyanakkor a dokumentum nem tesz külön említést a névjegyzékről. Az említett cikkhez fűzött hivatalos kommentár szerint valamennyi részes államnak meg kell tenni a megfelelő lépéseket annak érdekében, hogy minden választójoggal rendelkező polgár élhessen ezzel a jogával, illetve ha a választójog regisztrációhoz kötött, akkor annak mindenki számára könnyen teljesíthetőnek kell lennie, és lehetőleg általánosságban is minden adminisztratív akadályt el kell hárítani a regisztráció elől.[75] Az *Emberi Jogok Európai Egyezménye Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének 3. cikke* rendelkezik a szabad választáshoz való jogról. Eszerint „A Magas Szerződő felek kötelezik magukat arra, hogy ésszerű időközönként, titkos szavazással szabad választásokat tartanak olyan körülmények között, melyek a törvényhozó testület megválasztását illetően biztosítja a nép véleményének kifejezését." Az Egyezmény rendelkezéseinek betartása felett a strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága őrködik. Megállapítható, hogy a Bíróság döntései számos esetben a választójog anyagi jog rendelkezéseihez kapcsolódnak, a választási eljárással és a tanulmány szűken vett tárgyával összefüggő döntések száma ezzel szemben jóval kevesebb. Az Emberi Jogok Európai Bírósága eddig egy ügyben foglalkozott az aktív választói regisztrációval. A Grúz Munkáspárt v. Grúzia számú ügyben 2008. július 8-i

[74] Eszter Bodnár-Attila Kaszás: Theory and practice of registration – definitions, standards, principles, examples 13. old.; http://www.aceeeo.org/images/BodnarE_KaszasA_THEORY%20AND%20PRACTICE%20OF%20VOTER%20REGISTRATION.pdf ; Letöltés: 2012. november 24.

[75] General Comment No. 25: The right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service (Art. 25): 12/07/96., point 11; Idézi Eszter Bodnár-Attila Kaszás (Uo.) 5. old. http://www.aceeeo.org/images/BodnarE_KaszasA_THEORY%20AND%20PRACTICE%20OF%20VOTER%20REGISTRATION.pdf ; Letöltés: 2012. november 24.

hozott ítéletében a strasbourgi bíróság kimondta, hogy önmagában az aktív regisztráció nem sérti az egyezményben biztosított szabad választásokhoz való jogot és a részes államoknak széles mérlegelési joguk (*margin of apreciation*) van a választási szabályok, ezen belül a regisztráció szabályainak megállapítására, amelynek egyik fajtája lehet az aktív regisztráció. A regisztráció azonban legfontosabb célja a szabad, tiszta választások megteremtése kell, hogy legyen. A szóban forgó ügyben sem találta az Egyezménybe ütközőnek, hogy Grúziában 2003-ban a megismételt választások előtt bevezették az aktív regisztrációt, mert a lakcímnyilvántartás pontatlanságai tág lehetőségeket adtak a csalásra. Jelen fejezethez tartozóan a választói névjegyzék összeállításával kapcsolatos másik érdekesebb ügyben[76] a Bíróság elmarasztalta – a diszkrimináció tilalmát és szabad választásokhoz való jogok biztosító rendelkezések megsértése miatt – Ciprust, amiért az nem tette lehetővé egy a görög területen élő, ám a török kisebbséghez tartozó, és a sziget török fennhatóságú részén névjegyzékbe vett személy számára a névjegyzékbe való felvételt, és ezáltal ténylegesen megfosztotta őt a választójog gyakorlásától.[77] Az egyik legutolsó döntésében viszont a Bíróság nem tartotta egyezménysértőnek azt a görög megoldást, amely nem teszi lehetővé a külföldi lakóhellyel rendelkező görög állampolgárok névjegyzékbe vételét, és így részvételét a parlamenti választásokon.[78] Látható ebben az ügyben is, hogy noha a tárgykör érinti a választási eljárási jog technikai kérdéseit (vagyis a névjegyzékbe vételt), a valódi jogviták jellemzően mégis a választás anyagi jog szabályai körül merülnek fel.

A választói névjegyzékkel legrészletesebben a Velencei Bizottság által kiadott *Code of Good Practice in Electoral Matters* című dokumentum foglalkozik. Ebben a Bizottság a következő feltételeket állítja a névjegyzékekkel szemben: állandónak kell lennie; legalább évente frissíteni kell; a névjegyzéket nyilvánosságra kell hozni, illetve felügyeleti szervnek ellenőriznie kell; biztosítani kell, hogy akik nem szerepelnek a névjegyzékben, azok részére nyitva álljon valamilyen eljárás ennek pótlására; amennyiben a névjegyzékbe vétel nem automatikus, úgy a regisztrációnak relatív hosszú ideig kell nyitva állnia; illetve a Bizottság javasolja elkerülni a választás napján történő regisztrációt.[79]

A fentiekből is jól látszik, hogy a kérelemre történő névjegyzékbe vétel nemzetközi szinten is ismert és bizonyos feltételek mellett elismert, legitim intézménye a különböző nagy demokratikus hagyományokkal rendelkező nemzetek választási rendszereinek is.

Mindenekelőtt azokat az országokat vizsgáljuk meg, amelyekben van valamilyenfajta aktív regisztráció.

---

[76] Kiemeli az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége által kiadott, Kézikönyv az európai megkülönböztetésmentességi jogról című dokumentum.; http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/DEF40558-6F3D-40EE-A311-3F8AD491ECE8/0/HUN_FRA_CASE_LAW_HANDBOOK.pdf; Letöltés: 2012. december 8.

[77] ECHR Aziz vs Cyprus (no. 69949/01.)

[78] ECHR Sitaropoulos, Giakoumopoulos vs Greece (no. 42202/07.)

[79] http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD(2002)023rev-e.asp; Letöltés: 2012. december 5.

Az *Amerikai Egyesült Államok* az egyik legismertebb példája azoknak az országoknak, ahol előzetes regisztráció szükséges a választójog gyakorlásához. A választási regisztráció bevezetése egészen az 1800-as évek elejére nyúlik vissza. Sok államot érintett a külföldi bevándorlók nagyszámú betelepülése és a nem amerikai állampolgár bevándorlók kiszűrésére kellett kifejleszteni egy regisztrációs rendszert, hogy kontrollálni tudják a választási folyamatokat. Ez a rendszer segítséget nyújt abban, hogy csak a nyilvántartásba vett és valóban szavazásra jogosult személy tudjon szavazni, valamint abban, hogy megakadályozzák a választási csalásokat. A regisztráció során rögzített információk többféle szempontból is hasznosak, hiszen ezeket alkalmazni lehet egyéb választási és igazgatási feladatoknál. A választói regisztrációs listák tartalmazzák a választásra jogosultak címét, ezáltal biztosítva azt, hogy minden választópolgár megkapja a szavazólapot, és a szavazással kapcsolatos minden egyéb információt (szavazóhelyiségek, időpontok stb.). 1870 és az első Világháború közötti időszakban USA államainak többsége úgy döntött, hogy regisztrációt vezet be annak érdekében, hogy elkerülje a konfliktust a jogfosztott szavazók és a választási bizottság tagjai között a választás napján. Ebben a korszakban ugyanakkor (Progressiv Era) új regisztrációs fejlesztéseket is bevezettek, amelyek lehetővé tették, hogy lényegesen bővüljön a szavazásra jogosultak köre. Összességében elmondható, hogy a regisztrációs mechanizmust az USA-ban mindvégig annak szellemében fejlesztették, hogy minél többen vehessenek részt a választásokon. 1965-től az afro-amerikaiak is szavazhattak, 1993-ban pedig elfogadták a nemzeti regisztrációs törvényt (National Voter Registration Act), amelyben lehetőséget biztosítottak a regisztrációra jogosult állampolgároknak, hogy levélben, vagy egyes helyi közigazgatási hivatalokban, mint például a jóléti hivatalokban regisztráljanak. A törvény 1995-ös hatályba lépése után 9 millió új szavazót vettek nyilvántartásba. Jelenleg az USA-ban – az útlevélen kívül nincsen szövetségi szinten kiadott személyazonosító igazolvány és lakcímkártya – a választási regisztráció a szavazók felelőssége, a regisztráció rendszere pedig államonként jelentősen eltér. Észak-Dakota kivételével mindenhol kötelező szavazás előtt (általában legkésőbb 30 nappal) regisztrálni. Ehhez a legtöbb államban érvényes jogosítvány, valamilyen személyazonosító igazolvány vagy az azonosítás egyik legelterjedtebb formája, a TB-szám szükséges. Az emberek nagy része postán (20%), a helyi választási irodában (14%), vagy az járműokmány-irodában (37%) – általában a jogosítvány kiváltásával vagy megújításával egy időben – regisztrál. Tíz államban lehet valamilyen korlátozott formában elektronikusan is regisztrálni, ami egyre népszerűbb. A választókorú lakosság kb. összesen 75-80%-a regisztrálja magát a választásokon és óriási politikai és jogi vita tárgya a választói regisztráció bármilyen körülménnyel való megnehezítése. Akik 2008-ban nem regisztráltak az elnökválasztásokon, azok a politikai érdeklődés hiányát (46%), vagy a regisztrációs határidő elmulasztását (15%)

jelölték meg fő indokként. 1973. óta egyre több államban[80] vezetik be a választás napján való regisztráció lehetőségét. Emellett az szól, hogy ez a relatíve alacsony választási részvételt növelheti, viszont lassítja a szavazatok megszámlálását és sok adminisztratív terhet ró a helyi választási bizottságokra. Tudni kell azonban azt is, hogy az USA-ban folyamatosak a regisztrációs rendszer megújítását szorgalmazó reformtörekvések, amelyek elégedetlenek a rendszer hatékonyságával – a választójoggal rendelkező polgárok mindössze 68%-a regisztráltatta magát – és tisztaságával. Az egyik körülmény, ami tág teret ad a csalás lehetőségének, hogy sok államban tulajdonképpen bármilyen dokumentummal igazolhatja személyazonosságát, akár egy közüzemi számla felmutatásával. Ehhez kapcsolódik az egyik legfrissebb vita is a fényképes személyi azonosító dokumentum használatának kötelezővé tétele körül alakult ki. Egyes államokban ezt már kötelezővé tették (pl. ID., PS.), viszont például Texas állam vonatkozó törvényét alkotmányellenesnek minősítette egy szövetségi bírósági fórum arra hivatkozva, hogy a kártya elkészíttetésének költségei jobban sújtják az általában rosszabb anyagi helyzetben lévő a spanyol ajkú és fekete kisebbséget.[81]

Az *Egyesült Királyság* is egyike azoknak az országoknak, ahol létezik az előzetes regisztráció intézménye. Minden év szeptembere és novembere között regisztrációs űrlapokat küldenek ki a háztartásokba, ezek visszaküldésével lehet felkerülni a névjegyzékbe. Vagyis rendszeres, aktív részvételt várnak el a választópolgároktól a választáson való részvétel érdekében. Az űrlap kitöltése és az ingyenes válaszborítékban való visszaküldése – postán, faxon vagy beszkennelve e-mailen – kötelező (annak elmulasztása vagy hamis adatok megadása, maximum 1000 font értékű pénzbüntetést vonhat maga után), de a választásra történő regisztráció nem kötelező, a procedúra inkábba népesség-nyilvántartás frissítését szolgálja. Amennyiben valaki (pl. egy diák) két lakhellyel is rendelkezik, két helyen is regisztrálhat, azonban az általános választáson csupán egyszer szavazhat. Mindazonáltal két különböző helyhatósági választáson is részt vehet az, akinek két különböző helyhatóságon belül van lakhelye. A külföldön élő brit állampolgárok is regisztrálhatnak az általános, illetve az európai parlamenti választásokra, abban a választókerületben, ahol kiutazásuk előtt tartózkodtak. Évente kell megújítani a regisztrációt, és legfeljebb 15 éven keresztül vetetheti magát a

[80] pl. ID, IO, ME, MN, MO, NH, RI, WI, WY

[81] Keyssar, Alexander: The Right to Vote - The Contested History of Democracy in the United States. New York: Basic Books, 2001.
R. Michael Alvarez: Voter Registration: Past, Present and Future Written Testimony Prepared for the Commission on Federal Election Reform Professor of Political Science Co-Director, Caltech/MIT Voting Technology Project
Rosenberg, Jennifer S.: Expanding Democracy: Voter Registration Around the World, 2009, Brennan Center for Justice

külföldön élő illető a névjegyzékbe.[82] Az űrlapon a nevek mellett azt kell megjelölni, hogy az érintett (választásra jogosult) élni szeretne-e választójogával a következő választáson, adatai kutatási és marketing célra kiadhatók-e, továbbá hogy az illető betölti-e idén a 70. életévét, és hogy levélben kíván-e szavazni. Az évente visszaküldendő űrlapon kívül az állampolgároknak lehetőségük van később is regisztrálni, de legkésőbb a választást megelőző 11. napig. A választáson alkalmazott választói névjegyzék a választás előtti ötödik napon érvényes névjegyzék. Ezt követően már nincs lehetőség a névjegyzék módosítására, kivéve, ha valamiféle elírásról van szó vagy egy fellebbezést követő bírósági döntés végrehajtásáról (az ún. *registration appeal*). Ez utóbbi két esetben a választás napján este kilenc óráig van lehetőség a névjegyzék módosítására. A választói névjegyzékeket a beérkezett adatok alapján az előzetes regisztrációért felelős, helyi közhivatalnokok (az ún. *Electoral Registration Officer*, röviden *ERO*-k) készítik el. Két típusú névjegyzéket vezetnek az ERO-k: egy teljes és egy szerkesztett választói névjegyzéket. A teljes jegyzék havonta frissül, és tartalmazza az összes választásra regisztrált állampolgár nevét és címét. Ebbe bárki belenézhet, azonban csak bizonyos célokra kérhető ki. A szerkesztett jegyzéket bárki megvásárolhatja, és erről, arra vonatkozó kérelem esetén, le is lehet kerülni.[83] A választói névjegyzék a választópolgárok nevét és címét tartalmazza,[84] más személyes információ nem található benne, amivel beazonosíthatóvá válhatnának. A jogalkotó továbbá – a választási adminisztrációról szóló 2006-os törvény[85] értelmében – lehetőséget ad arra, hogy valaki, személyiségi jogaira hivatkozva, anonim módon regisztrálhasson. Azonban ennek indokoltságát vagy egy bírósági ítélet vagy valakinek az ezt alátámasztó tanúvallomása alapozhatja csak meg. Ráadásul a választóknak semmiféle személyazonosító felmutatására nincs szükségük ahhoz, hogy szavazhassanak, amiért a választási adminisztrációt számos kritika is érte, pl. az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) részéről. Az Európa Tanács 2007-es jelentése szerint a brit választási rendszer legfőbb gyengesége ugyancsak a háztartás alapú regisztrációs rendszer, mely nem igényli a személyazonosság igazolását. Ez a rendszer a szervezet szerint rendkívül egyszerűvé teszi a választói névjegyzék meghamisítását. [86] Fontos tulajdonsága ugyanis a választói névjegyzéknek, hogy az nem személy szerinti, hanem háztartás alapú, az évente kitöltendő űrlapot ugyanis a háztartásfőnek kell kitöltenie. A háztartás alapú rendszerről az egyéni regisztráción alapuló rendszerre (*individual electoral registration*, röviden *IER*) való áttérés azonban napirenden van, a parlament mindkét háza tárgyalja már az ezt is tartalmazó választási regisztrációról és

[82] http://www.electoralcommission.org.uk/ data/assets/electoral commission pdf file/0015/13263/Electoral-Registration-GB-2007-06 26425-6132 E N S W .pdf; Letöltés: 2012.december 2.
[83] Representation of thePeopleAct 1000-1003§; http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/2; Letöltés: 2012. december 2.
[84] Representation of thePeopleAct, 1983. 9§. http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/2; Letöltés: 2012. december 2.
[85] Electoral Administration Act 10§.
[86] http://www.osce.org/odihr/elections/67606; Letöltés ideje: 2012.12.02.

adminisztrációról szóló törvényjavaslatot,[87] melyet idén nyár végén nyújtott be a liberális miniszterelnök-helyettes Nick Clegg. A kormányzat szándéka szerint az IER rendszer 2014 nyarán lépne életbe. Az új rendszer olyan, a személyazonosításra is alkalmas információkra is rákérdezne, mint a születési idő vagy a társadalombiztosítási szám, ami által kiszűrhetővé válhatnak a választói névjegyzéket meghamisító feliratkozások. Mivel az Egyesült Királyságban nem létezik egységes személyazonosító okmány, egy ilyen nyilvántartási rendszer kialakítása különös körültekintést igényel.[88]

Kanadában föderális államról lévén szó elkülönül egymástól a tartományi és az állami névjegyzék. A központi választásokra vonatkozó választói nyilvántartás (*National Register of Electors*) 1997 óta működik, és ez a regisztráción alapuló rendszer váltotta fel az összeírást. Az összeírás keretében a választási hivatal alkalmazottai írták össze a választókorú lakosságot *door-to-door* rendszerben, amely egyre kevésbé működött hatékonyan egyrészt, mert a választási szervek nem tudtak megfelelő mennyiségű embert alkalmazni a feladatra, másrészt pedig az állampolgárok is egyre kevésbé fogadták jól a választási szervek emberei otthonukban zaklatják őket. A központi névjegyzékbe minden 18. életévét betöltött kanadai regisztrálhat interneten, vagy telefonos jelzés alapján kiküldött nyomtatványon keresztül. A névjegyzékbe egyszer kell regisztrálni, illetve arra is lehetőség van, hogy választópolgár töröltesse magát a névjegyzékből, ezt követően természetesen nem szavazhat. A központi nyilvántartás adatainak frissítésére igénybe veszi az többi állami nyilvántartás által szolgáltatott adatokat, az állami választási nyilvántartások létrehozására pedig a helyi választási szervek igénybe vehetik a nemzeti regisztert. A Nemzeti Választói Regiszter létrehozásával egy a korábbiakhoz képest költségtakarékosabb, hatékonyabb, egyszerűbb és a választópolgárok magánszféráját kevésbé érintő regisztrációs rendszer jött létre központi szinten.[89]

Ausztráliában is a szavazás előfeltétele a választói névjegyzékbe történő előzetes feliratkozás, és mind a regisztráció, mind a szavazás törvény által előírt választói kötelezettség. Kivételt képeznek ez alól a külföldön élők, a lakhellyel nem rendelkezők és az antarktiszi misszióban részt vevők. Azok, akik a választópolgári feliratkozást elmulasztják, és elfogadható indokkal nem rendelkeznek erre vonatkozóan (elfogadható indok pl. ha valaki

---

[87] ElectoralRegistration and Administration Bill; http://www.publications.parliament.uk/pa/bills/lbill/2012-2013/0033/2013033.pdf; Letöltés: 2012. december 2.

[88] http://www.electoralcommission.org.uk/voter-registration/individual-electoral-registration; Letöltés: 2012. december 2.

[89] The Register of Electors Project, A Report on Research and feasibility http://aceproject.org/ero-en/topics/voter-registration/vry_can1.pdf http://www.elections.ca/content.aspx?section=vot&dir=faq&document=faqreg&lang=e#a5; Letöltés: 2012. december 2.

vallási megfontolásból nem tud részt venni), igazgatási bírsággal sújthatók (50 dollár értékben).[90] A fiatalok politikai aktivitásának növelése céljából már 17 éves kortól van lehetőség a regisztrációra, azonban csak 18 éves kortól lehet szavazni. Az állampolgárok bármikor kérhetik felvételüket a névjegyzékbe a zárás napjáig, ami a választások időpontjának hivatalos kihirdetésének napja (22-58 nappal a választást megelőzően). A már regisztráltak a zárás napjától számított három napon belül még változtathatnak megadott adataikon. A feliratkozást egy nyomtatvány kitöltésével lehet elvégezni, mely minden postai hivatalban, a Választási Bizottság irodáiban vagy a Bizottság honlapján is fellelhető. A kitöltött űrlapokat a Választási Bizottsághoz kell eljuttatni, ingyenes válaszboríték postán történő feladásával, a Bizottság bármely irodájába személyesen eljuttatva, faxon keresztül vagy beszkennelve e-mailen keresztül.[91] A regiszterbe történő feliratkozás során az alábbi adatokról kell nyilatkozni: név, születési idő, lakcím, telefonszám, foglalkozás, nem, születési ország, állampolgárság, illetve hogy az illető korábban regisztrált-e már, és amennyiben igen, milyen néven és címen.[92] Miután az állampolgár egyszer ezeket az információkat megadja, szükség van egy (szintén regisztrációra jogosult) tanúra, akivel nyilatkozniuk kell a megadott információk valóságtartalmáról. A folyamat során nincs szükség személyazonosító dokumentum felmutatására (Ausztráliában nincs egységes személyazonosító kártya-rendszer). Azonban hamis adatok megadásáért akár egy év, regisztrációs lap hamisításáért pedig akár 10 év börtönbüntetés is kiszabható.[93] A Választási Bizottság személy szerinti, cím alapú országos választói névjegyzéket (Roll Management System) vezet, amelyet folyamatosan frissítenek. Az 1990-es években még kétévi rendszerességgel ellenőrizték a választópolgárok adatait, minden lakcím felkeresésével. Az elektronikus nyilvántartás azonban rendszeresen frissül, és összevetésre kerül más állami adatforrásokkal (pl. vezetői igazolványok, postai nyilvántartás stb.).[94] A Bizottság továbbá különböző megállapodások keretében minden állam és terület névjegyzékét is kezeli,[95] így minden állam vagy terület kikérheti a számára fontos információkat választóiról (főként arra vonatkozóan, hogy egy adott személy jogosult-e az érintett államban a választási részvételre). Lakcímváltozás esetén, miután az illető egy hónapja új lakhelyén tartózkodik, 21 nap áll rendelkezésre, hogy a választói névjegyzékben azt átvezettesse.[96] Amennyiben valaki felkerül a névjegyzékbe, a Választási Bizottság kiküld neki egy értesítőt, megjelenítve az illető nevét és címét, ahogyan az a névjegyzékben szerepel. A választói névjegyzék nyers adatai nem hozzáférhetőek, de a Választási Bizottság rendszeresen elektronikus másolattal látja el a föderális parlamenti és a

[90] Commonwealth Electoral Act 245§, 1918.
[91] http://www.aec.gov.au/enrol/; Letöltés: 2012. december 5.
[92] Commonwealth Electoral Act 90A§, 1918.
[93] http://www.aec.gov.au/elections/australian_electoral_system/electoral_procedures/Electoral_Offences.htm; Letöltés: 2012. december 5.
[94] http://www.aec.gov.au/Enrolling_to_vote/About_Electoral_Roll/Roll_review.htm; Letöltés: 2012.december 5.
[95] Commonwealth Electoral Act 84§, 1918.;
[96] Commonwealth Electoral Act 101§, 1918.;

regisztrált föderális pártokat. Azonban az elektronikus nyilvántartás a Választási Bizottság minden helyi irodájában is megtekinthető.[97] Többször is közéleti téma volt a kötelező regisztráció és kötelező szavazás lehetséges eltörlésének ügye, azonban egyik kormány sem kísérelt még meg változtatni a jelenlegi szabályozáson. Habár a jelenlegi parlamentben is sokan vannak, akik a status quo-t támogatják, néhány befolyásos politikus, pl. Nick Minchin szenátor is az önkéntes szavazás híve. Egy ilyen változtatás legitim végrehajtásához a társadalom nagy részének támogatására is szükség lenne, azonban a jelenlegi rendszer elfogadottsága is igen magas, ezért egy ilyen grandiózus változtatást valószínűleg egy széleskörű társadalmi vitának kell megelőznie.[98]

Mexikó egyike azoknak a kevés nem angolszász országoknak, amelyek aktív választási regisztrációs rendszerrel rendelkeznek. Az 1990-es választójogi reform hozta létre a választói névjegyzék hatályos formáját és szabályait. Ennek keretében állították fel a Nemzeti Választási Intézetet, amely a végrehajtó hatalomtól függetlenül működő autonóm szervezet élén a kongresszusi képviselők kétharmados többségével megválasztott Legfőbb Tanáccsal. Az Intézet egyik legfőbb feladata a választói névjegyzék összeállítása, frissítése és ez alapján a szavazóköri névjegyzékek összeállítása. Korábban a központi lakcímnyilvántartás által szolgáltatott adatokból történt a névjegyzék összeállítása, azonban a demokratikus választások biztosítása érdekében szükséges volt a független szervezet által kezelt, a lakcímnyilvántartástól elkülönülő választói névjegyzék létrehozása. Mexikót az 1930-as évektől mind központi szinten, mind pedig a legtöbb tagállamban ugyanazon párt (Intézményesült Forradalmi Párt) kormányozta, és az évtizedek alatt az állam működésének minden területére kiterjesztette a kontrollját. Az 1970-es évektől kezdve elindult egy demokratizálási folyamat, amelynek célja volt, hogy lehetőségeket nyisson az ellenzék pártjai előtt így biztosítva demokratikus választásokat. Ennek a folyamatnak volt eszköze az 1917-ben elfogadott alkotmány és a választási rendszer folyamatos reformja. A független választói nyilvántartás létrehozására azért volt szükség, mert az ellenzéki pártok nem bíztak a központi kormányzat által vezetett állami nyilvántartásokban, arra hivatkozva, hogy ha ezek alapján állatják össze a választói névjegyzéket, akkor az nagy teret enged a kormánypártnak a választási csaláshoz – például nem létező személyek bejegyzése.[99] Az Intézet, illetve azon belül egy külön igazgatóság valójában két névjegyzéket kezel. Egyfelől a választókorúak általános jegyzékét, amelynek adatait összeírással állítják össze és frissítik.[100] Az általános névjegyzék adataira támaszkodva állítják össze a választói névjegyzéket, amelyre azonban a

[97] http://www.aec.gov.au/Enrolling_to_vote/About_Electoral_Roll/How_to_view_electoral_roll.htm; Letöltés: 2012. december 5.
[98] http://www.aec.gov.au/About_AEC/Publications/voting/index.htm; Letöltés: 2012. december 5.
[99] Moisés García Bartolo: Las reformas electorales a nivel federal en Mexico. El Cotidiano, núm 166. 80-82. old. http://redalyc.uaemex.mx/redalyc/pdf/325/32518423009.pdf ; Letöltés: 2012. december 8.
[100] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 141

választópolgároknak személyesen kell regisztrálniuk a Nemzeti Választási Intézet kirendeltségeinél, amikor elmúltak 18 évesek. A történelmien alacsony regisztrációs szintű területeken, vagy félreeső vidékeken mobil egységeket is alkalmaz a kormány. A választási regisztrációs eljárás részeként a regisztrált választópolgárok egy fényképes választói igazolványt kapnak, amely nélkül nem szavazhatnak. A regisztráltak nagy aránya – a választópolgárok 95%-a arra is visszavezethető, hogy a választói igazolvány az útlevél mellett hivatalos személyazonosító okmányként is funkcionál.[101] A névjegyzék frissítése érdekében a Választási Intézet minden évben október 10 és január 15 között intenzív kampányt hirdet annak érdekében, hogy akik valamilyen oknál fogva nincsenek regisztrálva a névjegyzékbe, azok ezt pótolják. Ebben az időszakban kérhetik a névjegyzékben szereplő adataik módosítását, vagy a regisztrációt azok, akik lakhelyet változtattak és nem tettek eleget bejelentési kötelezettségüknek, akik visszanyerték választójogukat, akik állampolgárságot kaptak és még nem regisztráltak. A regisztrációs kérelemnek tartalmaznia kell a választópolgár vezetékneveit és keresztnevét, lakcímét, születési helyét és idejét, nemét és foglalkozását[102]

Franciaország sajátos átmenetet képez, hiszen jelen van mind az aktív, mind a passzív regisztráció a választási rendszerben. A szavazati jog gyakorlásának feltétele, hogy a választópolgár szerepeljen a választói névjegyzékben.[103] A 18. életévüket betöltő állampolgárokat a választói névjegyzékbe annak éves felülvizsgálata során hivatalból, automatikusan regisztrálják. 2010 óta a 16-18 éves francia állampolgárok számára kötelező az ún. védelmi és polgári napokon való részvétel, amelynek keretében egyrészt honvédelmi oktatáson vesznek részt, másrészt itt kerül sor a behívottak adatainak felvételére is. Az adatokat a védelmi minisztérium hivatalból összeírja, elküldi a statisztikai hivatal számára, amely ezeket összesíti és lebontja helyi szintre, majd ezt követően megküldi az önkormányzatoknak a névjegyzék összeállítása céljából. Minden más esetben a választópolgárnak kérnie kell a névjegyzékbe vételt.[104] Fontos szabály azonban, hogy senki sem szerepelhet egyszerre több választói névjegyzékben.[105] A választói névjegyzéket minden település maga állítja össze, amelyet megküldenek a közigazgatási területükön létesített szavazóhelyiségek számára. Amennyiben egy településen több szavazóhelyiséget is felállítanak, ott a névjegyzék lezárása után egy általános névjegyzéket küldenek az egyes szavazóhelyiségek számára.[106] A választói névjegyzékbe való feliratkozás lehetősége egész

[101] Clara Jusidman: El Padrón Electoral en el camino de la democracia en Mexico 262-266. o. http://biblio.juridicas.unam.mx/libros/3/1015/20.pdf ; Letöltés: 2012. december 8.
[102] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 146-148
[103] *Code électoral* L. 9. cikket.
[104] *Uo.* L. 11-1. és L. 11-2. cikkeket.
[105] *Uo.* L. 10. cikket.
[106] *Uo.*L. 17. cikk 2. és 5. bekezdését.

évben folyamatosan biztosított, de legkésőbb a választást megelőző év december 31-ig. Egy közigazgatási bizottság[107] minden évben szeptember 1-je és február 28-a (szökőévben február 29-e) között felülvizsgálja a névjegyzéket. A bizottság ekkor jogosult regisztrálni vagy törölni a választópolgárokat a benyújtott kérelmek, valamint az önkormányzatok és a francia Központi Statisztikai Hivatal (INSEE) által szolgáltatott dokumentumok alapján.[108] Törvény által meghatározott esetekben[109] lehetőség van a választás évében történő regisztrációra azon állampolgárok számára, akik: 1.) a 18. életévüket március 1-je és a szavazás napja közötti időszakban töltik be; 2.) az előbbi pontban meghatározott időszakban munkahelyi okokból elköltözni kényszerülnek; 3.) katonai szolgálatukat a választási év január 1-je után fejezik be; 4.) a francia állampolgárságot a választási év január 1-je után szerzik meg, valamint 5.) a választójoguk gyakorlásának lehetőségét a választási év január 1-je után kapják vissza. Ezzel a lehetőséggel az érintett állampolgárok a választás napját megelőző tizedik napig élhetnek.[110] A francia modell kétféle választói névjegyzéket különböztet meg: 1.) az „általános" választói névjegyzéket, amelybe minden francia állampolgárnak regisztrálnia kell, valamint 2.) a kiegészítő választói névjegyzéket, amelybe a francia állampolgársággal nem rendelkező, de Franciaországban tartózkodási hellyel rendelkező európai uniós állampolgároknak szükséges regisztrálniuk a helyhatósági és az európai parlamenti képviselő választáson való részvétel céljából. A feliratkozás három módon történhet: 1.) személyesen, a települési önkormányzatoknál a szükséges dokumentumok leadásával; 2.) levélben, a feliratkozáshoz szükséges formanyomtatványnak és egyéb dokumentumoknak az illetékes polgármesteri hivatal részére való megküldésével; 3.) interneten keresztül, a francia közigazgatás honlapján[111] kialakított elektronikus hozzáférési ponton[112] keresztül egyedi elektronikus azonosító használatával. A francia állampolgárok a választói névjegyzékbe főszabály szerint a lakóhelyük szerinti polgármesteri hivatalban regisztrálhatnak, de ugyanezt megtehetik azon település polgármesteri hivatalában is, amely település részére legalább öt éve helyi adót fizetnek, továbbá a szokásos tartózkodási helyük szerinti polgármesteri hivatalban, amennyiben az állampolgár az adott településen legalább hat hónapja folyamatosan és életvitelszerűen tartózkodik, valamint a közszolgálatot teljesítő állampolgár a közszolgálat teljesítésének helye szerinti település polgármesteri hivatalában.[113] A

---

[107] *Code électoral* L. 17. cikk 2-4. bekezdését, valamint L. 17-1 cikket és L. 18. cikket: A közigazgatási bizottság három tagból áll: a polgármester vagy helyettese; a prefektus vagy az alprefektus által delegált tag; a Legfelsőbb Bíróság által delegált tag. 10 000 fő feletti lakosságszámú településeken a prefektus vagy az alprefektus által delegált tag nem lehet a városi tanács tagja. Ellenkező esetben a közigazgatási bizottság összeül, és legkésőbb a választást megelőző második hónap első napjáig elvégzi a választópolgári regisztrációk ellenőrzését.

[108] *Code électoral* L. 16. cikket.

[109] *Uo.*L. 30. - L. 35. cikkeket.

[110] *Uo* L. 31. cikket.

[111] http://www.service-public.fr/ Letöltés: 2012. december 3.

[112] https://connexion.mon.service-public.fr/auth/0?spid=http://portail.msp.gouv.fr&minlvl=1&mode=0&failure_id=0; Letöltés: 2012. december 3.

[113] *Code électoral* L. 11. cikk

külföldön élő francia állampolgárok kérhetik, hogy vagy a születési helyük szerinti, vagy az utolsó lakóhelyük szerinti, vagy az utolsó szokásos tartózkodási helyük szerinti, vagy pedig a szülőjük, illetve távolabbi (legfeljebb 4. fokú) felmenőjük születési helye vagy feliratkozási helye szerinti település választói névjegyzékébe való regisztrációjukat.[114] A franciák számára a választói névjegyzékbe történő regisztráció nem jelent nagyobb terhet, mint bármely más hétköznapi ügyintézés. Természetesen sokan utolsó pillanatra hagyják a feliratkozást, amely a gyors és hatékony lebonyolítást olykor megnehezíti. Ezért az állam ebben az időszakban több *„journée spéciale”* keretében biztosít lehetőséget a feliratkozásra az alacsony regisztrációs aktivitást mutató társadalmi rétegek, valamint az utolsó pillanatig kiváró állampolgárok számára. A francia állam 2008 decembere óta biztosít – a magyar ügyfélkapu-rendszerhez hasonló – elektronikus ügyintézési szolgáltatást az állampolgárok számára. Ezen keresztül lehetővé teszi a szavazásra jogosult állampolgárok számára az interneten keresztül történő feliratkozást.

Európa legtöbb országában automatikusan történik a választói névjegyzék összeállítása, amelyhez nem szükséges a választópolgárok aktív részvétele.

Ausztriában a választópolgári névjegyzéket a községek nyilvántartási hivatalai állítják össze. Azok kerülnek fel a névjegyzékbe, akik bejelentett lakhellyel rendelkeznek az adott községben.[115] 21 nappal a választások kiírása után az önkormányzati hivatalokban nyilvánosan elérhetővé teszik a szavazói névjegyzéket, amit bárki megtekinthet, és jogorvoslattal élhet, ha nincs rajta a névjegyzéken, vagy ha olyan ember van nyilvántartva, akinek erre jogosultsága nincsen.[116] Hat nap alatt kell döntenie a választási bizottságnak a fellebbezésről, amelyet vagy elutasít, vagy helyt ad neki és annak megfelelően módosítja a választói névjegyzéket. A döntés ellen meghozatalától számított két napon belül lehet fellebbezni a felettes választási bizottsághoz, aminek négy napon belül kell döntenie a fellebbezésről. Akik előreláthatóan nem tudnak a lakóhelyüknek megfelelő választókerületben a szavazás napján voksolni ezt jelezhetik. Ekkor a hivatal kiad nekik egy választói kártyát, amivel más szavazóhelyiségben is leadhatják voksukat.[117]

Szerbiában minden lakhellyel rendelkező 18 éven felüli állampolgár rendelkezik szavazójoggal. Mindezen személyeket és azokat, akik a választás napjától felelnek meg a választójog gyakorlásához szükséges kritériumoknak, fel kell venni a választói névjegyzékbe.

[114] *Uo.*. L. 12. - L. 15-1. cikkek.
[115] Bundeswahlordnung 1992, §23, §24
[116] Bundeswahlordnung 1992, §25, §28, §30, §31, §32
[117] Bundeswahlordnung 1992, §38

2011 decemberében kezdődött el a választói névjegyzékről szóló új törvény végrehajtása. A közigazgatásért felelős minisztérium megkezdte az egységes elektronikus választói névjegyzék kialakítását, a korábbi rendszer alapján, melyben az önkormányzatok rendelkeztek a választói névjegyzékkel. A választói névjegyzékről szóló törvény szerint a polgároknak csak egy alkalommal kell regisztrálniuk, és az önkormányzatok választói névjegyzékekben már szereplő személyeknek ezt nem kell újra megtenniük. A regiszter frissítése a választások előtt meghatározott határidőig a törvény értelmében folyamatosan és rendszeresen zajlik, de a polgárok a határidő lejártát követően a választások előtt legalább 72 órával még kérhetik felvételüket a választói névjegyzékbe, ha nem szerepelnének benne.[118] Az egységes névjegyékből kerülnek összeállításra a helyi választói névjegyzékek a helyi választási bizottságok részére. A helyi választói névjegyékeket a 2012-es választásokat megelőzően nem kellett nyilvánosságra hozni, de a polgárok leellenőrizhették, hogy rajta vannak-e a választói névjegyzéken az illetékes minisztérium honlapján, az önkormányzatnál vagy egy központi SMS-szolgáltatás segítségével. A regisztrált választók személyes értesítőt is kapnak, legalább öt nappal a választást megelőzően arról, hogy szerepelnek a választói névjegyzékben.[119]

Horvátországban minden 18 éven felüli állampolgár, beleértve a külföldön állandó lakcímmel rendelkezőket, jogosult szavazni a parlamenti választásokon. Horvátország egy passzív, folyamatos választói regisztrációs rendszert működtet. A választói névjegyzéket a közigazgatásért felelős minisztérium frissíti a népesség-nyilvántartás, az állandó lakóhelyre és úti okmányokra vonatkozó nyilvántartások alapján. Külön iroda működik Zágrábban, melynek feladata a külföldön szavazó polgárok névjegyzékbe vétele. A kettős regisztrációt azonban kizárja, hogy mindkét, regisztrációt végző állami szerv közös, egységes adatbázisba vezeti a választásra jogosultak adatait. Az állampolgárok ellenőrizhetik az adataikat a központi közigazgatás helyi irodáiban, valamint internetes, telefonos és SMS-szolgáltatás segítségével. Egyéni választói értesítőt nem kapnak a választópolgárok a választói névjegyzékben szereplő adataikról.[120]

Finnországban a választói névjegyzéket a népesség-nyilvántartás által kezelt adatok alapján állatja a Demográfiai Nyilvántartó Központ (Väestörekisterikeskus). A regisztráció passzív, tehát a választójoggal rendelkezők adatait automatikusan felvezetik a névjegyzékbe. A

[118]Zakon o jedinstvenombiračkomspisku, Član 5.
[119] OSCE/ODIHR Limited ElectionObservationMissionFinalReport. REPUBLIC OF SERBIA PARLIAMENTARY AND EARLY PRESIDENTIAL ELECTIONS 6 and 20 May 2012, http://www.osce.org/odihr/elections/92509, Letöltés: 2012. november 20.
[120]OSCE/ODIHR Limited ElectionObservationMissionFinalReport, REPUBLIC OF CROATIA PARLIAMENTARY ELECTIONS 4 December 2011, http://www.osce.org/odihr/87655, Letöltés: 2012. november 20.

népesség-nyilvántartó rendszerből kiszűrik valamennyi 18. életévét betöltött állampolgárok adatait, és így kapják meg a választásra jogosultak listáját a választások előtti 51. nap adatai alapján. Ezt a listát az Igazságügyi Minisztérium (Oikeus Ministeriö) teszi nyilvánossá, és egy olyan tájékoztató rendszert tart fenn, ahol az adatok nyilvánosságra hozatala után a szavazók ellenőrizhetik a névjegyzékben szereplő adataikat. Emellett a Demográfiai Nyilvántartó Központ minden szavazónak tájékoztatót küld, amelyben szerepel, hogy hogyan és hol szavazhat. Ezt a szavazókról készített listát 25 napon át lehet megtekinteni mialatt a választópolgárok a módosítási kérelmeiket is benyújthatják.[121]

Dániában az alkotmány és a választási törvény szerint csak a Dániában állandó lakhellyel rendelkezők szavazhatnak. A választási törvény értelmében ideiglenesen külföldön tartózkodók is szavazhatnak.[122] A választói nyilvántartás a nemzeti polgári nyilvántartási rendszerből (CPR) kivont adatok alapján. A választópolgári nyilvántartás alapján készítik el az önkormányzatok a szavazókártyákat, amely tartalmazza a szavazás napját, idejét és a szavazókör címét. A szavazókártyák választókhoz való kiküldése után a panaszokat a helyhatóságokhoz lehet címezni. A választói névjegyzék korrekciójára a választás napjáig lehet sort keríteni.[123]

Svédországban a választói névjegyzék összeállítása a folyamatosan frissülő népesség-nyilvántartáson alapul, amelyet a Svéd Adóhivatal (Skatteverket) állít össze, ennek köszönhetően nemzetközileg is elismert a pontossága és teljessége.[124] A nyilvántartás minden Svédországban született ember vagy svéd állampolgár adatait rögzíti. A nyilvántartás tartalmazza a személy nevét, címét, az állampolgárságát, a születési helyét, a családi állapotát, a szülők, gyermekek és házastárs nevét, és amennyiben vannak, akkor a migrációs adatokat is. Minden ember egyedi személyi azonosítószámmal rendelkezik. Azok a svéd polgárok jogosultak szavazni, akik 18. életévüket betöltötték és regisztrált lakhellyel rendelkeznek Svédországban. A külföldön élő svéd állampolgárok adatait a külföldre távozásuk után még további tíz évig tartja meg a nyilvántartás. Amennyiben valamilyen változás történik az állampolgárok adataiban, azt az Adóhivatalnál legkésőbb a választásokat megelőző 30. napon kell bejelenteniük. E határidő lejárta után az Adóhivatal készít egy listát az összes választópolgárról, amely alapján minden szavazóhelyiség számára kiállítja a választói névjegyzéket. Legkésőbb 18 nappal a választás előtt a választási hatóság minden

[121] Suomen Eduskuntavaalit, 17. huhtikuuta 2011, ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan raportti, Varsova 2011, 10. http://www.vaalit.fi/uploads/ggfj28w6_1.pdf; Letöltés: 2012. december 2.
[122] 2. §, 16. § of the election law
[123] Denmark General Elections, 15. September 2011. OSCE/ODIHR Needs Assessment Mission Report 24–26. August 2011, Warsaw 8. http://www.osce.org/odihr/82639 ; Letöltés: 2012. november 22.
[124] Chapter 2, 3. § of the 2005 Elections Act (Constituencies and electoral districts, etc.) http://www.government.se/content/1/c6/06/44/45/722c9ee2.pdf; Letöltés: 2012. december 5.

választópolgárnak kiküld egy szavazókártyát. A kártya tartalmazza a választópolgár nevét és számát a névjegyzéken, meghatározza, hogy a választópolgár hol szavazhat, és megadja a szavazóhelyiséget is annak nyitvatartási idejével együtt. Azoknak a polgároknak, akik nem kaptak szavazókártyát legalább 18 nappal a választások előtt, írásbeli kérelmet kell benyújtaniuk a megyei közigazgatási hivatalhoz légkésőbb 12 nappal a választások előtt. Ha ezt követően a megyei közigazgatási szerv megállapítja, hogy a személy jogosult szavazni, akkor elrendelheti a választási névjegyzék korrekcióját. Ezután a választópolgár szavazhat (i) személyesen a szavazóhelységben, ahová regisztrálták, (ii) az előzetes szavazással bármely előzetes szavazóhelyiségben, legkorábban 18 nappal a választások napja előtt, (iii) a választópolgár külföldön is szavazhat a svéd külképviseleten 24 nappal a választás napja előtt, vagy e-mailben minimum 45 nappal a választások napja előtt. Az a választópolgár, aki előzetesen szavazott, még szavazhat a választás napján is. Ebben az esetben meg kell semmisíteni az adott személyhez tartozó előzetes szavazást és a személyes szavazást kell érvényesnek tekinteni. Egyes fogyatékkal élő és otthonhoz kötött választópolgárok futár segítségével is szavazhatnak, ennek azonban speciális feltételei vannak (a futárt a választási bizottság nevezi ki, a szavazat továbbítása zárt borítékban történik, stb.). Svédországban a pártoknak nincs nyilvántartásba vételi kötelezettsége, de önkéntes lehetőségük van regisztrálni, aminek értelme a párt nevének levédése.[125] A párt nevének regisztrálását a választási hatóság felé a választási év februárjának utolsó napjáig lehet intézni.

Csehországban a választópolgárok adatait kétfajta névjegyzékben vezetik, az általános névjegyzékben, valamint egy különleges névjegyzékben, de az adatok csak egy nyilvántartásban szerepelhetnek.[126] A különleges névjegyzékben olyan választópolgárok szerepelnek, akiknek állandó tartózkodási helyük nem az a hely, ahol szavaznak, illetve egyéb okok miatt nem tudnak állandó lakhelyükön szavazni. A névjegyzék összeállítása automatikusan történik. A különleges névjegyzéket a községi és városi hivatalok, önkormányzatok vezetik.[127]

Szlovákiában a választói névjegyzéket a községi hivatalok állítják össze. A község ezen névjegyzéket ügyfélszolgálati ideje alatt köteles a polgárok számára hozzáférhetővé tenni. A névjegyzékbe a Szlovákiában állandó lakhellyel rendelkező polgárok adatai automatikusan kerülnek felvezetésre.[128] A községek kötelesek saját területük választópolgárainak listáját

[125] Ld. Chapter 2, 1. § of the 2005 Elections Act (Parties and candidates)
[126] Zákon o voľbách do parlamentu České republiky, §4 in http://www.nssoud.cz/zakony/247_1995.pdf ; Letöltés: 2012. december 4.
[127] Zákon o voľbách do parlamentu České republiky,
[128] Zákon o voľbách do NR SR, §4 in: http://www.webnoviny.sk/download/101/zakon-o-volbach-do-nr-sr.pdf ; Letöltés: 2012. december 4.

folyamatosan frissíteni, figyelembe véve a név- és az állandó lakhely változásait.[129] A névjegyzékben a nevek vezetéknév szerinti ABC sorrendben találhatók.[130] Minden polgárnak lehetősége van nem a saját, állandó lakhelyén szavazni. Ilyenkor választói igazolvány igénylése szükséges.[131] A Szlovák Köztársaság területén kívül postai úton is megoldható a voksolás.[132]

Olaszországban is automatikusan történik a választói névjegyzék összeállítása. A választásra jogosultsághoz szükséges tizennyolcadik év betöltésével, az állampolgároknak nem kell a feliratkozás érdekében semmilyen külön erőfeszítést tenniük. Ekkor az illetékes önkormányzat kiállít és postáz egy sorszámozott választási igazolványt, amelyet aztán a választónak minden választásra magával kell vinnie a szavazáskor és lepecsételtetnie. Az igazolványon legkevesebb 18 pecsét számára kell, hogy hely legyen, és amennyiben betelik, új igazolvány kérhető az önkormányzatnál működő illetékes hivatalnál, amelyet ingyenesen és azonnal kiállítanak. Az igazolvány tartalmazza a születési adatokat, lakóhelyet, a választóhoz tartozó szavazókör számát és helyét. Szavazókör változása esetén a központi választási hivatal gondoskodik egy matrica kipostázásáról, amelyet a választó a megfelelő helyre ragaszthat az igazolványán, jelezve új szavazóköre helyét. Lakcímváltozás esetén, ha az illető ugyanannak az önkormányzatnak az illetékességi területén marad, ugyanezzel a módszerrel történik az adatok frissítése. Ha a választó bejelentett lakhelye másik települési önkormányzat fennhatósága alá kerül, automatikusan átkerül az új lakóhelye szavazói névjegyzékébe, a korábbi lakcímen illetékes önkormányzat bevonja az igazolványt, az új lakcímhez tartozó pedig újat állít ki.[133] Külföldön élő állampolgárok az első szavazásuk alkalmával vehetik fel az igazolványaikat. Összegezve, a választói névjegyzékbe történő fel- és átiratkozás Olaszországban teljesen automatikusan történik a választókorúság elérésekor és lakóhelyváltozás esetén is. A választásra jogosultak automatikusan választói igazolványt kapnak, amely az illető választási szokásaitól függően évtizedekig érvényes, hiszen 18 választáson való részvételre jogosítja a tulajdonosát. Szükség esetén az önkormányzatok díjmentesen és azonnal új igazolványt állítanak ki. A választói igazolvány bevezetésével kapcsolatban a tapasztalatok azt mutatják, hogy sok választó elveszíti az igazolványt, és ez problémát okoz a szavazásnál.[134] A megoldás az lenne, ha személyazonosításra alkalmas igazolvánnyal automatikusan, választói igazolvány nélkül szavazhatnának.

---

[129] Zákon o voľbách do NR SR, §4
[130] Zákon o voľbách do NR SR, §5
[131] Zákon o voľbách do NR SR, §9
[132] Zákon o voľbách do NR SR, §27
[133] 120/1999. törvény, 13. cikk.
Köztársasági Elnöki Rendelet (továbbiakban: D.P.R.), 299/2000.
[134] Feltrin, Paolo és Fabrizio, Davide 2008: „L'intendenza seguirá…" Quando le riforme trascurano i procedimenti (elettorali). In: Carlo Fusaro és Roberto D'Alimonte: La legislazione elettorale italiana: come migliorarla e perché. 143-194. o. Il Mulino, Bologna

Németországban sincs előzetes feliratkozáshoz kötve a választójog gyakorlása. A választópolgári névjegyzéket automatikusan állítják össze és folyamatosan frissítik. Az önkormányzati hivatalok minden választás előtt a választókerületek számára egy névjegyzéket állítanak fel, amelyre minden olyan állampolgárt fel kell venni, aki 35 nappal a választások előtt be vannak jelentve a Nyilvántartási Hatóságnál.[135] Ha valaki megváltoztatja a lakhelyét, az új lakhelye szerinti önkormányzatnak kötelessége felvenni őt a választói névjegyzékbe. A választások előtt legkésőbb 21 nappal küldik meg a választásra jogosultaknak a választói értesítőt.[136] Emellett a választások előtti 20-ik naptól a 16-ik napig minden választásra jogosult betekinthet a választói névjegyzékbe és ellenőrizheti az ott nyilvántartott adatait.[137]

Spanyolországban is a választójog gyakorlásának feltétele, hogy a választópolgár szerepeljen az erre a célra létrehozott választói névjegyzékben. A választói névjegyzéket külön hivatal (Oficina del Censo Electoral) kezeli a Központi Választási Bizottság irányítása és felügyelete alatt. A választói névjegyzék összeállítása azonban nem a választópolgárok aktív magatartásán alapul, hanem automatikusan az önkormányzatok és a lakcímnyilvántartás által szolgáltatott adatok alapján. A névjegyzéket csak választási célokra lehet használni. A névjegyzék tartalmazza a választópolgár nevét, személyi igazolványszámát, lakcímét, nemét, iskolai végzettségét, születési helyet és évet. A névjegyzéket megyénként állítják össze, minthogy a választókörzetek összeállításának is a megye az alapegysége. Az adatminőséget a havi rendszerességű frissítés szolgálja, amelyhez az önkormányzatok által szolgáltatott adatokon túl, a lakcímnyilvántartás adatait is alapul veszik. A választások kitűzése után kifüggesztik a választói névjegyzéket az önkormányzatoknál, hogy a választópolgárok ellenőrizhessék, hogy rajta vannak-e. Az éppen aktuális választáshoz, a választás kiírását megelőző második hónapban rendelkezésre álló névjegyzéket veszik alapul. A választói névjegyzék része a választások napján külföldön tartózkodó spanyol állampolgárokat tartalmazó névjegyzék is, amelyre a konzulátusokon keresztül is fel lehet iratkozni.[138]

Amint a fenti elemzésből is jól látszik, a passzív regisztrációs rendszer – amelyben a választópolgároknak nem kell semmilyen aktivitást kifejteniük annak érdekében, hogy a

[135]Bundeswahlordnung §16, http://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/downloads/rechtsgrundlagen/bundeswahlordnung.pdf ; Letöltés: 2012. november 30.
[136]Bundeswahlordnung §20
[137]Bundeswahlgesetz §17, http://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/downloads/rechtsgrundlagen/bundeswahlgesetz.pdf ; Letöltés: 2012. november 30.
[138] LOREG art. 31-40.

választói névjegyzékre felkerüljenek – számít általános gyakorlatnak és ehhez képest az aktív választási regisztráció – amelyben a választópolgár kérelmére történik a választói névjegyzékbe vétel – kivételnek számít. Az előzetes feliratkozás az angolszász országokra jellemző, amelyek nem rendelkeznek központi népesség-nyilvántartással, illetve sok esetben általános személyazonosító igazolvánnyal sem. Kivételnek számít ezen országokhoz képest Mexikó, amely az ország sajátos történelmi fejlődésének eredményeképpen a demokratikus választások biztosítandó vezette be az aktív regisztrációt.

4. Jelöltajánlás

Mint az első fejezetben bemutattuk, nem mindegy, hogy többségi, arányos vagy vegyes a választási rendszer, mindegyik másképp szelektál a pártok között. De nem csak a szavazatok mandátummá konvertálásának van ilyen szerepe egy politikai rendszerben, egy további szűrőt jelentenek a jelöltállítási feltételek is. Ha nagyon szigorúan szabályozza egy adott ország a jelöltté válást, ezzel meggátolhatja kisebb pártok vagy független, pártszervezeti támogatással nem rendelkező jelöltek indulását is.

A *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egységokmánya* következőképp határozza meg a választás és választhatóság jogait: Minden állampolgárnak a 2. cikkben említett megkülönböztetések, illetőleg ésszerűtlen korlátozások nélkül joga és lehetősége van arra, hogy a közügyek vitelében közvetlenül vagy szabadon választott képviselők útján részt vegyen; szavazzon és megválaszthassák az általános és egyenlő választójog alapján, titkos szavazással tartott olyan valódi és rendszeres választásokon, amelyek biztosítják a választók akaratának szabad kifejezését; az egyenlőség általános feltételei alapján hazájában közhivatali tisztséget viselhessen.[139]

Ahogy az *Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (EBESZ) Koppenhágai Dokumentumának 7. paragrafusa* kimondja, minden választásra jogosult állampolgárnak egyenlő jogot kell biztosítani, hogy ne csak aktív, de passzív választójogával is élhessen és választható legyen.[140] Továbbá biztosítani kell, hogy politikai pártok és szervezeteket létrehozhassanak, és ezek versenghessenek egymással parlamenti helyekért és a kormányzásért.[141]

A jelöltállításnak különböző feltételei lehetnek. Meg kell különböztetni a pártok számára állított feltételeket az egyéni választókerületi jelöltek számára állított feltételektől, szükséges lehet pénzbeli hozzájárulás vagy megszabott számú támogató aláírás gyűjtése. Az EBESZ Belföldi Választási Megfigyelők Kézikönyvében útmutatásként ajánlotta, hogy a pártok és

[139] International Convenant on Civil and Political Rights §25
[140] OSCE Copenhagen Document, §7.5
[141] OSCE Copenhagen Document, §7.6

jelöltek számára támasztott feltételek nem szabhatnak meg túl magas kauciós összegeket valamint a reális mértéket meghaladó támogató aláírások számát.[142]

A *Velencei Bizottság a választási kódexében*[143] kiemeli, hogy az egyéni és listás jelöltállítás csak a minimális számú aláírások összegyűjtésétől függhet. Véleményük szerint ezen aláírások összegyűjtése csak a nagyon kis pártoknak okozhat problémát, feltéve, ha a szabályok nem úgy lettek megalkotva, hogy szándékosan akadályozzák a jelöltállítást.

A minimális ajánlások tekintetében az országok szabályozása nem szabhat meg többet, mint a szavazásra jogosult választópolgárok 1%-nak megfelelő aláírást. Az aláírások ellenőrzésének egyértelmű szabályokon kell nyugodniuk, különös tekintettel a határidőkre. Az ellenőrzési folyamatnak elvileg minden aláírásra ki kell terjednie, azonban, ha a jelölt megszerezte a szükséges aláírás számot, akkor a többit már nem kötelező ellenőrizni. Az ellenőrzési folyamatot a választási kampány végéig el kell végezni. Ha azonban kaució feltétele a jelöltállításnak, abban az esetben azt vissza kell fizetni a pártnak, ha elér a választásokon egy adott százalékot. Továbbá megállapítják, hogy letétbe helyezendő összeg nem lehet túl magas, a testület emellett azt is megállapítja, hogy a kauciós eljárás hatékonyabb az aláírásgyűjtésnél.

Franciaországban a választhatóság általános törvényi feltételeinek teljesítése mellett a francia elnökválasztáson magukat megmérettetni szándékozó jelölteknek legalább ötszáz képviselői ajánlást[144] kell összegyűjteniük. Az ajánlásokat legalább 30 különböző megyéből kell összegyűjteni, és csupán az összegyűjtött ajánlások 1/10-e származhat azonos megyéből.[145] A törvény meghatározza, hogy mely képviselők jogosultak ajánlást adni a jelölteknek: polgármesterek, parlamenti és európai parlamenti képviselők, általános és regionális tanácstagok, valamint a különböző kisebb területi tanácsok tagjai, a helyi tanácstagok viszont nem.[146] A választás időpontját rögzítő köztársasági elnöki rendelet kihirdetése után a prefektúrák minden érintett képviselő számára megküldik az ajánlószelvényt, valamint az Alkotmánytanács részére megcímzett borítékot. Minden képviselő politikai hovatartozása függvényében szabadon döntheti el, hogy él-e az ajánlás lehetőségével, illetve hogy mely jelöltet kívánja támogatni. Főszabály szerint minden képviselő az Alkotmánytanácsnak küldi meg az ajánlást az erre rendszeresített

[142] OSCE: Handbook of Domestic Election Observers, 7, *Monitoring candidate & party registration: B, Registration of Political Contestants*
[143] European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Code for good practice in electoral matters, Guidelines and Explanatory Report
[144] *Loi n^{0} 62-1292 du 6 novembre 1962 relative à l'élection du Président de la République au suffrage universel* 3. cikk 2. bekezdését.
[145] U*o.*
[146] U*o.*

nyomtatványon legkésőbb a választás első fordulóját megelőző hatodik péntek 18 óráig.[147] A jelöltek azonban maguk is összegyűjthetik az őket támogató ajánlásokat, és azokat az előbbi határidő betartásával együttesen küldik meg az Alkotmánytanácsnak. Az Alkotmánytanács az ajánlások beérkezése után ellenőrzi azok érvényességét, és lehetőségeihez mérten információt szolgáltat a jelölteknek a kapott, érvényes ajánlások számáról. Az ellenőrzési folyamat végén az Alkotmánytanács számba veszi a jelöltek hozzájárulási nyilatkozatát a választáson való részvételt illetően, valamint ellenőrzi, hogy a jelöltek vagyonnyilatkozatukat letétbe helyezték-e nála.[148] Ezután legkésőbb a választás első fordulóját megelőző nyolcadik napon kerül sor az egyes jelölteket támogató képviselők névsorának a Hivatalos Közlönyben való közzétételére. A jelöltek megjelenési sorrendjét sorshúzással döntik el.[149] A jelöltek számára ajánlást adó képviselő nem kérheti, hogy nevét ne publikálják a Hivatalos Közlönyben.

A Jospin-bizottság idén novemberben közzétett jelentése[150] azt állapította meg, hogy a jelenlegi ajánlási rendszernek alapvetően két gyenge pontja van: 1. Néhány, jelentősebb politikai irányzathoz tartozó jelölt az utóbbi választások során ugyanis csak nehezen tudta összegyűjteni a szükséges 500 ajánlást. 2. A jelenlegi rendszer nem küszöböli ki, hogy ne induljon túl sok jelölt az első fordulóban.[151] A jelölteknek az első fordulóban való felülreprezentáltsága következtében ugyanis a demokratikus küzdelem lényege elveszik, a választók számára a jelöltek által megtestesített politikai irányvonalak nehezen követhetővé válnak, illetve a komolytalan és alacsony támogatottsággal rendelkező jelöltek részvételével fennáll az erőviszonyok szétforgácsolódásának veszélye.

Mindezek fényében fontolta meg a Bizottság a kvalifikációs rendszer reformjának lehetőségeit. A fenti anomáliák kiküszöbölésére a megoldást az állampolgári ajánlás intézményének bevezetésében látják. Ezért azt javasolta a kormánynak, hogy az állampolgárok a jövőben közvetlen jogosultsággal rendelkezzenek a választásokon való jelöltállítást illetően. Így ha egy jelölt nem tudná összegyűjteni a szükséges számú ajánlást, az tulajdonképpen a gyenge állampolgári támogatottság eredménye lenne. A javaslat szerint az optimális küszöböt 150 000 ajánlás[152] jelentheti; ez a szám egyrészt elég magasnak tűnik

---

[147] U*o.*

[148] U*o.*, a 3. cikk 4. bekezdését.

[149] *La décision du Conseil Constitutionnel du 24 février 1981* (Journal Officiel du 3 mars 1981; p. 61.)

[150] *Commission de rénovation et de déontologie de la vie publique: Pour un renouveau démocratique;* Paris, 2012. (http://www.commission-rdvp.gouv.fr/Rapport_Commission_RDVP.pdf ; Letöltés: 2012. december 3.

[151] U*o.* p. 12-13.; Az első fordulóban részt vevő jelöltek száma 1988-ban 9, 1995-ben 10, 2002-ben 16, 2007-ben 12, 2012-ben 10 volt. Ezek a nagyságrendek ésszerűek a Bizottság számára, amelyet egyébként a demokrácia életképessége egyik formájának tekint - ezt pedig igazságtalan lenne lefékezni.

[152] U*o.* p. 15. A Bizottság e javaslat alapjául szolgáló küszöböt megfelelőnek tartja, ugyanis több, jelentős politikai irányzathoz tartozó jelölt az egyes elnökválasztásokon 200 000 és 600 000 közötti számú ajánlást gyűjtött össze az első fordulóra; ráadásul ez a küszöb a választói névjegyzékbe feliratkozott választók 0,33%-ának felel meg, amely lényegében a többi európai uniós tagállamban alkalmazott arányszámokkal azonosnak tekinthető.

ahhoz, hogy korlátozza azon jelöltek számát, akiknek nyilvánvalóan semmi keresnivalójuk nincsen a választásokon, másrészt nem túlságosan magas ahhoz, hogy egy jelentősebb politikai irányzathoz tartozó jelölt kizárására spekuláció miatt sor kerülhessen. Az ajánlásokat legalább 50 különböző megyéből kell összegyűjteni úgy, hogy az összes ajánlás kevesebb, mint 5%-a származhat ugyanazon megyéből. Az ajánlások gyűjtésének és ellenőrzésének gyakorlati módozatait illetően azt javasolta, hogy minden, a választói névjegyzékbe regisztrált állampolgár számára postai úton kézbesítsenek ajánlószelvényt,[153] amelynek segítségével anonim[154] módon és saját belátásuk szerint támogathatnák a jelölteket. Az ajánlások érvényességének ellenőrzési jogát az ajánlást adó választó személyazonosságának, valamint az egyes jelöltek által összegyűjtött ajánlások számának ellenőrzését pedig a prefektusok hatáskörébe telepítené.

A francia Nemzeti Gyűlés és a Szenátusba bejutni kívánó jelölteknek választhatóságuk biztosításán kívül semmilyen feltételt nem kell teljesíteniük, elég ha indulásukat bejelentik a helyi szerveknél.

Németországban a jelöltajánlásokat az egyéni választókerületi jelöltekre a Kerületi Választási Igazgatónak legkésőbb 69 nappal a választások előtt kell leadni. Csak olyan párt állíthat jelöltet, aki vagy az utolsó választási ciklusban jelen volt a szövetségi vagy tartományi parlamentben legalább öt képviselővel, vagy aki legalább 90 nappal a választások előtt jelezte a Szövetségi Választási Igazgatónak részvételi szándékát, valamint igazolja, hogy a Szövetségi Választási Bizottság elismerte őket pártként.[155] Minden olyan párt jelöltjének, amelyiknek be kellett újonnan jelenteni indulási szándékát 200, az adott választókerületben szavazati joggal rendelkező választópolgár kézzel írott aláírását kell csatolnia jelölőlapjához. Ezeknek a pártoknak továbbá minden tartományi listaállításnál a szavazásra jogosultak legalább egy ezredszázalékának, de maximum 2000 aláírást kell csatolnia. Egy választásra jogosult legfeljebb egy jelöltet támogathat, ha többet támogat, mindegyik aláírása érvénytelen.[156] Minden jelölésnél meg kell nevezni egy bizalmi embert és helyettesét. A Kerületi Választási Igazgató a jelölések beérkezése után azonnal megvizsgálja azokat. Abban az esetben, ha hiányosságokat állapít meg, azonnal értesíti a bizalmi személyt, vagy annak

[153] U*o.* p. 16. A Bizottság jelentésében felmerül egy másik lehetőség is, nevezetesen az, hogy elektronikus úton - internetes felületen, egyedi elektronikus azonosító használatával - is lehetne ajánlást adni a jelöltek számára, de ezzel kapcsolatban számos kétely merült fel, úgymint a települések informatikai infrastruktúrája közötti különbségekből eredő egyenlőtlenségek, vagy például az anonimitás elvének kérdése. Így ezt a lehetőséget a jelen körülmények között kevésbé elfogadhatónak értékelte.

[154] U*o.* p. 16. Az anonimitás bevezetése mellett az az érv szól, hogy míg a jelenlegi rendszerben adott képviselői ajánlások mögött egyfajta politikai felelősség is áll, ezért az egyes jelölteket támogató képviselők névsorának a hivatalos közlönyben való részvétele indokolt, addig a választók névsorának ily módon való közzététele egyfelől lehetetlen vállalkozás lenne, másfelől a szavazás titkosságát veszélyeztetné.

[155] Bundeswahlgesetz §27

[156] Bundeswahlordnung §21

helyettesét, ha nincs megadva bizalmi személy, akkor az aláíró személyek közül az első lesz a bizalmi személy, a második a helyettese.[157] A Kerületi Választási Bizottság 58 nappal a választások előtt dönt a jelöltek elfogadásáról. Akkor utasít vissza jelölést, ha késve érkezik be, vagy nem felel meg a Szövetségi Választási Rendeletek által támasztott követelményeknek. Ha egy jelölést visszautasít a Kerületi Választási Bizottság, a jelölt 3 napig fellebbezhet a döntés ellen a Tartományi Választási Bizottságnál.[158]

Tartományi listát csak pártok állíthatnak. A Tartományi Választási Igazgató a lista beérkezése után előzetesen megvizsgálja azt. A Tartományi Választási Bizottság 58 nappal a választások előtt dönt a lista elfogadásáról. Akkor utasít vissza listát, ha késve érkezik be, vagy nem felel meg a Szövetségi Választási Rendeletek által támasztott követelményeknek. Ha egy listát részben vagy teljesen visszautasít a Tartományi Választási Bizottság, a jelölő párt 3 napig fellebbezhet a döntés ellen a Szövetségi Választási Bizottságnál.[159]

Olaszországban a Szenátus esetében a regionális választási hivatalok, a Képviselőház esetében pedig a körzeti választási hivatalok gyűjtik a pártlisták jelöléseit, a választást megelőző 35. napon 8 órától a választást megelőző 34. napon 20 óráig.[160] A pártok listáin szereplő jelöltek száma legalább annyi kell, hogy legyen, mint a választókerületben elérhető helyek harmada, és nem lehet több mint a választókerületben összesen elérhető helyek száma. Ugyanazon személy nem szerepelhet különböző listákon, de egyazon párt által jelölt személy a párt más választókerületben indított listáján is szerepelhet. A jelöléshez ajánló aláírásokat kell gyűjteni, ezek száma a körzetek méretétől függően változik, és a leadható aláírások számának nem csak alsó, hanem felső korlátja is van. Ha bármelyik kamara a megbízatása lejártát megelőző több mint 120 nappal feloszlik, az új választásokra való jelöltséghez a táblázatban szereplő aláírások felét kell összegyűjteni.

Képviselőház	
Választókörzet népessége	Aláírások száma
500 000-nél kevesebb lakos	1500-2000 választó
500 000-1 000 000 lakos	2500-3000 választó

[157] Bundeswahlgesetz §22
[158] Bundeswahlgesetz §26
[159] Bundeswahlgesetz §27
[160] Manuale elettorale, 2008. 20-24. o. http://www.camera.it/application/xmanager/projects/camera/attachments/upload_file/upload_files/000/000/004/MANUALE_11marzo2008.pdf; Letöltés: 2012. december 4.

1 000 000-nál több lakos	4000-4500 választó
Szenátus	
Régió népessége	Aláírások száma
500 000-nél kevesebb lakos	1000-1500 választó
500 000-1 000 000 lakos	1750-2500 választó
1 000 000-nál több lakos	3500-5000 választó

Hány választói aláírás a Képviselőházba és a Szenátusba való jelölés feltétele?
Forrás: Manuale elettorale.

Nem kell aláírást gyűjteniük azoknak a pártoknak vagy csoportoknak, amelyek a megelőző parlamenti időszakban mindkét kamarában legalább egy-egy mandátumot szereztek, azoknak, amelyek legalább két olyan párttal koalícióban indulnak változatlan pártszimbólum alatt, amelyek a megelőző parlamenti időszakban mindkét kamarában legalább egy-egy mandátumot szereztek, vagy a megelőző európai parlamenti választásokon legalább egy mandátumot szereztek, illetve azoknak a nyelvi kisebbségeket képviselő listáknak sem, amelyek a legutóbbi választásokon bármely kamarában képviseletet szereztek. Ezekben az esetekben a jelölésről szóló listákat a pártok vagy csoportok megfelelő helyi vezetőinek és a párt titkárának aláírásával kell leadni.

Egy választó csak egy, a saját körzetében induló jelöltet támogathat aláírásával, aláírások csak a leadásuk határidejét megelőző 180 napban gyűjthetőek. A hitelesített aláírásokat a helyi és regionális választási bizottságok ellenőrzik, és összevetik azokat a helyi szavazói névjegyzékekkel. A helyi és regionális bizottságok döntése ellen az egyes pártlisták vagy jelöltek jelölésének elfogadásáról panasszal lehet élni a Központi Választási Hivatalnál.[161]

A pártok az egyes jelöltek listákon elfoglalt helyéről maguk döntenek, és viszonylag új keletű szokásként a nagyobb pártok (pártkoalíciók) listavezetőiket előválasztásokon választják meg.

Spanyolországban jelölteket pártok, pártok koalíciói és választói egyesületek állíthatnak. A jelöltállításhoz nem szükséges a választók ajánlásának igazolása azoknak a Belügyminisztérium által nyilvántartásba vett pártoknak, pártok koalíciójának, amelyek az aktuális választáskor már rendelkeznek parlamenti képviselettel. Ha pártok egymással választási szövetségre lépnek, azt be kell jelenteniük az illetékes választási bizottságnál.[162] A jelöltállításhoz ezeknek a szervezeteknek csupán az szükséges, hogy bejelentsék az illetékes választási bizottságnál a jelöltek nevét, a párt nevét, rövidítését és szimbólumát, valamint

[161] D.P.R. 1957/361. 23. cikk
[162] LOREG art. 44

csatolják a jelöltséget elfogadó nyilatkozatot. A pártként be nem jegyzett választói szövetségek esetén a választóköri névjegyzékben található választók egy százalékának aláírása feltétele a jelöltállításnak, míg a parlamenti képviselettel nem rendelkező pártok esetén a választóköri névjegyzékben található választók 0,1 százalékának ajánlása szükséges. A parlamenti képviselettel még nem rendelkező pártok, valamint a választói szövetségek jelöltállításának megfelelő számú aláíráshoz kötése a választójogi törvény legutóbbi, 2011-es reformjának eredménye. A jelöltállítás ajánlásgyűjtő íven történik, amelyet az ajánlóknak aláírásukkal kell ellátni. Egy választó csak egy jelöltet, egy listát támogathat. Minden szervezet annyi jelöltet állít, ahány mandátum a listáról szerezhető. A jelölteket, illetve a listákat a választás kitűzésétől számított 15 és 20 napon belül kell benyújtani az illetékes választási bizottságnak.[163] A spanyol választójogi törvény szabályozza a nemek arányát is, ugyanis a jelöltet állító szervezetek listáján egyik nem aránya sem lehet kevesebb 40 százaléknál.[164] A jelöltállítás elutasítása esetén a választási bizottság határozata ellen két napon belül az illetékes elsőfokú közigazgatási bírósághoz lehet fordulni jogorvoslatért, amit a bíróság két nap alatt elbírál. A bíróság határozata ellen nem lehet jogorvoslattal élni, kivéve az Alkotmánybíróság előtt indítható alkotmányjogi panaszt, amit szintén két nap alatt kell elbírálnia a testületnek.[165]

Az *Egyesült Királyságban* az általános választásokon a választókerületi jelöltek függetlenként vagy egy párt színeiben indulhatnak. A sikeres jelöltséghez 10 választópolgár ajánlása szükséges az adott választókerületből – ezzel válik érvényessé az ún. jelölő papír (*nomination paper*) –, a lakcímről és a jelöléshez kapcsolódó hozzájáruló nyilatkozat, továbbá 500 angol font letétbehelyezése szükséges.[166]

A jelöléshez szükséges dokumentumokat a területileg illetékes, a választások helyi lebonyolításáért felelős hivatalnokoknak (*Returning Officers*, röviden *RO*-k) kell benyújtani. Korrupció vétségét követi el az, aki téves adatokat közöl a születési adataira, a választáson való indulásra való jogosultságra vonatkozóan, illetve ha más választókerületben is jelölteti magát.[167] Egy választópolgár csupán egy jelöltre vonatkozóan adhat ajánlást, és csak az adhat ajánlást, aki már felvetette magát a választói névjegyzékbe. Ezt ellenőrzik is, ugyanis az ajánlás mellett az ajánló választási számának is szerepelnie kell a jelölő papíron.

A szükségesen összegyűjtendő tíz aláírás alacsony volta miatt a rendszerbe iktatták a fent említett 500 fontos letétet, ami az indulási szándék komolyságát hivatott igazolni, azonban

[163] LOREG art. 46
[164] LOREG art. 44 bis
[165] LOREG art. 49
[166] http://www.electoralcommission.org.uk/__data/assets/electoral_commission_pdf_file/0007/79540/UKPGE-nominations-factsheet-FINAL.pdf; Letöltés: 2012. december 2.
[167] Electoral Administration Act, 2006. 21§.

amennyiben a jelölt az adott választókerületben leadott érvényes szavazatok legalább 5 %-át megnyeri, az összeget visszakapja. Minden jelölt kap egy ingyenes másolatot a választói nyilvántartásról.

Ausztriában egy választáson indulni kívánó pártnak a jelölőlapját legkésőbb 44 nappal a választások előtt be kell nyújtania a Tartományi Választási Bizottsághoz. Ezt a Tartományi Választási Elnöknek rögtön felül kell vizsgálnia és hiányok esetén ezt a pártnak azonnal jeleznie kell. Egy párt tartományi javaslatának tartalmaznia kell legalább három, az előző parlamenti ciklusban Nemzeti Tanácsban mandátummal rendelkező képviselő aláírását, vagy adott számú választópolgár támogató aláírását. A Burgenland és Voralberg tartományi választókerületekben 100, a Kärnten, Salzburg, és Tirol választókerületekben 200, a Oberösterreich és Steiermark választókerületekben 400, és az Niederösterreich és Wien választókerületekben 500 választópolgár támogató aláírása kell.[168] Emellett feltétel, hogy a jelölő szervezetnek be kell fizetniük a választókerületek részére a szavazólapok előállítási költségét, 435 Euro összeget, amit nem térítenek vissza nekik.

Finnországban jelöltet vagy regisztrált pártok állíthatnak, vagy olyan választók alkotta egyesületek, amelyeket legalább 100 szavazásra jogosult személy alapított az adott választókerületen belül.[169] Ezek az egyesületek közös listát, a pártok pedig választási szövetségeket állíthatnak. Ezeket a jelöltlistákat az érintett választási kerület bizottságai számára szükséges elküldeni, akik átnézik a listát és ellenőrizik a jelöltek választási jogosultságát. Ezt követően vagy megerősíthetik, vagy elutasítják a jelöltállítást.[170] 2011-ben összesen 2315 jelöltet regisztráltak és a jelenlegi parlamenti pártok a jelöltek mintegy 73 százalékát adták. A 17 regisztrált párt jelöltjei mellett 22 független személy is jelöltként indulhatott.[171] A finn pártok 1959 óta lehetnek jelölő szervezetek. A választási rendszer ösztönzőleg hat a választási szövetségekre. Jelölésre azonban országos szinten nem, csak választókerületi szinten van lehetőség, ezért gyakoriak a közös listák a körzetekben.[172]

Dániában speciális jelöltállítási procedúra és szavazási struktúra van hatályban, amely párhuzamos listás rendszert eredményezett. Azokat a pártokat illeti meg a listaállítás joga,

---

[168] Bundeswahlordnung 1992, §42

[169] http://www.vaalit.fi/15492.htm ; Letöltés: 2012.december 4.

[170] 72/2010 Suomen vaalijärjestelmä. Yleisesitys. Oikeusministeriö. 11–12. http://www.om.fi/en/Etusivu/Julkaisut/Toimintajahallinto/Toiminnanjahallinnonarkisto/Toimintajahallinto2010/1279614473216 ; Letöltés: 2012. december 4.

[171] Suomen Eduskuntavaalit, 17. huhtikuuta 2011, ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan raportti, Varsova 2011, 11. http://www.vaalit.fi/uploads/ggfj28w6_1.pdf ; Letöltés: 2012. december 4.

[172] Fábián György - Kovács László Imre (szerk.) 2004: Parlamenti választások az Európai Unió országaiban (1945-2002) Budapest. Osiris 129.

amelyek már az előző parlamenti választásokon is bejutottak a parlamentbe, és a választások kiírásakor is rendelkeznek parlamenti képviselettel. Új pártoknak, vagy az előző választásokon mandátumot nem nyert pártoknak annyi ajánlást szükséges összegyűjteniük, mint amennyi szavazatot az előző választásokon összesen leadtak, osztva a 175 fős parlamenti létszámmal. Az összesen 103 jelölőkörzet 17 többmandátumos választókerületre van felosztva, a listaállítás pedig két szabályt követ. (1) A listaállítás tradicionális módja a pártlistás eljárás, amelynek során értelemszerűen a párt jelöli ki azt a személyt, aki az adott jelölőkörzetben a listát vezeti. A listán a pártok által meghatározott sorrendben helyet kapnak még az adott választókerület további jelölőkörzeteinek jelöltjei is. A szavazók ezt követően egyetlen szavazatuk leadásával vagy a listára szavazhatnak, vagy azon belül egy személyre. A leadott szavazatokat pedig jelölőkörzetenként összesítik. A kizárólag listára leadott szavazatot a lista élén álló jelölt fogja megkapni, ezáltal a pártok kiválasztó funkciója érvényesülhet. (2) A választói akarat érvényesítésének nagyobb lehetőséget biztosít a második eljárási módozat, ahol minden egyes választókerülethez tartozó jelölőkörzetben ugyanazokat a szavazólapokat kapják meg a választók. Ebben az esetben ugyanis a pártok kerületi szinten döntenek a listák sorrendjéről, illetve a jelöltjeit ábécé sorrendben is szerepeltetheti, viszont a szavazatok a választók preferencia sorrendje szerint kerülnek összesítésre választókerületenként. E jelölési formánál a csak listára leadott szavazat nem a listavezető automatikus támogatását jelenti, hanem ebben az esetben az adott választókerületen belül a preferenciális voksok arányában oszlanak meg a szavazatok. Ennek az eljárásnak a gyakorisága területenként eltérő arányban fordulhat elő, a pártok ugyanis választókerületenként más és más jelöltállítási metódust választhatnak. A preferenciális jelöltállítás, azaz a választói preferenciák érvényesítése a független jelölteknek kedvez. A független jelöltek a választókerület nagyságától függően 150-200 írásos ajánlás összegyűjtésével egyszemélyes listákon indulhatnak, s vehetnek részt a 17 többmandátumos kerület mandátumelosztásban. A felső, országos szint mandátumaiból azonban már csak a pártok részesedhetnek.[173] A dán választási törvény szerint az a személy, aki be szeretné jelenteni a jelöltségét a választásokon egy jelölési körzetben, jogosult párt jelöltjeként és függetlenként való indulásra is. Annál a jelöltnél, aki párt színeiben szeretne indulni, a párt jóváhagyására is szükség van. A független jelöltek esetén legalább 150, de legfeljebb 200 választópolgár ajánlása szükséges kerületenként.[174] Senki sem lehet jelölt egynél több többmandátumos választókerületben, valamint senki sem lehet több párt jelöltje, vagy párt jelöltje és független jelölt egyszerre.

[173] Fábián György - Kovács László Imre (szerk.) 2004: Parlamenti választások az Európai Unió országaiban (1945-2002) Budapest. Osiris 100–101.
[174] Ld. 32. § (1) of the election law

A lengyel választásokon jelöltet állítani kívánó pártok illetve választói csoportok ún. választói bizottságokat[175] hoznak létre, melyek választókerületenként legalább annyi számú jelöltet tartalmazó jelöltlistákat állítanak össze, ahány képviselő az adott választókerületben megválasztható (de ezek kétszeresét nem haladhatja meg a listán szereplő jelöltek száma). A választási kódex értelmében a listákon a nemek aránya legalább 35-65%-os kell, hogy legyen.[176]

Lengyelországban a jelöltlista érvényességéhez és regisztrációjához a Szejm esetében egy pártnak a választókerület 5000 választójogosultjának támogató aláírása szükséges, míg a Szenátus esetében a szenátorjelölt jelöléshez elegendő 2000 aláírás[177]. A választókerületi választási bizottságok ellenőrzik az aláírások és az adatok valódiságát (minden támogató aláírás érvényességi kelléke a választó neve, lakcíme és a PESEL). Amennyiben kétséges az aláírások vagy az adatok valódisága, a választókerületi választási bizottság 3 napon belül ellenőrzést végez a rendelkezésre álló adatbázisok alapján. Ha az adatok és aláírások vizsgálatát követően nincs elegendő érvényes ajánlás a listán, a választókerületi választási bizottság érvényteleníti a listát. A kódex nem tartalmaz világos szabályokat az ajánlások valódiságának ellenőrzése tekintetében, így a 2011-es választások során számos ajánlást illetve egész jelöltlistákat érvénytelenítettek többek között betűhibák és egyéb hasonló pontatlanságok miatt (az eljárás gyakorlatának túlzott szigorúságát a Legfelsőbb Bíróság is kifogásolta).

Azok a pártok, amelyek az összes választókerület több mint felében rendelkeznek érvényesen regisztrált jelöltlistával, a választásokat megelőző 40. napig kérvényezhetik az Országos Választási Bizottságnál, hogy a fennmaradó választókerületekben a szükséges számú támogató aláírás hiányában is érvényesen regisztrálhassák jelöltlistájukat.

Az átvilágítási törvény alapján az 1972. augusztus 1. előtt születetteknek nyilatkozniuk kell jelöltté válásukat követően arról, hogy nem működtek együtt a kommunista rendszer titkosszolgálatával; amennyiben a jelölt nem tesz nyilatkozatot vagy az hamisnak bizonyul 3 és 10 év közötti időre elvesztheti választhatóságát.

Szlovákiában ajánlási listát minden olyan politikai párt benyújthat, amely hivatalosan regisztrált. Az ajánlást legkésőbb 90 nappal a választások előtt kell benyújtania a Központi választási bizottságnak, 2 példányban, valamint elektronikus formában is. A pártok koalíció alkotásával közös listát is benyújthatnak. Az ajánláson legfeljebb 150 jelölt tehető közzé. Az ajánlási lista benyújtásához 16 596 Euro letét befizetése szükséges. [178] A kaució visszajár

[175] k. w. I. rész 11. fejezet
[176] k. w. 211. cikk
[177] A szenátus megválasztására vonatkozó külön szabályokat ld. k .w. 263-265. cikk
[178] Zákon o voľbách do NR SR, §18

abban az esetben, ha a listát nem veszik nyilvántartásba, illetve ha a párt vagy a koalíció az összes leadott szavazat legalább 2 százalékát elnyerte.

Minden jelölt saját kezűleg aláírt nyilatkozatot tesz, miszerint önszántából került a listára, más politikai párt listáján nem szerepel, és nem ismer okot, mely megakadályozhatná jelöltségében.[179]

A Központi választási bizottság minden választási listát ellenőriz, melyről legkésőbb a választások előtt 80 nappal jegyzőkönyvet készít. [180]

Csehországban minden 21-ik életévét betöltött választásra jogosult cseh állampolgár választható a Képviselőházba. Minden olyan párt állíthat listát, aki pártként van beiktatva. A választások előtt a 66-ik és 60-ik nap között be kell jelentenie minden pártnak a listáit a felelős regionális hatóságoknál, valamint csatolnia kell egy nyilatkozatot, hogy a törvényes választási költségekhez való hozzájárulása CZK 15,000.00 értékben legkésőbb 72 nappal a választások előtt beérkezett a Cseh Nemzeti Bankhoz.[181] Azok a pártok a választásokon elérik az 1,5 százalékos támogatottságot kauciójukból szavazatonként 100 koronát kapnak.

A listákat a regionális hatóságok megvizsgálják és 58 nappal a választások előtt felhívják a pártok figyelmét arra, hogy pótolják hiányosságaikat, ha nem felel meg a listájuk a feltételeknek. Ezt a pártok az 50. napig tehetik meg. Ezek után a regionális hatóságok döntenek arról, hogy elfogadják, elutasítják a listát vagy kihúznak jelölteket az adott listákról.[182]

A Szenátusba való bekerüléshez egyéni választókerületekben történő mandátumszerzés szükséges. A Szenátusban 81 képviselő van, 81 választókerületbe van felosztva az ország. A Szenátusba minden a 40. életévét betöltött választásra jogosult állampolgár választható. Minden bejegyzett párt indíthat jelölteket, ezt a párt meghatalmazott személyének kell jeleznie. A független jelölteknek önállóan kell jelezniük indulásukat, legkésőbb 66 nappal a választások előtt.[183] A független jelölteknek jelölésük bejelentéséhez csatolniuk kell egy ajánlóívet, melyet 1000 helyben lakó, választásra jogosult állampolgár aláírását tartalmazza. Emellett csatolni kell egy tanúsítványt, hogy minden jelölt letétbe helyezett CZK 20,000.00 összeget, melyet a választások után visszatérít nekik a helyi hatóság.[184]

[179] Zákon o voľbách do NR SR, §18
[180] Zákon o voľbách do NR SR, §19
[181] Act of Law 247/1995 Coll., on elections to the Parliament of the Czech Republic, §31
[182] Act of Law 247/1995 Coll., on elections to the Parliament of the Czech Republic, §33
[183] Act of Law 247/1995 Coll., on elections to the Parliament of the Czech Republic, § 60
[184] Act of Law 247/1995 Coll., on elections to the Parliament of the Czech Republic, §61

A cseh államelnök-választáson minden olyan jelölt indulhat, aki szavazásra jogosult, valamint megszerzi 50 000 választásra jogosult aláírását, vagy 20 képviselőházi vagy 10 szenátusi képviselő támogató aláírását

Szerbiában az elnökválasztáson a jelöltállításhoz, és a parlamenti választáson a listaállításhoz (a kisebbségi pártok esetében is) legalább 10.000 támogató aláírást kell gyűjteni. Minden választópolgár csak egy listát (elnökválasztás esetén egy elnökjelöltet) támogathat. Az alacsonyabb szintű bíróságoknak kell hitelesítenie minden támogató aláírást. Ez jelentős terhet ró a bírói szervekre, különösen azért, mert általában a bíróságok épületein kívül kell végezniük a hitelesítést. A közigazgatásért felelős minisztérium ellenőrzi, hogy a támogató polgárok szerepelnek-e a választói névjegyzékben. A 2012-es választások alkalmával nagyszámú támogató polgár nem volt beazonosítható a választói névjegyzékben, ami politikai vitákat is kiváltott a választói regiszter megbízhatóságáról.[185]

Horvátországban a területi alapon meghatározott választókerületben a listaállításhoz 500 támogató aláírást, míg a kisebbségi választókörzetben 100 aláírást kell összegyűjteni. Az Országos Választási Bizottságához (Državno izborno povjerenstvo) kell eljuttatni az ajánlásokat, legkésőbb 14 nappal a választást megelőzően.[186] Minden polgár csak egy listát támogathat.[187]

Az *Egyesült Államok* választási rendszerében megkülönböztetett helye van a két nagy pártnak, a Demokrata és a Republikánus Pártnak, ezek ugyanis mindenféle feltétel teljesítése nélkül részt vehetnek a különböző választásokon, állíthatnak jelölteket. Elnökjelölt lehet független vagy politikai párt által jelölt. A két nagy párt elnökjelöltjeit előválasztáson vagy pártgyűlésen választják. Az elnökválasztás évének elején kezdődik, és az év közepén tartott nemzeti gyűlésükkel zárul a jelölési folyamat. Általában az épp hivatalban lévő elnököt adó párt jelenti be előbb az elnökjelöltjét. A jelöltek kampánya bármikor elkezdődhet, azonban csak az elnökválasztást megelőző év január 1-ig után vehető igénybe állami támogatás a kampányhoz. A két nagypárt automatikusan részt vehet az elnök és az alelnök, illetve az elektorok választásán, míg a kisebb pártoknak különböző feltételeknek kell megfelelnie: pl.: meghatározott számú ajánlással kell rendelkezniük, amelyeket ajánlóívekre felvezetett aláírásokkal gyűjtenek, a tagállamokban pártszervezeteiket is ki kell építeniük vagy

[185] OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report. REPUBLIC OF SERBIA PARLIAMENTARY AND EARLY PRESIDENTIAL ELECTIONS 6 and 20 May 2012, http://www.osce.org/odihr/elections/92509, Letöltés: 2012. november 20.
[186] Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, Članak 20-21.
[187] IPU: Hrvatski Sabor. http://www.ipu.org/parline/reports/2077_B.htm, Letöltés: 2012. november 20.

meghatározott támogatottságot szerezni az utolsó tagállami választásokon. Minden tagállam lehetőséget biztosít arra, hogy induljanak független jelöltek, ennek a feltétele, hogy megfelelő számú ajánlással rendelkezzenek. Ezek számát tagállami szinten szabályozzák.

A képviselő- és a szenátorjelölteket a nagypártok a párton belüli előzetes választások révén jelölik. Egyes államokban ehhez a jelölő kongresszus ajánlása is szükséges. A kispártok esetében is a párt belső szabályzata irányadó arra vonatkozóan, hogy kit jelölnek a tisztségekbe, emellett függetlenek is jelölhetik magukat. A nagy pártok automatikusan részt vehetnek a képviselők és szenátorok választásán, automatikusan jelölhetnek. A kis pártok esetében ez különböző feltételekhez van kötve, amely feltételeket az egyes tagállamok szabályozzák. Az egyik legelterjedtebb feltétel a regisztrált választók általi ajánlóíves ajánlás.[188]

Ausztráliában a jelöltállításra a választás időpontjának kihirdetését követően van lehetőség, legalább 10, legfeljebb azonban 27 nap áll rendelkezésre e tekintetben. A szenátusi választásokon indulni szándékozó jelölt jelentkezését azon állam vagy terület választási felügyelőjéhez (*Australian Electoral Officer*, AEO) kell benyújtani, ahol az illető jelöltetni szeretné magát. Az alsóházi választásokra való jelöltségi szándékot pedig az adott körzeti választott hivatalnoknál (*Divisional Returning Officer*, DRO) szükséges jelezni.[189]

Egy párt jelöltje esetén a párt hozzájáruló nyilatkozata, független jelölt esetén pedig 500, az adott választási kerülethez tartozó választópolgár ajánlószelvénye szükséges (és egy nyilatkozat, melyben arról kel nyilatkozni, hogy a jelölt szeretné-e a független megnevezést használni). A jelentkezés során továbbá meg kell adni a jelölt nevét, lakhelyét, foglalkozását és elérhetőségét, illetve egy nyilatkozattétel szükséges, melyben a jelölt kijelenti, hogy nem jelöltette magát más választási körzetben, alkotmányos a jelölése és felkészült a feladatra.[190]

Ezen kívül pénz letétbe helyezése is nélkülözhetetlen a jelöltté váláshoz: szenátusi jelöltség esetén 1000, alsóházi jelöltként 500 dollár értékben.[191] A letétbe helyezett pénz visszajár, amennyiben a jelölt az elsődleges preferenciák alapján legalább a szavazatok 4 %-át elnyeri, illetve ha a szenátusi választásokon az a csoportosulás, mellyel együtt indult, legalább az elsődleges preferenciák szerinti szavazatok 4 %-át megszerezte.[192]

A *mexikói választási törvény* érdekessége, hogy már az előválasztásokra, azaz a jelöltek pártokon belüli kiválasztására, valamint az elő-kampány szabályozásával kapcsolatban is

[188] http://infousa.state.gov/government/elections/electoralprocess.html ; Letöltés: 2012. december 9.
[189] Commonwealth Electoral Act 167§, 1918.
[190] Commonwealth Electoral Act 166§, 169§, 1918.
[191] Commonwealth Electoral Act 170§, 1918.
[192] Commonwealth Electoral Act 173§, 1918.

tartalmaz előírást. Ennek értelmében minden pártnak meg kell küldenie a Nemzeti Választási Intézetet vezető Legfőbb Tanács részére a párton belüli előválasztásra vonatkozó szabályokat és csak az ezen szabályok alapján megválasztott jelöltek regisztráltathatóak hivatalos jelöltként.[193]

A képviselő és a szenátor jelöltek esetében követelmény, hogy 21 év fölötti mexikói állampolgárok legyenek, akik annak az államnak a lakói, amelyben jelölik őket. A jelöltállítás feltétele, hogy regisztrálva legyen a választói névjegyzékben. A parlamenti és az elnökválasztáson csak országos politikai pártok állíthatnak jelölteket. Országos politikai párt minden párt, amit a Választási Intézet a pártregiszterbe felvett. Ennek feltétele, hogy az adott párt legalább 3000 taggal rendelkezzen legalább 20 tagállamban, vagy legalább 300 taggal rendelkezzen legalább 100 egyéni választókörzetben.[194] Az egyéni választókerületben választandó képviselőket az egyéni választókörzeti választási bizottságnál kell bejelenteni, a Kongresszus listáról választandó képviselői esetén a listákat a Választási Intézet Legfőbb Tanácsánál kell bejelenteni. A szenátorok esetén a helyi választási bizottságoknál kell bejelenteni a jelöltet, a listáról választandó szenátorok esetén pedig a Választási Intézet Legfőbb Tanácsánál kell bejelenteni a listát az adott pártnak csakúgy, mint az elnökjelölteket.[195] A jelöltállításhoz tehát csak a nemzeti szintű pártok általi bejelentés és az illetékes választási bizottság jóváhagyása kötelező, nem szükséges ajánlások gyűjtése. A bejelentéshez igazolni kell, hogy a jelöltet a párt belső szabályzatának megfelelően választották, valamint csatolni kell a jelölt nyilatkozatát arról, hogy elfogadja a jelöltséget. Ahhoz, hogy egy párt listát tudjon állítani a képviselőház tagjainak választásán feltétel, hogy legalább kétszáz egyéni körzetben jelöltet tudjon állítani,[196] a szenátori lista esetén pedig feltétele, hogy az adott párt legalább 21 tagállamban állítson szenátorjelölteket. A jelöltek bejelentését követően az illetékes bizottság három napon belül megvizsgálja, hogy a jelöltállítás minden feltételnek megfelel-e. Amennyiben valamilyen feltételnek nem felel meg, akkor a jelölteknek 48 órája van hiánypótlásra.[197]

5. Központi választási bizottságok és központi választási igazgatás

A választási igazgatás küldetése, hogy a választások lebonyolításához kapcsolódó technikai és érdemi feladatokat ellássa. A választás lebonyolítása magában foglalja azok meghatározását, akik jogosultak szavazni a választásokon (választói névjegyzék); a jelöltállítás elbírálását és hitelesítését; a szavazás megszervezését és lebonyolítását; a szavazatok összeszámlálását; és a választás végeredményének megállapítását. Azok a szervek sorolhatók a választási

[193] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 211-217.
[194] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 22-24
[195] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 175-177
[196] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art 12.
[197] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 179

igazgatás körébe, amelyek ezeknek a feladatoknak egyes elemeit, vagy összességét ellátják, legyen szó egy különálló szervezetről, vagy több intézményhez tartozó szervezetek közötti feladatmegosztásról. A választási igazgatás alapvető feladata mellett egyéb tevékenységeket is elláthatnak a különböző választási szervek. Ilyen lehet a választókerületek határainak meghatározása és felülvizsgálata, a választási szervek alkalmazottainak, önkénteseinek képzése, a választásokkal kapcsolatos ismeretterjesztés vagy éppen a választás során felmerült vitás kérdések rendezése. A választásokkal kapcsolatos feladatok a választási igazgatási intézményrendszeren belül megoszlanak központi és helyi szervek, döntési jogkörrel rendelkező testületek és az igazgatási feladatokat ellátó szervezetek között. A választási igazgatás megszervezésének három fő modelljét különböztethetjük meg: a) független intézményi modell, b) kormányzati modell és a c) vegyes modell.

a) A független intézményi modell keretében a választások lebonyolításáért egy a végrehajtó hatalomtól teljesen független, autonóm szervezet felelős. A független választási szervezet önmaga felel a választások lebonyolításának minden aspektusáért – sok esetben a választás részletszabályainak megállapításáért is – és tevékenységéért nem felelős a kormánynak, hanem vagy a törvényhozónak, vagy a bíróságnak esetleg az államfőnek. Az intézményi függetlenség fontos része, hogy ezek a szervek önálló költségvetéssel rendelkeznek. Létezik olyan megoldás is, hogy egy országban két különálló, kormányzattól független választási intézmény is működik. Egyfelől egy a választások lebonyolításáért felelős igazgatási szerv, másfelől pedig a választásokkal kapcsolatos döntések meghozataláért felelős szerv, amely általában valamilyen fajta felügyeletet gyakorol az előbbi szervezet felett (pl.: Románia, Jamaica). Külön érdekességnek számít Nicaragua, ahol az ország alkotmánya a törvényhozó, a végrehajtó és az igazságszolgáltatási hatalmi ágak mellett negyedik hatalmi ágként említi a választási szervezetrendszert.[198] További példa a független intézményi modellre a tanulmányban említett országokonkívül: India, Bosznia-Hercegovina, Kanada, Costa Rica.[199]

b) A kormányzati modellben a választások lebonyolításáért a végrehajtó hatalmi felel. A választásokkal kapcsolatos feladatok megszervezéséért valamely miniszter felelős, és az adott minisztérium apparátusán keresztül – azaz kormányzati tisztviselők közreműködésével – történik választások szervezése és lebonyolítása, amelyben a helyi hatóságok is közreműködnek. A kormányzati modellben a választásokkal kapcsolatos és a választási szervek működéséhez szükséges kiadások az adott minisztérium költségvetésében jelennek meg. A választások lebonyolítása pedig kormányzat felügyelete alatt folyik, a miniszter a

[198] Constitución Política de Nicaragua Capítulo IV.
[199] Handbook on Electoral Management Design. International Institute of Democracy and Electoral Assistance, Stockholm, 2006. 7. old. http://www.idea.int/publications/emd/upload/EMD_inlay_final.pdf ; Letöltés: 2012. december 9.

kormánynak felelős a választással kapcsolatos feladatok ellátásáért. A kormányzati modellre példa a tanulmányban említett országokon kívül Svájc, Új-Zéland, Szingapúr.[200]

c) A vegyes modellben két elkülönülő választásokért felelős szervezet létezik. Egyfelől egy a kormányzattól független, a választások lebonyolításával kapcsolatos döntések meghozataláért felelős szerv, amelynek feladata például a felmerült jogértelmezési kérdések eldöntése, a választási törvények végrehajtásának felügyelete és ellenőrzése. Másfelől a végrehajtó hatalom részét képező, a választások lebonyolításáért, szervezéséért felelős végrehajtó szervek. Ez utóbbiak akár egy minisztérium szervezetrendszerén belül, illetve a helyi hatóságok szervezetén belül is működhetnek. A független és a közigazgatás részét képező szervek közötti függőség és a független szervek felügyeleti jogkörének a mértéke országonként változik. Általában a független szervek felügyelik a választási szabályok végrehajtását, és sok esetben a független szerv szabályalkotásra is jogosult a választási szabályok végrehajtására vonatkozóan. A vegyes modellre példa a tanulmányban említett országokon kívül: Japán és Szenegál.[201]

A különböző választási szervek között különbséget tudunk tenni aszerint is, hogy azok állandóan működő szervek, vagy pedig csak ideiglenesen, a választásokra jönnek létre. A legtöbb országban megtalálható mind a két típusú választási szerv. A legjellemzőbb, hogy működik egy állandó központi szerv és a választásokra létrejövő területi és helyi szervek. Vannak országok – erre példa Mexikó – ahol egy állandó választási szerv működik a választási igazgatás minden szintjén, amely a választásokra kiegészül ideiglenesen működő bizottságokkal. Az állandó és ideiglenes szervek léte nem kötődik a választási igazgatás előbbiekben felsorolt modelljeihez, tehát a választási szervek ilyen csoportosítása minden modellre alkalmazható. Meg kell még említeni, hogy a föderális országokban egymástól elkülönült választási szerveket hozhatnak létre a tagállami és a központi választásokra, mint Ausztráliában, Oroszországban vagy Indiában.[202]

A választási szerveknek, legyen szó bármelyik modellről meg kell felelniük bizonyos alapvető követelményeknek, mint például a függetlenség, pártatlanság, átlátható működés, emellett a hatékonyan és a magas szakmai színvonalon történő működés. A függetlenség a kormányzati modellhez tartozó szerveknél is megtalálható, hiszen az nemcsak intézményi függetlenséget jelent, de elsősorban a döntések befolyástól mentes meghozatalának lehetőségét.[203]

[200] Uo. 8. o.
[201] Uo. 9. o.
[202] Uo. 16. o.
[203] Uo. 22-26. o.

Mivel a választási igazgatás kérdése a demokratikus, szabad, tiszta választások lebonyolításának egyik legfontosabb eleme ezért több nemzetközi jogi dokumentum is foglalkozik a kérdéssel. A *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának* választójog biztosításáról rendelkező 25. cikkéhez fűzött hivatalos kommentár 20. pontja kimondja, hogy a részes államokban független szerveket kell felállítani, amelyek felügyelik a választási eljárás demokratikus és pártatlan lebonyolítását.[204] A Velencei Bizottság a választások lebonyolításával kapcsolatban megfogalmazott általános ajánlásaiban is kitér a választási igazgatás egyes aspektusaira. Az ajánlás egyik legfontosabb megállapítása, hogy egy pártatlan, állandó testület kell, hogy felelős legyen a választások lebonyolításáért, amely egyben felügyeli a választási szabályok végrehajtását, megtartását. A választási bizottság tagjait lehetőleg minősített többséggel kell megválasztani. Tagjai között lehetőség szerint lennie kell legalább egy bírónak, illetve lehetőség szerint a parlamenti pártoknak is képviseltetni kell magukat. Emellett javasolt, hogy a nemzetiségek is képviseltessék magukat a bizottságban.[205]

Az alábbi ábra a világ országait mutatja be három modell alkalmazása szempontjából:

Forrás: http://www.idea.int/publications/emd/upload/EMD-map_final.pdf

[204] General Comment No. 25: The right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access
to public service (Art. 25): 12/07/96., point 20.

[205] Venice Commission, 2002. Code of Good Practice in Electoral Matters, Venice: European Commission for Democracy through Law

Független intézményi modell:

Az *ausztrál* nemzeti választások és népszavazások lebonyolításáért az Ausztrál Választási Bizottság (*Australian Electoral Commission*) felelős, mint független szerv, amit egy 1983-as törvénymódosítás hozott létre. A Választási Bizottság három tagból áll, az elnökből (aki a föderális bíróság aktív vagy nyugdíjazott tagja), a választási biztosból és egy további (nem jogász) tagból. Mindhármukat Ausztrália általános kormányzója nevezi ki, legfeljebb hétéves időtartamra, azonban tisztségükben ezután is megújíthatók.[206] A Választási Bizottság elsősorban az országos választások és népszavazások pártatlan és törvényes lefolytatásáért, továbbá a választói névjegyzék vezetéséért felelős, de a pártok regisztrációjáért is ez a szerv felel, csakúgy, mint az állampolgári tudatosság növeléséért és a lakosság informálásáért vagy a választásokkal kapcsolatos kutatások elvégzéséért. A Választási Bizottság mindemellett a kampányfinanszírozás adminisztrálásával és nyilvánosság elé tárásával is foglalkozik. A Választási Bizottság feladatai a választási törvény alapján: a választási ügyekkel kapcsolatos jelentések összeállítása az illetékes miniszter számára; az állampolgári tudatosság növelése a választási és parlamenti ügyekkel kapcsolatban (képzési és információs programok segítségével); tanácsadás és információszolgáltatás a parlament, a kormányzat és más hatóságok számára választási ügyekben; kutatások lefolytatása és támogatása választási ügyekben; külföldi hatóságoknak és nemzetközi szervezeteknek való választási segítség (a külügyminiszter jóváhagyásával);[207] az általános parlamenti és a szenátusi választásokat követően a választások lefolytatásáról szóló jelentés készítése; továbbá feladatai közé tartozik éves (júniustól júniusig terjedő időszakra vonatkozó) riportok készítése az illetékes miniszter számára, melyben a Bizottság beszámol munkájáról.[208] A választási biztost a Választási Bizottság nemzeti irodájában munkája során a biztos helyettese, két első helyettes biztos és hat helyettes biztos, továbbá egy pénzügyi és egy jogi vezető segíti.[209] A Választási Bizottság mindemellett kinevezi az országos választási felügyelőt (*Australian Electoral Officer for the Australian Capital Territory*), aki minden állam és terület élére egy választási felügyelőt (*Australian Electoral Officer*, továbbiakban AEO) választ. Az AEO-k, a választási biztos irányítása alatt felelősek az adott állam választási igazgatásáért. Minden állam választási kerületekre oszlik, amelyek választási adminisztrációját egy-egy kerületi választott felügyelő (*Divisional Returning Officer*, DRO) irányítja. A választási biztos irányítása alá tartozó DRO felelős a helyi választási igazgatásért, illetve a választói névjegyzék vezetéséért. A DRO a választási kerületek választási hivatalnokai felett utasítási jogkörrel rendelkezik.[210]

---

[206] Commonwealth Electoral Act 6§, 8§ 1918.
[207] Commonwealth Electoral Act 7§, 1918.
[208] Commonwealth Electoral Act 17§, 1918.
[209] http://www.aec.gov.au/About_AEC/index.htm; Letöltés: 2012. december 6.
[210] Commonwealth Electoral Act 32§, 1918.

Ausztráliában emellett létezik egy Ausztrál Választási Tanács elnevezésű konzultatív testület is, amelyben a különböző közigazgatási szintek választási biztosai vesznek részt. A szervezet célja, hogy egyfajta fórumot biztosítson a megfelelő metodológia megvitatásához és kiválasztásához a választói névjegyzékek, illetve a választási igazgatás területén.[211] Az ausztrál országos választások lebonyolításáért az Ausztrál Választási Bizottság felelős. Ez a szervezet kezeli mind a választói névjegyzéket, mind a pártok nyilvántartását és regisztrációját. A választási biztos irányítása alá tartoznak a különböző közigazgatási szintek választási felügyelői, hivatalnokai. A háromévente megtartott parlamenti választások választási igazgatását választókerületi szinten a kerületi választott felügyelők (DRO-k) irányítják. A DRO-k is nevezhetnek ki helyettes felügyelőket (*Assistant Returning Officer*) időlegesen, az aktuális választás levezénylésének céljából, azonban az ő megbízatásuk a választás végeztével befejeződik. A Választási Bizottság időlegesen akkora személyzetet foglalkoztathat a választások vagy képzési és információs programok lebonyolítására, amekkorára szükség van, ám ezen személyek munkaviszonya a választást vagy a programokat követően meg is szűnik.[212] A választásokat továbbá a jelöltekhez kötődő választási megfigyelők (*scrutineer*) is figyelemmel kísérik. A jelöltek személyesen nem kísérhetik figyelemmel a szavazást és nem felügyelhetik a szavazatszámlálást sem, azonban kinevezhetnek választási felügyelőket, akik a szavazás különböző fázisaiban, a szavazás megnyitásától a szavazás lezárásáig, majd a szavazatszámlálás során ellenőrizhetik a szavazás integritását és jogszerűségét.[213]

Mexikóban az 1970-es évektől folyamatosan végrehajtott választójogi reformok keretében jött létre 1990-ben a végrehajtó hatalomtól teljesen független Nemzeti Választási Intézet (*Instituto Federal Electoral*). Az Intézet feladata a választások megszervezése, a választási jogszabályok végrehajtása, a demokratikus értékek terjesztése, oktatása, a választói névjegyzék, és a pártok jegyzékének vezetése, valamint a pártok működésének felügyelete.[214] Az Intézet független szerv és kirendeltségekkel rendelkezik a 32 tagállamban, valamint mind a háromszáz választókörzetben. Az Intézet magába integrál minden választási szervet, mind az állandóan működőket, mind pedig a választásokra létrejövő bizottságokat.
Az Intézet legmagasabb szintű szervei a Legfőbb Tanács, amelynek része a Végrehajtó Bizottság, a Főtitkárság és a politikai pártokat ellenőrző részleg.[215] A Legfőbb Tanács a választási intézett legfőbb döntéshozó szerve. A Tanács elnökét és nyolc tagját a mexikói parlament képviselőháza kétharmados többségével választja a pártok jelöltjei közül. A Tanács elnökét hat évre választják és azon nagyon kevés tisztségek közé tartozik Mexikóban,

[211] http://www.eca.gov.au/index.htm; Letöltés: 2012.december 6.
[212] Commonwealth Electoral Act 32-35§, 1918.
[213] http://www.aec.gov.au/Elections/candidates/scrutineers.htm; Letöltés: 2012. december 6.
[214] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 104-107
[215] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 108.

amelyet újra lehet választani. A Tanács tagjait kilenc évre választják, és nem lehet őket újra választani. Nem lehetnek a Tanács tagjai, akiket a választásukat megelőző négy évben valamilyen választott tisztségre jelöltek, akik valamilyen pártban, a központi közigazgatásban vagy a tagállamok közigazgatásában vezető tisztséget töltöttek be a jelölésüket megelőző négy évben, illetve részt vettek a választási szervek munkájában a legutolsó általános választások idején. A választott tagok mellett minden parlamenti képviselettel rendelkező párt, valamint minden országos párt delegál egy-egy tagot a Tanácsba, aki szavazati joggal nem rendelkezik a Tanács ülésén. A Tanács főtitkárát az elnök javaslatára a Tanács kétharmados többségével választják. A Tanács mellett állandó háromfős bizottságok működnek, amelyek csak a Tanács tagjaiból állhatnak. Ilyen állandó bizottságok: a választási felkészítés és állampolgári nevelés, a választásszervezési, a kezdeményezések és politikai pártok bizottsága, a központi választói névjegyzék bizottsága, valamint panaszbizottság. A Tanács döntéseit a hivatalos lapban közzé kell tenni.[216] A Tanács rendelkezéseket adhat ki, amelyben szabályozza a választási szervek feladatait a választásokkal összefüggésben, kijelöli a helyi választási bizottságok tagjait és elnökeit, jóváhagyja a pártok egyesülésére és koalíciójára vonatkozó megállapodásokat, ellenőrzi az országos pártok működését, kijelöli a választókörzetek határait, dönt az elnökjelöltek jelölté válási kérelméről, valamint megállapítja a választások végeredményét.[217] A Tanács végrehajtó bizottságának az elnök, a főtitkár és az Intézet egyes részlegeit vezető vezérigazgatók a tagjai. A testület havonta ülésezik, a Tanács végrehajtó és döntés előkészítő szerveként.[218]

A választási igazgatás szerve a Nemzeti Választási Intézet, élén a Legfőbb Tanáccsal és annak elnökével. Az intézet minden tagállamban rendelkezik kirendeltséggel, amelyek állandóan működő szervezetek, és amelyeket a végrehajtó tanácsok vezetnek. A tanácsok öt tagból állnak: az elnökből, a névjegyzékért, a választásszervezésért, valamint a választási tájékoztatásért felelős tanácstagokból, illetve a főtitkárból. A tanács tagjai a választási intézet tisztviselői. A végrehajtó tanácsok feladata, hogy koordinálja a választások szervezését és a választási szabályok végrehajtását az adott államban, valamint hogy elbírálja a két választási időszakban a választási szervek határozatai és döntései elleni jogorvoslati kérelmeket és panaszokat. Az általános választásokkor a kirendeltség keretében működik minden államban a helyi választási bizottság, amelynek elnökét és hat tagjait az Intézet Legfőbb Tanácsa nevezi ki. Emellett tagjai még a nemzeti szintű pártok képviselői, valamint a kirendeltség végrehajtó bizottságának tagjai. Az utóbbi két kör azonban nem rendelkezik szavazati joggal a tanács ülésein. A helyi választási bizottságnak csak mexikói állampolgárok lehetnek tagjai, akik abban az államban élnek, amelyik bizottság tagjává választják őket és nem voltak párt vezetői tisztségviselői és nem jelölték őket semmilyen választott polgárok

[216] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art.109-117.
[217] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 118.
[218] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 121-122.

által választott tisztségre az elmúlt három évben. A helyi választási bizottságok feladata, hogy felügyeljék a választójogi szabályok végrehajtását, felügyeljék a választóköri választási bizottságok működését, döntenek a beérkezett panaszok tekintetében.[219] Az intézet további kirendeltségekkel rendelkezik a 300 egyéni képviselői választókörzetben. Az egyéni választókerületi kirendeltség felépítése megegyezik a helyi kirendeltséggel. Állandó szerve az öttagú végrehajtó tanács, amelynek tagjai a választási intézet tisztviselői. A Tanács felelős a választási szabályok végrehajtásáért az illetékességi területén, illetve a Tanács javaslatára jelöli ki az egyéni választókörzeti választási bizottság a szavazókörök határait. Emellett a választások időszakában működik az egyéni kerületi választásai bizottság, amelynek elnökét a Legfőbb Tanács, hat tagját pedig az Intézet helyi kirendeltségét vezető végrehajtó tanács nevezi ki. [220] Legfőbb feladata a szavazókörök határainak kijelölése, a szavazatszámláló bizottságok tagjainak felkészítése, a pártok szavazatszámláló bizottságokba delegált tagjainak regisztrálása, az egyéni választókörzeti eredmények megállapítása. A szavazatszámláló bizottságok egy elnökből, egy titkárból és két szavazatszámlálóból állnak, valamint három póttagból.[221]

Szerbiában a Köztársasági Választási Bizottság (*Republička izborna komisija*) ellenőrzi a választások törvényességét A Bizottság emellett felel a választások technikai hátterének megszervezéséért; ajánlásokat bocsát ki a vonatkozó törvények alkalmazásáról; a törvénnyel összhangban megalkotja a választás lebonyolításához szükséges részletszabályokat; legalább 20 nappal a választások előtt megjelenteti a hivatalos közlönyben a szavazóhelyiségek számát és pontos címét; felállítja a helyi választói testületeket (*birački odbori*), kinevezi tagjaikat és elnöküket; meghatározza az egyes szavazóhelyiségekhez tartozó szavazólapok számát, majd pecséttel ellátva a választási névjegyzék vonatkozó adataival együtt átadja a helyi választói testületeknek; nyilvánosságra hozza a választások eredményeit és meghatározza az egyes listákhoz tartozó mandátumok számát. A Köztársasági Választási Bizottság 16 tagját és helyetteseiket a szerb parlament választja négy évre. A Bizottság tagjainak olyan szerb állampolgárok nevezhetőek ki, akik választójoggal rendelkeznek és jogász végzettségűek, emellett nem lehetnek képviselőjelöltek az adott választáson. A bizottság főtitkárát is a parlament választja, aki tanácskozási joggal vesz részt a bizottság munkájában.[222]

[219] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 135-143.
[220] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 144-153.
[221] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 154-156.
[222]Zakon o izborunarodnihposlanika u NarodnuSkupštinuRepublikeSrbije. Član 28-35.

Horvátországban a választások lebonyolításáért az országos, a választókerületi és települési választási bizottságok, valamint a szavazóköri bizottságok (*biračkiodbori*) felelnek.[223] Az Országos Választási Bizottságnak (*Državnoizbornopovjerenstvo*) elnöke a Horvát Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának elnöke. A Bizottság két alelnökét a Legfelsőbb Bíróság választja az Legfelsőbb Bíróság elnökének javaslatára a bírák közül. A többi tagot a horvát *Sabor* választja nyolc évre úgy, hogy egy alelnököt és két tagot a parlamenti többség, egy alelnököt és két tagot és egy további alelnököt pedig az ellenzék javasol. A nem bíró tagokkal szemben követelmény, hogy horvát állampolgársággal és horvátországi lakhellyel, jogi végzettséggel és tíz éves szakmai tapasztalattal kell rendelkezniük, továbbá nem lehetnek tagjai politikai pártnak. Az Országos Választási Bizottság a vonatkozó törvény értelmében: véleményezi a választásokkal és népszavazásokkal kapcsolatos jogszabály-tervezeteket; kinevezi a megyei választási bizottságok és a zágrábi választási bizottság tagjait; megszervezi az alsóbb szintű választási bizottságok tagjainak képzését és felkészítését; gondoskodik a polgárok megfelelő tájékoztatásáról; meghatározza a választási adatok archiválásának és nyilvánosságra hozásának módját; jelentést készít az illetékes hatóságoknak a választásokról és népszavazásokról; együttműködik a horvát és nemzetközi szervezetekkel a választásokkal kapcsolatos jogszabályok kérdésében és egyéb választásokkat érintő ügyekben; 60 napon belül jelentést küld a Sabornak a választások vagy a népszavazás eredményéről. Az országos választási bizottság nevezi ki a megyei választási bizottságok tagjait. A bizottság működését egy technikai és adminisztratív egység segíti (*stručnaslužba*), melynek vezetője a bizottság titkára. [224]

Kormányzati modell

Az *Egyesült Államok* választási igazgatási rendszere meglehetősen diverz tekintettel arra, hogy szinte teljesen decentralizált. A területükön lévő választási igazgatási szervekre vonatkozó szabályokat az egyes tagállamok állapítják meg. Az egyes választási szervek típusai, az általuk ellátott feladatok ennek megfelelően jelentősen eltérhetnek egymástól a különböző tagállamokban. Jellemző azonban, hogy általában pártok delegáltjai ellenőrzik a választások lebonyolítását tagállami szinten.[225] A központi állam szintjén nem létezik olyan szerv, amely általánosan felelős lenne a választások lebonyolításáért és jogszerűségének felügyeletéért. Létezik azonban két viszonylag fiatal intézmény szövetségi szinten, amelyek a választások egy-egy specifikus területéért felelősek. Az egyik a 2002-ben elfogadott *Help America Vote Act* (HAVA) által létrehozott Választást Támogató Bizottság (*Election Assistance Commission*). A Bizottság négy tagját – két demokrata, két republikánus – az elnök nevezi ki,

[223]Zakon o izborimazastupnika u Hrvatskisabor, Članak51.
[224]Zakon o državnomizbornompovjerenstvuRepublikeHrvatske
[225] OSCE Needs Mission report on general elections in the United States of America 8. o. http://www.osce.org/odihr/elections/usa/33036; Letöltés: 2012. december 7.

amihez a Szenátus jóváhagyása szükséges.[226] A Bizottság feladata egyfelől a választásokkal kapcsolatos ismeretek terjesztésének koordinálása, valamint a választói tudatosság erősítése iskolai programokon keresztül, a választási hivatalnokok felkészítése. Emellett ellenőrzi a HAVA által a helyi választási szervek számára az olyan előírt követelmények teljesítését, mint például a fogyatékosok számára megfelelő szavazóhelységek kialakítása, illetve felel a követelmények teljesítése érdekében folyósítandó szövetségi támogatások átutalásáért.[227]

A másik szövetségi szerv az 1975-ben létrehozott Szövetségi Választási Bizottság (*Federal Election Commission*), amelynek hat tagját – három republikánus és három demokrata – szintén az elnök nevezi ki a Szenátus jóváhagyásával hat évre. A Bizottság egy független, a kampányfinanszírozással kapcsolatos szövetségi törvény (*Federal Election Campaign Act* 1971) végrehajtásáért felelős ellenőrző és szabályozó szerv. A Bizottság hatásköre az elnök és alelnök, valamint a képviselő és a szenátusi választásokra terjed ki.[228] A 2000-es elnökválasztás előtt nem irányult nagy figyelem az Egyesült Államok választási igazgatási rendszerére. Szinte csak egyes állami és a helyi tisztviselők foglalkoztak szavazás technológiájával, a választók azonosításával, a szavazói regisztráció részletkérdéseivel és az igazgatási hatáskörökkel. Az elnökválasztást követő nagy figyelem a média, a tudomány és a törvényhozók részéről a rendszer reformjához és a választási igazgatás rendszeresebb vizsgálatához vezetett. 2000 óta a reformok során legtöbb figyelmet az olyan kérdéseknek szenteltek, mint például a papíralapú vagy elektronikus szavazás kérdése, a fényképes igazolvány követelménye és a szavazók nyilvántartásba vétele. A kapcsolódó politikai vitákban a hozzáférés és integritás értékei mentén polarizálódtak a vélemények, előbbit általában a demokraták hangsúlyozták az utóbbit a demokraták. Daniel P. Tokaji az Ohio State University docense arra hívta fel a figyelmet, hogy a további reformok során a szabályok helyett az intézmények kérdésére kellene fókuszálni. Tokaji szerint a viták a leglényegesebb kérdéseket kerülték ki: (1) Megfelelő-e a föderális, állami és helyi szervezetek közötti hatáskör-megosztás? (2) Hogyan kerülnek kiválasztásra az igazgatásban részt vevő személyek az adott szinteken? Tokaji következtetése szerint a további reformok során arra kell figyelnie a törvényhozásnak az Egyesült Államokban, hogy: (A) a választási igazgatásban részt vevő pártpolitikai szereplők helyett olyan személyek játszanak domináns szerepet, akik nagyobb függetlenséggel bírnak; (B) összhangban kell álljanak a jogszabályban előírt feladatok az adott igazgatási szint adminisztrációs kapacitásával; (C) a szövetségi bíróságok szerepét növelni kell a választási igazgatásban.[229]

[226] Help America Vote Act 2002. sec 203
[227] Help America Vote Act 2002. sec 202
[228] http://www.fec.gov/about.shtml; Letöltés: 2012. december 8.
[229] P. Tokaji, Daniel 2009: The Future of Election Reform: From Rules to Institutions. The Future of Election Reform (Vol. 28:1)

Az *Egyesült Királyságban* a Választási Bizottságot (*Electoral Commission*) 2000-ben hozta létre a brit parlament.[230] A Bizottság a parlamentnek beszámolási kötelezettséggel rendelkező független szerv. A Bizottságot legalább öt, legfeljebb azonban kilenc biztos alkotja, akiket a királynő nevez ki – a Képviselőház elnökének egyetértésével –, és közülük nevezik ki a testület elnökét. A kinevezéssel egy időben állapítják meg a mandátum időtartamát, ami a 10 évet nem haladhatja meg. Mind a biztosok, mind az elnök újra kinevezhető mandátumának lejárta után. Az összeférhetetlenségi szabályok a következők: a biztos nem lehet regisztrált párt tagja vagy alkalmazottja, nem tölthet be fontos választott tisztséget, illetve a megválasztását megelőző öt éven belül sem párt alkalmazottja, sem fontos választott tisztség betöltője nem volt.[231] 2010. október 1-jét követően a pártok is jelölhetnek négy biztost a Választási Bizottságba. A három legnagyobb párt 1-1 tagot delegálhat a pártvezetők javaslatára, négyéves időtartamra, míg az egy kisebb párt által delegált biztos kétéves időtartamra nyeri el a posztot. A pártok által delegált biztosok mandátuma egyszer meghosszabbítható.[232]

A Választási Bizottság közvetlenül nem vesz részt a választások adminisztrációjában, hanem elsősorban a választásokkal kapcsolatos kutatásokért, jelentésekért felelős, illetve a választási folyamat különböző elemeinek fejlesztésével kapcsolatban fogalmaz meg iránymutatásokat. Az intézmény két fő célja egyrészt a választások, népszavazások, illetve az előzetes regisztráció jogszabályoknak megfelelő lebonyolítása, másrészt az átláthatóság megteremtése a párt- és kampányfinanszírozásban. A Választási Bizottság feladatai többek között: a politikai pártok regisztrációja; a párt és kampányfinanszírozással kapcsolatos lakossági tájékoztatás; adatok nyilvánosságra hozatala a pártok és jelöltek bevételeiről és kiadásairól; a választási joganyag és a választókerületi határok felülvizsgálata, illetve azokkal kapcsolatos ajánlások megfogalmazása a kormányzat számára; standardok megállapítása az előzetes regisztrációval és a választások lebonyolításával kapcsolatban, és azok betartásának ellenőrzése; az állampolgárok tájékoztatása a regisztráció fontosságáról, illetve annak módjáról; népszavazások lebonyolítása a politikai pártokról, a választásokról és a népszavazásokkal kapcsolatos törvényekre vonatkozóan.[233] A regisztrált politikai pártoknak negyedévente jelentést kell készíteniük a Választási Bizottság számára, amiben a hozzájuk befolyt adományokról, illetve a felvett kölcsönökről kell beszámolniuk. A kampányidőszakban heti rendszerességgel kell az adományokról és kölcsönökről beszámolni, a választást követően pedig a pártok egy teljes kampányjelentést kötelesek benyújtani a Választási Bizottság számára. Minden ilyen jelentés a testület honlapján elérhető mindenki számára.[234] A választások lebonyolítását az ún. helyi választott hivatalnokok (*Returning*

[230]PoliticalParties, Elections and ReferendumsAct 2000; http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2000/41/contents; Letöltés: 2012. december 2.
[231]PoliticalParties, Elections and ReferendumsAct, 2000. 3§.
[232]PoliticalParties, Elections and ReferendumsAct, 2000. 3A§.
[233] http://www.electoralcommission.org.uk/about-us; Letöltés: 2012. december 2.
[234]http://www.osce.org/odihr/elections/67606; Letöltés: 2012. december 2.

Officers, a továbbiakban RO-k) felügyelik, és az általános választás esetében nincs formális koordináció az RO-k között, a tisztség betöltői végső soron a bíróság felé elszámoltathatóak munkájukért. Amennyiben a választókerület egybeesik a helyhatóság határaival, általában a fenti tisztséget vagy a helyi seriff vagy a helyi polgármester tölti be. Ha pedig a választókerület határai átszelik a helyhatósági határokat, az RO személyét az igazságügyi miniszter nevezi ki.[235] A 2010-es általános választáson 372 RO volt felelős 632 választókerületért.[236]A gyakorlatban a választások levezénylését egy ún. helyettes RO (*acting returning officer*) végzi, aki általában a helyi önkormányzat egy idősebb tisztségviselője, és nem egyszer egy személyben a választói névjegyzék összeállításáért felelős, ún. *Electoral Registration Officer*. Az RO felelős saját választókerületének választási adminisztrációjáért, azonban a szavazói helységekben zajló szavazási folyamat lebonyolítását az RO által kinevezett vezető hivatalnokok (*Presiding Officer*, a továbbiakban PO-k) végzik. Az utóbbiak munkáját további személyzet (*Poll Clerk*) segíti, akik részt vesznek a szavazatok megszámlálásában és a postai szavazatok feldolgozásában. Mind a PO-k, mind a munkájukat segítő személyzet egy képzésen vesz részt a választást megelőzően. Minden, a választások lebonyolításában résztvevő hivatalnok munkája során kötve van a pártatlanság követelményéhez, vagyis pusztán adminisztratív feladataik vannak a választások során, és nem tartoznak felelősséggel a jelöltek magatartásáért vagy a kampány felügyeletéért.[237] Ezért is reagált a brit kormány az EBESZ felvetésére – amely az RO-k tekintetében egy felelős központ szerv létét hiányolta, ami az RO-k könnyebb elszámoltathatóságát szolgálná – úgy, hogy a továbbiakban sem szeretnének a kormányzatnak közvetlen irányítói vagy ellenőri szerepet szánni az RO-k felett.[238] Az RO-k munkáját tekintve a vonatkozó törvényi előírások és a Választási Bizottság iránymutatásai a brit kormány szerint megfelelő útmutatásul szolgálnak.

Ausztriában a választások központi felügyeletét a Szövetségi Választási Bizottság látja el. A Bizottságnak 17 tagja van, akik közül ketten kötelezően nyugdíjazott vagy aktív bírák, elnöke a Belügyminiszter. A Bizottság felügyeli minden további választási bizottság működését, döntenek a jogszabályba ütköző döntések felülvizsgálatáról, a választási névjegyzékkel kapcsolatos fellebbezésekbe és döntésekbe azonban nem avatkozhatnak be.[239] A Szövetségi Választási Bizottság felelős annak eldöntéséért, hogy melyik pártok kaphatnak mandátumot a második mandátum-kiosztási folyamatban, illetve azért is, hogy milyen keretek között írnak ki ismételten választásokat. A választási bizottságok ideiglenesen működő szervezetek,

[235]Representation of the People Act, 1983. 24§. Forrás: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/2; Letöltés ideje: 2012.12.03.
[236]http://www.electoralcommission.org.uk/__data/assets/pdf_file/0010/100702/Report-on-the-administration-of-the-2010-UK-general-election.pdf; Letöltés: 2012. december 3.
[237]http://www.osce.org/odihr/elections/67606; Letöltés: 2012. december 3.
[238]http://www.osce.org/pc/82621; Letöltés: 2012. december 3.
[239]Bundeswahlordnung 1992, §12

amelyeket minden választás előtt újra kell alakítani. A választási bizottságok egy elnökből, helyettesekből és megadott számú tagból állnak.[240] Csak azok lehetnek tagjai a választási bizottságoknak, akik maguk is választójoggal rendelkeznek a Nemzeti Tanács tagjainak választásán. Minden községben (Bécs kivételével) Községi Választási Bizottságot jelölnek, amelynek elnöke a polgármester. A bizottság emellett még az elnökhelyettesből, valamint kilenc tagból áll.[241] A községek szavazókörzetekre vannak bontva. Minden körzetben fel kell állítani egy Körzeti Választási Bizottságot, melynek az elöljárója egy a polgármester által delegált megbízott, és mellette tagja még az elnökhelyettes és három további tag.[242] Minden közigazgatási kerületben, minden önálló helyhatósági szabályzattal rendelkező városban, valamint Bécsben fel kell állítani egy Kerületi Választási Bizottságot, amelynek az elnöke a városoknál a polgármester, a közigazgatási kerületeknél a kerületi elöljáró. A Kerületi Választási Bizottság további kilenc tagból.[243]Minden tartományban felállítanak a tartományi központban egy Tartományi Választási Bizottságot, aminek a tartományi elöljáró az elnöke, és további kilenc tagja van.[244] A Szövetségi Választási Bizottság elnöke a Belügyminiszter, tagok még az elnökhelyettes, és további 17 tag, akik közül kettő nyugdíjazott vagy aktív bíró. Minden választási bizottsági elnököt legkésőbb hét nappal a választások kiírása után ki kell nevezni. 10 nappal a választások kiírása után a pártoknak javasolniuk kell tagokat a választási bizottságokba.[245] Legkésőbb 21 nappal a választások kiírása után meg kell alakulnia a választási bizottságoknak. Ha nem alakul meg határidőben a választási elnök jár el hivatalból a választási bizottság jogköreiben.[246] A választási bizottságok addig maradnak pozíciójukban míg a következő választások előtt nem választanak új bizottságot.

Finnországban a legmagasabb szintű választások lebonyolításáért az Igazságügyi Minisztérium (*Oikeusministeriö*) felel. Ezen belül működik a Választási Bizottság (*Vaali Yksikk*), amelynek hat tajga van. Ez a szerv felel a pártok regisztrálásáért, a választási informatikai rendszerért, a szavazólapok, a jelöltlisták és a tájékoztató anyagok elkészítéséért és szétosztásáért is. Az Igazságügyi Minisztérium az alsó szintek választási szerveinek is ad útmutatásokat, de nem jogosult megsemmisíteni az alsóbb fokú szervek által hozott döntéseket. A helyi szinteken a helyi közigazgatási hivatal keretében állandó választási szervek is működnek, biztosítva ezzel az intézményi állandóságot a választások lebonyolításához. Mind a 15 választókerületben van választókerületi bizottság és mind a 336 helyhatóságban (*kunta*) van központi választási bizottság (*Vaali Lautakunta*). Az alsóbb szint

[240]Bundeswahlordnung 1992, §6
[241]Bundeswahlordnung 1992, §8
[242]Bundeswahlordnung 1992, §9
[243]Bundeswahlordnung 1992, §10
[244]Bundeswahlordnung 1992, §11
[245]Bundeswahlordnung 1992, §13, §14
[246]Bundeswahlordnung 1992, §18

választási szervei többpárti alapúak. Ezeket az előző parlamenti választásokon részt vett regisztrált pártok kinevezései alapján állítják fel. Mindegyik szerv elnökből, elnökhelyettesből, 3 tagból és megfelelő számú póttagból áll. A választási körzetek bizottságainak legfontosabb feladata a jelöltek regisztrálása és a szavazatok újraszámlálása. Finnországban az előzetes számlálást rögtön a választások után megkezdik a szavazóhelyeken, míg a végső, hivatalos szavazatszámlálást a 15 választókerületben a választókerületi bizottságok végzik. A technikai előkészületekért a 336 helyhatóság központi választási bizottsága felel. Összesen 2361 időszakos választási bizottság működött a legutóbbi szavazáskor a választás napján. Ezek a bizottságok a helyhatóságok képviselőtestületei által kinevezett és a pártok által delegált személyekből állnak. Az előzetes szavazást felügyelő bizottságok tagjai nem párttagok, hanem a helyhatóságok központi választási bizottsága által felvett személyek (pl. a postai hivatalokon lezajló előzetes választásokon postai hivatalnokok). A választási bizottságok tagjainak kinevezéséhez különböző eljárásokat alkalmaznak, amelyekre a váltakozó többpárti képviselet a jellemző, viszont a többpártiság nem mindig valósul meg maradéktalanul (pl. a ritkán lakott területeken nehéz megvalósítani a többpárti összetételt, így előfordulhat, hogy egy vagy két párt többségbe kerül).[247]

Dánia választási törvényének 5. fejezete rendelkezik a választási bizottságokra vonatkozó szabályokról. E szerint nem később, mint a választások kiírása előtt választási bizottságot kell választani minden választási körzetben. A választási bizottság gondoskodik a szavazólapokról, a választási közleményekről és felügyeli a szavazatszámlálást a jelölő körzetekben.[248] Dániában a három szintű választási igazgatási rendszer működik: a Belügyi és Egészségügyi Minisztérium (MoIH) Választási Szekciója (ES), 92 kerületi választási bizottság (DECs) és 1650 szavazókörzet választási bizottságai (PDECs). A Választási Szekció az állandó testület, amely országos szinten felelős a választások megszervezéséért. Néhányan a szekció tagjai közül a Belügyi és Egészségügyi Minisztérium által kinevezett külön választási bizottság tagjai is, akik olyan feladatokat hajtanak végre, mint a parlamenten kívüli pártok regisztrációja, vagy a több mint négy éve külföldi lakóhellyel rendelkező állampolgárok szavazati jogosultságáról való döntés.[249] Minden kerületi választási bizottságot (DECs) és szavazókörzeti választási bizottságot (PDECs) a helyi önkormányzati tanácsok neveznek ki. A kerületi választási bizottságok a jelölési körzetek alapján vannak kialakítva, amelyek állhatnak egy településrészből, vagy egy egész településből, de több településrészből, vagy akár több településből is. A kerületi választási bizottságok 5–9 tagja az önkormányzatok vagy

[247] Suomen Eduskuntavaalit, 17. huhtikuuta 2011, ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan raportti, Varsova 2011, 9. http://www.vaalit.fi/uploads/ggfj28w6_1.pdf ; Letöltés: 2012. december 2.
[248] 23. § (1) of the election law
[249] 17. § of the election law

a részönkormányzatok által kerülnek kinevezésre a választási törvény által előírt arányban.[250] Az önkormányzati választókerület polgármestere lesz a kerületi választóbizottság elnöke, míg az elnökhelyettes is e község helyhatóságából kerül megválasztásra. A kerületi választási bizottságok tagjai a jelöltállításban nem vehetnek részt. A választókerületek határait a belügyi és egészségügyi miniszter rendeletben módosíthatja.[251] A szavazókerületi választási bizottságok és a kinevezett választók 5–9 tagú szavazási felügyeletet alkotnak. Minden választópolgár köteles választási felügyelőként szolgálni, amennyiben kijelölték. Annak ellenére, hogy a jelöltállításban szavazási felügyelőként vagy kijelölt választóként is részt lehet venni, vannak korlátozások például a szavazatszámlálásban való részvételnél.[252] Az 1987-es választási törvény (és későbbi módosításai) nemcsak a választási rendszer, hanem a választási igazgatás részletes szabályait is tartalmazzák. A dán választási igazgatás egy ötszintű rendszerként írható le, amelyben mindegyik szint más-más funkciók elvégzésére szolgál.[253] Központi szinten a Belügyi és Egészségügyi Minisztérium látja el a választási igazgatással kapcsolatos teendőket. A gyakorlatban ezekkel a feladatokkal egy külön választási egység foglalkozik a minisztériumban. Ennek az élén a vezető választási felügyelő (chief election officer) áll. Az alkalmazottak száma a választások között kevés (5 fő), amikor azonban kiírják a választásokat, akkor további ideiglenesen kijelölt személyzet segíti az egység munkáját. A központi szinten a következő főbb feladatokat látja el a Minisztérium: a választásokhoz kapcsolódó szabályok és iránymutatások kiadása; új pártok regisztrációs kérelmének fogadása; a folyamatban lévő választások során valamennyi érintett hatóság számára iránymutatások kiadása; a képviselői helyek teljes kiosztása. Dániában különálló és független választási bizottságot nem hoztak létre a központi szinten. Bár a 10 többmandátumos választókerület a dán választási rendszer központi egységeit képezi, az ennek megfelelő igazgatás szint már nem ennyire fontos a választási igazgatási rendszerben, hiszen csak néhány feladatot lát el, amelyek a jelöltek regisztrációjára és a szervezetek listáinak kialakítására vonatkoznak. A regisztrációs hatóságok állítják össze a teljes listát az összes pártról és jelöltről, akik a választókerületben indulnak a választásokon. A listák a kapott információn alapulnak (1) az összes jelölttől, aki az adatait a jelöltség során bejelentette a regisztrációs hatóságoknál, (2) a politikai pártoktól az általuk jóváhagyott jelöltjeikről, a szervezetük listájának választott formájáról és a jelöltjeik sorrendjéről. Ezek a listák kerülnek elküldésre a választási bizottságoknak és ezek alapján kerülnek beszerzésre a szavazólapok is. A jelölési körzetek szintjén mind a 92 körzetben van választási bizottság, akiket a jelölő körzetek helyhatósági tanácsainak tagjai közül (beleértve a polgármestereket is, akik hivatalból tagok) választanak. A jelölő körzetek mintegy harmada két vagy három

[250] 24. § of the election law
[251] 8 §. (5) and (6) of the election law
[252] 74a § of the election law
[253] Parliamentary Election Act of Denmark. Ministry of the Interior and Health/Aarhus University, 2011 14–15. http://www.thedanishparliament.dk/Democracy/~/media/Pdf_materiale/Pdf_publikationer/English/valgloven_eng_web_samlet%20pdf.ashx ; Letöltés: 2012.december 4.

helyhatóságból áll. A nagyobb városok azonban akár több jelölő körzetet is magukba foglalhatnak, amely városok egy választási bizottsággal lefedik az összes jelölő körzetet. Ezért van az, hogy a választási bizottságok száma is csak 68 összevetve a 92 jelölési körzettel. Amikor a jelölő körzet két vagy több önkormányzatból áll, a választási törvény az egyik önkormányzatot "kerületi önkormányzatként" különbözteti meg a többitől. A választási bizottságok feladata a szavazólapok beszerzése minden szavazókörzetben. További feladatuk, hogy a minisztérium és a statisztikai hivatal számára összegyűjtsék és jelentsék a szavazás napján a körzetek szavazóhelyiségeinek eredményeit. Az önkormányzatok feladatai közé tartozik a szavazók nyilvántartásba vétele, a szavazókártyák elküldése a szavazóknak, az előzetes szavazás előkészítése, az önkormányzatok szavazási körzetekre való felosztása és más gyakorlati és igazgatási választási előkészületek megtétele. Minden önkormányzat szavazókörökre van felosztva és minden körzetben van szavazóhelyiség. A szavazókörzetek teljes száma mintegy 1645. A választópolgárok száma szavazókörzetenként átlagosan mintegy 2446. A községi tanács nevezi ki a szavazási felügyelőket a helyi választók közül (általában a pártok delegáltjait).

A *Cseh Köztársaság* választási szervei közé tartoznak: az Állami Választási Bizottság, a Belügyminisztérium, a Külügyminisztérium, a Cseh Központi Statisztikai Hivatal, a regionális hatóságok, a megbízott községi hivatalok, a főpolgármesterek, a nagykövetségek, a választókörzeti bizottságok, a különleges választókörzeti bizottságok.[254] A Cseh Köztársaság központi választási szerve az Állami Választási Bizottság. A Bizottság állandó jelleggel működik.[255] Az Állami választási bizottság elnöke a belügyminiszter. Tagjait és helyetteseiket a cseh kormány nevezi ki.[256] A Bizottság feladata a választások előkészületeinek koordinálása, a választások szervezése és lebonyolítása; felügyeli a szervezési és technikai teendőket; kisorsolja a párt, mozgalom és koalíció sorszámát, mellyel a választási nyomtatványon jelölve lesznek; jegyzőkönyvet készít a választási eredményekről; nyilvánosságra hozza a választási eredményeket; kisorsolja, hogy a külföldi választókörzetek melyik belföldi körzethez tartozzanak.[257] A Belügyminisztérium feladata például: irányítja a választások szervezési és technikai előkészületeit; vezeti a politikai pártok és mozgalmak listáját regiszterét; hozzáférhetővé teszi a polgárok adatait, amelyek az állandó és különleges névjegyzék összeállításához szükségesek; a Statisztikai Hivatallal együttműködve biztosítja az egységes telekommunikációs rendszer működését a Cseh Köztársaságon belül; biztosítja a szavazólapok és egyéb választási anyagok nyomtatását.[258] A Külügyminisztérium biztosítja külföldön a választások szervezési és technikai előkészületeit; a Belügyminisztériummal és a

[254] Zákon o voľbách do parlamentu České republiky, §7
[255] Zákon o voľbách do parlamentu České republiky, §8
[256] http://www.mvcr.cz/clanek/statni-volebni-komise-93402.aspx ; Letöltés: 2012. december 4.
[257] Zákon o voľbách do parlamentu České republiky, §8
[258] Zákon o voľbách do parlamentu České republiky, §9

Statisztikai Hivatallal együttműködve biztosítja a Külügyminisztérium és a hivatalok közötti telekommunikációs rendszer kiépítését; átadja a Belügyminisztériumnak a választópolgárok különleges névjegyzékét; átadja a Statisztikai Hivatalnak a szükséges adatokat a különleges névjegyzék frissítéséhez.[259]

Szlovákiában a Központi Választási Bizottságba minden választásokon résztvevő párt illetve koalíció delegál egy-egy tagot és helyettest 90 nappal a választást megelőzően. Az első ülésre 85 nappal a választások előtt kerül sor. [260] A Központi Választási Bizottság nem állandóan működő szervezet, hanem egy-egy választásra áll össze.[261] A Központi választási bizottságnak csak olyan választópolgár lehet tagja, aki az adott választáson nem indul jelöltként.[262] A Központi választási bizottság ellenőrzi és regisztrálja a jelöltek listáját, felügyeli az alacsonyabb szintű bizottságok tevékenységét, nyilvánosságra hozza a választási eredményeket, jegyzőkönyvet készít a választási eredményekről.[263] A kormány jóváhagyja a választások szervezési és technikai lebonyolítási tervezetét. Utasítja a minisztereket, a Statisztikai Hivatal elnökét és a járási hivatalok elöljáróit, hogy a saját hatókörükön belül teljesítsenek minden feladatot, melyet a tervezet tartalmaz.[264] A felsoroltak munkáját segíti még a Központi választási bizottság mellé rendelt szakmai- és közigazgatási szerv, melyet a Minisztérium hoz létre.[265]

Olaszországban a választások időpontjának kijelölését követő három napon belül a Semmítőszéknél (*Corte di Cassazione*, ami nagyjából a Legfelsőbb Bíróságnak feleltethető meg) megalakul a Nemzeti (Központi) Választási Bizottság, amely egy elnökből és négy tanácsosból áll, akiket a Semmítőszék elnöke választ. Ugyanekkor a választási körzetek székhelyéül szolgáló város bíróságánál a bíróság elnökének választása alapján megalakulnak a körzeti központi választási hivatalok, amelyek három bíróból állnak, akik közül az egyik elnöki funkciót tölt be.[266] A Központi Választási Bizottság a helyi választási hivatalok információi alapján meghatározza a választáson indulók listáját, és ezt közzéteszi a hivatalos lapban. Ha az induló listák választott szimbólumai, amelyeket a szavazócédulákon szerepeltetni kívánnak, túlságosan hasonlóak, a Bizottság dönt, és szintén ehhez a szervhez lehet fordulni, ha valamely párt vagy jelölt nem ért egyet a regionális vagy körzeti hivatalok

[259] Zákon o voľbách do parlamentu České republiky, §10
[260] Zákon o voľbách do NR SR, §15
[261] Zákon o voľbách do NR SR, §15
[262] Zákon o voľbách do NR SR, §13
[263] Zákon o voľbách do NR SR, §15
[264] http://www.minv.sk/?nr10-uznesenie ; Letöltés: 2012. december 4.
[265] Zákon o voľbách do NR SR, §15 in: http://www.webnoviny.sk/download/101/zakon-o-volbach-do-nr-sr.pdf (2012.12.04)
[266] 1948/26. törvény 12. és 13. cikk

jelölések elfogadásával kapcsolatos döntéseivel. A szavazás után a Központi Választási Bizottság meghatározza az érvényes szavazatok számát, valamint azt, hogy mely pártkoalíciók és mely nem koalícióban induló listák vehetnek részt az elért szavazatszám és a küszöbök alapján a szavazatok kiosztásának folyamatában. Ismerteti azt is, hogy az adott választás alkalmával pontosan hány darab szavazat kell a különböző pártoknak, pártkoalícióknak a választási küszöbök teljesítéséhez, és melyeknek sikerült ezeket a feltételeket teljesíteni. Meghatározza azt a kvótát, amely alapján az aktuális választások alkalmával kiosztandók a mandátumok, és ez alapján melyik párt hány mandátumot kap. A Bizottság dokumentálja, hogy a szavazatok alapján szükség volt-e arra, hogy a győztes listát arányosan megszerzett mandátumain kívül többségi prémiummal díjazzák, és ennek megszerzése hogyan módosítja a többi párt mandátumait, illetve milyen kiigazító lépések szükségesek még a listák végső mandátumszámainak meghatározásához, ezután pedig meghatározzák, hogy melyik körzetben melyik párt vagy koalíció pontosan hány mandátumhoz jutott.[267] A Nemzeti Központi Választási Bizottság megbízatása az adott választási időszak lezárultáig szól. A Nemzeti Központi Választási Bizottság a választásokat követően a körzeti központi választási hivatalok jegyzőkönyvei alapján összesíti a körzetenként leadott szavazatokat, hivatalos információt ad a választás végeredményéről, részletesen tudósít a mandátumkiosztási folyamat egészéről, és meghatározza, hogy végül mely pártok pontosan hány képviselői és szenátori helyet szereztek. Tevékenységéről a választást követően részletes jegyzőkönyvet ad ki.

Az olasz választási adminisztráció, vagy *electoral management* struktúrája a szakirodalomban leírt kormányzati, független és vegyes modellek közül egyértelműen kormányzati modell szerint működik.[268] Általánosságban a Belügyminisztérium a felelős a választási igazgatási szervek felállításáért és működésük biztosításáért. A Belügyminisztérium főosztályai között található a Területi- és Belügyek Főosztálya, ennek négy további alosztálya van, melyek közül az egyik a Választási Ügyek Központi Igazgatósága (Direzione Centrale dei Servizi Elettorali, DCSE). A DCSE végzi a helyi, megyei, régiós és parlamenti választások és különböző típusú népszavazások előkészítését és szervezését, a prefektúrák, területi kormányhivatalok segítségével.[269] A DCSE tovább tagolható, a szervezetén belül három hivatal dolgozik a következő területeken: a) Tervezés és általános ügyek: az Igazgatóság általános ügyei, külső ügyei, pénzügyek, belső kommunikáció koordinálása. Az elektronikus szavazás és szavazatszámlálás tesztelése, a választási rendszerek technikai hatásainak elemzése,

[267] 2005/270. törvény 13-14. cikk

[268] Stroppiana, Luca 2008: Una authority per il fenomeno elettorale? In: Carlo Fusaro és Roberto D'Alimonte: La legislazione elettorale italiana: come migliorarla e perché. 363-387. o. Il Mulino, Bologna

[269] Ministero dell'Interno. *Direzione Centrale e Servizi Elettorali.* 2012. http://www.interno.gov.it/mininterno/export/sites/default/it/assets/files/24/2012_11_16_Servizi_elettorali.pdf; Letöltés: 2012. december 3.

összehasonlító választójog, az osztály statisztikai publikációinak szerkesztése; b) Választások és népszavazások: Közvetlenül biztosítja a választások és referendumok lefolytatását, iránymutatásokkal és körlevelekkel segíti a területi kormányhivatalokat a szavazások megszervezésében, a választási előkészületekkel kapcsolatos ügyek. Végrehajtási időpontok kijelölése, bizottságok összehívása, jelölések és listák összegzése, választói igazolványok, választási plakátok, szavazócédulák, választókköröknek szóló ismertetők nyomtatása, a választóközönség szavazókörökben való pontos elosztásának felügyelete, a helyi választási bizottságok összetételével kapcsolatos problémák kezelése, helyi választási szervek névjegyzékeinek kezelése. A hivatalos eredmények összegyűjtése és közzététele, választási statisztikák készítése és kezelése, illetve megvalósíthatósági tanulmányok készítése az elektronikus szavazás alkalmazásával kapcsolatban, pártokkal, médiával és közönséggel való kapcsolattartás. c) Informatikai választási szolgálat: Az Általános Ügyek Hivatalával együttműködve általános tervezési, elemzési, informatikai feladatokat végez, a helyi ás általános választási irodák informatizálásával, frissítésével, informatikai rendszerek tervezésével, koordinálásával, ellenőrzésével és optimalizálásával foglalkozik, adatbázisokat kezel és kapcsolatot tart a többi állami informatikai irodával az informatikai rendszerek integrációja érdekében. Az alkalmazás közben felmerülő, szoftverkarbantartási feladatokat is ez a szerv végzi. A felsorolt három irodán kívül a következő négy területen folyik munka a DCSE-n belül: a) Nemzetközi tevékenység és a területi kormányhivatalok választási irodáinak hálózata: Külügyminisztériummal, Európai Unióval, külföldi NGO szervezetekkel és más államokkal való kapcsolattartás a választási együttműködések terén, választások külső megfigyelése, demokratizáció és intézményépítés terén való segítségnyújtás, és az ezekben résztvevő, külföldre küldött kollégák képzése. Más államok polgárainak Olaszországban való szavazásának elősegítése; b) Választási törvényhozási terület: Választási témájú törvénytervezetek véleményezése, autonóm régiók és megyékkel való jogi konzultáció, választási-népszavazási gyűjtemények kiadása; c) Jogi tanácsadási terület: Jogi tanácsadás a választási joggal kapcsolatban az önkormányzatok, prefektúrák, területi kormányhivatalok, szavazókörök tagjai és más köz- és magánszervezetek részére. Tanácsadás az aktív választókkal, a választói névjegyzékkel kapcsolatban. Kiadványok és körlevelek előkészítése, a külföldön élő választópolgárok nyilvántartásának jogi támogatása; d) Könyvelés és szerződések: A választásokkal kapcsolatos kiadások tervezése, beszerzések lebonyolítása, átvétel és könyvelés. Ezeken kívül az osztályon két szolgálat működik: a) Választási logisztikai szolgálat: Igényfelmérés és logisztikai programozás a választási anyagok kiosztása terén, a szükséges források továbbítása a prefektúrákhoz, területi kormányhivatalokhoz a választások alkalmával, a Könyvelés és szerződések területen működő átvételi hivatal felügyelete. Grafikus, mikrofilmes és fotografikus másolatok központjának igazgatása; b) Választási jogügyi szolgálat: Választási jogviták kezelése, választási jog tanulmányozása és elemzése. Látható, hogy a Belügyminisztérium Területi- és Belügyek főosztály alegységeinek munkaterülete részletesen és pontosan definiált, feladataik közé tartozik a választásokkal

kapcsolatos mindenféle előkészítő, kommunikációs, koordinációs és ellenőrző tevékenység. Stroppiana idézett művében megjegyzi, hogy bár az olasz választási bizottságok és választási igazgatási szervek meglehetősen bonyolult struktúrában működnek, és a választások lebonyolítása az évtizedek során szinte semmit nem változott, a rendszer pedig nem befogadó a modernebb, elektronikus módszerekre, a szervek feladataikat megbízhatóan és hatékonyan végzik a választások alatt.

Németországban a Szövetségi Választási Igazgató feladata, hogy ellenőrizze a választások jogszerűségét, azt hogy a választás lebonyolítása megfelelt-e a Szövetségi Választási Törvénynek, valamint a Szövetségi Választási Eszközökről szóló 1975-ös törvénynek, valamint dönt a felmerülő jogorvoslati kérelmekről.[270] A Szövetségi Választási Bizottságban a Szövetségi Választási Igazgató elnököl. A Bizottságnak tagja továbbá nyolc az Igazgató által kinevezett tag, valamint a Szövetségi Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság két bírája. A Tartományi Választási Igazgató feladata, hogy tartományi szinten ellenőrizze a választásokat követően a választások jogszerűségét. Ezek után dönt, hogy jogszerű fellebbezésnek helye van-e. A Tartományi Választási Igazgatót határozatlan időre nevezik ki. A Tartományi Választási Bizottságban a Tartományi Választási Igazgató elnököl, amelyben helyet kap továbbá hat általa választott tag és a Tartományi Közigazgatási Bíróság két bírája. A Kerületi Választási Igazgató feladata, hogy az adott választási kerületben felügyelje a választások jogszerűségét. A Kerületi Választási Igazgatókat a választások előtt nevezik ki, legkésőbb a választás kiírása utáni napon. Megbízatása a választási időszak lejártával megszűnik. A Kerületi Választási Bizottságban a Kerületi Választási Igazgató elnököl, továbbá hat általa választott tag. A Szövetségi Választási Igazgató, a Tartományi Választási Igazgató, valamint a Kerületi Választási Igazgató a választások kiírása utáni napon kinevezik a választási bizottságok tagjai, valamint helyetteseiket. Mindenki egyszerre csak egy választási szerv tagja lehet, jelöltek pedig nem lehetnek választási szervek tagjai. A választási szervek tagjai pozíciójuk betöltése alatt semmilyen politikai meggyőződést mutató cselekvést nem tanúsíthatnak. A Központi Választási Bizottságok élén a Szövetségi Választási Igazgató áll, akit a Belügyminisztérium nevezi ki.[271] A Szövetségi Választási Igazgató a fő szerve a szövetségi választási rendszernek. Minden választásra minden kerületbe ki kell nevezni egy Választási Elnökséget és egy Választási Elöljárót.[272] A Választási Elnökség a Választási Elnökből, a helyettéséből valamint további 3-7 helyben lakó választásra jogosult állampolgárból áll. A Választási Elnökség feladata, hogy megállapítsa az eredményt, és felügyelje a választás menetét. Biztosítani kell minden kerület számára legalább egy Választási Elnököt és Választási Elnökséget, amelyik a levélszavazást bonyolítja le. A választási igazgatás fontos

[270]Bundeswahlgesetz §9
[271]http://www.bmi.bund.de/SharedDocs/Behoerden/DE/stba_einzel.html?nn=109678; Letöltés: 2012. november 30.
[272]Bundeswahlordnung §6

szereplői az önkormányzati hivatalok is. A központi választási igazgatási rendszer része a Választókerületi Bizottság is, amelyik a választókerületek arányosságát vizsgálja felül és ennek megfelelően korrigálja azok határait.[273]

Vegyes modell

Spanyolországban a választások demokratikus és tiszta lebonyolításáért a Központi Választási Bizottság (*Junta Electoral Central*) felel. A Bizottság szervezetileg a spanyol parlament képviselőházához a Kongresszushoz kötődik. A Testület tizenhárom tagjából nyolc legfelsőbb bírósági bíró, akiket a Legfőbb Igazságszolgáltatási Tanács delegál, a maradék öt tagot pedig a Kongresszus választja jogász, politológus és szociológus professzorok közül. A Testületet mindig a legutolsó választáson megválasztott parlament alakuló ülésétől számított kilencven napon belül kell megalakítani és mandátumuk a következő Testület megalakulásáig szól. Az alakuló ülésen választja meg a Testület a bíró tagok közül az elnököt és az elnökhelyettest. Az elnök egy választás kiírása és a választást követő jogorvoslatok lezárása közötti időszakban teljes munkaidőben csak az elnöki feladatait láthatja el. A Központi Választási Bizottság titkársági feladatait a Kongresszus főtitkára látja el.[274] A Bizottság feladatai közé tartozik, hogy felügyelje a választói névjegyzéket kezelő hivatal munkáját, megválaszolja a választásokkal kapcsolatos vitás kérdéseket, elbírálja a megyei választási bizottságok döntései ellen benyújtott jogorvoslatokat, valamint, hogy biztosítsa a választási törvény végrehajtását és egységes értelmezését. A választási igazgatási szervek közül mindenekelőtt azt a hivatalt kell megemlítenünk, amely a választói névjegyzék kezeléséért felel (*Oficina de Censo Electoral*). A Hivatal felelős a választói névjegyzék összeállításáért és az adattartalom minőségének biztosításáért. A hivatal a Nemzeti Statisztikai Hivatal részeként a Központi Választási Bizottság felügyelete alatt látja el a feladatait, és megyei kirendeltségekkel rendelkezik. A választási igazgatás alsóbb szintű szervei a megyei és a választókörzeti választási bizottságok, amelyek öt tagúak. Három tag minden esetben bíró, akiket megyei szinten a megyei bíróság tagjai közül a Legfőbb Igazságszolgáltatási tanács jelöli ki, választókerületi szinten pedig a körzet székhelye szerinti elsőfokú bíróság tagjai közül nevezi ki az adott régió legfelsőbb bírósága. A másik két tagot jogász, politológus, szociológus egyetemi tanárok és oktatók közül választják. A megyei bizottságok esetében a Központi Választási Bizottság, a kerületi esetében pedig a megyei választási bizottság dönt a nem bíró tagok jelöléséről. A bizottságok elnökeit minden esetben a bíró tagok választják egymás közül.[275] A bizottságok feladata többek között a jelölések elfogadása, a kampány során az ingyenes média felületek elosztása, valamint a győztesek kihirdetése. A választókörzeti választási bizottság felel azért, hogy a szavazókörök el legyenek látva a szavazás

[273]Bundeswahlgesetz §9
[274] LOREG art 9
[275] LOREG art. 10-11.

lebonyolításához szükséges eszközökkel, ehhez pedig az államigazgatás is biztosít megfelelő személyi állományt. Minden választókerület szavazókörökre van osztva, ami nem lehet nagyobb 2000 főnél és nem lehet kisebb 500 főnél. A szavazókörök kialakításáért a központi névjegyzéket vezető iroda megyei kirendeltségei felelősek. Minden szavazókörben egy szavazatszámláló bizottság működik. A szavazatszámláló bizottság tagjait sorsolás alapján választják ki a szavazóköri névjegyzékben szereplő személyek közül. A bizottsági tagság betöltése és az ezzel járó feladatok teljesítése kötelező, ennek igazolás nélküli elmulasztása bírságot von maga után.

A *lengyel* parlamenti választásokat háromszintű szervezetrendszer bonyolítja le, mely az Országos Választási Bizottságot (OVB), a 41 választókerületi választási bizottságot és a településenként változó számú szavazóköri választási bizottságokat foglalja magában. Utóbbiak 500-3000 választópolgáronként kerülnek megszervezésre, a legutóbbi választások során közel 26000 szavazókör működött. Az OVB[276] a választások általános felügyeletét végző állandó testület. Kilenc aktív vagy már visszavonult bíró alkotja, akik közül hármat-hármat az alkotmánybíróság, a legfelsőbb bíróság és a legfelsőbb közigazgatási bíróság jelenlegi és volt tagjai közül a köztársasági elnök jelöl ki. Az OVB tagjai maguk közül elnököt és két alelnököt választanak. Az OVB titkári teendőit az Országos Választási Iroda elnöke látja el, aki az OVB ülésein is részt vesz. Az OVB aktív bíró tagjai párhuzamosan ellátják bírói hivatásukat is, az OVB tagjaiként külön díjazásban részesülnek. Az OVB tagjai nem folytathatnak politikai tevékenységet. Megszűnik az OVB tagjának jogviszonya, ha a tagságról lemond, ha meghal, ha választásokon részt vevő jelöltté válik, ha betölti 70. életévét, illetve ha az őt jelölő elnök indokolt kérelmére az elnök felmenti. Az OVB feladata a választás jogszerűségének biztosítása, a választási eredmények megállapítása és kihirdetése, a választói nyilvántartás működtetése, a választókerületi választási bizottságok működésével kapcsolatos panaszok elbírálása, a választók tájékozottságának és ismereteinek fejlesztése. Az OVB alatti választási szervek nem állandó testületek. A választókerületi választási bizottságok az OVB-vel egyeztetett számú, az igazságügyi miniszter által javasolt bírákból állnak. A választókerületi választási bizottságokat az OVB legkésőbb a választás napját megelőző 48. napon állítja fel. A választókerületi választási bizottságok elnökei az 51 választási biztos közül kerülnek ki. A választókerületi választási bizottságok felelősek az alsóbb szintű szervek jogszerű működéséért, a Szejm és a Szenátus választásán induló jelöltek listáinak összeállításáért, a szavazólapok megszerkesztéséért és kinyomtatásáért, a szavazóköri választási bizottságok működésével kapcsolatos panaszok elbírálásáért. A választókerületi választási bizottságok összesítik a választókerület szavazóköreinek eredményeit és továbbítják azt az OVB-nek. A szavazóköri választási bizottságok legkésőbb a

[276] k. w. II. rész 2. fejezet

választás napját megelőző 21. napon jönnek létre 6-8 fős tagsággal, akiket a választói bizottságok – illetve egy tagot a helyi közigazgatás vezetője – jelölnek. A települési igazgatás fontos szerepet játszik a szavazás adminisztrációja kapcsán: feladatuk közé tartozik a szavazókörök határainak kijelölése, a választói névjegyzék működtetése, a szavazóköri választási bizottságok támogatása. A választások idejére a települések vezetői a választás technikai lebonyolítását segítő csapatot jelölnek ki. Az Országos Választási Iroda[277] az OVB végrehajtási szerve, amely szervezési, adminisztratív, pénzügyi és technikai feladatokat hajt végre a választások előkészítése és lebonyolítása során. Az Országos Választási Iroda elnöke államtitkári jogállású személy, akit az OVB nevez ki és ment fel. Az Országos Választási Iroda elnöke és alkalmazottai nem folytathatnak politikai tevékenységet. Az Irodának 49 helyi szerve létezik (választókerületenként legalább 1), melyek élén választási biztos áll. Ezek az irodák a helyi közigazgatással együttműködve segítik a szavazókörök munkáját.

Franciaországban a parlamenti és elnökválasztások, valamint a népszavazások törvényességének felügyelete az Alkotmánytanács (*Counseil Constitutionnele*) feladata. Az Alkotmánytanácsnak tagjai a Francia Köztársaság volt elnökei, emellett három-három tagot nevezhet ki a köztársasági elnök, a Képviselőház és a Szenátus elnöke. Az Alkotmánytanács jogosult eldönteni legfelsőbb fórumként a választási eljárás során felmerült vitás kérdéseket, megállapítja a választások végeredményét, és amennyiben a választások nem jogszerűen zajlottak semmisnek nyilváníthatja annak végeredményét.[278] Választási bizottságokat a 20 000 főnél több lakossal rendelkező településeken állítanak fel annak érdekében, hogy felügyeljék a szavazóirodák szabályszerű megalakítását, a szavazás törvényes lebonyolítását, valamint a leadott szavazatok érvényességének vizsgálatát és a szavazatszámlálást.[279] Ezenkívül a központi választási bizottságok biztosítják a választók és a jelöltek számára, hogy az őket megillető jogokat a törvényben meghatározott módon gyakorolhassák.[280] A bizottságok nem lépnek a szavazás lebonyolításáért felelős szervek a szavazóirodák és a polgármesterek helyébe, csupán az a feladatuk, hogy szigorúan betartassák a választási törvénynek a szavazás lebonyolítására vonatkozó rendelkezéseit. A bizottság felállításáról a prefektus rendeletben határoz. A bizottságot legkésőbb a választás első fordulójának időpontját megelőző negyedik napon létre kell hozni Az érintett települések polgármestereinek megküldött rendeletben határozni kell a bizottság székhelyéről is.[281] A

[277] k. w. II. rész 8. fejezet; egyes részletszabályokat az OVB által megalkotott statútum tartalmazza http://pkw.gov.pl/statut-krajowego-biura-wyborczego/uchwala-panstwowej-komisji-wyborczej-z-dnia-14-marca-2011-r-w-sprawie-nadania-statutu-krajowemu-biuru-wyborczemu.html
[278] Franciaország alkotmánya 56-63. cikk
[279] *Code électoral* L. 85-1. cikk első bekezdés.
[280] *Uo.*
[281] *Uo.*R. 93-1. cikk.

háromtagú bizottság elnöke minden esetben a fellebbviteli bíróság elnöke által kijelölt bírósági tisztviselő.[282] A bizottság tagjai továbbá a fellebbviteli bíróság elnöke által kijelölt további bírósági tisztviselő, valamint a prefektus által delegált közhivatalnok.[283] A küldötteket ugyanazok a jogok illetik meg, mint a bizottságok tagjait.[284] A bizottság elnöke, tagjai és küldöttei kötelesek minden szükséges ellenőrzést és vizsgálatot elvégezni. Bármikor jogosultak a szavazóirodákba belépni, és megfigyeléseiket jegyzőkönyvbe vehetik, akár a szavazás eredményének kihirdetését megelőzően, akár azt követően.[285] A polgármester és a szavazóiroda elnöke köteles minden tájékoztatást és minden, a bizottság feladatainak ellátásához szükséges dokumentumot a bizottság képviselőjének átadni.[286] A bizottság minden választási forduló végén, amennyiben ez szükséges, jelentést készít a szavazás lebonyolításáról, amelyet a szavazás során felvett jegyzőkönyvvel együtt megküld az adott prefektus számára.[287] A Szavazatszámláló Bizottságok értelemszerűen a választási eredmények gyors kihirdetésében játszanak szerepet, a jelöltekre leadott területi szavazatok összesítésével.[288] A bizottságok három tagból állnak, amelyek elnökét a fellebbviteli bíróság *(tribunal d'instance)* elnöke jelöli ki.[289] A bizottságok munkájában a jelöltek által kijelölt képviselő is részt vehet, valamint kérhetik az esetleges panaszaik jegyzőkönyvbe vételét.[290] A benyújtott panaszokat pedig továbbítják az Alkotmánytanácshoz.[291]

Helyi szinten a legalább 20 000 fős lakossággal rendelkező településeken Választási Ellenőrző Bizottságok *(Commissions de contrôle des opérations de vote)* működnek a szabályszerű választások lebonyolítása és ellenőrzése érdekében.[292] Nem közigazgatási szervként pedig a szavazóirodák *(bureaux de vote)* a bizottságokkal együttműködve, törvényben meghatározott feladataikat ellátva segítik a választás zökkenőmentes lebonyolítását.[293] A Belügyminisztériumon belül, az Általános Államtitkárságon (*Secrétariat Général*) van egy a Modernizációért és Területi Működésért Felelős Igazgatóság (*Direction de la modernisation et de l'action territoriale*), amely választási eljárással kapcsolatos a jogi iránymutatásokat ad ki, és országos szinten megszervezi a választást, valamint a választási reformmal összefüggő jogszabályok tervezetét is előkészíti. Emellett a Belügyminisztériumban működik a Választási és Politikai Elemzések Irodája is (*Bureau des élections et des études politiques - BEEP*),

[282] *Uo.*. L. 85-1. cikk második bekezdés, valamint az R. 93-2. cikk.
[283] *Uo.*R. 93-2. cikk.
[284] *Uo.*R. 93-3. cikk.
[285] *Uo.*L. 85-1. cikk harmadik bekezdés.
[286] *Uo.*. L. 85-1. cikk negyedik bekezdés.
[287] *Uo.*L. 85-1. cikk ötödik bekezdés.
[288] *Uo.*. 25. cikk első bekezdés.
[289] *Uo.*25. cikk második bekezdés.
[290] *Uo.*26. cikk.
[291] *Uo.*27-28. cikk.
[292] Ld. a *Code électoral* L. 85-1. cikk.
[293] *Uo.*R. 42. és R. 52. cikkek.

amelyhez befutnak a választási eredmények és azokat itt dolgozzák fel.[294] Franciaországban a választás jogszerű lebonyolítása érdekében több autonóm közigazgatási szerv is jogosult az esetleges visszaélések megelőzésére, vizsgálatára, valamint ellenőrzésére.

A Közvélemény-kutatások Ellenőrzéséért Felelős Bizottság *(Commission des sondages)*, amelynek legfőbb feladata annak figyelemmel kísérése, hogy a szavazás napján az urnák lezárásáig ne kerüljenek nyilvánosságra a közvélemény-kutatási eredmények, ezzel biztosítva, hogy azok nem befolyásolják a választáson való részvételre jogosult állampolgárok szavazási szándékát, valamint nem zavarják meg a választás szabályszerű lebonyolítását.[295] A Bizottság kilenc tagját a Miniszterek Tanácsa delegálja három évre, akiket az Államtanács, a Semmítőszék és az Állami Számvevőszék tagjai közül egyenlő számban választanak ki.[296] Ellentétben más autonóm közigazgatási szervekkel, ez a Bizottság nem rendelkezik jogalkotó hatáskörrel, csupán alkalmazza és értelmezi a jogszabályokat. A testület mindig az adott eset összes körülményeinek, valamint a jogalkotói akarat értelmezésének függvényében dönt.

A Legfelső Audiovizuális Tanács *(Conseil Supérieur de l'Audiovisuel)* általános feladata a kommunikáció szabadságának biztosítása, amelyhez jogalkotó hatáskörrel,[297] konzultációs,[298] valamint ellenőrzési[299] és szankcionálási joggal[300] rendelkezik. A választási időszakban a Tanács legfőbb feladata, hogy biztosítsa az objektivitást, valamint a különböző politikai irányzatok pluralizmusát a tömegkommunikációs csatornákon való megjelenésüket illetően.[301] A Tanács tagjait a köztársasági elnök nevezi ki hat évre; a köztársasági elnök, a Nemzetgyűlés, valamint a Szenátus elnöke egyaránt három-három tagot jelöl.[302] A Tanács az általános szabályok betartása mellett minden választási időszak előtt határozatban[303] olyan kiegészítő rendelkezéseket tesz közzé, amelyek minden, a választási kampánnyal és magával a választással foglalkozó műsort sugárzó televíziós csatorna és rádióállomás által kötelezően követendők.

A Politikai Kampány és Politikai Tevékenységek Finanszírozását Ellenőrző Nemzeti Bizottság *(Commission nationale des comptes de campagne et des financements politiques)* a politikai pártok pénzügyi támogatását, illetve a pártok választási kampányfinanszírozását ellenőrzi.[304]

---

[294] Décret n0 2008-1241 du 28 novembre 2008 modifiant le décret n0 85-1057 du 2 octobre 1985 relatif á l'organisation de l'administration centrale du ministere de l'intérieur et de la décentralisation 4. cikk

[295] *Loi n^0 77-808 du 19 juillet 1977 relative à la publication et à la diffusion de certains sondages d'opinion* 5.-7. cikkek.

[296] *Uo.*6. cikk.

[297] *Loi n^0 86-1067 du 30 septembre 1986 relative à la liberté de communication* 16., 22., 54. és 55 cikkek.

[298] *Uo..* 12-13., valamint 17. cikkek.

[299] *Uo.*14.,15., 19. cikkek.

[300] *Uo.*42, 48. cikkek, valamint 74-79. cikkek.

[301] *Uo.*16.cikk.

[302] *Uo.*4. cikk első és harmadik bekezdés.

[303] *Délibération n^0 2011-1 du 4 janvier 2011 relative au principe de pluralisme politique dans les services de radio et de télévision en période électorale.*

[304] *Code électoral* L. 52-14. cikk.

A Bizottság kilenc tagját öt évre a miniszterelnök nevezi ki az Államtanács elnökének, a Semmítőszék elnökének, valamint az Állami Számvevőszék elnökének ajánlása alapján.[305] A politikai pártok pénzügyi támogatása vonatkozásában a Bizottság jogosult a politikai pártok számviteli és pénzügyi kötelezettségei teljesítésének ellenőrzésére; gondoskodik a pénzügyi beszámolók Hivatalos Közlönyben történő megjelenéséről; társadalmi szervezetek részére hozzájárulást ad a pártok pénzügyi támogatására vonatkozóan, illetve azt indokolt esetben visszavonja; a súlyos visszaélésekről értesíti az államügyészt.[306] A kampányfinanszírozást illetően pedig a jelöltek kötelesek megküldeni a Bizottság számára kampányuk számviteli beszámolóját, amelyet jogosult megvizsgálni és ellenőrizni a kampánytámogatás maximumára, valamint a kampányfinanszírozásra vonatkozó törvényi rendelkezések fényében. A Bizottság határozata ellen a jelöltek az Alkotmánytanács elé terjeszthetnek be jogorvoslati kérelmet.

Az előző három autonóm közigazgatási szervtől eltérően a Választási kampányt Ellenőrző Nemzeti Bizottság *(Commission nationale de contrôle de la campagne électorale)* nem állandóan működő szerv, hanem kimondottan az egyes köztársasági elnökválasztások idejére állítják fel a választási időpontok jogszabályi kihirdetésének másnapján.[307] A Bizottság tagja az Államtanács alelnöke, a Számvevőszék elnöke, a Semmítőszék elnöke, valamint két további, az előbbi három által jelölt tag.[308] A Bizottság gondoskodik arról, hogy a választási kampányhoz minden jelölt azonos közszolgálati segítséget kapjon.[309] Emellett garantálja, hogy a kampányanyagok és a jelöltek politikai hitvallása megfeleljen a hatályos törvényi rendelkezéseknek. Az arra hatáskörrel rendelkező más hatóságok mellett a Bizottság jogosult intézkedni a jelöltek közötti esélyegyenlőség érdekében. Amennyiben bármilyen törvénytelennek minősülő visszaélés a tudomására jut, arról hivatalból értesíti a Politikai Kampány és Politikai Tevékenységek Finanszírozását Ellenőrző Nemzeti Bizottságot,[310] amely saját jogkörében eljárva intézkedik a vitatott esetek elbírálásáról. Megyei szinten szintén működnek a Politikai Kampány és Politikai Tevékenységek Finanszírozását Ellenőrző Megyei Bizottságok *(Commissions départementales des comptes de campagne et des financements politiques),* amelyek tulajdonképpen az országos bizottság helyi szervezetei. Feladatuk, hogy minden választó számára megküldjék a jelöltek politikai nyilatkozatát, valamint eljuttassák a

[305] *Uo.*
[306] *Uo.*L.52-12. cikk.
[307] *Décret n^0 2012-256 du 22 février 2012 portant convocation des électeurs pour l'élection du Président de la République,* valamint *Décret n^0 2001-213 du 8 mars 2001 portant l'application de la loi n^0 62-1292 du 6 novembre 1962 relative à l'élection du Président de la République au suffrage universel*
[308] *Décret n^0 2001-213 du 8 mars 2001 portant l'application de la loi n^0 62-1292 du 6 novembre 1962 relative à l'élection du Président de la République au suffrage universel* 13. cikk harmadik, negyedik és ötödik bekezdését.
[309] *Uo.*13. cikk első bekezdés.
[310] *Uo.*. 13. cikk második bekezdés.

polgármesteri hivatalokhoz a szavazócédulákat.[311] Ezeket a bizottságokat legkésőbb a szavazás napját megelőző negyedik péntekig kell felállítani.[312]

6. Választási szervek felkészítése, lakossági tájékoztatás

A választásban résztvevők felkészítése hasonló módon, tréningekkel és oktatási tevékenységgel összekötötten történik szerte Európában, ezen kívül nagy hagyománya van a részletes, minden lehetséges szituációra felkészítő választási kézikönyvek kidolgozásának.[313] Ugyanakkor léteznek kevésbé hagyományos, megfontolásra érdemes megoldások is. Ukrajnában például a közreműködők toborzására és képzésére egy új szoftvert fejlesztettek ki. A 2013-tól bevezetendő program releváns információkat, képzési anyagokat, szimulációkat tartalmaz a szavazóköri dolgozók számára. A lakossági tájékoztatás és a részvételi hajlandóság növelésében olyan előremutató gyakorlatokat mutatunk be, amelyek a választási regisztrációban való részvételre ösztönzésben, illetőleg a már regisztráltak későbbi, tényleges szavazókörökbe vonzásában egyaránt működtethetőek.

a. Piktografikus és vizuális instruálás

A tájékoztatás teljes körűvé tételének feltétele az olyan választópolgárok maradéktalan informálása, akik az átlagosnál gyengébb recepciós képességekkel rendelkeznek. Ilyen szavazói csoportok esetlegesen az idősek, a gyengén látók, az írni-olvasni nem tudók, az értelmi kihívásokkal élők, vagy éppen a nem anyanyelvi állampolgárok. A választással kapcsolatos információk általuk történő befogadásának elősegítésére ikonikus tartalak, piktografikus jelek elhelyezése javasolt mind a választási tájékoztató anyagokban, mind a választóhelyiségekben. A szemiotika és a kognitív pszichológia alapvetései szerint az ikonikus, vizuális elemek megértése az esetek többségében sokkal egyszerűbb a szöveges tartalmakénál.[314] A választópolgárok információimpulzusok millióival találkoznak nap mint nap, amelyek feldolgozása mennyiségi értelemben korlátozott. Ezzel szemben a hír- és adatszennyezés korában a vizuális eszközök könnyebben befogadhatók. Kontextuális szinten a piktogramok nemcsak az információ hatékonyabb átadásában működnek közre, de arra is alkalmasak, hogy a választók figyelmét megragadják. Piktogramokat általánosságokban is használnak a választási eljárások során, pl. a szavazólapon és tájékoztatókban annak vizualizálására, hogy mi számít helyesen leadott voksnak és mi nem. A voks leadásának (sor)rendjéről (azonosítás, szavazás módja, szavat leadása) azonban általában már nem látunk hasonló, leegyszerűsítő képi magyarázatokat. Kétségtelen ugyanakkor, hogy a

[311] *Uo.*19. cikk első bekezdés.
[312] *Uo.*19. cikk második bekezdés.
[313] http://www.masc.sc/SiteCollectionDocuments/Election%20Administration/Election%20Handbook.pdf; Letöltés: 2012. december 4.
[314] Pl. Norman, D. A. (1990). *The design of everyday things*. New York: Doubleday

piktografikus tájékoztatásnak a verbális információ-átadással párhuzamosan, mintegy annak komplementereként kell megjelennie, hiszen a képiesség önmagában történő alkalmazása az ikonikus ábrázolás poliszemikus természetéből adódóan félrevezető is lehet.[315] Egy szó jellemzően mindenki számára ugyanazt jelenti, ellenben egy képpel, ami a vonatkozó komprehenziós mozgásteret kitágítja. [316]

b. Választási teaser-ek készítése

A választási rendről és eljárásról szóló szabályok változásával az instrukciós filmek, oktató-tartalmak, tájékoztató anyagok az eddig megszokottnál nagyobb jelentőséget nyernek. Az új választási rendszerrel egyszerű és érthető formában kell megismertetni a választópolgárokat. A választási szervek eddig is ellátták a lakosság ilyen szempontú tájékoztatását, de az információátadás és áramoltatás során a tradicionális médiaeszközök alkalmazására (rádió, sajtó, televízió, outdoor) fektették a hangsúlyt. A hagyományos felületek rendszerben tartása mellett az információ epidemikus terjesztésének lehetőségeit kínáló online felületek hatványozott hatékonyságot hozó alkalmazása eddig elmaradt. Az Egyesült Államokban és az Egyesült Királyságban olyan rövid kisfilmek készülnek a választók tájékoztatása céljából, amelyek egyrészt e-mailben terjeszthetők, könnyen streamelhetők, gyorsan le- és feltölthetők, megoszthatók. A tájékoztató kisfilmek egy részét közvetlenül a hivatalos választási szervek készítik, de több esetben civil szervezetek, magánszemélyek is részt vesznek a szavazáshoz kapcsolódó ismeretek átadásában, a figyelemfelhívásban vagy éppen a tévhitek eloszlatásában.[317]

c. SMS és email értesítés, robothívások

A tájékoztatásban nyújthatnak támogatást az ügyfélkapun regisztrált elérhetőségekre kiküldött pártsemleges választási információk. Szingapúrban az eCitizen.gov.sg állami portálon regisztrált felhasználók pontos információkat kapnak a választások időpontjáról, a részvétel feltételeiről. A választási regisztrációs időszakban feliratkozók e-mail címüket, telefonszámukat is megadhatnák a választási szervek számára további tájékoztatás végett. Az Amerikai Egyesült Államok elterjedt gyakorlata az, hogy a választási iroda saját hivatalos alkalmazást is fejleszt iOS-re és Androidra, amelyek letöltésével a választópolgárok a jelöltekkel és a szavazással kapcsolatos összes információhoz mobil eszközeiken keresztül is

---

[315] Pl. Olson, D.R. (1970), Language and thought: Aspects of a cognitive theory of semantics. *Psychological Review, 77,* 257-273.

[316] Egy kutya ábrázolása egy piktogramon például jelenthet egy kutyát, vonatkozhat a háziállatra, az állatokra általában, de utalhat akár a házőrzésre, a kutyasétáltatásra vagy szükséges óvatosságra is.

[317] http://letmypeoplevote2012.com; https://www.youtube.com/watch?v=DMiTsYQCC4U&feature=relmfu; https://www.youtube.com/watch?v=ok_VQ8I7g6I&feature=related

hozzáférhetnének. A témában kiterjedtnek mondható, klasszikus tudományos kísérletek világossá teszik, hogy adott választópolgár részvételi hajlandóságát már önmagában növeli, ha az illető részvételi szándékáról információt kell, hogy adjon. Egy automata telefonhívás például képes pozitív előrejelzést „kicsikarni" a választóból, amelyet az állampolgár „önbeteljesítő jóslatként" nagyobb valószínűséggel igyekszik is majd valóra váltani.[318]

d. „Breaking news" felhívások

Jellemző, hogy választási irodák választásokkal kapcsolatos pártsemleges információit közérdekű közleményként teszik közzé (Pl. Ma van a parlamenti választások napja – Az urnákat este 19.00 órakor zárják. Az Ön szavazatára is szükség van. Kérjük, Ön is adja le voksát!).

e. „Canvassing"

Az angolszász politikai kommunikációs terminológiában canvassing-nek az önkénteseken, aktivistákon keresztüli személyes, úgynevezett door-to-door mozgósítást nevezzük.[319] Megítélésünk szerint ugyanakkor ezt a mobilizációs technikát nemcsak politikai pártok korteshadjáratához, hanem a részvétel minden irányú, pártsemleges növeléséhez is fel lehet használni. Ennek során lehetőség van rá, hogy a választási iroda az illetékes munkaügyi szervekkel együttműködésben a lehető legtöbb településen önkénteseket, esetleg közmunkásokat alkalmaz a megfelelő választási tájékozató anyagok háztartásokhoz történő eljuttatásához. A közmunkások és önkéntesek miközben kiközvetítik a megfelelő kommunikációs anyagokat, pártsemleges módon felhívhatják az otthon talált választókorú személyek figyelmét a választások időpontjára és annak fontosságára.

A lakossági tájékoztatás és a részvételi hajlandóság növelésének előremutató megoldásainak bemutatása után megvizsgálunk több országot, annak megfelelően, hogy a választási szervek mely eszközöket alkalmazzák a választópolgárok felkészítésében és a pártsemleges tájékoztatásban a részvétel növelése érdekében.

Lengyelországban az Országos Választási Bizottság feladatai közé tartozik a lakosság tájékoztatásában való közreműködés - különös tekintettel a választás szabályainak széles körű megismertetése. Ennek érdekében információs honlapot tart fenn, tájékoztató

[318] Sherman, S. J. Ont he self-erasing nature of errors of prediction. Journal of Personality and Social Psychology, 39. 211-221. vagy Greenwald, Anthony G. et. als. Increasing Voting Behavior by Asking People if They Expect to Vote. in. Journal of Applied Psychology. 72. évf. 2. szám. 315-318. 1987.

[319] A témában lásd bővebben: Gerber, S. Alan és Green, P. Donald. Does canvassing increase voter turnout? A field experiment. in. PNAS. 96/19. 1999. 10939-10942 old.

kiadványokat tesz közzé, a közmédiában tájékoztató műsorokat készít elő ez a szerv. Tájékozató tevékenysége ellátása során együttműködik NGO-kkal és civil szervezetekkel. Ezen túlmenően oly módon alakítja ki működési szabályait és eljárásrendjét, hogy azok mintául szolgálhassanak a területi és helyi választási bizottságok számára.

Csehországban a választási oktató- és információs kampányokat a választási időszakban teszik közzé. Ezek megszervezéséért az Országos Választási Bizottság, a regionális, a kerületi és az önkormányzati szervek a felelősek, közzétételük pedig a média kötelessége. A választási felvilágításról szóló anyagot a Belügyminisztériumnak és a Cseh Statisztikai Hivatalnak kell összeállítania. A Belügyminisztérium igazolja a választásban résztvevő személyzet tudását, illetve bizonyítványokat ad ki, amelyek alkalmasnak minősítik a beosztottakat a választásokhoz kötött tevékenységek elvégzésére a helyhatósági szervek felhatalmazása révén.[320] A Statisztikai Hivatal önmaga készíti fel munkatársait a választási procedúrára, az eredmények feldolgozására valamint továbbítására.[321] A polgármester kötelessége, hogy informálja a választópolgárokat állampolgári kötelességeikről.

Németországban a választás napjának kitűzése után a Kerületi és Tartományi Választási Igazgatók nyilvános felhívással minél hamarabbi jelölési szándék benyújtására hívják fel a választópolgárok és a pártok figyelmét. Nyilvánosan mindenhol elérhetővé teszik a jelöltség feltételeit, határidejét.[322] Az Önkormányzati Hivatal legkésőbb hat nappal a választások előtt kijelöli a választások kezdő és záró időpontját, valamint a választókerületek határait és a szavazóhelyiségek pontos címét is. Az Önkormányzati Hivatal értesíti a választókat arról, hogy: van egy első és második szavazatuk; a szavazócédulák államilag lesznek előállítva és a szavazóhelyiségben találhatóak; milyen tartalma van a szavazólapnak; miképpen kell azt kitölteni; hogyan kell levélben szavazni; minden szavazásra jogosultnak csak egy szavazata van; öt évig terjedő szabadságvesztésre ítélhetik azt, aki a szavazáson jogszerűtlen tevékenységet végez. Ezeket az információkat kötelesek a szavazóhelyiség előtt láthatóvá tenni, valamint előzetesen a választói értesítőben a szavazásra jogosultaknak megküldeni.[323] Minden országos választás előtt a Szövetségi Központ a Politikai Képzésért (Bundeszentrale für Politische Bildung) egy programsorozatot rendez a választópolgárok felkészítésére és politikai ismereteik szélesítésére.[324] Ez különböző informáló rendezvények mellett kiadványok elküldését valamint reklámfilmek készítését tartalmazza. Ilyenek például olyan videók, amelyek elmagyarázzák a különbséget az első és a második szavazat között

[320] Act of Law 247/1995 Coll., on elections to the Parliament of the Czech Republic, §9 (2) g
[321] Act of Law 247/1995 Coll., on elections to the Parliament of the Czech Republic, §11
[322] Bundeswahlordnung §32
[323] Bundeswahlordnung §48
[324] http://www.bpb.de/lernen/unterrichten/; Letöltés: 2012. december 3.

(http://www.youtube.com/watch?v=T36o62wGMNs) vagy, hogy pontosan mi is az a többletmandátum (http://www.youtube.com/watch?v=lzv1oliZqGI). Már gyerekműsorokban is megpróbálják a kisgyermekeknek elmagyarázni, hogy mi az a demokrácia és miért fontos, hogy az ember részesévé váljon ennek, és elmenjen szavazni. Az egyik leghíresebb német gyermekműsor, a „Sendung mit der Maus" is részletesen foglalkozik e témával.[325] További fontos választási információs centrum a Szövetségi Központ a Politikai Képzésért központi honlapja. Olyan információkat összesít, amelyek máshol nem találhatóak meg, pártsemlegesek és fontos hatásuk lehet a választópolgárokra. Ilyen például, hogy az egyes pártoknak hogyan alakult az állami finanszírozása,[326] milyen bevételeket könyveltek el az utóbbi időben,[327] leírja minden párt történetét, alakulását, nemzetközi helyzetét, sőt, a politikai ismeret szélesítésére még egy kvízt is összeállított a pártoknak, hogy ily módon vigye közelebb azokat a szavazókhoz.[328] További választási felkészítő és egyben motiváló erő a német Wahl-O-Mat,[329] amely megadja a pártot választani nem tudók számára a lehetőséget, hogy szakpolitikai preferenciái alapján megtudja, melyik párt áll hozzá legközelebb. Az egyes pártok szakpolitikai preferenciáit állandóan frissítik, hogy mindig alkalmazkodjon a felmerülő politikai napirenden lévő témákhoz.

Olaszországban a választási szervek felkészítése gyakorlatilag kimerül abban, hogy a választások előtt minden szavazókörnek elküldik a választással kapcsolatos összes tennivaló részletes leírását, és a választással összefüggésbe hozható minden gyakorlati és fontosabb elvi rendelkezést, az alkotmány vonatkozó részleteitől kezdve a választási törvény és a kapcsolódó törvények szükséges részleteiig. Ezek a dokumentumok nagyrészt nehezen értelmezhető jogi szövegek, amelyek hiába szabályozzák, hogy a választás lebonyolításában részt vevők mit kell, hogy tegyenek szinte minden lehetséges felmerülő esetben, nehezen érthető, száraz szövegük és nehezen kezelhető terjedelmük miatt mégis sok hibára adnak okot. Az országgyűlési választások lebonyolításának elősegítésére kiadott dokumentum például kétszázhetvenhárom oldalas, a helyi, megyei és regionális választásokat szabályozó kettőszázötven, a népszavazásokat segítő kettőszáznegyven, és a legrövidebb, a külföldi szavazókörzet működéséről szóló is száznegyvenöt oldalas. Ezek alapján érthető, hogy hiába tartalmaz a dokumentum rengeteg információt, gyakran előfordulnak hibák, pontatlanságok. A választópolgárok tájékoztatására a 2008-as választásokra kiadott, és a Képviselőház weboldaláról letölthető összefoglaló választási kézikönyv, amely első mondata szerint a

[325] http://www.youtube.com/watch?v=KJiLswHKZPw, ; Letöltés: 2012. december 2.
[326] http://www.bpb.de/politik/grundfragen/parteien-in-deutschland/42240/staatliche-mittel; Letöltés: 2012. december 5.
[327] http://www.bpb.de/politik/grundfragen/parteien-in-deutschland/42237/einnahmen,; Letöltés: 2012. december 5.
[328] http://www.bpb.de/politik/grundfragen/parteien-in-deutschland/77247/parteienquiz, 2012. december 5.
[329] http://www.bpb.de/politik/wahlen/wahl-o-mat/, 2012. december 5.

„Képviselőház és a Szenátus megválasztására vonatkozó alapvető szabályokat" tartalmazza, nem kevesebb, mint négyszáztíz oldal terjedelmű. Erre hívja fel a figyelmet Carlo Fusaro[330] is, aki megjegyzi, hogy a választás lebonyolításában legnagyobb részt választópolgárok, kisebb részben pedig önkormányzati, belügyminisztériumi és bírósági alkalmazottak vesznek részt, és egyik csoport sem (de főképp az előbbi) nem megfelelően képzettek ahhoz, hogy tökéletesen el tudják látni a rájuk váró feladatokat. Fusaro felhívja a figyelmet arra, hogy a Belügyminisztérium által biztosított informáló anyagok túl hosszúak és régimódi, nehezen érthető nyelvezettel íródtak, a bennük található rengeteg operatív információ és teendő pedig bőven megérdemelné, hogy megfelelő erőfeszítéseket tegyen az állam (melléjük rendelve a hozzájuk szükséges erőforrásokat) arra, hogy intézményesített módon kurzusokat szervezzen a választási folyamatban résztvevők kiképzésére. Ez nem csupán kiadásokat jelentene, hanem valódi befektetésként szolgálna, azt elősegítve, hogy a jövőben hatékonyabban és kevesebb hibával vezényeljék le az illetékesek a választásokat. A lakosság pártsemleges tájékoztatása jelenleg „alkalomszerűen és teljességgel inadekvát"[331] módon valósul meg. Az 1994-es és 1996-os választások alkalmával a kormány objektív módon tájékoztatta a polgárokat a választási szabályok változásáról, hiszen évtizedek óta érvényben lévő választási szabályok változtak meg gyökeresen, ám ez a 2005-ös változásokat követő 2006-os választások előtt elmaradt. A szavazásról rövid, tartalmatlan rádiós/televíziós spotok tudósítanak, de semmi olyan nincs, ami információt tartalmazna például a versengő pártok programjáról. A voter education állami szinten való támogatása teljesen hiányzik. Nagyobb figyelmet kellene fordítani a választási eredmények publikálásának is, és választókörökre bontva digitálisan elérhetővé tenni azokat az átláthatóság és a félrevezető értelmezések elkerülése érdekében. Az olasz választási kampány szigorúan szabályozott, a választást megelőző naptól kampánycsend lép életbe, a választásokkal kapcsolatos közvélemény-kutatási eredményeket pedig a szavazást megelőző 15 napban nem lehet közzé tenni.[332] A választási szervek felkészítésében tehát Olaszországban is hiányosságok mutatkoznak, és a lakosság pártsemleges tájékoztatása terén nem tudunk innovatív, példaértékű gyakorlatokról beszámolni.

Franciaországban az állam nagy figyelmet szentel annak, hogy a választás a törvényi rendelkezéseknek megfelelő módon bonyolódjon le. Ennek érdekében a Belügyminisztérium minisztériumi körlevélben rövid jogi útmutatást ad a szavazás lebonyolításában részt vevő szervek tagjai, a települések polgármesterei, a prefektusok, valamint a választáson induló jelöltek számára. Ez tulajdonképpen a törvényi rendelkezések egyszerű magyarázatát tartalmazza, amely segítséget nyújt a jogszerű választás lebonyolításában. Mindezek mellett

[330] Fusaro, Carlo 2008: I limiti della legislazione elettorale vigente. In: Carlo Fusaro és Roberto D'Alimonte: La legislazione elettorale italiana: come migliorarla e perché. 40.o. Il Mulino, Bologna
[331] Fusaro, Carlo i.m. 40-41. o.
[332] 2000/28. törvény, 28. cikk

a különböző területi egységeken megyei és regionális szinten képzéseket szerveznek a választási szervek tagjai számára. A képzés keretében a szavazás során gyakran előforduló, olykor problematikus helyzeteket gyakorolnak, amelyek segítségével tisztázzák, milyen szerepet tölt be a szavazóiroda a választási rendszerben, valamint együtt értelmeznek minden vonatkozó törvényi rendelkezést. Mindezek mellett audiovizuális eszközök révén szemléltetik, hogyan néz ki egy szavazóiroda, milyen eszközöket és berendezéseket honnan lehet beszerezni, mennyi idő szükséges a berendezéshez, valamint az milyen költségekkel járhat. A felmérések szerint a francia lakosság döntő többsége a televízió- és rádiócsatornákon keresztül, valamint a nyomtatott sajtó révén tájékozódik a közélet ügyeiről. Ennek megfelelően a kormány is ezen eszközök segítségével igyekszik tájékoztatást nyújtani a különböző társadalmi rétegek számára. Például a választások időpontját meghatározó jogszabály Hivatalos Közlönyben való kihirdetésén túl a nagyobb napilapokban is közzéteszik azt, valamint a közszolgálati média fő műsoridőben sugárzott híradásaiban is kötelezően tájékoztatják az állampolgárokat. Ezen túl a polgármesteri hivatalok hirdetményben, valamint a honlapjukon működtetett választási szolgáltatás keretében hasznos információkat nyújtanak az állampolgárok részére (a választói névjegyzékbe való feliratkozásról, a szavazás menetéről, a létesített szavazóirodák elérhetőségéről, a meghatalmazás útján történő szavazás lehetőségéről, stb.).[333] Emellett pedig pártállásra való tekintet nélkül a választói névjegyzékben szereplő választópolgárok minden esetben megkapják az adott választókörzetben induló összes jelölt politikai hitvallását és politikai programját, amelyet a helyi választási szervek a szavazásra jogosító szavazócédulával együtt küldenek ki.

Finnországban az Igazságügyi Minisztérium a szavazók felvilágosítását és a választási információk elérhetőségét elősegítendő internetes portált is létrehozott a legutóbbi választásokon. Minden első szavazónak személyes levelet küldtek és az iskolákba tájékoztató füzeteket is eljuttattak. Az Igazságügyi Minisztérium a közösségi médiában is bemutatkozott (pl. facebook oldal létrehozásával), ahol felméréseket is készítettek, ahol aktív részvétel mutatkozott. 20 nyelven adtak ki tájékoztató füzetet, a jelöltlistát 2011-ben először audio cd-n is rögzítették és Braille-írással is közölték, hogy a látássérültek is tanulmányozhassák a saját választókörzetük jelöltlistáját. Bár a lakossági tájékoztatásban újabban a közösségi média eszközeit is használják, a legfontosabb csatornák továbbra is a hagyományos hírcsatornák (újság, rádió, televízió) maradtak.[334] A médiában elsősorban a nyolc parlamenti párt képviselőire koncentráltak, ezeknek az állami televízió műsoraiban is több felület jutott. A

[333] Auribeau-sur-Siagne település honlapja példaként: http://www.auribeausursiagne.fr/modules/xnews/article.php?topic_id=5&storyid=99; Letöltés: 2012. december 2.

[334] Suomen Eduskuntavaalit, 17. huhtikuuta 2011, ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan raportti, Varsova 2011, 18. http://www.vaalit.fi/uploads/ggfj28w6_1.pdf; Letöltés: 2012. december 2.

négy legnagyobb pártnak pedig miniszterelnök-jelölti beszélgetéseket szerveztek. 9 párt számára – amelyek korábban nem voltak parlamenti pártok – tévébeszélgetéseket szerveztek, valamint e pártok vezetőinek interjúit az állami rádiókban is leadták. Minden parlamenti párt két televíziós beszélgetésben vehetett részt: az egyik a kampány kezdetén volt, a másik pedig a nagy választási beszélgető műsorban. Ezenkívül minden pártelnök és frakcióvezető 20 percet kapott az állami rádióban, valamint a svéd nyelvű televízió- és rádióműsorokban is. A kereskedelmi televíziók is több választási műsort sugároztak és azoknak a parlamenten kívüli pártoknak is helyet biztosítottak, amelyek az előző választásokon a legtöbb szavazatot kapták. Több médiaorgánumnak volt az interneten ún. választási gépe (vaalikone), amit számos választó kipróbált. Ezeken az oldalakon politikáról szóló ismeretterjesztő írások voltak elérhetők (pl. a jelöltek saját kommentárjai politikai kérdésekről), melynek célja az volt, hogy a választóknak fogalma legyen arról, hogy a saját álláspontjukhoz melyik jelölt áll a legközelebb. Az Yle (állami televízió) választási gépének 1,2 millió, az MTV3-nak (kereskedelmi televízió) ugyanennyi, és a Helsingin Sanomatnak (a legnagyobb országos napilap) 240 ezer látogatója volt. Noha ezeknek a választási gépeknek a lehetséges hatása a választók döntésére nem pontosan ismert, de növelték az adatszerzés lehetőségét és a pártoknak, jelölteknek egyenjogú megjelenési lehetőséget biztosítottak.[335] A televíziózásról és rádiózásról hozott törvény a tévéműsorokban szereplő politikai közleményeket szabályozzák. Különösebben azonban nincsen szabályozva a jelöltek médiaszereplése Finnországban. A párttörvényben van természetesen olyan kikötés, hogy az állami médiaszerveknél megkülönböztetés nélkül kell bánni a különböző pártokkal.

Svédországban a Választási Hatóság feladata tájékoztatni a közvéleményt arról, hogy mikor, hol és hogyan kell szavazni és hogyan kell kitölteni a szavazólapot. Ez a felelősség magában foglalja a semleges tájékoztatást a szavazás során. A politikai pártok és az Igazságügyi Minisztérium együtt dolgozik a szavazói részvétel növeléséért.[336] A svédek minden általános választás előtt ún. előkészítő munka folytán tájékoztatási stratégiát dolgoznak ki, beleértve a tervezett kampányok bemutatását, a fő mondanivalót, a célcsoportokat, a döntések magyarázatát, a módszerek mérését és a kampány értékelését. Mielőtt a stratégiát elfogadják, a Választási Hatóság nagyvonalakban információkat gyűjt a társadalom helyzetéről, hogy meg tudják határozni a célcsoportok identitását és képesek legyenek kiválasztani a legmegfelelőbb csatornákat és módszereket a kiválasztott csoportok elérésére az adott időben. A közölt üzenetek ugyanis tükrözni fogják, hogy a jelenlegi jogi keretek és az új funkciók hogyan befolyásolják a szavazókat. A kampány ismérveit megvizsgálva a tájékoztatási módszerek két fő csoportra oszthatók: információk mindenki számára;

[335] Suomen Eduskuntavaalit, 17. huhtikuuta 2011, ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan raportti, Varsova 2011, 18–19. http://www.vaalit.fi/uploads/ggfj28w6_1.pdf ; Letöltés: 2012. december 2.
[336] http://www.val.se/in_english/general_information/voter_information/index.html ; Letöltés: 2012. december 2.

információk bizonyos csoportok számára. Az alább leírt módszerek kifejezetten a 2010-es általános választások során kerültek alkalmazásra. Az „információ mindenkinek" azt jelenti, hogy mindenkinek, aki a választói névjegyzékben szerepel, szavazókártyát küldtek levélben a választási szervek. A választásokkal kapcsolatos információkat pedig a Választási Hatóság honlapján tették elérhetővé.[337] További tájékoztatási eszközök voltak még a közszolgálati és kereskedelmi televízió csatornák politikai reklámjai, internet és web bannerek, rádió spotok, call center- és e-mail-szolgáltatások, valamint hirdetések a nyomtatott sajtóban. Az „információk bizonyos csoportok számára" pedig azt jelentette, hogy a választási tartalmakat megkülönböztetett figyelemmel próbálták eljuttatni a következő csoportokhoz: fiatal személyek/diákok; más nyelven beszélő személyek/bevándorlók; látássérültek vagy diszlexiás személyek; halláskárosult személyek; hajléktalan személyek. Svédországban már a 2010-es parlamenti választások előtt mérték és értékelték a választási szervek a tájékoztatási kampányokat. Az értékelést telefonos megkérdezések segítségével végezték el két különböző alkalommal: az egyik a kampány előtt indult, a másik a kampányidőszak alatt. A cél az volt, hogy legyen két olyan felmérés, amely alapján mérhető és összehasonlítható a szavazási eljárás előtti és a kampány végén a tudásszint.

Az *Egyesült Királyságban* a választásokat levezénylő szervek felkészítésében a Választási Bizottság vállalja a legnagyobb feladatot. Kézikönyveket, hírleveleket, különböző internetes tájékoztatókat készítenek, de eligazításokat és szemináriumokat is tartanak a Választási Bizottság szakemberei a választást lebonyolító szerveknek, hivatalnokoknak. A Választási Bizottság iránymutatásai ugyanakkor inkább csak ajánlás-jellegűek és nem követi szankció a be nem tartásukat.[338] Erős jogosítvány mindazonáltal – bár szintén nem jár jogi következményekkel –, hogy a választásokat felügyelő RO-k (Returning Officer) tekintetében a Választási Bizottság teljesítmény-standardokat állít fel, illetve az azoknak való megfelelést is monitorozza, és az eredményeket nyilvánosságra is hozza.[339] A többek között a választás szervezettségét, tervezettségét, integritását vagy másrészről a választók informáltságát is tartalmazó teljesítmény-standard alapján születő egyéni értékelés a nyilvánosság fegyvereként is szolgálhat. Az RO-k ugyanis kötelesek a Választási Bizottság számára teljesítményükről beszámolót készíteni. A Választási Bizottság mellett azonban egyéb NGO-k is részt vesznek a választási szervek felkészítésében. Kiemelkedő jelentőségű ebből a szempontból a választási adminisztrációban közreműködők szervezet (Association of Electoral Administrators), amely szintén képzi és támogatja az RO-k irányítása alatt dolgozó

[337] www.val.se; Letöltés: 2012. december 2,
[338] http://www.electoralcommission.org.uk/__data/assets/pdf_file/0010/100702/Report-on-the-administration-of-the-2010-UK-general-election.pdf; Letöltés: 2012. december 3.
[339] Electoral Administration Act, 2006. 67§.

munkatársak munkáját. Az 1600 tagot számláló szervezet a szakma hírneve szempontjából is fontosnak tartja a választási szervek folyamatos képzését.[340]

Ausztráliában a Választási Bizottság törvénybe foglalt feladata[341] elsődlegesen a lakossági tájékoztatás és az állampolgári tudatosság növelése, különböző tájékoztató és képzési programokon keresztül. A Választási Bizottság képzési részlegének célja az ausztrál társadalom tájékoztatása és állampolgári tudatosságának növelése a választásokkal, a népszavazásokkal és a választási folyamattal kapcsolatban.[342] Ennek érdekében a Bizottság számos programot indított. Canberraban például létrehoztak egy Nemzeti Választási Képzési Központot, ahol interaktív módon ismerkedhetnek meg az érdeklődők a választási rendszerrel, és szavazási szituációkat próbálhatnak el.[343] Professzionális workshopokat is tartanak olyan képzési szakembereknek, akik az ott tanultakat (pl. a Választási Bizottsággal kapcsolatban, a választás értelméről és folyamatáról, a választópolgári feliratkozásról) később állampolgári ismeretek oktatásának keretében vagy egyéb civil programokon keresztül adják tovább másoknak. Mindehhez térítésmentesen hozzáférhetnek különböző oktató anyagokhoz, könyvekhez, videókhoz.[344] Kreatív kezdeményezés a fiatal, 8-12 éves korosztályt megcélzó állampolgársági verseny (WA Civics and Citizenship Competition), melyre különböző témákban lehet pályaműveket beadni.[345] Egy másik, fiatalokat célzó kezdeményezés a „Get voting!" elnevezésű program, amely az iskolai választásokhoz ad információs segítséget, vagy akár a választási szakértők látogatását is magában foglalja.[346] A Választási Bizottság továbbá a választásokat megelőzően intenzív médiakampányt folytat, és különböző nyomtatott és elektronikus felületeken hívja fel a figyelmet a regisztráció és a szavazás fontosságára.

Mexikóban a választási hatóságok nagy figyelmet szentelnek a választási személyzet felkészítésére. Emellett a Nemzeti Választási Intézet egyik kiemelt feladata a választásokkal és a demokráciával kapcsolatos ismeretek terjesztése és elmélyítése a lakosság körében. Ennek keretében a közoktatásban és a felsőoktatásban is oktató anyagokat osztanak és kurzusokat tartanak, illetve a civil szervezetek és egyéb állami szervek bevonásával végzik disszeminációs feladatukat. A feladat fontosságát jelzi, hogy a Nemzeti Választási Intézeten

---

[340] http://www.aea-elections.co.uk/about/aimsobjectives.jsp; Letöltés:2012. december 3.
[341] Commonwealth Electoral Act 7§, 1918.
[342] http://www.aec.gov.au/About_AEC/AEC_Services/education_services.htm; Letöltés: 2012. december 6.
[343] http://www.aec.gov.au/Education/services/eec_canberra.htm; Letöltés: 2012. december 6.
[344] Ilyen összetett oktatási segédanyag pl. a Democracy Rules vagy a Let your electoral knowledge bloom! c. interaktív kiadványok. Forrás: http://www.aec.gov.au/About_AEC/AEC_Services/education_services.htm; Letöltés: 2012. december 6.
[345] http://www.aec.gov.au/Education/wa-civics/; Letöltés: 2012. december 6.
[346] http://education.aec.gov.au/getvoting/; Letöltés: 2012. december 6.

belül külön igazgatóság foglalkozik a kérdéssel.[347] A választással kapcsolatos ismeretek szélesítésére, valamint a választási esetjog tanulmányozására a Választási Bíróság is létrehozott egy tudományos-kutató intézetet (Centro de Capacitación Judicial Electoral), amelynek a kutatási feladatok mellett a témával kapcsolatos képzések szervezése is feladata.[348]

7. A választási részvétel növelésének eszközei

A választási részvétellel foglalkozó nemzetközi szakirodalom elismert szereplőinek többsége szerint egy modern demokráciában aligha képzelhető el, hogy bármilyen módszerrel is 100 százalék közelébe tornázható fel a választásra jogosultak szavazókörökben történő előfordulási aránya.[349] Mások ezzel összhangban azt állítják, hogy már a 90 százalékot megközelítő részvétel sem tartozik a reálisan elérhető célok közé.[350] Ennek ellenére, természetesen léteznek olyan technikák, amelyek a választási részvételre sarkallhatnak.

a. Virtuális társadalmi hálózatok használata

A választási részvétel esélyét a különböző online közösségi hálózatok hatásos módon képesek növelni. A globális (pl. Facebook) és az egy adott ország internetes felhasználóira szabott virtuális térbe ágyazott, skála-független társadalmi hálózatok mintáját követő közösségi rendszerek (pl. Vkontakte.ru) mobilizációs képessége már bizonyított. A Kaliforniai Egyetemnek a Facebook választói mobilizációs képességét vizsgáló kutatása ebből a szempontból a 2010-es amerikai kongresszusi választásokat vette górcső alá. A brit Nature Magazinban 2012. szeptemberben megjelent vizsgálat plasztikusan támasztja alá a web 2.0-ás szolgáltatások választási mozgósító erejét.[351] A kísérlet során Facebook profiljába bejelentkezve 60 millió 18 év feletti, véletlenszerűen kiválasztott szavazókorú állampolgár kapott hírsávjában egy pártsemleges „társadalmi üzenetet," ami arról tájékoztatta az állampolgárokat, hogy „ma van a választások napja." Az információt egy internetes hivatkozással is ellátták, amelyre kattintva a felhasználók előtt a szavazóhelyiségek listája is megjelenítésre került. A kutatók tudományos becslése alapján a közérdekű felhívás a multiplikátor hatásokkal együtt mintegy 350 ezer választót mobilizált és vitt a szavazóurnák elé. Ezért megfontolandó több ország számára is, hogy a hasonló lakossági tájékoztatásra

[347] http://www.ife.org.mx/portal/site/ifev2/Direccion_Ejecutiva_de_Capacitacion_y_Educacion_Civica/ Letöltés: 2012. december 8.
[348] http://www.te.gob.mx/ccje/marco_normativo/introduccion.html Letöltés: 2012. december 8.
[349] Pl. Calvert, J.W. és Gilchrist, J. Suppose they held an election and almost everybody came! In. *PS* 26/4. 695. old.
[350] Pl. Lijphart, A. Democracies: Forms, performance, and constitutional engineering. In. *European Journal of Political Research*, 7. old.
[351] http://www.nature.com/nature/journal/v489/n7415/extref/nature11421-s1.pdf ; Letöltés: 2012. december 5.

irányuló együttműködési lehetőségeket keresse az olyan szolgáltatókkal mint pl. a Facebook, az IWIW vagy a Google.

b. Formális, funkcionális társadalmi hálózatok használata

A globális nemzetközi gyakorlat szerint a részvétel növelése érdekében mind gyakrabban tekintenek a félhivatalos és intézményes szervezeti hálózatokra a figyelemfelhívás és részvételnövelés eszközeként. A választásokról történő információadás általában központosított, felülről építkező. Ennek a top-down modell alapján működő szisztémának azonban vannak kellemetlen következményei a meggyőzés hatékonyságára nézve. Az állami, kormányzati és politikai intézményrendszerekbe vetett szavazói bizalom - az általános európai tendenciákat véve - csökkent az elmúlt évtizedekben, és különösen alacsony a különböző országokban, például hazánkban is.[352] A bizalmatlanság és elidegenedés meglehetősen magas foka miatt a választópolgárok nagyobb hitelt adnak azon organizációknak, ahol tagságuk folytán a kötődés, a lojalitás szintje magasabb, az emberi kapcsolatok mélyebbek, rétegzettebbek, intenzívebbek és közvetlenebb módon jelennek meg. Ezért fontos, hogy a választási igazgatási szervek a számottevő eléréssel és adatbázissal rendelkező nagy munkaadókat, a nagyobb taglétszámú érdekvédelmi szerveket, kamarákat, szakszervezeteket, stb. a választások ügyének megnyerve, azokat mintegy csatornaként használva is végezze a szavazáson való részvétel jelentőségének pártsemleges disszeminációját.

8. Fogyatékkal élők szavazása

A fogyatékkal élő személyek részvétele az őket érintő döntésekben a közéletben való szerepvállalással és a választójog gyakorlásával érhető el. A fogyatékkal élőknek a választások során azonban különböző nehézségekkel kell szembesülniük: a hallássérültek például nem tájékozódhatnak a választási érvekről élőszóban, a látássérültek és vakok csak segítőik révén adhatják le szavazataikat, a mozgássérültek pedig nehezebben juthatnak el a szavazási helyszínekre. A fogyatékkal élő emberek szavazati jogának gyakorlásával kapcsolatban kiemelt jelentősége van a Fogyatékossággal élők jogairól szóló ENSZ Egyezménynek.[353] Az Egyezmény 29. cikke külön rendelkezik a fogyatékosok politikai életben való részvételének biztosításáról. Az Egyezmény értelmében a részes államoknak biztosítaniuk kell, hogy a fogyatékosok másokkal azonos feltételekkel gyakorolhassák politikai jogaikat. Ennek érdekében pedig a választási eljáráshoz kapcsolódó vállalásokat is

[352] Pl. Tóth István György: A társadalmi kohézió elemei: bizalom, normakövetés, igazságosság és felelősségérzet – lennének… in. Kolos Tamás és Tóth István György (szerk.) Társadalmi riport 2010. Bp. Tárki. 254-287.

[353] Az ENSZ Közgyűlése 2006. december 13-án fogadta el az Egyezményt, amelyet a Magyar Köztársaság Országgyűlése 2007. június 25-én a világon másodikként ratifikált a 2007. évi XCII. törvény elfogadásával.

tesznek az államok, miszerint garantálják, hogy a választási létesítmények és anyagok könnyen hozzáférhetőek és érthetőek legyenek, biztosítják a fogyatékosok titkos szavazásának feltételeit, illetve biztosítják, hogy a szavazás során egy az érintettek által választott személy lehessen a segítségükre. Emellett az Európa Tanács Fogyatékossági Akcióterve (2006–2015) is kötelezettségeket határoz meg a ratifikáló országok számára (pl. az egyéni autonómia tisztelete, a saját döntés meghozatalának szabadsága, a teljes és hatékony társadalmi részvétel és befogadás).

Az alábbiakban az egyes országok példáinak bemutatásával sorra ismertetésre kerülnek azok a gyakorlati alkalmazások, amelyek segítségével könnyebbé válik a fogyatékkal élők szavazása, illetve amelyekkel biztosítható a választási információkhoz való akadálymentes hozzáférés, valamint az ENSZ Egyezmény választójogi rendelkezései.

Lengyelországban a fogyatékkal élők és a 75 év felettiek számára először a 2010-es elnökválasztáson volt lehetőség a meghatalmazott útján, illetve a postai úton történő szavazásra, valamint látássérült választók esetében a Braille-írással készült nyomtatványok használatára. A választási kódex jelentősen bővítette a fogyatékkal élők választójogának gyakorlására vonatkozó szabályozást.[354] A választási kódex értelmében fogyatékkal élő az a szavazó, aki testi, pszichikai, elmebeli fogyatkozása vagy bármely más ok miatt a választásokon való részvételben akadályozott. A fogyatékkal élő választó a választásokat megelőzően legkésőbb 14 nappal kérheti, hogy olyan szavazókör névjegyzékére kerüljön fel, amelyben megvannak a feltételek a fogyatékosságát is figyelembe vevő szavazásra. A fogyatékkal élő választók hivatali időben telefonon, személyesen, írásban vagy elektronikus úton felvilágosítást kérhetnek a lakóhelyéhez közel lévő szavazókörökről: hogy milyen módon és feltételekkel kérhetik magukat a fogyatékosságuknak megfelelően a szavazókör névjegyzékébe történő felvételét, valamint a választások időpontjáról és lebonyolításának szabályairól is tájékozódhatnak. Ezeket az információkat a helyi hivatalos lapban és a helyben szokásos módon is közzé kell tenni. Az Országos Választási Bizottság oly módon köteles közzétenni a fogyatékos választók jogairól szóló információkat honlapján, amely az egyes fogyatékosságokat is figyelembe veszi. Az OVB köteles tájékoztató anyagot Braille-írással is összeállítani, amelyet az érintett személyek kérésére biztosít. A választási hirdetményeket és a szavazóhelyiségenkénti és szavazókörönkénti eredményeket a mozgásukban korlátozottak számára könnyen elérhető helyeken kell elhelyezni. A fogyatékos választó kérelmére a szavazóhelyiség bizottságának tagja köteles szóbeli tájékoztatást nyújtani, amely kiterjed a választási bizottságok szerepére és a jelöltekre. [355] A fogyatékos választó kérelmére segítséget kaphat szavazata leadásában olyan személytől, aki nem tagja a szavazóköri

[354] Ennek eredményeképpen a 2011-es parlamenti választások során létrehozott közel 26.000 szavazókör csaknem egyharmada volt alkalmas fogyatékkal élők szavazatának leadására.
[355] k. w. 27., 37a-37c cikk

választási bizottságnak, illetve nem a jelöltek által megbízott megfigyelő.[356] A jelentős mértékű fogyatékossággal élő vagy 75. életévüket betöltött választók meghatalmazott útján[357] is szavazhatnak. Ennek érdekében a választás előtt legkésőbb 10 nappal kérvényt kell benyújtaniuk a települési önkormányzatnál, amelyet követően a kérelmező lakhelyén díj- és illetékmentes ügyvédi meghatalmazást állítanak ki egy ugyanazon településen regisztrált választó számára. Egy választó csak egyetlen fogyatékkal élő választó meghatalmazottja lehet (kettőé csak akkor, ha azok egyike közeli hozzátartozója).[358] A választási kódex – a külföldön élő lengyel állampolgárok mellett – a fogyatékkal élők számára is lehetővé teszi a postai úton történő szavazást. Ennek érvényességéhez az ezzel élni kívánó a választásokat legalább 15 nappal megelőzően tájékoztatni köteles a települési önkormányzatot, amely a választó számára legkésőbb a választásokat megelőző 10. napon „választási csomagban" juttatja el a szavazólapokat.[359] A látássérült választók a választásokat legkésőbb 14 nappal a választásokat megelőzően jelenthetik be a települési önkormányzatnál a Braille-írással készült nyomtatványok használatának igényét.

Ausztriában a fogyatékkal élők is gyakorolhatják választójogukat. A választási eljárásról szóló törvény előírja ugyanis, hogy a technikai lehetőségeknek megfelelően rendelkezni kell minden községben, városban, Bécsben kerületenként legalább egy a testi fogyatékosok számára elérhető, akadálymentes választóhelyiséggel. A vak és gyengénlátó (súlyos látássérült) választók számára a technikai lehetőségeknek megfelelő koordináló rendszerrel szükséges rendelkezni.[360] Tekintettel arra, hogy a választójog személyesen gyakorolható, a vakok és gyengénlátók számára biztosítani kell a választási bizottságnak az önálló választás gyakorlásához szükséges szavazólapot (Stimmzettel-Schablone), és azt rendelkezésükre kell bocsátani. A testi- és szellemi fogyatékkal élők szabadon választhatnak egy személyt, aki a választás lebonyolításában segíti és vezeti őket. Azt, hogy a fogyatékkal élő kit választ pontosan, a választási bizottság tudomására kell hoznia, választását a bizottság előtt meg kell erősítenie. A testi- és szellemi fogyatékosoktól nem várható el, hogy a szavazólapot egyedül, külső segítség nélkül töltsék ki. A kísérő személy igénybevételének megengedhetőségéről – kétség esetén – a választási bizottság dönt. Minden segítséggel leadott szavazatot jegyzőkönyvbe kell venni. Aki tévesen adja ki magát vaknak, gyengénlátónak, illetve egyéb testi fogyatékosságot szimulál, szabálysértést követ el és a kerületi választási bizottság 218 eurós bírságot szabhat ki, abban az esetben, ha a bírság behajthatatlan lenne, átváltható két hét elzárásra.[361]

---

[356] k. w. 53. cikk
[357] Ezt a rendelkezést a lengyel alkotmánybíróság beadványra megvizsgálta és alkotmányosnak találta.
[358] k. w. 54-61. cikk
[359] k. w. 61a, 61c-e cikk
[360] 52. §
[361] 66. §

Csehország minden olyan állampolgára számára, akit testi fogyatékossága gátol az önálló szavazásban, és nem tudja a szavazólapot a borítékba vagy az urnába helyezni, nem tud írni vagy olvasni, felkérhet egy segítő személyt, hogy segítsen neki szavazni a szavazóhelyiségben. A segítő személyt nem a Választási Bizottság tagjai közül kell választani.[362]

Németországban kiemelt jelentőségű a fogyatékkal élő szavazók informálása a választások előtt. A Szövetségi Központ a Politikai Képzésért igény felmerülése esetén minden rendezvényére jelnyelvi tolmácsokat biztosít siketek és némák számára, látássérültek számára speciális információs kiadványokat gyártanak CD melléklettel, valamint rádiós információs műsorokat vesznek fel.[363] A német kancellár fogyatékkal élők ügyeivel foglalkozó kormánybiztost is kinevezett,[364] aki tevékenységével nemcsak a mindennapi életben, hanem az állampolgári kötelességek teljesítése során is segíti a fogyatékkal élők választójogának gyakorlását.[365] Minden olyan fogyatékkal élő, de szavazni kívánó állampolgár, aki nem tud olvasni, vagy más olyan testi korlátozással él, amely gátolja a szavazólap kitöltésében, összehajtásában vagy urnába dobásban, az kijelölhet egy általa választott személyt az ebben való segítségnyújtásra, és ezt a Választási Elnökséggel is közölnie kell.[366] A segítő személy bemehet a fogyatékkal élővel a szavazófülkébe, viszont ezek után titoktartásra kötelezett. A vak vagy látássérült szavazók a szavazólapok megjelölésére szavazósablont is kérhetnek.

Olaszországban az érvényben lévő választási törvény részletesen rendelkezik a fogyatékkal élő, mozgáskorlátozott szavazók választási részvételének lehetővé tételéről, elősegítéséről. A szavazóhelyiségek kerekesszékkel megközelítőek kell, hogy legyenek, és a helyiségekben lévő négy szavazófülke közül az egyiket fogyatékkal élők számára kell kialakítani. A helyi választási bizottság elnökének biztosítania kell, hogy a helyiségben a választás során kötelezően kifüggesztett ismertetők olvashatóak legyenek a kerekesszékkel érkezők számára is, valamint a választás titkossága az ő esetükben se sérüljön, és így részt vehessenek a választás lebonyolításában a helyi választási bizottság tagjaként vagy pártlisták delegáltjaként. Az elnöknek külön meg kell arról bizonyosodnia, hogy legalább egy szavazófülkét könnyedén, kényelmesen meg tudnak közelíteni a mozgáskorlátozott választók is, illetve gondoskodnia

[362] Election to the Parliament of the Czech Republic (1995, last amended 2006), §19 http://www.psp.cz/cgi-bin/eng/docs/laws/1995/247.html, Letöltés: 2012. december 4.
[363] http://www.bmi.bund.de/cln_104/SharedDocs/Standardartikel/DE/Themen/PolitikGesellschaft/WahlParteienrecht/wahlrecht_menschen_mit_behinderung.html?nn=102714#download=1, Letöltés: 2012. december 3.
[364] http://www.behindertenbeauftragter.de/DE/Home/home_node.html, Letöltés: 2012. december 2.
[365] http://www.behindertenbeauftragter.de/DE/Themen/Barrierefreiheit/Wahlen/Wahlen_Zeug.html, Letötlés: 2012. december 3.
[366] Bundeswahlordnung §57

kell arról, hogy a fülkében egy második írófelület is el van helyezve, körülbelül 80 cm magasságban. Azok a választók, akik egészségi állapotuk miatt nem képesek a szavazóhelyiségeket felkeresni, mozgó urnás lehetőséget kapnak a részvételre. A kórházakban, szanatóriumokban, egészségügyi intézményekben lévő, a szavazófülkéket egészségügyi állapotuk miatt felkeresni nem tudó választópolgárokhoz a helyi választási bizottság elnöke külön kimegy, a 100-nál több fekvőhellyel rendelkező intézményeknél pedig speciális szavazóhelyiségeket hoznak létre. Ugyanez érvényes a szavazati joggal rendelkező fogvatartottakra is. A testi fogyatékossággal élő választók (például vakok, amputált kezű választók, bénulásos betegségben szenvedők) egy családtagjuk, vagy annak hiányában egy általuk szabadon választott választópolgár segítségét igénybe véve szavazhatnak, de ezt az igényüket lehetőleg előre kell rögzíteni a választói igazolványukban. Ha az ezt igazoló szimbólum vagy rövidítés az igazolványukból hiányzik, bemutathatnak egy orvosi igazolást arról, hogy a választó testi fogyatékossága, egészségügyi állapota lehetetlenné teszi, hogy egy másik választó segítsége nélkül gyakorolja a szavazáshoz való jogát. (Az igazolást az érintett kérésére bármikor ingyenesen és haladéktalanul ki kell állítani a helyi egészségügyi szervek orvosának.) Ha a szavazási igazolványban a leírt fogyatékosságot igazoló jel megtalálható, vagy a választó rendelkezik az említett orvosi igazolással, semmiképp sem tagadható meg tőle, hogy az általa kijelölt választópolgár segítségével szavazzon. Amennyiben ilyen igazolásokkal nem rendelkezik, a szavazókör elnöke is dönthet úgy – nyilvánvaló esetben, a fogyatékos személy ismeretében, stb. – hogy az említett segítséget igénybe veheti.

Franciaország a Fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló 2006. évi ENSZ Egyezmény rendelkezéseivel összhangban arra törekszik, hogy a fogyatékkal élő választópolgárok más állampolgárokkal azonos körülmények között gyakorolhassák szavazati jogukat. A választási törvény a szavazóhelyiségek berendezésének, illetve a szükséges eszközök beszerzésének pénzügyi terhét a településekre hárítja, de az állam részt vállal a finanszírozásban a szavazáshoz szükséges berendezések vásárlásának támogatásával. A szavazóirodák és a szavazóhelyiségek akadálymentesítéséről nincs önálló törvényi rendelkezés, csupán azok elérhetőségének biztosítását írja elő kötelezettségként.[367] Ennek megfelelően a települések saját hatáskörben döntenek a szavazóhelyiségek akadálymentesítéséről.[368] Prefektusi határozatban teszik közzé az akadálymentesített szavazóirodák címét, amelyek kijelölésében a helyi hatóságok is közreműködnek. A szavazóhelyiségek berendezéseinek a fogyatékkal élő választópolgárok általi akadálymentes használatáért pedig a polgármester felel. A követelményeknek való megfelelést segíti elő a Fogyatékkal Élők Nemzeti Tanácsa (Conseil

[367] Code électoral L. 57-1, illetve L. 62-2. cikkek.
[368] *Décret n^0 2006-1287 du 20 octobre 2006 relatif à l'exercice du droit de vote par les personnes handicapées* 1. és 2. cikk

National Consultatif des Personnes Handicapées) által kiadott gyakorlati útmutató,[369] amely a helyi szavazás menetét biztosító személyek számára ad gyakorlati iránymutatást a szavazóhelyiség és a szavazáshoz szükséges berendezések elérhetőségét illetően. A fogyatékkal élő választópolgárok szavazatukat szükség esetén kísérő jelenlétében is leadhatják.[370] Nem követelmény, hogy a kísérő a fogyatékkal élő választópolgárral azonos szavazókörzethez tartozzon, vagy azonos településen rendelkezzen lakóhellyel. A választópolgárral együtt a kísérő is beléphet a szavazófülkébe, és jogosult a kísért személy helyett annak szavazatát bedobni az urnába. Ha a fogyatékkal élő választópolgár nem képes aláírni a választói jegyzéket, a kísérő helyette aláírhatja a következő széljeggyel: „A választó nem tudja maga aláírni!" A választási törvény lehetővé teszi a fogyatékkal élő személyek számára a meghatalmazott útján történő szavazást,[371] amely két feltételhez van kötve: a meghatalmazó és a meghatalmazott azonos település választói névjegyzékében legyen regisztrálva, az azonban nem feltétel, hogy azonos választókörzethez tartozzanak; valamint főszabály szerint a meghatalmazott egyidejűleg ne rendelkezzék más választópolgártól származó meghatalmazással. A meghatalmazás szólhat csak a választás egyik fordulójára vagy mindkettőre. Ugyanakkor lehetőség van arra is, hogy a meghatalmazó a kibocsátástól számított egy éves időtartamra adjon meghatalmazást, amennyiben bizonyítani tudja, hogy tartósan képtelen eljutni a szavazóhelyiségbe szavazati jogának gyakorlása céljából. Amennyiben a fogyatékkal élő állampolgár nem tud megjelenni a meghatalmazás kiadása iránt illetékes hatóságok előtt, kérésére a rendőrhivatal képviselője a meghatalmazandó személy kíséretében felkeresi őt a lakóhelyén. A kérelmet a mozgásképtelenséget igazoló orvosi vélemény csatolásával írásban kell benyújtani. Minden választási időszak alatt fizikai vagy szellemi állapotra való tekintet nélkül minden állampolgárnak megküldik a jelöltek politikai hitvallását, valamint a szavazáson való részvételre feljogosító szavazócédulát.[372] A fogyatékkal élő állampolgárok választási információkhoz való jutását egyfelől az állam által kidolgozott ajánlás (RGAA)[373] biztosítja, amely a kormányzati és közigazgatási honlapok W3C általi teljes mértékű akadálymentesítése céljából technikai szabályokat és követendő gyakorlatot határoz meg. A francia kormány azonban e szabályok alkalmazását kötelezettségként írta elő a nyilvános és közérdekű információkat tartalmazó honlapok üzemeltetői számára is.[374] Másfelől a televíziós csatornák számára a Legfelső Audiovizuális

[369] *Guide pratique à l'usage des organisateurs des scrutins et de tous les citoyens concernés;* 2011. (http://www.interieur.gouv.fr/content/download/33714/252214/file/Guide_1_-_organisateurs_de_scrutins-version-_6_janv_2012.pdf); Letöltés: 2012. november 30.
[370] *Code électoral* L. 64. cikk.
[371] *Uo.* L. 71 - L. 78. cikkek, valamint R. 72 - R. 80 cikkek.
[372] *Code électoral* L. 165. cikk.
[373] *Le référentiel général d'accessibilité pour les administrations* (http://references.modernisation.gouv.fr/sites/default/files/RGAA_040310.pdf); Letöltés: 2012. november 30.
[374] *Loi n^0 2005-102 du 11 février 2005 pour l'égalité des droits et des chances, la participation et la citoyenneté des personnes handicapées* 47. cikk.

Tanács (Conseil Supérieur de l'Audiovisuel*)* által kiadott ajánlása[375] ad iránymutatást a választási és népszavazási műsorok vonatkozásában. Eszerint az egész éves nézőszámhoz képest legalább 2,5 százalékos éves átlagos nézettséggel rendelkező televíziós műsorok szerkesztői kötelesek a fogyatékkal élő állampolgárok számára feliratozással vagy jelnyelvi tolmácsolással biztosítani az aktuális választási műsorokhoz való hozzáférhetőséget. Más ilyen nézőszámmal nem rendelkező műsorok szerkesztőinek pedig csak a fő műsoridőben adott választási műsorok, illetve a jelöltek közötti vitaműsorok hozzáférhetőségét ajánlott biztosítani. Továbbá a választási kampány keretében készített jelöltbemutató videó bejátszásokat is kötelező hozzáférhetővé tenni a fogyatékkal élő állampolgárok számára.

Spanyolország választójogi törvénye értelmében azok, akik fogyatékkal élnek és emiatt nem tudják kitölteni és átadni a szavazólapot a szavazatszámláló bizottság elnökének, kérhetik egy általuk megbízhatónak tartott személy segítségét a szavazáshoz.[376] Emellett a látássérültek esetében külön jogszabály rendelkezik arról, milyen formában szavazhatnak. Csak azok a látássérültek szavazhatnak Braille-írással, akiknek igazoltan legalább 33 százalékos látáscsökkenése van. A Braille-írással történő szavazás feltétele, hogy jelezze telefonon kérelmét a Belügyminisztérium felé a választás kitűzésétől számított 27 napon belül. Azok a látássérültek, akik élni kívánnak ezzel a lehetőséggel a szavazatszámláló bizottság elnökétől Braille-írással ellátott szavazólapot kapnak, valamint biztosítani kell számukra olyan helységet, amelyben nyugodt körülmények között töltheti ki a szavazólapot, és ahol biztosított az adatok védelme is.[377]

Dániában minden 18. életévét betöltő állampolgár számára biztosított a választójog, ha az adott személy az ország területén állandó lakhellyel rendelkezik és nincsen megfosztva jogképességétől, illetve nem áll gondnokság alatt sem.[378] Azok a szavazók, akik rossz egészségügyi állapotuk, fogyatékosságuk, vagy bármilyen hasonló okok miatt nem tudnak a szavazóhelyiségbe eljutni, illetve nem tudnak az előírt más egyéb módokon szavazni, támogatást kérhetnek a szavazásukhoz.[379] A szavazást két szavazóbiztos, vagy az erre kijelölt választók segíthetik. A választópolgár kívánságára a szavazóbiztosok egyike helyett a szavazó saját választottja is segédkezhet a választás során. A pártok jelöltjei értelemszerűen sem

[375] Ld. *Délibération du 4 janvier 2011 relative au principe de pluralisme politique dans les services de radio et de télévision en période électorale* III. pontja.
[376] LOREG art. 87.
[377] Real Decreto 1612/2007, de 7 de diciembre, por el que se regula un procedimiento de voto accesible que facilita a las personas con discapacidad visual el ejercicio del derecho de sufragio
[378] Ld. 1. § (1) of the Parliamentary Election Act http://www.thedanishparliament.dk/Democracy/~/media/Pdf_materiale/Pdf_publikationer/English/valgloven_eng_web_samlet%20pdf.ashx ; Letöltés: 2012. november 22.
[379] Ld. 49. § of the Parliamentary Election Act

szavazási felügyelőként, sem kijelölt segítőként nem vehetnek részt ebben. A segítségnyújtás során csak akkor lehet az adott pártot vagy jelöltet megjelölni a szavazócédulán a választópolgár helyett, ha a választópolgár képes egyértelműen jelezni, hogy kire szeretne szavazni.

Finnországban és a finn külképviseleteken minden szavazásra jogosult személynek lehetősége van az előzetes szavazásra. [380] Ez a passzus azért érdekes, mert a jogosultság köre a kórházban, szociális szolgáltatási egységekben éjjel-nappal gondozásra szorulókra is kiterjed. A szavazásra jogosult személyek otthoni voksolását a központi választási bizottság felé írásban vagy telefonon kell jelezni, legkésőbb 12 nappal a választásokat megelőzően. Az írásbeli kérelmet alá kell írni és fel kell tüntetni benne a szavazó teljes nevét, személyi azonosítószámát, címét, telefonszámát. Továbbá szükséges megnevezni azt az okot, ami a szavazó mobilitását korlátozza. A hatályos finn választási törvény[381] az előzetes szavazás kapcsán kimondja, hogy a szavazók kérésére a választási biztos vagy a választási bizottság tagjai segíthetnek a fogyatékkal élők szavazásában. Továbbá azok a személyek is segítségek kaphatnak, akiknek erősen korlátolt a képességük a választói szelvény megjelölésében. Ilyenkor egy választott személy segíthet a kitöltésben. További kitétel, hogy a segítőnek lelkiismeretesen, a választópolgár szándékának megfelelően kell kitölteni a szavazócédulát, és bizalmasan kell kezelnie minden információt. A fogyatékkal elő szavazók szavazóhelyiséghez való szállítását külön törvény szabályozza.[382] A 2011-es parlamenti választásokon a választási útmutató és a jelöltek listája is rendelkezésre állt Braille-írásban. A választásokról szóló tájékoztatások pedig közérthető nyelven és jelbeszéd formájában is megjelentek. A finn parlamenti választásokat az EBESZ is megfelelőnek értékelte, de talált némi javítani valót is: törekedni kell arra, hogy a fogyatékkal élők számára minél inkább teljesíthető legyen a titkos szavazás, amelyet az EBESZ koppenhágai dokumentuma és az ENSZ Fogyatékossággal élő személyek jogairól szóló Egyezménye is tartalmaznak. A fogyatékkal élők számára problémát jelent a választásokon a választási helyiségekhez való akadálymentes hozzáférés, de ugyanilyen kihívást jelenthet a választásokkal kapcsolatos információkról való tájékozódás is, valamint az olyan újonnan felmerülő igények kielégítése, mint az elektronikus szavazás biztosítása. Annak érdekében, hogy a fogyatékossággal élő személyek részt vehessenek a politikai és közéletben, Finnország megalkotta a Nemzeti Fogyatékossági Politikai Programját (2010–2015).[383]

---

[380] Ld. 46. § of the Election Act

[381] Ld. 58. § of the Election Act http://www.electionaccess.org/LR/Countries%20A-L/Finland.htm; Letöltés: 2012. november 26.

[382] 1987-ben elfogadott törvény a fogyatékkal élők segítéséről és szolgáltatásnyújtásról való gondoskodásról

[383] http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12157.pdf ; Letöltés: 2012. november 26.)

Svédországban – a többi skandináv országhoz hasonlóan – amennyiben a fogyatékossággal élő személyek számára nem hozzáférhető a szavazóhelyiség, úgy a választási bizottságnak kell gondoskodnia arról, hogy a választópolgár a szavazóhelyiségen kívül is biztonsággal át tudja adni a szavazatát. Ez alapján kórházban, idősek otthonában, büntetés végrehajtási intézményekben és egyéb zárt intézményekben is lehetőség van a választójog gyakorlására. A hatóságoknak gondoskodniuk kell a fizikai akadálymentességről, illetve szükség esetén a választó szállításáról is. A postai úton történő szavazást több ország jogszabályi rendelkezéséhez hasonlóan Svédország is alkalmazza. Azonban egyéb alternatív módon is lehet szavazni. *Norvégiában* például lehetősége van a mozgáskorlátozott választónak arra, hogy a szavazásra kijelölt épület előtt két szavazatszámláló bizottsági tag jelenlétében gépkocsiban történjen meg a szavazás. [384]

Az *Egyesült Királyságban* a helyhatóságoknak proaktívan kell fellépniük annak érdekében, hogy a fogyatékossággal élő állampolgárokat ne érje semmiféle hátrány szavazáskor. A választásokat bonyolító hivatalnokoknak el kell tudniuk magyarázni, milyen segítség érhető el azon fogyatékossággal élő választópolgárok számára, akik személyesen szeretnének szavazni. A fogyatékossággal élő választópolgároknak lehetőségük van: a vezető hivatalnokok vagy egy másik személy segítségét kérni a szavazólap kitöltéséhez; kitapintható szavazócédula vagy szavazó berendezés használatához; a szavazócédula kinagyított minta változatának elhelyezéséhez a szavazófülkében; a szavazás helyszínéhez való akadálytalan eljutáshoz, vagy amennyiben az nem lehetséges, ahhoz, hogy a PO-k azt neki elvigyék.[385] A Választási Bizottság a 2010-es választásokat megelőzően (2009 októberében) elkészített egy Making your mark design guidance[386] c. kiadványt, ami a választási anyagok használhatóságát és hozzáférhetőségét szándékozott javítani, bizonyos megfontolásokat ajánlva a választási szerveknek. Ebből a kiadványból készült egy könnyen érthető változat is, elősegítve ezzel a fogyatékossággal élők választási információkhoz való akadálymentes hozzájutását.

Az Egyesült Államokban minden szavazókörnek elérhetőnek kell lennie a fogyatékosok számára.[387] A tagállamok támogatást kapnak a központi államtól olyan szavazókörök kialakítására, amelyeket testi fogyatékosok is meg tudnak közelíteni, akár mozgáskorlátozottakról, akár látássérültekről van szó. Minden szavazóhelységnek

[384] Borza Beáta–Lux Ágnes (szerk.) 2010: „Méltóképpen másképp" Fogyatékosügyi projekt. ÁJOB Projektfüzetek 56. http://www.obh.hu/allam/2009/pdf/fogyatekosugyi.pdf ; Letöltés: 2012. november 26.)
[385] http://www.electoralcommission.org.uk/__data/assets/pdf_file/0005/116906/Disabled-people-voting-rights-factsheet-GB.pdf; Letöltés:2012. december 3.
[386] http://www.electoralcommission.org.uk/__data/assets/pdf_file/0004/150358/Making-Your-Mark-Design-Guidance-For-Electoral-Administrators.pdf; Letöltés ideje: 2012.12.03.
[387] The United States Code Tittle 42 USC § 1973EE–1

rendelkeznie kell legalább egy olyan szavazóhellyel, amelyet fogyatékosok használhatnak. A regisztrációt is úgy kell lebonyolítani, hogy mozgássérült és látássérült személyek is egyaránt könnyen részt tudjanak venni, és személyes adataik védelme is teljesüljön. A fogyatékosok által elérhető és el nem érhető szavazókörökről minden állam legfőbb választási hivatalnokának jelenést kell készítenie a Nemzeti Választási Bizottság részére. A tagállamoknak gondoskodniuk kell arról is, hogy megfelelően tájékoztatva legyenek az állampolgárok arról, hogy milyen formában adhatják le szavazataikat.[388] Emellett mindegyik tagállam lehetővé teszi, hogy postán is leadhassák szavazataikat, illetve néhány tagállamban interneten keresztül is lehet szavazni. A legtöbb tagállamban nem szükséges orvosi igazolás ahhoz, hogy postán is szavazhassanak, hiszen az bárki számára elérhető, azonban egyes tagállamokban szükséges az orvosi igazolás a szavazás e formájához.[389]

Ausztráliában a börtönben lévők, a hazaárulás bűntettében elítéltek és az értelmi fogyatékosok (akik nem képesek felfogni a szavazás lényegét és értelmét) nem szavazhatnak.[390] Azonban a más típusú fogyatékossággal élők számára is számos lehetőség áll rendelkezésre, amivel biztosítható a fogyatékossággal élők titkos szavazása is. A 2007-es parlamenti választáson került sor pl. az elektronikus szavazási lehetőség tesztelésére a vakok és gyengén látók körében, amelynek köszönhetően 300 ezer látássérült szavazhatott titkosan, először. Eddig ugyanis vagy a választási felügyelők vagy egy családtag töltötte ki helyettük a szavazócédulát. A választási törvény lehetőséget biztosít a látássérültek számára az elektronikus szavazási módszer alkalmazására a parlamenti, a szenátusi és az időközi választásokon.[391] A 2010-es parlamenti választáson újdonság volt továbbá a telefonos szavazás, ami már 125 helyen (a Választási Bizottság kerületi irodáiban és néhány egyéb helyen) elérhető az országban, és szintén a látássérültek számára biztosítja a titkos szavazás lehetőségét.[392] A Választási Bizottság továbbá számos információt és szolgáltatást kínál a fogyatékossággal élők szavazásának támogatása érdekében. Így pl. a szavazás előtt a háztartások számára kiküldött választási tájékoztató az interneten több formátumban (nagy betűtípussal, hanggal), illetve nyomtatásban Braille-írással is elérhető. Mindemellett minden szavazóhelységben van legalább egy, a tolószékkel közlekedők szavazását segítő berendezés. Továbbá az ott dolgozó választási felügyelők is ki vannak képezve arra, hogy fogyatékossággal élő társaiknak szavazásukban segítsenek, valamint egy családtag vagy barát segítségét is kérhetik szavazáskor.[393]

---

[388] Help America Vote Act of 2002 section 261.
[389] http://infousa.state.gov/government/elections/electoralprocess.html ; Letöltés: 2012. december 8.
[390] Commonwealth Electoral Act 93§, 1918.
[391] Commonwealth Electoral Act 202AB§, 1918.
[392] http://www.aec.gov.au/about_aec/media_releases/e2010/05-08.htm; Letöltés: 2012.december 6.
[393] http://www.aec.gov.au/about_aec/media_releases/e2010/05-08.htm; Letöltés: 2012. december 6.

9. Választókerületek arányossága

Giovanni Sartori szerint a választási rendszer arányossága nemcsak a szavazatok mandátummá alakításának matematikai képletét jelentheti, hanem a választókerületek méretének és választópolgárai számának a kiosztható mandátumokhoz viszonyított arányosságát is.[394] A választókerületi proporcionalitás összefügg az állampolgárok választójogával is, amely általános, egyenlő, közvetlen és titkos. A második feltétel – az egyenlőség – azt takarja, hogy minden választópolgár szavazatának hasonló súllyal rendelkezik. Ez akkor tud érvényesülni, ha egy mandátum megszerzéséhez nagyságrendileg ugyanannyi szavazat szükséges minden választókerületben. Ezt hivatottak felügyelni és szabályozni a választókerületek arányosságát felügyelő szervek. A választási eljárásról szóló törvény megszabhatja, hogy mekkora eltérés engedélyezett a választókerületekben szavazásra jogosul választópolgárok száma között. Ezeket a rendelkezéseket az arányosságot felügyelő szervek érvényesítik, kötelességük, hogy rendszeres időközönként, friss választópolgári adatok alapján felülvizsgálják a választókerületben szavazásra jogosultak számát, és ha túl nagy eltérés tapasztalható azok között, módosítják a választókerületi határokat, vagy az adott körzetben kiosztható mandátumok számát. A felülvizsgálatnál figyelembe lehet venni a választókerület területét, lakosságszámát, elhelyezkedését stb.

A választásokkal foglalkozó nemzetközi jogi dokumentumok is foglalkoznak a kérdéssel. A *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának* választójog biztosításáról rendelkező 25. cikkéhez fűzött hivatalos kommentár 21. pontja kimondja, hogy a részes államoknak alkalmazniuk kell az „egy ember-egy szavazat" elvét, azaz minden ember szavazatának ugyanannyit kell érnie. Ennek megfelelően a választókörzetek megrajzolásával kapcsolatban a kommentár szerint biztosítani kell, hogy az egy társadalmi csoport, vagy kisebbség számára se legyen hátrányos.[395]

A Velencei Bizottság által a választások lebonyolítására vonatkozó ajánlása is foglalkozik a választókerületek arányos kialakításával. Az ajánlás értelmében a képviselői helyeket egyenlő arányban kell elosztani a választókörzetek között, legalább az alsóházak, illetve a helyi és a regionális képviseleti szervek esetében. A választókerületek arányossága 10%-ban térhet el egymástól, de 15%-os eltérés csak különösen indokolt esetben ajánlott, például ha nemzetiségek védelme ezt igényli. Az arányos választókerületi méretek folyamatos biztosítása érdekében a Velencei Bizottság azt javasolja, hogy a választókerületek határai periódikusan, legalább tíz évente – lehetőleg ne választási időszakban – felülvizsgálásra kerüljenek. Amennyiben egy országban többszemélyes választókörzetek találhatóak, ebben

[394] Giovanni Sartori: Összehasonlító alkotmánymérnökség; A kormányzati rendszerek struktúrái, ösztönzői, teljesítményei, 1.4, 21.o., Akadémiai Kiadó, 2003, Budapest

[395] General Comment No. 25: The right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service (Art. 25): 12/07/96., point 21.

az esetben a határok felülvizsgálata helyett az egy körzetben megszerezhető mandátumok számának felülvizsgálatát javasolja a Bizottság.[396]

Franciaországban a választókerületek meghatározásánál a kormánynak számos, az Alkotmánytanács ítélkezési gyakorlatában kialakult, valamint a választókerületi térkép újrarajzolására feljogosító törvényben felsorolt szabályt kell figyelembe vennie: 1. a választókerületek meghatározása során figyelemmel kell lenni a lényeges demográfiai mutatókra;[397] 2. az egyes választókerületek közötti demográfiai eltérések elfogadható mértékűek kell, hogy legyenek, amennyiben azok közérdek alapján kerültek meghatározásra; 3. a demográfiai eltérések semmilyen körülmények között nem haladhatják meg a megyei választókerületek átlagos lakosságszámának több mint 20%-át;[398] 4. hacsak földrajzi vagy demográfiai okok nem indokolják, a választókerületeket összefüggő területként kell meghatározni.[399] A kormány a 2009. évi választókerületek meghatározására vonatkozó rendeletében[400] a fenti szabályok figyelembe vételével tett javaslatot a választókerületi térkép átrajzolására, amely rendeletet a kormány véleményezésre megküldi egy független bizottságnak.[401]

A hattagú független bizottság egy, a köztársasági elnök által kijelölt, szakmai ismeretekkel rendelkező tagból, egy, a Nemzetgyűlés elnöke által kinevezett, szakmai ismeretekkel rendelkező tagból, egy, a Szenátus elnöke által kinevezett, szakmai ismeretekkel rendelkező tagból, valamint egy-egy, az Államtanács, a Semmítőszék és a Számvevőszék tagjai közül választott tagból áll.[402] A Parlament alsó- és felsőházának elnöke által jelölt tag személyéről a parlament keretében működő két állandó választási bizottság véleménye fényében döntenek. A jelöltnek a bizottsági tagok szavazatának 3/5-ét szükséges megszereznie.[403] A független bizottság elnöke a köztársasági elnök által kinevezett, szakmai ismeretekkel rendelkező tag.[404] A független bizottság tagjait hat évre nevezik ki; a tagságot nem lehet megújítani. A rotációs rendszer értelmében a tagok fele háromévente cserélődik.[405] A bizottság felfüggesztheti vagy visszavonhatja annak a tagnak a megbízatását, aki az összeférhetetlenségre vonatkozó szabályokat megsértette, aki akadályoztatva van a

---

[396] European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), *Code of Good Practice in Electoral Matters*, 2002

[397] *Décision n^0 2008-573 DC du 8 janvier 2009*

[398] *Loi n^0 86-825 du 11 juillet 1986 relative à l'élection des députés et autorisant le gouvernement à délimiter par ordonnance les circonscriptions électorales* 5. cikk negyedik bekezdés.

[399] *Uo.* 5.cikk harmadik bekezdés.

[400] *Ordonnance n^0 2009-935 du 29 juillet 2009 portant répartition des sièges et délimitation des circonscriptions pour l'élection des députés*

[401] *Uo.* 7.cikket, valamint az Alkotmány 25. cikk harmadik bekezdés.

[402] *Code électoral* L. 567-1. cikk első bekezdés.

[403] *Uo.* L. 567-1. cikk második bekezdés.

[404] *Uo.* L. 567-1. cikk harmadik bekezdés.

[405] *Uo.* 567-2. cikk első bekezdés.

bizottság keretein belül vállalt feladatai ellátásában, illetve aki szándékosan nem teljesítette a vállalt kötelezettségeit.[406] Halál, lemondás, valamint a megbízatás visszavonása esetén a fennmaradó időtartamra gondoskodni kell a mandátum betöltéséről. Ha ez az időtartam kevesebb mint egy év, a megbízatás megújítható.[407] A bizottság tagjainak hivatali működése összeférhetetlen bármely, a választási törvény értelmében választott tisztség betöltésével. A bizottság függetlenségének garanciája, hogy a tagok a bizottsági tevékenységük ellátására vonatkozóan semmilyen más hatóságtól nem kaphatnak utasítást.[408] A bizottság munkáját rapportőrök segítik, akiket maga a bizottság jelöl ki aktív vagy nyugalmazott állami közhivatalnokok, bírósági vagy közigazgatási tisztségviselők közül.[409] A bizottság meghallgathat minden olyan személyt, aki a tevékenységéből fakadóan hasznos ismeretekkel rendelkezik, továbbá jogosult minden vitaanyagot és belső munkaanyagot megvizsgálni.[410] A véleményezés során a bizottság munkájában a fent említett együttműködő, valamint más meghívott személyek is részt vehetnek.[411] A bizottság legalább négy tag jelenlétében határozatképes. Egyenlő szavazatszám esetén a bizottság elnökének szavazata dönt.[412] A bizottság a kormánynak a választókörzetek felülvizsgálatáról és azok meghatározásáról szóló törvénytervezetének megérkezésétől számított két hónapon belül köteles a tervezetet véleményezni. A bizottság véleményét Hivatalos Közlönyben teszik közzé. Amennyiben a két hónapos határidő a bizottság mulasztása miatt eredménytelenül telik el, a véleményt kihirdetettnek kell tekinteni.[413]

A bizottsági vélemény Hivatalos Közlönyben történő kihirdetése után megküldik a megyéknek, a tengerentúli megyéknek, Új-Kaledóniának, valamint a külföldön élő francia állampolgárok által választott képviselőknek. A független bizottsági vélemény fényében a szükség esetén módosított kormányrendeletet-tervezetet törvénybe foglalják, amelyet az Alkotmánytanács jóváhagyását követően hirdetnek ki. A Parlament által 2010-ben hozott törvény[414] értelmében már az idei nemzetgyűlési és szenátusi választáson 11 képviselőt küldhetnek a parlamentbe a külföldön élő francia állampolgárok, valamint Saint-Barthélemy és Saint-Martin önálló választási körzetet alkotnak, de a két körzet közösen csak egy képviselőt választhat.

---

[406] *Uo* L. 567-2. cikk második bekezdés.
[407] *Uo.* L. 567-2. cikk harmadik bekezdés.
[408] *Uo* L. 567-3. cikk.
[409] *Uo* L. 567-4. cikk első bekezdés.
[410] *Uo* L. 567-5. cikk.
[411] *Uo.* L. 567-5. cikk.
[412] U*o.* L. 567-6. cikk.
[413] U*o.* L. 567-7. cikk.
[414] *Loi n^0 2010-165 du 23 février 2010 ratifiant l'ordonnance n^0 2009-935 du 29 juillet 2009 portant répartition des sièges et délimitation des circonscriptions pour l'élection des députés*

A *német választókerületek* kialakításánál elsődleges szempont, hogy egy kerület nem lépheti át a tartományi határokat egy választókerület sem.[415] A választókerületeknek nagyjából meg kell felelniük az egyes tartományok lakosságarányának. Minden 2500 fő alatti település egy választókerületet alkot. Az ennél nagyobb települések felosztása után egyik választókerület sem lehet nagyobb 2500 főснél.[416] További kitétel, hogy úgy alakítsák ki a választókerületeket, hogy egyik se léphesse túl az összes választókerület átlagos szavazószámát több mint 15 százalékkal. Ha 25 százaléknál is többel lépi túl, akkor kötelezően át kell alakítani a választókerületeket. Az államfő nevezi ki az állandó Választókerületi Bizottságot, amelyik a Statisztikai Szövetségi Hivatal elnökéből, a Szövetségi Közigazgatási Bíróság egyik bírájából és öt további tagból áll. A Választókerületi Bizottság feladata, hogy kövesse a választókerületekben bekövetkező lakosságszámokat, és javasolja, hogy szükséges-e a választókerületeket átalakítása vagy sem. A Választókerületi Bizottság jelentésének legkésőbb 15 hónappal a Bundestag megválasztása után meg kell érkeznie a Belügyminisztériumhoz, amelyik továbbküldi a Bundestaghoz és nyilvánosságra hozza a Nemzeti Közlönyben. Ha változnak a tartományok határai, akkor a választókerületeknek is változnia kell velük.

Az olasz választási törvény I. fejezetének 56. és 57. cikkei rendelkeznek az egyes választókerületekben kiosztható mandátumok számáról a két kamarában, és az alkotmányban meghatározott szabályok alapján nem a választókerületeket változtatják az arányosság felülvizsgálatakor, hanem az ezekben kiosztható mandátumok számát. A Képviselőházban a külföldi választókerületet leszámítva az elérhető mandátumok számával, 618-cal az Olasz Köztársaság legutóbbi népszámlálási adatai alapján vett lakosságszámával, és így az egyes körzetekben népességarányosan osztják szét a helyeket az egész értékek után a legnagyobb maradékok elve alapján. A Szenátusra ugyanezen szabályok érvényesek, háromszázkilenc kiosztható hellyel számolva.

Ezeknek megfelelően a felülvizsgálatra minden népszámlálást követő első választásig sor kell, hogy kerüljön. A képviselőházi választókerületek határai kisebb lélekszámú régiók esetében egybeesnek a régiós határokkal, nagyobb lélekszámú régiók pedig kettő (Piemonte, Lazio, Veneto, Campania és Szicília) vagy három (Lombardia) választókörzetre oszlanak.[417] A szenátusi helyeket, mint már említettük, regionális alapon osztják ki, a vonatkozó választási törvény leszögezi, hogy Val d'Aosta (1) és Molise (2) kivételével egyik régiónak sem lehet kevesebb, mint 7 szenátori helye. A legnépesebb régiónak, Lombardiának 2008-as választások idején 47 szenátusi helye volt, jelenleg pedig 49 mandátuma lenne. Egy 2012-es törvénytervezet kilátásba helyezett egy módosítást, aminek értelmében 6-ra csökkenne a

[415] Bundeswahlgesetz §3 (1)
[416] Bundeswahlordnung §12
[417] 1993/277. törvény „A" melléklete

minimálisan kiosztandó mandátumszám, mert vannak olyan kisebb régiók, amelyek népességarányuk alapján nem lennének jogosultak az alkotmány által minimálisan előírt 7 mandátumra, de végül ezt a változtatást nem vezették be.[418]

Olaszországban a választókerületek határai kötöttek és a regionális határokhoz igazodnak (a Szenátus esetében teljesen, a Képviselőház esetében pedig a nagyobb lélekszámú régiók két vagy három választókerületre bontódnak), és az egyes körzetekhez rendelt mandátumok száma a legfrissebb népszámlálási eredményektől függően folyamatosan változik.

A *spanyol* választási rendszerben a megyék alkotnak egy választókörzetet és összesen ötven megye található az országban. Ezen felül az afrikai kontinensen található Ceuta és Melilla városa is egy-egy választókörzetet alkotnak. A 350 fős képviselőház megválasztása esetén a választójogi törvény úgy rendelkezik, hogy minden megye választ legalább két képviselőt, Ceuta és Melilla egyet-egyet, a fennmaradó 248 képviselői helyet pedig lakosság szám arányában osztják szét a választókörzetek között.[419] Az adott általános választáson egy választókörzetben választható képviselők pontos számát a választásokat kiíró királyi határozat tartalmazza. A fennmaradó képviselői helyek elosztása számításának módját a választójogi törvény pontosan meghatározza, és ez alapján jelöli ki a kormány, hogy egy adott választókörzet azon a választáson hány képviselőt választhat a Kongresszusba.[420]

A Szenátus az ország különböző régióinak érdekeit hivatott képviselni, ezért annak összetétele a régiók közötti egyenlőséget kell, hogy kifejezésre juttassa. A Szenátus megválasztása két úton történik, egyrészt közvetlen választással az általános választások idején, másrészt pedig a régiók parlamentjei választanak egy-egy szenátort minden egymillió lakos után. A közvetlen választás esetén minden provincia négy-négy szenátort választ, leszámítva Ceuta és Melilla, amelyek egy-egy szenátort választanak, valamint a két sziget csoportot a Kanári és a Baleári szigeteket, amelyek összesen 16 szenátort választanak.[421] A regionális törvényhozás által választott tagok számának megadásakor a lakcímnyilvántartás alapján a választás évében a régió lakosságának számát kell alapul venni.

A választókerületek arányosságát tehát minden általános választás során megvizsgálják, és annak biztosítása nem a választókerületi határok mozgatásával – hiszen azok határait az egyes régiók „alaptörvényei" szabályozzák -, hanem a választókerületből megszerezhető mandátumok számának változtatásával biztosított.

---

[418] Servizio studi del Senato, n. 356. 2012. http://www.senato.it/documenti/repository/dossier/studi/2012/Dossier_356.pdf; Letöltés: 2012. november 26.
[419] LOREG art. 162.
[420] LOREG art. 163
[421] LOREG art 165-166

Emellett a szavazókörök kialakításakor is figyelemmel kell lenni a lakosság számra, hiszen a szavazókörök nem lehetnek nagyobbak 2000 főnél és nem lehet kisebbek 500 főnél. A szavazókörök kialakításáért a központi névjegyzéket vezető iroda megyei kirendeltségei felelősek. Minden szavazókörben egy szavazatszámláló bizottság működik.

A többségi választási rendszerekben megjelenhet az ún. malapportionment, vagyis a körzetek eltérő népességén alapuló egyenlőtlenség, valamint a gerrymandering, vagyis a körzetek egy párt érdekeit szolgáló átszabása. A *brit szisztémában* mindkettő gyakorlat előfordult a legutóbbi szabályozás[422] megszületéséig, ugyanis a körzetesítés elvei és szabályai elég homályosak voltak.[423] 1946-ban a jogalkotó megfogalmazta, hogy a kerületek választói létszámmának eltérése nem haladhatja meg a 25 %-ot, továbbá 1949-ben született egy törvény, mely kimondta, hogy minden körzet nagysága a lehető legközelebb essen a választási kvótához (a választópolgárok számának a körzetek számával történő elosztásával kapott számhoz). 1958-ban ugyan elfogadták a „minimális változtatás" elvét a körzetbeosztásra vonatkozóan, azonban konkrét számot vagy százalékot nem határoztak meg. Általánosságban elmondható, hogy ez idáig a képviselői helyek egyenlőségének volt elsőbbsége a választópolgárok számának egyenlőségéhez képest.[424] 2010-ben a választókerületek átlagosan 65 ezer választópolgárt foglaltak magukban.[425] A körzethatárok alakítását 1986 óta az ún. Határbizottságok (Boundary Commission) végzik, szám szerint négy: egy angol, egy skót, wales-i és egy észak-írországi.[426] Az 1986-os törvény előírta a Határbizottságok számára, hogy 8-12 évente vizsgálják felül a körzetbeosztást és fogalmazzanak meg jelentést az illetékes miniszter számára. Amennyiben a jelentés módosítást tartalmaz a körzethatárokra vonatkozóan, azt az illetékes miniszter – módosítókkal vagy anélkül – benyújtja a parlamentnek.[427] A fenti jogszabályt módosító 2011-es törvény előírja a Határbizottságok számára, hogy ötévente vizsgálják felül a körzetbeosztást (minden ötödik év október 1-jéig). Továbbá minden év januárjában jelentést kell készíteniük az alsóház elnökének arról, hogy hogyan haladtak az elmúlt egy évben a folyamatban lévő jelentéssel.[428] A 2011-es törvény legprogresszívebb eleme ugyanakkor az, hogy kimondja, hogy az egy választókerületben szavazók száma legfeljebb plusz/mínusz 5 %-kal térhet el az országos átlagtól. A választókerületi beosztás továbbá felülírja a földrajzi vagy politikai határokat, néhány kivételtől (több sziget és néhány skót választókerület) eltekintve,

---

[422] Parliamentary Voting System and Constituencies Act; http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/1/contents/enacted; Letöltés: 2012.12.04.
[423] Fábián György – Kovács László Imre (2006): Parlamenti választások az Európai Unió országaiban (1945-2002). Osiris Kiadó. 305.
[424] Fábián György – Kovács László Imre (2006): Parlamenti választások az Európai Unió országaiban (1945-2002). Osiris Kiadó. 305.
[425] http://www.osce.org/odihr/elections/67606; Letöltés: 2012. december 3.
[426] Parliamentary Constituencies Act 2§-a
[427] Parliamentary Constituencies Act, 1986. 3§. Forrás: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/56/section/2; Letöltés ideje: 2012.12.04.
[428] Parliamentary Voting System and Constituencies Act, 2011. 10§.

és előírja, hogy egy választókerület nem lehet nagyobb 13 ezer négyzetkilométernél. A körzetek kialakításánál ugyanakkor a Határbizottságok figyelembe vehetnek olyan szempontokat is, mint a korábbi választókerületi határok, sajátos földrajzi, illetve hozzáférhetőségi szempontok vagy az átalakítások által okozott kellemetlenségek. A választókerületeket a jövőben mindemellett úgy kell kialakítani, hogy azok teljes egészében az Egyesült Királyság négy részének (Anglia, Skócia, Wales, Észak-Írország) egyik területén belülre essenek.[429] A tavaly született jogszabály értelmében továbbá a következő, 2015-ös választásokon már csupán 600 választókerület lesz, a jelenlegi 650 helyett (amely szám a 2010-es választásokra alakult ki). Az ehhez szükséges körzet-átalakításokkal kapcsolatos felülvizsgálat és jelentés elkészítésére a Határbizottságoknak 2013. október 1-ig van lehetőségük.[430]

A dán alkotmány a választási rendszerre vonatkozóan két fő alapelvet deklarált: az egyik az arányos képviselet elve, a másik a mandátumeloszlás lakosságszám, választószám és népsűrűség szerinti megoszlása. Ezt az elosztást az arányosság érdekében öt évenként szükséges felülvizsgálni, és szükség esetén korrigálni kell az esetleges „kilengéseket”.[431]

Svédországban minden település választókörzetekre van osztva. A választási körzetek mérete változó, de általában 1000-2000 szavazásra jogosult állampolgár tartozik egy egységhez. A választási körzeteknek nem létezik abszolút alsó vagy felső határa. A legkisebb körzetben csak néhány száz ember jogosult szavazni, a legnagyobban pedig több mint 2000 fő. Svédország összesen 6000 választókörzetre van felosztva.[432] Minden választási körzetben található egy szavazóhelyiség, ahol az ott élők leadhatják a szavazatukat a választás napján. A Megyei Igazgatási Tanács határozza meg a választási körzetek határait a helyi önkormányzatok tanácsainak javaslatai alapján. A Megyei Igazgatási Tanács köteles meghatározni a választási körzetek határait legkésőbb a választási évet megelőző év december 1-ig.[433]

A *lengyelországi választásokat* a településeken létrehozott szavazókörökben kell lebonyolítani. A szavazókörök felosztása a polgármester javaslata és a települési tanács (önkormányzati testület) döntése alapján történik. Egy szavazókör 500 és 3000 közötti választópolgárt tartalmazhat; amennyiben a helyi sajátosságok indokolják, ennél kevesebb választó is alkothat egy szavazókört. A városi tanács a polgármester kérelmére létrehozhat

[429] Parliamentary Voting System and Constituencies Act, 2011. 11§.
[430] Parliamentary Voting System and Constituencies Act, 2011. 10-11§.
[431] Képes György (2009): Dánia alkotmánytörténete a 13. századtól napjainkig. Budapest. Gondolat 157.
[432] http://www.val.se/in_english/general_information/electoral_districts_and_places_to_vote/index.html; Letöltés: 2012. december 9.
[433] http://www.val.se/pdf/electionsinsweden_webb.pdf ; Letöltés: 2012. december 9. 4.o.

önálló szavazókört egészségügyi intézményekben, büntetés-végrehajtási intézményekben, és felsőoktatási intézmények diákszállóin, amennyiben ezekben a választás napján legalább 15 szavazó tartózkodik. A lakosságszám változására tekintettel a polgármester javasolja az állandó szavazókörök felosztásának megváltoztatását a települési tanácsnál. A változás legkésőbb 45 nappal a választások előtt lehetséges. A külföldön élő választók számára külön szavazókör hozható létre, ha a választások napján legalább 15 választópolgár tartózkodik ott és amennyiben lehetséges a választási eredmények azonnali továbbítása. A külföldön létrehozott szavazókörök mind a varsói Śródmieście választókerület részét képezik.[434]

A szejm választása esetében a választókerületek egy-egy tartomány (vajdaság) területét vagy annak részét fedik le. A választókerületek határai nem léphetik át az alacsonyabb szintű közigazgatási egységek határait. A választókerületek határait a lakosságszámmal arányosan határozzák meg azzal, hogy minden választókerület legalább 7 képviselőt küldhet a szejmbe. A közigazgatási egységek területének vagy a lakosság számarányának változása esetén az OVB tesz javaslatot a szejmnek a választókerületek határainak vagy a megválasztható képviselők számának megváltoztatására. A lakosságaránya vonatkozó adatokat a törvényhozás megbízatásának lejártát megelőző év harmadik negyedévének végéig kötelesek a polgármesterek szolgáltatni. A változásról szóló döntés legkésőbb a választások kiírását megelőző 3 hónappal hozható meg. A jelenlegi választókerületek felsorolását, a küldhető képviselők számát a választási kódex 1. melléklete tartalmazza.[435] A szenátus választása kapcsán létrehozott 100 választókerület mindegyike egy-egy tartomány (vajdaság) területét fedi el. Több mint félmilliós lakosságú városok esetén legalább 2 választókerületet kell létrehozni.[436] A jelenlegi választókerületek felsorolását, a küldhető képviselők számát a választási kódex 2. melléklete tartalmazza.

Csehországban amennyiben a szenátusi választókerületek lakossága 15 százalékkal túllépné vagy elmaradna az összes választókerület átlagos lakosságszámától, a választókerületek területét át kell alakítani. Ezeket a változtatásokat az adott körzetekben csak hatévente, a szenátusi választások évében lehet foganatosítani.[437] A választókerületek arányosságáért három szerv felelős. A Képviselőház, a Szenátus valamint az Országos Választási Bizottság. A Képviselőházba a 200 képviselőt pártlistáról szavazzák be, minden párt a nyolc régióban állíthat listát, akik önkormányzati szinten is igazgatják magukat. Az egyéni választókerületek listáját a választási eljárásról szóló törvény tartalmazza. Ha azonban a fent említett lakossági eltérések átlépik a 15 százalékos határt, akkor az Országos Választási Bizottság módosítja a

[434] k. w. 12-14. cikk
[435] k .w. 201-203. cikk
[436] k. w. 255-261. cikk
[437] Act of Law 247/1995 Coll., on elections to the Parliament of the Czech Republic, §59

választókerületek határait, majd az a Parlament (a Képviselőház és a Szenátus) jóváhagyja és beemeli a választási eljárásról szóló törvénybe. [438]

Az *Amerikai Egyesült Államokban* a képviselőházi választások esetében minden tagállam a lakosságszáma arányában választhat meg képviselőket. A képviselői helyek meghatározásánál a 10 évente tartott népszámlálás adatait kell alapul venni. Ennek megfelelően az, hogy egy állam hány képviselővel rendelkezik, minden 10 évben felülvizsgálatra kerül. Az egy tagállam által választható képviselők számára vonatkozó javaslatot az elnök terjeszti elő, amelyről a Kongresszus dönt.[439]

A tagállamokon belül a választókörzetek határainak felülvizsgálatát szintén a tíz évente megrendezendő népszámlálás adatai alapján rajzolják újra. A választókörzeti határok újrarajzolásáért felelős szervezetet a tagállamok alkotmánya határozza meg, de a legtöbb államban ez a törvényhozó szerv feladata, amely a kormányzók jóváhagyásával fogadja el a választókörzetek határait. Több államban kétpárti vagy független bizottságok[440] vagy egyéb független szervek tesznek javaslatot az új választókörzeti határokra,[441] azonban a döntés jogát a törvényhozások gyakorolják. Hét államnak az alacsony lakosság szám miatt csak egy képviselője van,[442] ezért az ő esetükben nem releváns a választókerületek újraszabályozásának kérdése. Azokban az államokban, ahol jellemző volt a bőrszín alapján történő megkülönböztetés[443], a választókörzetek újrarajzolásáról szóló tervet jóvá kell hagynia az USA Igazságügyi Minisztériumának (*Department of Justice*) és a Washingtoni kerületi bíróság háromtagú tanácsának.[444]

Az *ausztrál* választókerületek határait időről-időre felülvizsgálják. Ilyen felülvizsgálatra kerül sor, amikor az állam vagy terület parlamenti mandátumainak száma megváltozik; egy államon vagy területen belül legalább a választókerületek egyharmadában a népesség plusz/mínusz 10 %-kal eltér az átlagos választókerületi népességszámtól (legalább két hónapon keresztül; a legutóbbi felülvizsgálat óta hét év telt el.[445] A választókörzeti határok felülvizsgálatáért és átrendezéséért egy, a Választási Bizottság által kinevezett ún. rendezési bizottság (*Redistribution Committee*) felelős, amely a választási biztosból, az országos

[438] Constitution of the Czech Republic of December 16, 1992 (Amended by Act No. 515/2002 Coll.) §15. Electoral Law: Act of Law 247/1995 Coll., on elections to the Parliament of the Czech Republic (amended by 480/2006 Coll.), §3, 8, 26, 59.
[439] The United States Code Tittle 2. 2a§ (a)
[440] Hawai, Washington, Idaho, Arizona, Kalifornia, New Jersey
[441] Maine, Iowa, Florida
[442] Alaszka, Delavere, Montana, Észak- és Dél-Dakota, Vermont és Wyoming.
[443] Alabama, Alaszka, Arizóna, Georga, Louisiana, Misisippi, Texas, Dél-Karolina, Texas, Virginia
[444] The Voting Rights Act 1965. 5. cikk
[445] http://www.aec.gov.au/Electorates/Redistributions/Overview.htm; Letöltés: 2012. december 7.

választási felügyelőből (*Australian Electoral Officer for the Australian Capital Territory*), az állami földmérési biztosból (*State Surveyor General*) és a Számvevőszék elnökéből áll.[446] A választókörzeteket úgy kell átalakítani, hogy az átalakítási folyamat végén (általában 3,5 év múlva) az adott választókerület szavazóinak száma ne térjen el a választási biztos által meghatározott választási kvótától (a választási kerületben regisztrált választópolgárok számának és a kiosztható mandátumoknak a hányadosa) nagyobb mértékben, mint plusz/mínusz 3,5 %.[447]

A választási határok megváltoztatása előtt a bizottságnak ki kell kérnie egy elismert demográfus véleményét, továbbá figyelembe kell vennie az alábbi szempontokat: a választókörzet közösségének gazdasági, szociális és regionális érdekeit; a kommunikációs és utazási lehetőségeket az adott körzeten belül; a terület fizikai adottságait és a létező választási körzet határait.[448]

Maga a felülvizsgálat transzparens módon, az érdekelt társadalmi feleket is meghallgatva zajlik. Amint a körzetbeosztási felülvizsgálat megkezdődik, 30 napon keresztül a választási biztos társadalmi egyeztetést tart, melynek során javaslatokat lehet tenni az új körzethatárokra vonatkozóan. Az itt megjelenő véleményeket is figyelembe vevő elkészült javaslathoz ezt követően további 14 napig van lehetőség módosítási javaslatot fűzni. Az így született döntés alapján a bizottság megváltoztatja a határokat és a döntést megjelenteti a hivatalos lapban. A publikálás után még további 28 nap áll rendelkezésre a fellebbezésre az így született határok tekintetében.[449] Ezeket a fellebbezéseket a rendezési bizottság négy tagjából és a Választási Bizottság két tagjából álló testület (*Augmented Electoral Commission*) bírálja el.[450] Az új körzethatárok a változtatást követő első választás alkalmával válnak hatályossá.

Mexikóban a Kongresszus 500 képviselőjéből 300-at egyéni választókerületekből választják relatív többségi rendszerben. Az egyéni választókörzetek határait a legutolsó népszámlálás adatai alapján kell meghatározni úgy, hogy egy államnak se legyen kevesebb, mint két képviselője a Kongresszusban. Minden választás előtt a végrehajtó hatalomtól független Nemzeti Választási Intézet Legfőbb Tanácsa jelöli ki a háromszáz választókörzet, valamint annak az öt választási régiónak a határait, amelyekben a Kongresszus listáról bekerülő 200 képviselőjét választják. [451]

---

[446] CommonwealthElectoralAct 60§, 1918.
[447] CommonwealthElectoralAct 66§, 1918.
[448] CommonwealthElectoralAct 66§, 1918.
[449] http://www.aec.gov.au/Electorates/Redistributions/Overview.htm; Letöltés ideje: 2012.12.07.
[450] CommonwealthElectoralAct 70§, 1918. Forrás: http://www.comlaw.gov.au/Details/C2012C00581; Letöltés ideje: 2012.12.07.
[451] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 118.

10. Jogorvoslat

A jogorvoslathoz való jog biztosítása minden jogállamban kiemelt jelentőségű kérdés, a jogállamiság immanens elemét képezi. Rendeltetése, hogy az adott szerv által meghozott döntés ténybeli és/vagy jogi tévedései korrigálhatóak legyenek, tehát az ügydöntő határozattal okozott jogsérelem orvoslását hivatott biztosítani. Egy ország demokratikus berendezkedésének alapját képezi, hogy a legfőbb népképviseleti szerv megválasztása a jogszabályok betartásával valósuljon meg, amely akkor biztosított, ha egy jól működő hatékony kontroll működik a választási szervek tényke dése felett. Ebből következően a hatalom legitimitása, továbbá a választási eljárás során az eljárás tisztaságához fűződő kiemelt érdek szempontjából elengedhetetlen a megfelelő jogorvoslati fórum és-szankciórendszer kialakítása.

A jogorvoslat szerepére a Velencei Bizottság ajánlása is felhívja a figyelmet és általános kritériumokat határoz meg. A fórumrendszer kialakításánál arra szükséges figyelni, hogy azok a választói bizottságokból vagy bírói testületből épüljenek fel, akként, hogy a bírói felülvizsgálat lehetősége végső megoldásként mindenképpen biztosított legyen. A fellebbezési eljárásnak egyszerűnek és minden formalitástól mentesnek kell lennie, különösen a fellebbezés megengedhetősége tekintetében. A jogorvoslati folyamatnak és a testület hatásköreinek jog által szabályozottnak kell lennie. A jogorvoslat elbírálására jogosult szerveknek a hatáskörét úgy szükséges meghatározni, hogy érdemben legyenek jogosultak vizsgálni a vitatott döntéseket és szükség esetén a részükre biztosított eszközöknek alkalmasnak kell lenni a reparációra. Így például olyan súlyos szabálytalanság esetén, amely a választások végeredményét befolyásolta, az adott szervnek a szavazás eredményének megsemmisítésére való jogosultsággal szükséges rendelkeznie. Minden szavazó és jelölt számára biztosítani szükséges, hogy jogorvoslattal élhessen bármely, a jogorvoslati kérelem elbírálására jogosult szervnél. A fellebbezési folyamat során mind a benyújtási mind pedig a döntési határidőnek rövidnek kell lennie. A testületnek mindkét érintett felet meg kell hallgatnia az ügyben.[452]

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a választási eljárások során biztosított jogorvoslat ki nem elégítő volta miatt is megállapította az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikkében foglalt szabad választásokhoz való jog megsértését. A kapcsolódó klasszikus esetjogon belüli példa azon ügy, melyben az azeri hatóságok, noha formális értelemben kérelemre lefolytatták az azeri törvények szerinti jogorvoslati eljárást, tartalmi értelemben nem tettek meg mindent a tényállás felderítésére és a kérelmező által benyújtott bizonyítási eszközök kiegészítésére. Ebből következően a kérelmező panaszát önkényes módon utasították el.[453] Szintén a választási jogorvoslati fórum sértette meg az Egyezményben foglalt jogbiztonsághoz való

[452] http://www.venice.coe.int/docs/2002/CDL-AD%282002%29023-e.pdf; Letöltve: 2012.12.07.
[453] ECHR Namat Aliyev vs Azerbaijan (no. 18705/06.)

jogot a Paschalidis, Koutmeridis, Zaharakis vs Görögország ügyben (no. 27863/05., 28422/05., 28028/05.), ahogy a legfőbb bírói fórum a mandátumok kiosztásának alkalmazott, bevált számítási módszertől minden előzetes indok nélkül a panaszosok esetében eltért. A panaszosok pedig ennek következtében – egyezménysértő módon – nem szerezhettek parlamenti mandátumot.[454]

Az egyes országok választási rendszerét vizsgálva meglehetősen eltérő kép tárul elénk a részletszabályok vonatkozásában, azonban azon logika, miszerint a fórumrendszerben a határozatot hozó szerv rendszerén belül magasabb fórum, végső soron pedig az adott szervtől eltérő más szerv, tipikusan bíróság jogosult egy-egy döntés felülvizsgálatára, szinte mindegyik ország esetében elmondható. Ugyanakkor például a határidők számítása, az hogy rendes bíróság vagy külön erre létrehozott bíróság bírálja-e el a sérelmezett határozatokat vagy éppen az adott ország alkotmánybírósága is szerephez jut-e a jogsérelem helyreállításában, már messze nem egységes és részletes vizsgálatot igényel.

Franciaországban a közigazgatási bizottságnak a választói névjegyzékbe történő regisztrálással kapcsolatban hozott döntése ellen a döntésben érintett választópolgár, bármely, az adott település választói névjegyzékében regisztrált választópolgár, a prefektus, valamint az alprefektus nyújthat be jogorvoslati kérelmet a helyi bírósághoz.[455] A jogorvoslati kérelmet a választópolgárok a bizottság döntéséről szóló értesítés kézhezvételétől, illetve a választói névjegyzék hirdetményi közzétételétől számított tíz napon belül lehet előterjeszteni; a prefektus és az alprefektus számára a jogorvoslati kérelem benyújtására nyitva álló határidő a helyesbített választói névjegyzék kézhezvételétől számított 10 nap.[456] A jogorvoslati kérelmet írásban vagy szóban lehet előterjeszteni. A kérelemnek tartalmaznia kell a kérelmező nevét, lakhelyét, valamint annak megjelölését, hogy a kérelmező milyen minőségében nyújtja be a kérelmet.[457] A bíróság a kérelem benyújtásától számított három napon belül minden érdekelt felet értesít, ezen időtartamon belül pedig a prefektus a kérelem kapcsán észrevételeket tehet. A bíróság a kérelemről tárgyalás tartása nélkül tíz napon belül határoz.[458] A bíróság a határozatot az annak meghozatalától számított tíz napon belül tértivevényes kézbesítés útján megküldi a kérelmező, az érdekelt választópolgárok, valamint a prefektus számára. A bíróság ugyanezen határidő megtartásával tájékoztatja az adott település polgármesterét az ügyben hozott döntéséről. A bíróság döntése ellen rendes jogorvoslatnak nincs helye.[459] A prefektus azonban a bíróság határozatának kézhezvételétől

[454] Idézi Grád András-Weller Mónika: A strasbourgi emberi jogi bíráskodás kézikönyve. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest 2011., 750-751. o.
[455] Ld. a *Code électoral* L. 25. cikket.
[456] Ld. *uo.* R. 8. és R. 12. cikkeket.
[457] Ld. *uo.* R. 13. cikket.
[458] Ld. *uo.* R. 14. cikket.
[459] Ld. *uo.* R. 15. cikket.

számított tíz napon belül, írásban vagy szóban semmisségi panaszt terjeszthet elő a Semmítőszék előtt.[460] A kérelemnek a szokásos kötelező tartalmi elemek mellett tartalmaznia kell a semmisségi panasz alapjául szolgáló tényeket, valamint csatolni kell a megtámadott bírósági határozat másolatát.[461] A Semmítőszék az eset összes körülményeinek figyelembe vételével dönt a választói névjegyzékbe regisztrált állampolgár névjegyzékből való törléséről, illetve a névjegyzékbe való felvételéről.

A konkrét választással kapcsolatos jogorvoslatok elbírálására az Alkotmánytanács és az Államtanács jogosult aszerint, hogy nagyobb volumenű választásról (elnökválasztás, nemzetgyűlési vagy szenátusi választás) vagy kisebb választásról (helyhatósági választás) van-e szó. A nemzetgyűlési és szenátusi választások során bármely, a választói névjegyzékben regisztrált állampolgár a választási eredmények kihirdetésétől számított tizedik nap 18 óráig terjeszthet elő jogorvoslatot egy képviselő vagy szenátor megválasztását illetően.[462] A jogorvoslati kérelmet írásban kell előterjeszteni az Alkotmánytanács Titkárságához vagy az állam képviselőjéhez.[463] Utóbbi esetben az állam képviselője elektronikus úton értesíti az Alkotmánytanács Titkárságát a kérelem beérkezéséről, és gondoskodik annak a Titkársághoz való áttételéről.[464] A jogorvoslati kérelemmel kapcsolatban az Alkotmánytanács főtitkára (határidő nélkül) állásfoglalást ad ki az érintett parlamenti ház számára. A kérelemnek tartalmaznia kell a kérelmező nevét, lakhelyét, annak megjelölését, hogy a kérelmező milyen minőségben nyújtja be a kérelmet, valamint azon képviselő(k) nevét, aki(k)nek a megválasztását a kérelemben megtámadja, továbbá a megsemmisítés alapjául szolgáló körülményeket. Az ez utóbbit alátámasztó dokumentumokat a kérelemhez csatolni kell.[465] A kérelemnek nincs a mandátum gyakorlását felfüggesztő hatálya.[466] Az Alkotmánytanács a megalapozatlan kérelmeket, továbbá azokat a kérelmeket, amelyek nincsenek érdemi hatással a választás végeredményére, elutasítja.[467] A kérelem befogadását követően az Alkotmánytanács elnöke az ügyet valamely hivatali osztálynak vizsgálat céljából megküldi, amely az érintett parlamenti képviselőt, illetve szenátort értesíti a beérkezett kérelem tartalmáról, és határidő kitűzése mellett felszólítja írásbeli észrevételek megtételére.[468] Az írásbeli észrevételek megtétele, illetve a kitűzött határidő eredménytelen eltelte után az ügy az Alkotmánytanács elé kerül, amely az eset összes körülményének figyelembevételével hozza meg határozatát. Az Alkotmánytanács határozatát az érintett parlamenti háznak is megküldik. Az Alkotmánytanács a kérelemben megtámadott választás eredményét

[460] Ld. *uo.* R. 15-1. cikket.
[461] Ld. *uo.* R. 15-2. - 15-7. cikkeket.
[462] Ld. *Ordonnance n^{0} 58-1067 du 7 novembre 1958* 33.cikkét.
[463] Ld. *uo.* 34. cikk első bekezdését.
[464] Ld. *uo.* 34. cikk második bekezdését.
[465] Ld. *uo.* 35. cikk második bekezdését.
[466] Ld. *uo.* 35. cikk harmadik bekezdését.
[467] Ld. *uo.* 38. cikk második bekezdését.
[468] Ld. *uo.* 39. cikket.

megsemmisítheti, vagy a szavazatszámláló bizottság jelentésének megváltoztatásával a szabályszerűen megválasztott jelöltet nyilvánítja nyertesnek.[469]

A választások előkészítése során, aki a választói névjegyzékbe hamis néven, hamis jogosultság alapján, vagy cselekvőképtelenségét eltitkolva regisztrál, illetve, aki jogorvoslati kérelmének elbírálását követően kettő vagy több választói névjegyzékben kerül regisztrálásra,[470] egy évi szabadságvesztéssel és 15 000 eurós bírsággal büntetendő.

Minden a regisztrációt, illetve a választói névjegyzékből való törlés tényét igazoló dokumentummal kapcsolatos visszaélés, így hamisítványok előállítása és terjesztése a Code électoral 113. cikke szerint büntetendő.[471] Nevezetesen, egy évi szabadságvesztéssel és 15 000 eurós bírsággal büntetendő, de az elkövetett bűncselekmény súlyára tekintettel, valamint a büntetés kiszabásának a tettes jövőbeni magatartására gyakorolt valószínű hatását figyelembe véve lehetséges, hogy a két büntetés közül csak az egyiket alkalmazzák.[472] Amennyiben az elkövető közhivatalnoki vagy bírósági funkciót tölt be, úgy a fenti büntetés kétszeresével kell sújtani.[473] Az elkövetőnek bármely módon segítségére levő személy, valamint az, aki ilyen hamisítványt a választói névjegyzékbe való regisztráció során felhasznál szintén egy évi szabadságvesztéssel és 15 000 eurós bírsággal büntetendő.[474] Valamint minden olyan jelölt, aki hamis néven, hamis jogosultság alapján, vagy cselekvőképtelenségét eltitkolva indul a választáson, szintén egy évi szabadságvesztéssel és 15 000 eurós bírsággal büntetendő.[475]

A kampánycsend megsértését 3 750 eurós bírsággal büntetik, anélkül, hogy elkoboznák a jogszerűtlenül terjesztett kampányanyagokat.[476] 9 000 eurós bírsággal sújtható:[477] (a) minden olyan jelölt, aki programjának bemutatásán, védelmén, jelöltségének hirdetésén kívül más célra használja a kampányplakátokat, vagy azt mások számára engedélyezi; (b) minden olyan jelölt, aki harmadik fél részére visszterhes szolgáltatás keretében átengedi a kampányplakátok kihelyezését; (c) bármely személy, aki egy jelölt kampányplakátját ráragasztja versenytársa plakátjára; (d) az a jelölt, akinek a kampányplakátja nincs ellátva bélyegzővel. A választás hónapjának első napját megelőző hat hónap alatt, egészen a választás napjáig kereskedelmi reklámhirdetést választási propaganda céljából használni akár nyomtatott sajtóban, akár bármilyen audiovizuális kommunikációs csatornán tilos.[478] Ennek

[469] Ld. *uo.* 41. cikket.
[470] Ld. *Code électoral* L. 86. cikket.
[471] Ld. *uo.* L. 87. cikket.
[472] Ld. *uo.* L. 113. cikk. első bekezdését.
[473] Ld. *uo.* L. 113. cikk második bekezdését.
[474] Ld. *uo.* L. 88. cikket.
[475] Ld. *uo.* L. 88-1. cikket.
[476] Ld. *uo.* L. 89. cikket.
[477] Ld. *uo.* L. 90. cikket.
[478] Ld. *uo.* L. 52-1. cikket.

megsértéséért 75 000 eurós bírság jár.[479] A választás során, aki szavazati jogától való megfosztásának ténye ellenére szavazott három hónapos szabadságvesztéssel és 7 500 eurós bírsággal sújtható.[480]

Aki a választáson való részvételt igazoló jegyzéken más helyett írt alá vagy utánozta más aláírását, valamint aki hamis néven, hamis jogosultság alapján került fel a választói névjegyzékre, vagy más regisztrált állampolgár nevét és jogosultságát felhasználva vett részt a szavazáson, hat hónaptól két évig terjedő szabadságvesztéssel és 15 000 eurós bírsággal büntetendő.[481] Ugyanilyen mértékű szankcióval sújtható az az állampolgár, aki többszöri választói névjegyzékben való regisztrációját kihasználva egynél többször szavazott ugyanazon választáson.[482] Az, aki a választáson a szavazatok összesítéséért felelős, elvesz, hozzáad vagy módosít egy szavazócédulát, öt évi szabadságvesztéssel és 22 500 eurós bírsággal büntetendő.[483] Ugyanilyen szankciót kell alkalmazni azzal a személlyel szemben is, aki egy választópolgárt rákényszerít meghatározott jelöltre való szavazat leadására.[484]

Franciaországban nagy hagyománya van a választási szankcióknak, így részletekbe menő szabályozást találunk. A szavazóhelyiségbe fegyverrel belépni tilos.[485] Aki e törvényi rendelkezést megsérti 3 hónapos szabadságvesztéssel és - ha a fegyver el volt rejtve - 7 500 eurós bírsággal büntetendő.[486] Aki álhírek terjesztésével, hangoskodással vagy bármely más módon a szavazók szavazati szándékának befolyásolása céljából megzavarja a szavazás menetét, egy éves szabadságvesztéssel és 15 000 eurós bírsággal büntetendő.[487] Aki az egyesülési szabadsággal visszaélve, zavargásokat és fenyegető tüntetéseket szervez abból a célból, hogy a választói kollégium munkáját, a szavazati jog gyakorlását, valamint a szabad választáshoz való jogot megzavarja két évi szabadságvesztéssel és 15 000 eurós bírsággal büntetendő.[488] Minden a szavazóhelyiségben a szavazás megakadályozása céljából ténylegesen elkövetett erőszakos cselekmény elkövetője öt évi szabadságvesztéssel és 22 500 eurós bírsággal büntetendő.[489] Amennyiben az erőszakos cselekményt fegyverrel követték el a büntetés tíz évi szabadságvesztés.[490] A szabadságvesztés időtartamát húsz évben kell megállapítani, ha a fent leírt bűncselekmény egy akár az egész ország területén, akár néhány megyében, akár néhány választókerületben végrehajtott, összehangolt terv

[479] Ld. *uo.* L. 90-1. cikket.
[480] Ld. *Code électoral* L. 91. cikket.
[481] Ld. *uo.* L. 92. cikket.
[482] Ld. *uo.* L. 93. cikket.
[483] Ld. *uo.* L. 94. cikket.
[484] Ld. *uo.* L. 95. cikket.
[485] Ld. *uo.* L. 61 cikket.
[486] Ld. *uo.* L. 96. cikket.
[487] Ld. *uo.* L. 97. cikket.
[488] Ld. *uo.* L 98. cikket.
[489] Ld. *uo.* L. 99. cikket.
[490] Ld. *uo.* L. 100. cikket.

eredménye.[491] Ha a választó kollégium egy tagja fenyegetést vagy erőszakot alkalmaz akár az egész kollégiummal, akár egy tagjával szemben, vagy késlelteti, illetve megakadályozza a szavazást, egy évi szabadságvesztéssel és 15 000 eurós bírsággal büntetendő. Amennyiben a szavazás megakadályozása eredményes volt, a büntetés öt évi szabadságvesztés és 22 500 eurós bírság lesz.[492] A szavazatokkal teli urna ellopása öt évi szabadságvesztéssel és 22 500 eurós bírsággal büntetendő.[493] Ha ez a bűncselekmény csoportosan és erőszak alkalmazásával valósult meg a büntetés tíz évi szabadságvesztés lesz.[494] A választás akár a szavazóiroda tagjai, akár a szavazás szabályszerű menetére felügyelő tisztviselők általi megsértése tíz évi szabadságvesztéssel büntetendő.[495]

A *Német Alkotmány* a Bundestag feladatkörébe sorolja a választások felülvizsgálatát.[496] A Bundestag dönthet emellett a képviselők parlamenti tagságának megfosztásáról is. A Bundestag döntése ellen az Alkotmánybíróságnál lehet fellebbezni.[497]

Az elfogadott egyéni választókerületi jelöltek és a tartományi pártlisták kihirdetése után mind a jelölteknek, mind a pártoknak három napig van lehetősége a fellebbezésre a döntés ellen az a felettes igazgatási szervnél, az egyéni választókerületekben való indulás elutasítása esetében a Tartományi Választási Bizottságnál, tartományi pártlisták visszautasítása esetében a Szövetségi Választási Bizottságnál lehet panaszt benyújtani.

A választási eredményre vonatkozóan a választás napját követően két hónapig lehet panaszt benyújtani. A fellebbezés benyújtására bármely választópolgár, választópolgári csoportosulás, a Tartományi Választási Igazgató, a Szövetségi Választási Igazgató és a Parlament Elnöke jogosult. A fellebbezésben elő kell adni a kérelem alapjául szolgáló tényeket, valamint választópolgári csoportosulás esetében meg kell nevezni a nevükben eljáró meghatalmazottat.[498] A fellebbezés elbírálására a Bundestag jogosult, amely döntését a Választási Ellenőrző Bizottság értékelő anyaga alapján hozza meg.[499] Az előkészítő anyag alapján a Bundestag megvitatja a fellebbezés tartalmát és egyszerű többséggel dönt annak elfogadásáról vagy elutasításáról. Megtámadás esetén, amennyiben a jogsértés orvosolható a szavazatok újraszámlálásával, ezt a Bundestag elrendelheti. Ha azonban a jogsértés

[491] Ld. *uo.* L. 101. cikket.
[492] Ld. *Code électoral* L. 102. cikket.
[493] Ld. *uo.* L. 103. cikk első bekezdését.
[494] Ld. *uo.* L. 103. cikk második bekezdését.
[495] Ld. *uo.* 104. cikket.
[496] Grundgesetz, III. Der Bundestag, Artikel 41 (1), http://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg.html; Letöltés: 2012. november 30.
[497] Grundgesetz, III. Der Bundestag, Artikel 41 (2)
[498] Wahlprüfungsgesetz, §1, http://www.bundeswahlleiter.de/de/bundestagswahlen/downloads/rechtsgrundlagen/wahlpruefungsgesetz.pdf; Letöltés: 2012. november 30.
[499] Wahlprüfungsgesetz § 3

kihatással volt bármely mandátum sorsára a választást megsemmisítik és újat rendelhetnek el.

Amennyiben kétely merül fel afelől, hogy a megválasztott képviselő rendelkezett-e passzív választójoggal megválasztásakor, úgy ennek kivizsgálására a jogorvoslati határidő lejárta után is van lehetőség. Ez esetben a Parlament Elnöke jogosult megindítani az eljárást.[500] A képviselői mandátumtól való megfosztásra kizárólag a Bundestag jogosult. A Bundestag döntése ellen az Alkotmánybíróságnál lehet fellebbezni a választások érvényességének megkérdőjelezése, a választások előkészítése vagy lebonyolítása alatt történő jogsértések, továbbá a Bundestagi mandátumtól való megfosztás esetén. Az indokolással ellátott fellebbezés benyújtására nyitva álló határidő két hónap[501] Amennyiben a fellebbezés megalapozott, az Alkotmánybíróság megállapítja ezt, és ezek orvoslására hívja fel a hozzárendelt szerveket. A fellebbezés minden esetben költségmentes. A 2009-es országgyűlési választásoknál 163 panaszt nyújtottak be, amelyek kivizsgálása 2011-ben-fejeződött be, és amelynek eredményeként az Alkotmánybíróság az összes kérelmet visszautasította. Azonban jelzésértékű volt a Belügyminisztérium számára, hogy a jelöltállítási szabályokat egyszerűsíteni kell, ezáltal is átláthatóbbá téve a parlamenti helyek elosztási rendszerét.

Olaszország választási rendszerét sok szempontból a decentralizáltság, sőt dezintegráltság jellemzi, így van ez a választással kapcsolatos jogorvoslati lehetőségek terén is. A választás előtti 34. napig a pártok regisztrálhatják indulási szándékukat a körzeti választási hivataloknál, amihez le kell adniuk a választások során használni kívánt pártszimbólumot. A Képviselőház esetében a Belügyminisztérium két napon belül ellenőrzi a szimbólumok szabályosságát, a választási törvény 14. cikkének megfelelően, és ha valamelyik nem megfelelő, a szimbólumot leadó jelentkezőt annak cseréjére kéri fel. A szimbólum leadója két napon belül fellebbezhet a döntés ellen, amiről két napon belül a Központi Választási Hivatal dönt. Más szimbólumok elhelyezői szintén két napon belül és szintén a Központi Választási Hivatalnál tiltakozhatnak a Minisztérium döntése ellen, ha egy másik csoport az övékéhez nagyon hasonló, azzal összetéveszthető szimbólummal kíván indulni a választásokon, ezekről pedig a Hivatal két napon belül dönt.[502]

A Szenátus esetében a regionális választási hivatalok döntenek a pártszimbólumokról, a döntésük ellen szintén a Központi Választási Hivatalhoz lehet fordulni, az eljárás és a határidők megegyeznek a Képviselőházra vonatkozóakkal.

---

[500] Wahlprüfungsgesetz § 14

[501] Bundesverfassungsgerichtsgesetz §48, http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/bverfgg/gesamt.pdf; Letöltés:2012. november 30.

[502] D.P.R. 1957/361. 14-17. cikk

A választásokon való induláshoz a következő lépés a listaállítás. Ehhez a pártoknak vagy csoportoknak megfelelő számú aláírást (lásd Jelöltállítás fejezet) össze kell gyűjteniük, és a körzeti választási hivatalnál leadni azokat a jelöltek listájával. A hivatalok a következő napon döntenek, és törlik azokat a jelölteket vagy listákat, amik véleményük szerint nem felelnek meg a követelményeknek. Listák esetében ok lehet például az aláírások elégtelen száma, korábban nem regisztrált pártszimbólum alatt indulás, késés a lista leadásával, túl kevés vagy túl sok jelölt a törvényben foglaltakhoz képest, stb. Jelöltek esetében a törlés oka lehet, ha a jelölt nem tölti be a 25. évét a választás napjáig, nem adta le az előírt papírokat. A listák megbízott képviselői a döntés napján tudomást szerezhetnek a hivatal által emelt kifogásokról, és másnap délben a hivatal ülésén prezentálhatják kifogásaikat, esetleg pótlólagosan benyújthatnak igazoló dokumentumokat, ezekről a hivatal még aznap döntést hoz. A döntés ellen annak meghozatalától számított 48 órán belül a Központi Választási Hivatalnál tiltakozhatnak a listaállító szervezetek és jelöltek. A Központi Választási Hivatal 48 órán belül döntést hoz, és ezt 24 órán belül közvetíti a körzeti választási hivatalok felé. [503]

A választási eljárás során a helyi választási hivatal tagjai, elsősorban az elnök, másodsorban az alelnök, de bármely gyanú fennállása esetén a tagok vagy a jelenlévő választók is kötelesek jelezni a szabálytalanságot vagy annak gyanúját, a választókör jegyzőjének pedig minden reklamációt vagy tiltakozást jegyzőkönyvbe kell vennie. A választókörök jegyzőkönyveit a szavazást követően nyilvánosságra kell hozni.

A választókörök a szavazatszámlálás végén összesítik a kérdéses és érvénytelennek ítélt szavazatokat, a választókör elnöke a tagok meghallgatásával dönt róluk, de a csoportonként osztályozott szavazócédulákat a felmerült reklamációk és tiltakozások jegyzékével együtt továbbítja a körzeti választási hivatalnak. A körzeti hivatal a jegyzőkönyvben foglaltak, panaszok és tiltakozások figyelembevételével felülvizsgálja az átmenetileg nem besorolt, kérdéses és érvénytelen szavazatokat. Ezen túlmenően viszont szigorúan tilos felülbírálnia vagy megkérdőjelezni a szavazókörök értékelését a szavazatokra, reklamációkra vonatkozóan vagy megváltoztatni a jegyzőkönyvben szereplő eredményeket.[504]

A Képviselőház joga, hogy a tagságának megválasztására vonatkozó ellenvetésekről végleges döntést hozzon. A Képviselőház dönt minden reklamációról, amit a választókköröknél vagy a Központi Választási Hivatalnál bejelentettek a választás alatt vagy azt követően. Az ezeknél a szerveknél nem jelzett reklamációkat a választást követően 20 napig lehet jelezni a Képviselőház titkárságán, a bejelentések megtételéről a titkárság bizonylatot állít ki. Ennek megfelelően egyetlen választás eredménye sem tekinthető érvényesnek az eredmény bejelentését követő húsz napon belül, a Képviselőház csak ez után hozhat döntést.[505]

[503] D.P.R. 1957/361. 22-23. cikk
[504] D.P.R. 1957/361. 79. cikk
[505] D.P.R. 1957/361. 89. cikk

Az a jogi szerv, amelyhez a Képviselőház a kifogásolt választási eseteket utalja, háromhavonta értesítőt kell, hogy küldjön a Képviselőház elnökségének arról, hogy milyen végleges döntéseket hozott, illetve eltérő esetben milyen okból nem tudott még döntést hozni.[506]

A választási eljárás során igen sokféle szankció kiszabható, ezek több nagy csoportra oszthatók. A jelöltek és választáson induló pártok függetlenül attól, hogy sikeresen indultak-e a választásokon, kötelesek beszámolni a kampány költségeiről, a zárszámadás hiányos, hibás, valótlanságokat tartalmazó volta vagy teljes hiánya esetén pedig komoly büntetésekre számíthatnak. Ugyanígy súlyos pénzbírságra számíthatnak, akik a megszabottnál nagyobb összegeket használnak fel a kampányuk során. A büntetések pár ezertől több tízezer euróig terjednek. Ha pedig nyilvánosságra kerül, hogy tiltott forrásokból fogadott el pénzt a jelölt, hat hónaptól négy évig terjedő szabadságvesztéssel és az illegálisan felvett összeg hatszorosáig terjedő pénzbírsággal büntethető. A pártokra eltérő, és általában magasabb pénzbüntetések vonatkoznak.[507]

A választási eljárás megzavarásának, a folyamatok akadályozásának vagy az eredményekben bármilyen potenciális módosulást okozó tevékenység büntetése igen részletesen szabályozott. Példaként egy pár súlyosabb eset következik:

Ha a helyi választási bizottság bármely tagja igazolatlan okból visszautasítja a tisztséget, nem jelenik meg a választás napján a feladata elvégzésére, vagy a választási procedúra befejeződése előtt elhagyja a választókört, 309-516 eurós bírsággal sújtható. Ha valaki ellenben nem, nem időben, vagy hanyag módon végzi a választás előkészítésével és lebonyolításával járó feladatokat, akkor 3-6 hónapig terjedő elzárás és 5-25 eurós büntetés szabható rá ki. Ha egy ilyen köztisztviselő, közfeladatot ellátó személy bármely választót szavazásában befolyásol, 6 hónaptól 3 évig terjedő szabadságvesztéssel és 309-2065 euró közötti bírsággal büntethető.

A választások megzavarásáért, mások szavazásának akadályozásáért és az eredmények bármely módon történő megváltoztatásáért ugyanilyen összegű bírság és 2-5 év közötti elzárás ítélhető meg. A szavazócédulák vagy a szavazás során használatos eszközök rongálásáért, hamisításáért, másra cseréléséért hasonlóan szigorú büntetésre lehet számítani, és még komolyabbra, ha az illető a választási bizottság tagja. Az a szavazóköri elnök pedig, aki megakadályozza egy választó bejutását a szavazófülkébe, 3-12 hónap elzárással büntethető.

Szigorú pénzbüntetés jár az ajánló aláírások meghamisításáért, hamis listaállításért vagy jelölésért. Szabadságvesztés és pénzbüntetés is sújthatja azokat, akik jogosulatlanul

[506] D.P.R. 1957/361. 114. cikk
[507] Camera dei deputati, 2006. Manuale elettorale, 42-48.o. http://www.camera.it/files/pdf/documenti/ac0844.pdf; Letöltés: 2012. december 5.

bemennek a választási irodákba a választási folyamat közben, aki hamis néven, jogosulatlanul kísérli meg a választást, vagy több választási körzetben is próbál szavazatot leadni, akik mások választását zavaróan, akadályozóan, fenyegetően vagy erőszakosan lépnek fel, - súlyosbító körülményként esetleg csoportosan vagy fegyveresen zavarják meg a szavazást. Ugyanígy kombinált büntetésre számíthat az a szavazóköri titkár is, aki nem vesz jegyzőkönyvbe bármilyen választói tiltakozást vagy reklamációt.

Meglepő lehet, hogy még olyan kevésbé súlyos kihágásokért is, mint hogy a szavazó nem szolgáltatja vissza a neki kiadott tollat vagy a szavazócédulát, 103-309 euró közötti pénzbírság szabható ki.[508]

Büntetések szabhatóak ki továbbá a választási propagandával kapcsolatos szabályok megszegése miatt, például: tiltott kampányanyag elhelyezése, más kampányanyagainak megrongálása, kampánycsend-sértés, a kampánycsend alatti választási gyűlés szervezés vagy a szavazás napján a szavazókörök közvetlen közelében végzett propagandatevékenység miatt is.[509]

A választási eljárást megzavaró, az eredményt potenciálisan befolyásoló tevékenységekért illetve tiltott kampánytevékenységért igen sokféle jogcímen szabhatóak ki többségében komoly büntetési tételek. A helyileg felmerülő problémákról jellemzően a szavazókör elnöke dönt, szükség esetén. A helyi vagy regionális választási bizottságok jelölések elfogadásával kapcsolatos döntései ellen a Központi Választási Hivatalhoz lehet fordulni.

A *spanyol választási rendszer* hasonlóan a legtöbb választási rendszerhez a választási szervek határozatai ellen többféle jogorvoslati lehetőséget biztosít. Ilyen jogorvoslati lehetőség mindenekelőtt a választási szervek által biztosított jogorvoslatok, illetve ezek kimerítése után – egyes meghatározott esetekben közvetlenül is – a bírósági út. Mindemellett rendkívüli és kiegészítő jellegű jogorvoslatként alkalmazható az Alkotmánybíróság által biztosított speciális alkotmányjogi panasz (amparo), amellyel az alkotmányban felsorolt alapvető jogok – többek között a választójog – megsértése esetén kérhető védelem.

A választási bizottságok döntései ellen előterjesztett fellebbezés elbírálására a hierarchiában felette álló, magasabb szintű választási bizottság jogosult, amelyre az adott szervnek 5 nap áll a rendelkezésére.

A szavazás végeredményét megállapító döntés ellen a jelöltek és a jelöltet indító pártok, választói szövetségek élhetnek jogorvoslattal, amelyet határozat meghozatalától számított 3 napon belül nyújthatnak be ahhoz a szavazatszámláló bizottsághoz, amely a döntést hozta. A

[508] A választások folyamán a választási bizottság tagjaira kiszabható büntetési eseteket az 1957/361. törvény 94; 100; 101; 102; 103; 104; 108. és 111. cikke, a választást bármilyen módon megzavarókra vonatkozóakat pedig a 100; 101; 102; 103; 104. és 109. cikkek rögzítik.
[509] 1956/212. törvény, 6-9. cikk

kérelmet a területileg illetékes bíróság közigazgatási kollégiuma bírálja el. A parlamenti és az Európai Parlamenti választások végeredménye elleni jogorvoslatok esetén a Legfelsőbb Bíróság, a régiós választások esetén pedig a régió legfelsőbb bírósága illetékes. A jogorvoslati eljárásokban a törvényesség őreként minden esetben részt vesz az ügyészség is.[510] A bíróság a kérelmet elutasíthatja; megállapíthatja a választások érvényességét és megállapítja, hogy melyik lista kapta a legtöbb szavazatot; illetve kimondhatja, hogy a jelölt által kapott szavazatok érvénytelenek; vagy a szavazókörzetben született eredmények egészének érvénytelenségét állapíthatja meg és új szavazást rendelhet el.[511] A bíróság döntése ellen nem lehet más jogorvoslattal élni. Ez alól csak az Alkotmánybíróságnál kezdeményezhető alkotmányjogi panasz kivétel.[512] A bíróságok ügymenetében a választási jogorvoslatokat minden esetben soron kívül kell elbírálni és költségmentesen vehetők igénybe.[513] A választási eljárásról szóló törvény csak a végeredményről szóló választási bizottsági határozatokat nevesíti azok közül a döntések közül, amelyek ellen bírói útnak van helye, azonban a bírói gyakorlat - tekintettel arra az alkotmányban biztosított jogra, hogy a közigazgatási határozatok ellen bírói jogorvoslattal lehet élni - minden a választási szervek által kiadott döntés esetén lehetőséget biztosít a bírósági felülvizsgálatra. A bíróság által hozott határozatok jogerősek, az ellen csak alkotmányjogi panaszra van lehetőség.[514]

Külön jogorvoslati eljárások léteznek a névjegyzékbe vétellel kapcsolatos határozatok ellen, valamint a választási bizottságok jelöltállítást megtagadó döntései ellen. A választói névjegyzéket vezető szerv névjegyzékkel kapcsolatos döntései ellen 5 napon belül lehet közigazgatási bírósághoz fordulni, amely öt napon belül dönt a kérdésben. A jelöltállítást megtagadó választási bizottsági döntések ellen két napos határidővel lehet jogorvoslatot kérni az illetékes bíróság közigazgatási kollégiumánál, amely két napon belül dönt a jogorvoslat tárgyában. Ez esetben is a bíróság döntése ellen csak alkotmányjogi panasszal lehet élni az Alkotmánybíróságnál, amelynek határidejére speciális szabályok vonatkoznak, hiszen két napon belül lehet kérni és az Alkotmánybíróság három napon belül köteles dönteni a kérdésben.[515]

A szankciórendszer vonatkozásában a spanyol választási eljárási törvény egyfelől bírságolási jogkört ad a választási bizottságoknak, amelyek a választási törvény kötelezést tartalmazó rendelkezéseinek megszegéséért bírságot szabhatnak ki. A bírság összege attól függően eltérhet, hogy választási tisztviselő az elkövető, vagy valamely más állampolgár. Előbbi esetben a 300-tól 3000 euróig terjedő bírságot szabhat ki az illetékes választási bizottság,

[510] LOREG art. 109-112
[511] LOREG art. 113
[512] LOREG art. 114
[513] LOREG art. 117
[514] LOREG art. 114
[515] LOREG Art. 49

míg utóbbi esetben 100-tól 1000 euróig terjedő bírságot szabhat ki.[516] Ezen felül a választási törvény meghatározza azokat a konkrét eseteket, amelyek a választási szabályok olyan súlyos megsértésének számítanak, amelyek bűncselekményeknek minősülnek, és amelyek akár hét évig terjedő szabadságvesztéssel is büntethetőek. Ezekben az esetekben a büntetőeljárásról szóló törvényt kell alkalmazni. A választási bűncselekmények aszerint csoportosíthatóak, hogy kik lehetnek az elkövetői. Vannak olyanok, amelyek azokra a választási tisztviselőkre vonatkoznak, akik megszegik a választási eljárás rájuk vonatkozó szabályait, vagy akadályozzák a választások gördülékeny lebonyolítását. Ez utóbbi körben az is bűncselekménynek számíthat, ha a választási tisztviselő kellő alap nélkül kérdőjelezi meg egy választó személyazonosságának valódiságát. Súlyosabban büntetendő például, ha felhatalmazás nélkül megváltoztatja egy választási esemény időpontját, megváltoztatja a szavazólap tartalmát.[517] A választási bűncselekmények másik csoportja, amelynek elkövetői a szavazók lehetnek. Ilyen például a levélben történő szavazás szabályainak megszegése, vagy ha ugyanazon a választáson több szavazatot adnak le.[518] És vannak az egyéb elkövetők, mint például azok, akik pénzt, juttatást ígérnek azért, hogy valaki ne menjen el szavazni, vagy, hogy meghatározott személyre vagy szervezetre adja le a szavazatát.[519]

Az *Egyesült Királyságban* a parlamenti választás napjától számított huszonegy napig van lehetőség fellebbezésre, ha a fellebbezésre jogosultnak alapos indoka van feltételezni, hogy a választás jogtalan volt, és ez hatással volt a választás végeredményére. Az ilyen esetek elbírálására a jogalkotó ún. választási bíróságot (*election court*) alakított ki, melynek hatáskörébe tartozik az eredmények érvénytelenítése és új választások kiírása.[520]

A választási bíróságokat az egyedi esetek eldöntésére hozzák létre, és megbízatásuk a döntés meghozatala után meg is szűnik. A választási bíróság a legfelsőbb bíróság (illetve Skóciában és Észak-Írországban más felső bírói szervek) rotációs alapon kiválasztott két tagjából áll.[521]

A bírók a döntésüket továbbítják az alsóház elnökének. Amennyiben a két bíró nem ért egyet a választás érvényességét illetően, marad az eredeti választási eredmény. Ha a jelöltet korrupció vétségében találják bűnösnek, semmisnek tekintendő a választási győzelem, és az illető nem vállalhat öt évig választott tisztséget, illetve más esetben akár a választójogát is felfüggeszthetik ugyanilyen periódusra.[522]

---

[516] LOREG art. 153
[517] LOREG art. 139-140
[518] LOREG art. 141-142
[519] LOREG art. 146
[520] http://www.osce.org/odihr/elections/67606; Letöltés: 2012.december 4.
[521] Representation of the People Act, 1983. 123§. Forrás: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/2; Letöltés: 2012.december 4.
[522] Representation of the People Act, 1983. 158-160§. Forrás: http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1983/2; Letöltés: 2012. december 4.

Finnországban a közigazgatási eljárásról szóló törvény (hallintolainkäyttölaki), valamint az önkormányzati törvény (kuntalaki) szabályozza a jogorvoslati lehetőségeket. A választói lista hiányosságairól és a hivatalos választási szervek összetételével kapcsolatban a választást megelőző napig van lehetőség fellebbezni. Különösen az érdekes, hogy a jelöltállítást érintő döntéseket a választási eredmények kihirdetése előtt nem lehet bírósági eljárás keretében sem vizsgálni. Például a fegyveres erők egy munkatársa, annak ellenére, hogy erre nem lett volna lehetősége, jelöltként regisztrált és a kampány alatt nyugdíjba vonult. A helsinki bíróság az esetet nem vizsgálhatta, mert a választási eredmények kihirdetése előtt a törvény értelmében nem volt rá lehetősége. A választási szerv tehát elfogadta a jelöltést, és úgy rendelkezett, hogy a jelöltnek világossá kell tennie a kampányanyagában, hogy már nem aktív a fegyveres erőknél.[523] A választási eredmények nyilvánosságra kerüléséig történő jogorvoslati lehetőségek korlátozását hasznosnak tartják Finnországban, mert ez gátat szab a politikai célból történő kifogásemeléseknek, ugyanakkor a rendszer magában hordozhatja jogbiztonság sérelmét.

A választási eredmények kihirdetése után a jogorvoslati lehetőség azonban már biztosított. Fellebbezéssel élhetnek a jelöltek, a pártok vagy más személyek, akik úgy gondolják, hogy jogaik és érdekeik sérültek. Minden szavazó jogosult jogorvoslatot előterjeszteni arra hivatkozással, hogy a választások hibás módon zajlottak le és ez a választási eredményeket befolyásolhatta. Ezek elbírálására a területi közigazgatási bíróságok (alueellinen hallinto-oikeus) jogosultak. A fellebbezésre nyitva álló határidő a választási eredmények kihirdetését követő 14 nap. A benyújtott kérelmeket pedig soron kívül kell elbírálni. Amennyiben a bíróság úgy dönt, hogy a választási szerv döntése vagy eljárása törvényellenes volt, és hogy ez a törvényellenesség nyilvánvalóan befolyásolta a választási eredményeket, új választásokat kell lebonyolítani, vagy ha lehetséges a választási eredményt kell módosítani. A területi közigazgatási bíróság döntése ellen lehetőség van további fellebbezésre, a legfőbb bírói szervhez 30 napon belül. A legfőbb bírói szerv döntése jogerős.

A *lengyel* választási jogorvoslati rendszer hierarchikusan felépített: a választási bizottságok döntéseit a felettük elhelyezkedő bizottságnál lehet megtámadni. Ezen túlmenően a választási biztosok, akik az egyes választókerületi választási bizottságok vezetői, megsemmisíthetik a jogszabálysértő szavazóköri választási bizottsági döntéseket. A választási bizottsági döntések jogszabályban felsorolt részét a legfelsőbb bíróságnál lehet megtámadni. A szavazókörök létrehozásával kapcsolatos panaszt a döntés közzétételétől számított 5 napon belül lehet megtenni a választókerületi választási bizottságnál, mely 5 napon belül

[523] Suomen Eduskuntavaalit, 17. huhtikuuta 2011, ETYJ/ODIHR:n vaaliarviointivaltuuskunnan raportti, Varsova 2011, 20. http://www.vaalit.fi/uploads/ggfj28w6_1.pdf; Letöltés: 2012. december 4.

elbírálja azt. Ezen túlmenően nincs helye további jogorvoslatnak.[524] A választók választói nyilvántartásba illetve névjegyzékbe történő felvételüket elutasító, vagy egyéb, a választói nyilvántartással vagy névjegyzékkel kapcsolatos polgármesteri döntés ellen 3 (névjegyzék esetén 2) napos határidővel nyújthatnak be fellebbezést az illetékes regionális bíróságnak címezve a névjegyzék vezetését végző polgármesternél. A fellebbezés bírósághoz történő eljuttatása során a polgármester felülbírálhatja a korábbi döntést és mégis helyt adhat az elutasított kérelemnek. A bíróság nemperes eljárásban, 3 (névjegyzék esetén 2) napon belül hozza meg a jogerős döntést. A választókerületi lista érvénytelenségét megállapító választókerületi választási bizottsági döntéssel szemben az OVB-hez lehet fellebbezni 3 napon belül. Az OVB döntése jogerős. Amennyiben az OVB helyt ad a fellebbezésnek, a választókerületi választási bizottság a döntésnek megfelelően intézkedik a lista regisztrációjáról. Az Országos Választási Bizottság nem minden határozata ellen van helye fellebbezésnek: a legfelsőbb bírósághoz csak a választói bizottság létrejöttének elutasítása, valamint a szejm megválasztásának kihirdetett eredménye kérdésében lehet fordulni. A legfelsőbb bíróságnak tehát nincs hatásköre elbírálni azokat az ügyeket, melyekben az OVB nem adott helyt a választókerületi választási bizottságnak valamely jelöltlista (illetve szenátorjelölt) regisztrációját elutasító határozata ellen benyújtott panasznak. A választási kódex ezen túlmenően nem biztosít bírói utat a szenátusi választások eredményével kapcsolatosan. A szejm választásának érvényességével kapcsolatban a választási eredmények hivatalos lapban történt közzétételét követő 7 napon belül lehet kifogást emelni. A panaszt kétlépcsős eljárás során vizsgálja a legfelsőbb bíróság: először háromfős bírói tanács dönt arról, hogy megalapozott-e a kérelem, valamint hogy a választási jogszabályok sérülése érdemben befolyásolta-e a választások végeredményét. A legfelsőbb bíróság teljes ülése az OVB jelentését is figyelembe véve a választásokat követően legkésőbb 90 nappal dönt a panasszal érintett választási cselekmények (eredmények) érvényességéről. A döntést haladéktalanul közölni kell a köztársasági elnökkel és az OVB elnökével. A döntés közlésének napjával az érintett mandátumok érvénytelenek. Az érvénytelen mandátumok tekintetében megismételt választást kell tartani az általános szabályok szerint.[525]

A lengyel választási kódex önálló részben foglakozik a választási eljárás során elkövetett büntetendő cselekmények tényállásainak meghatározásával és az azokhoz rendelt szankciókkal.

(a) Jelölés.[526] 1.000 és 10.000 zloty közötti pénzbírsággal büntetendő az, aki a jelöltállításhoz szükséges aláírások összegyűjtése során bármilyen módon befolyásolni kívánja az aláírót. Ugyanilyen megítélés alá esik az, aki katonai és polgári védelmi egységekben gyűjt

[524] k. w. 12. cikk 13. §
[525] k. w. 241-246. cikk
[526] k. w. 497. cikk

aláírásokat. Aki ajánlásért anyagi előnyt kínál vagy azt elfogadja, 10.000 és 50.000 zloty közötti pénzbírsággal sújtandó.

(b) Kampány.[527] Pénzbírsággal vagy elzárással sújtandó, aki a választói bizottság képviselőjének írásbeli engedélye nélkül folytat kampánytevékenységet. Pénzbírásággal sújtandó a hivatali helyiségben, bíróságokon, a katonai bázisokon és egyéb katonai célokat szolgáló külső helyszíneken, a polgári védelmi szolgálat hivatalos épületeiben és a szavazóhelyiségben (illetve az azt magában foglaló épületben) folytatott kampánytevékenység. A munkahelyen történő kampányolás akkor tartozik a fenti esetkörbe, ha az az ott folyó munkatevékenységet megzavarja. Az iskolában folytatott kampány akkor jogellenes, ha annak célközönségét diákok alkotják. Szintén pénzbírsággal sújtandó, aki épületeken, tömegközlekedési megállókban, táblákon vagy oszlopokon, kerítéseken, lámpaoszlopokon, elektromos és távközlési berendezéseken az ingatlan, létesítmény vagy berendezés tulajdonosának engedélye nélkül helyez el választási plakátot vagy egyéb kampányanyagot vagy azt oly módon helyezi el, hogy annak eltávolítása kárt okoz. A bíróság továbbá elrendelheti az elkövetés eszközének lefoglalását is. A választási kódex a fenti tényállási körbe tartozóként definiálta a 2x2 m2-nél nagyobb méretű választási plakátok elhelyezését, valamint a fizetett választási kampányhirdetések állami tulajdonú vagy magánrádiók és magántelevíziók útján történő közzétételét, azonban ez utóbbi tényállásokat a lengyel alkotmánybíróság 2011 júliusában megsemmisítette.[528] Pénzbírsággal sújtandó a választói bizottság képviselője,[529] ha a kihelyezett kampányanyagokat a választást követő 30. napig nem távolították el. Pénzbírsággal sújtandó, aki a választási kampányanyagon nem tünteti fel világosan és egyértelműen azt a választói bizottságot, amely az anyagot kiadta; továbbá a fizetett választási hirdetést megjelentető sajtótermék szerkesztője, ha a választási hirdetést megrendelő választói bizottság a hirdetésen nem került feltüntetésre. Pénzbírsággal sújtandó a kampánycsend megsértője.

(c) A közvélemény-kutatások közzététele.[530] 500.000 és 1.000.000 zloty között pénzbírsággal sújtandó, aki a kampányidőszakban vagy a választás napján készített, a várható választói magatartást vagy választási eredményt tartalmazó felmérését a kampánycsendben közzéteszi.

(d) A választások tisztasága.[531] 5.000 és 50.000 zloty közötti pénzbírsággal sújtandó az, aki a jelöltek nevében szerencsejátékot szervez; a bíróság továbbá elrendelheti az elkövetés

[527] k. w. 494-496., 498-499. cikk
[528] A határozat 8-9 pontjaihoz fűzött indokolás szerint ezen tényállások a véleménynyilvánítás és az információszabadság jogát sértik. http://www.trybunal.gov.pl/eng/summaries/documents/K_09_11_EN.pdf ; Letöltés: 2012. december 5.
[529] A választási kódex értelmében a jelölés céljából létrehozott választói bizottság megnevezi ún. jogi képviselőjét, aki nevében eljár. k. w. 86. cikk
[530] k. w. 500. cikk
[531] k. w. 501-504., 511-513a. cikk

tárgyának lefoglalását is (ha ez nem lehetséges, azzal egyenértékű összeg megfizetésére kötelez). Ugyanilyen összegű pénzbírsággal büntetendő, aki a választásokkal összefüggésben ingyenes vagy a beszerzési árnál olcsóbb alkoholt kínál. Szabadságvesztéssel vagy pénzbírsággal sújtandó, aki anyagi előnyt fogad el azért, hogy mást meghatalmazzon szavazata leadásával. Pénzbírsággal sújtandó, aki a más helyett meghatalmazás alapján történő szavazásért anyagi előnyt kap. Pénzbírsággal sújtandó, aki ugyanazon választás során többször ad le szavazatot. Pénzbírsággal sújtandó, aki választási csomagot vagy lezárt borítékot[532] engedély nélkül felnyit vagy megrongál.

(e) A kampányköltségekkel való gazdálkodás.[533] 1.000 és 100.000 zloty közötti pénzbírsággal sújtandó, aki a kampányköltségek céljából nyilvános gyűjtést szervez; a bíróság továbbá elrendelheti az elkövetés tárgyának lefoglalását is (ha ez nem lehetséges, azzal egyenértékű összeg megfizetésére kötelez). Ugyanilyen szankcióval sújtandó, aki a választói bizottság számára nem választási célokra pénzt vagy természetbeni előnyt gyűjt vagy ilyen pénzt vagy természetbeni előnyt nem választási célokra felhasznál. A bíróság a fenti esetekben elrendelheti az elkövetés tárgyának lefoglalását is; ha ez nem lehetséges, azzal egyenértékű összeg megfizetésére kötelez. Ugyanilyen megítélés alá esik, aki pénzt vagy természetbeni előnyt a jogszabályok által meg nem engedett időszakban gyűjt, túllépi az egyes választói bizottságok számára megállapított költségplafont. Pénzbírság szabható ki, ha a választói bizottság pénzügyi képviselője[534] a választással összefüggő pénzeszközöket nem bankszámlán gyűjti. Pénzbírsággal sújtható az, aki túllépi a kampányköltségek törvényben rögzített összegét. A pénzügyi képviselő pénzbírsággal vagy 2 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, ha elmulasztja a megmaradt kampányösszeg közérdekű célra történő felhasználását; a bíróság továbbá elrendelheti az elkövetés tárgyának lefoglalását is (ha ez nem lehetséges, azzal egyenértékű összeg megfizetésére kötelez). Pénzbírsággal vagy 2 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a pénzügyi képviselőt ezen kötelezettségében hátráltatja vagy akadályozza (gondatlanság esetén csak pénzbírság szabható ki). A választásokat követő pénzügyi felülvizsgálatot szándékosan akadályozó személy 2 évig terjedő szabadságvesztéssel, gondatlan elkövetés esetén pénzbírsággal sújtható.

Szerbiában a jogorvoslat elbírálására szintén egyrészt a választási szervek, másrészt a bíróság, továbbá az Alkotmánybíróság jogosult. Az eljárási szabályokat a közigazgatási eljárásról szóló törvény szabályozza. A legtöbb kérdésben a Köztársasági Választási Bizottsághoz fordulhatnak a jelöltek és a választópolgárok. A választási bizottság határozatai

[532] A postai szavazásra jogosult és azt kérő – fogyatékos vagy külföldön tartózkodó – választó számára legkésőbb a választásokat megelőző 10. napon ún. „választási csomagban" juttatják el a szavazólapokat.
[533] k. w. 505-510., 514. cikk
[534] A választási kódex értelmében a jelölés céljából létrehozott választói bizottság megnevezi ún. pénzügyi képviselőjét. k. w. 86. cikk

ellen a Közigazgatási Bíróságon lehet fellebbezni (2010-et megelőzően a Legfelsőbb Bírósághoz kellett fordulni ilyen esetekben). Ha minden más jogorvoslati lehetőséget kimerített az érintett, végső soron még lehetősége van az Alkotmánybírósághoz fordulni. A benyújtott jogorvoslati kérelmek alapján egy adott választókerületben a választási bizottság megsemmisítheti a szavazás eredményét, míg az Alkotmánybíróság a választások egészét érvénytelenítheti, ha ezt a szabálytalanságok súlya indokolja (befolyásolták a választás végeredményét). Az EBESZ értékelése szerint a jogorvoslatot nehezíti, hogy túl rövid a panaszok benyújtásának határideje – mindössze 24 óra.[535]

Szerbiában három évig terjedő börtönbüntetéssel büntetendő a Köztársasági Választási Bizottság (KVB) vagy a helyi választói testületek azon tagja, aki manipulálja az egyes listákra leadott szavazatok számát. A választói névjegyzék illegális módosítása, vagy valaki megvesztegetése, megfenyegetése, kényszerítése annak érdekében, hogy egy meghatározott listára szavazzon, egy évig terjedő börtönbüntetéssel sújtható. Ha az előbbit a Köztársasági Választási Bizottság vagy a helyi választói testületek tagja követi el, abban az esetben három hónaptól három évig terjedő börtönbüntetéssel sújtható. Mások személyi adataival vagy a választás kellékeivel, hivatalos dokumentumokkal való visszaélés pénzbírsággal vagy egy évig terjedő börtönbüntetéssel is sújtható. A választások titkosságának megsértése pénzbírsággal vagy hat hónapig terjedő börtönnel is büntethető, de a választási igazgatás tagja esetében három évig terjedő börtönnel is sújtható. A választási becslések közzététele a választásokat megelőző 48 órában 5.000-20.000 dinár (kb. 12.000-49.500 forint) értékű pénzbírsággal büntethető szervezetek esetében. A helyi választói testület vagy a KVB azon tagja, aki akadályozza a választás lebonyolításának ellenőrzését 1.500-6.000 dinár (kb. 3.700-15.000 forint) értékű pénzbírsággal büntetendő. Az állami alapítású orgánumok, melyek megszegik a választási törvényben meghatározott kötelességeiket 12.000-60.000 dináros (kb. 29.800-149.000 forint) büntetésre számíthatnak. Politikai szervezetek esetében más politikai szervezetek jelképének felhasználását tiltja a törvény, ez 5.000-10.000 dinárral (12.400-24.800 forint) bírsággal sújtható. A mobilkommunikációs eszközök szavazóhelyiségben történő használata 1.500-6.000 dinárral (kb. 3.700-15.000 forint) büntetendő. A szavazóhelyiségben a választás megzavarása 500-2.500 dinárral (1.200-6.200 forint) büntethető Szerbiában.[536]

Horvátországban a választások rendjének megsértéséről szóló panaszokat az Országos Választási Bizottságnak nyújthatják be a politikai pártok, a független listák vezetői, jelöltek, legalább 100 választópolgár vagy a választókerület szavazóinak 5 százaléka. A bizottság köteles a panaszokat 48 órán belül elbírálni. A bizottság határozataival az

[535] OSCE/ODIHR Limited Election Observation Mission Final Report. REPUBLIC OF SERBIA PARLIAMENTARY AND EARLY PRESIDENTIAL ELECTIONS 6 and 20 May 2012,
[536] Zakon o izboru narodnih poslanika u Narodnu Skupštinu Republike Srbije. Član 104-114.

Alkotmánybírósághoz lehet fellebbezést benyújtani, amelyről szintén 48 órán belül dönteni kell. Ezen túlmenően az Alkotmánybírósághoz közvetlenül is intézhető panasz, illetve hivatalból is eljárhat azokban az esetekben, ha a választások lebonyolítása nincs összhangban az Alkotmányban és a törvényben rögzített követelményekkel.

A választási törvény a választási eljárás minden fontos elemére vonatkozóan biztosít megfelelő és hatékony felülvizsgálati lehetőséget. Az EBESZ jelentése szerint azonban nem egyértelmű a 48 órás határidő kiszámítására vonatkozó jogszabályi rendelkezés a panaszokat és fellebbezéseket illetően. Például a választási törvény 98. cikke kimondja, jelöltek regisztrációját illetően 48 órán belül kell benyújtani a panaszt az állítólagos szabálytalanság megvalósulását követően, de nem egyértelmű, hogy ez a listák beküldésétől vagy publikálásától számítandó.

Ausztráliában a választókerületi jelölt kérésére, illetve a választókerületi választási felügyelő hivatalból elvégezheti a szavazatok újraszámlálását, ám az előbbi kérése a felügyelőt nem köti. Ugyanakkor amennyiben a két legtöbb szavazatot kapó jelölt között kevesebb, mint 100 szavazatnyi a különbség, az újraszámlálás automatikus.

A választás eredményével kapcsolatban a választás napját követő negyven napon belül van lehetőség fellebbezésre. A keresetet a vitatott választási eredményekkel foglalkozó bíróság (*Court of Disputed Returns*) számára kell benyújtani, amely funkciót a legfelsőbb bíróság látja el.[537] A fellebbezésnek tartalmaznia kell a fellebbezés alapjául szolgáló tényeket, az egyik érintett választókerületi jelölt, illetve két tanú aláírását (foglalkozásukkal és címükkel együtt).[538] A keresetet benyújtónak továbbá 500 dollárt kell letétbe helyeznie a legfelsőbb bíróságon.[539] A bíróság dönthet arról, hogy a jelölt jogszerűen lett-e megválasztva, érvényesnek tekinthető-e a választás, továbbá kártérítést, pénzbüntetést vagy börtönbüntetést ítélhet meg.[540] A fellebbező azonban a választás egészének érvényességét nem kérdőjelezheti meg, csak az adott választókerület, illetve a szenátusi választás esetén az adott állam vagy terület választása tekintetében indíthat keresetet.[541] Amennyiben a győztes jelöltet vesztegetésben vagy befolyással üzérkedésben bűnösnek találták, a választások eredményét érvénytelennek tekintik.[542] Ezentúl, ha bármelyik jelölt tekintetében ugyanezen vétségek igazolást nyertek, az illető két évig nem lehet a parlament tagja.[543]

---

[537]Commonwealth Electoral Act 353-354§, 1918.
[538]Commonwealth Electoral Act 355§, 1918.
[539]Commonwealth Electoral Act 356§, 1918.
[540]Commonwealth Electoral Act 360§, 1918.
[541]http://www.aec.gov.au/Elections/candidates/candidates-handbook/recounts.htm; Letöltés: 2012. december 7.
[542]Commonwealth Electoral Act 362§, 1918.
[543]CommonwealthElectoralAct 386§, 1918.

Mexikóban a jogorvoslatra vonatkozó rendelkezéseket nem a választási szervekről és a választási eljárásról szóló törvény, hanem külön törvény tartalmazza.[544] A törvény szabályozza a jogorvoslatok elbírálásának fórumrendszerét, valamint a különböző jogorvoslati eljárások szabályait. Csakúgy, mint a legtöbb országban a választási szervek határozatainak és döntéseinek törvényességét mindenekelőtt a választási fórumrendszeren belüli jogorvoslati lehetőségekkel, illetve ennek kimerítése estén bírói út lehetőségével biztosítja a jogalkotó. A mexikói és sok más latin-amerikai ország (pl.: Venezuela, Salvador, Panama, Guatemala) választási jogorvoslati rendszerének különlegessége, hogy a bírói hatalmi ágon belül, annak részeként külön választási bíróságok működnek. A választási bíróság az egységes bírói hatalmi ág része és állandó bíróságként működik. A Választási Bíróság a Legfőbb Tanácsból és öt regionális tanácsból áll. A Legfőbb Tanács hét bíróból áll, akiket kilenc évre neveznek ki, és akik maguk közül választják meg négy évre a bíróság elnökét. A regionális tanácsok háromtagúak, amelyek tagjait szintén kilenc évre nevezik ki.[545]
A választási jogorvoslatokról szóló törvény többfajta eljárást is ismer. Ezek közül a felülvizsgálati eljárás (*recurso de revisión*) tartozik a Választási Intézet szerveinek hatáskörébe. A felülvizsgálati eljárást az kezdeményezheti, aki sérelmesnek tartja meghatározott választási szervnek két választás közötti időszakban hozott döntését. Felülvizsgálati eljárásban a Választási Intézet állandó szervei (a helyi és választókerületi kirendeltségek végrehajtó tanácsai, valamint azok elnökei) által hozott döntések ellen lehet jogorvoslattal élni. Minden esetben a szervezeti hierarchiában magasabb szinten lévő végrehajtó tanács jogosult elbírálni a kérelmet. Azaz az egyéni választókerületi választási szervek által hozott döntések ellen benyújtott felülvizsgálati eljárást a tagállami szinten lévő helyi választási szerv végrehajtó bizottsága jogosult elbírálni. A kérelem elbírálására jogosult szerveknek a kérelem beérkezésétől számított nyolc nap áll rendelkezésükre a döntéshozatalra. Amennyiben a Legfőbb Tanács illetékes a kérelem elbírálására, akkor a Tanácsnak a soron következő ülésén kell határoznia a kérdésben. A felülvizsgálati kérelem devolutív jellegű, a kérelmet elbíráló választási szerv jogosult megváltoztatni a sérelmesnek vélt határozatot.[546] Fellebbezéssel (*recurso de apelación*) többek között a felülvizsgálati eljárásban hozott határozatok ellen, valamint azok ellen a határozatok ellen lehet élni, amelyeket nem lehet felülvizsgálati eljárásban elbírálni. A Választási Intézet Legfőbb Tanácsának határozatai elleni fellebbezést a Választási Bíróság Legfőbb Tanácsa jogosult elbírálni, a Választási Intézet dekoncentrált szervei által hozott határozatok elleni fellebbezést pedig a Választási Bíróság regionális tanácsai. A fellebbezés eredményeképpen a bíróságnak tizenkét napon belül ítéletet kell hoznia, amellyel megváltoztathatja, helyben hagyhatja, vagy hatályon kívül helyezheti a megtámadott határozatot.[547] Külön eljárás létezik

[544] Ley general del sistema de medios de impugnación en materia electoral
[545] Ley orgánica del poder judicial de la Federación art. 184-189, 192-194.
[546] Ley general del sistema de medios de impugnación en materia electoral art. 35-39.
[547] Ley general del sistema de medios de impugnación en materia electoral art. 40-48.

arra az esetre, ha a választási szervek, az elnökválasztás, valamint a képviselők és a szenátorok választása során törvényben nevesített határozatok ellen (*Juicio de inconformidad*) benyújtott fellebbezéseket kell elbírálni. Ilyen megtámadható határozatok a választások eredményét kihirdető határozatok – akár az egyes körzetek végeredményét, akár az egész választási végeredményt kihirdető határozat –, azok a határozatok, amelyeket számolási hiba miatt, vagy semmisségre hivatkozva – ennek konkrét eseteit a törvény szabályozza – vagy egyéb törvénysértés miatt támadtak meg, valamint ha a listáról kiosztható helyek esetén rosszul lett kiosztva a mandátum. A kérelem elbírálására az elnökválasztás és a listás szavazások esetén a választási bíróság Legfőbb Tanácsa jogosult, az egyéni jelöltek esetében pedig a Választási Bíróság regionális tanácsai. A kérelmet csak pártok és azok a képviselők nyújthatják be, amelyek nem nyertek mandátumot az előzetes eredmények értelmében. A kérelmet a szavazatok összeszámlálását követő négy napon belül kell benyújtani. A kérelem alapján a bíróság megállapíthatja az érintett választókerületek végeredményének semmisségét, a rendelkezésre álló adatok alapján megállapíthatja a végeredményt, illetve visszavonhatja a listáról kiosztott mandátumot és az azt megillető jelölt részére adhatja.[548] A Választási Bíróság regionális tanácsai által hozott határozatok ellen további jogorvoslatnak van helye, amelyet a Választási Bíróság Legfelsőbb Tanácsa bírál el.[549] Az említett eljárások mellett létezik egy speciális eljárás is, amelyet akkor kérhetnek az állampolgárok, ha megítélésük szerint sérült az aktív vagy passzív választójoguk, vagy bármely más a választójoggal, illetve a közhivatal viseléssel kapcsolatos alapjoguk és a rendelkezésre álló jogorvoslati fórumokat már kimerítették. A törvény meghatározza azokat a pontos eseteket, amelyekben ez az eljárás megindítható: pl. minden szükséges feltétel teljesítése ellenére sem kapta meg a választópolgár a szavazáshoz szükséges igazolványt, vagy minden törvényes feltétel teljesítése ellenére sem vették a választási szervek nyilvántartásba mint választáson induló jelöltet. Amennyiben a fellebbezés az elnökválasztáson az elnökjelöltekkel kapcsolatos, vagy a tagállamok kormányzóival, illetve a képviselők és a szenátorok választójogával, abban az esetben a Választási Bíróság Legfőbb Tanács, egyéb esetben pedig a regionális tanácsok jogosultak a kérelem elbírálására. A bíróság határozata helybenhagyhatja, hatályon kívül helyezheti, vagy megváltoztatja a kérdéses döntéseket.[550]

A választási szervek szankciót is alkalmazhatnak a választási szabályokat megszegőkkel szemben, illetve a választás rendjét zavarókkal szemben. A szavazatszámláló bizottság elnöke a szavazás során például bármikor kérheti a rendőrséget, hogy vezesse ki a szavazás helyszínéről az, aki megsérti a választások zavartalanságát.

[548] Ley general del sistema de medios de impugnación en materia electoral art. 49-60.
[549] Ley general del sistema de medios de impugnación en materia electoral art 67-70.
[550] Ley general del sistema de medios de impugnación en materia electoral art 79-85.

A Választási Iroda bírálja el azt az esetet, ha a választási személyzet valamelyik tagja megsérti a választási eljárás rá vonatkozó szabályait. Ennek következményeként eltávolíthatják a választási tisztviselőt, valamint 100 napi minimálbér összegének megfelelő bírságot is kiszabhatnak rá.[551] Érdekesség, hogy a Választási Intézet köteles tájékoztatni a Belügyminisztériumot, ha valamely vallás képviselője valamely párt támogatására szólítja fel a választókat, vagy pénzzel támogat egy pártot. Egyéb következménye nincs az ilyen eseteknek. Amennyiben a politikai pártok, súlyosan megsértik a választási eljárás szabályait, akkor a bírságon túl, akár meg is szüntethetik a pártnak járó állami támogatást, illetve akár a párt működését is felfüggesztheti a Nemzeti Választási Intézet. A politikai pártokkal kapcsolatos esetekben, mindig az Intézet Legfőbb Tanács dönthet.[552]

Összességében elmondható, hogy a választási szervek döntésével szembeni jogorvoslat biztosítására sincs egyetlen helyes megoldás. Az egyes országokban megvalósuló megoldásokat mindig az adott ország társadalmi viszonyaihoz mérten, összességükben kell vizsgálni. Mintaként tehát bármelyik ország szolgálhat, azonban egy-egy megoldás átvétele során is kiemelt figyelmet kell fordítani arra, hogy az miként illeszthető be a jogrendszer egészébe.

[551] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art 265.
[552] Código Federal de Instituciones y Procedimientos Electorales art. 340-353.